

P. OVIDIUS NASO
METAMORPHOSES

LIBER PRIMUS

In nova fert animus mutatas dicere formas
corpora; di, coeptis (nam vos mutastis et illas)
adspirate meis primaque ab origine mundi
ad mea perpetuum deducite tempora carmen!

Ante mare et terras et quod tegit omnia caelum 5
unus erat toto naturae vultus in orbe,
quem dixere chaos: rudis indigestaque moles
nec quicquam nisi pondus iners congestaque eodem
non bene iunctarum discordia semina rerum.
nullus adhuc mundo praebebat lumina Titan, 10
nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe,
nec circumfuso pendebat in aere tellus
ponderibus librata suis, nec brachia longo
margine terrarum porrexerat Amphitrite;
utque erat et tellus illic et pontus et aer, 15
sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
lucis egens aer; nulli sua forma manebat,
obstabatque aliis aliud, quia corpore in uno
frigida pugnabant calidis, umentia siccis,
mollia cum duris, sine pondere, habentia pondus. 20

Hanc deus et melior litem natura diremit.
nam caelo terras et terris abscidit undas
et liquidum spisso secrevit ab aere caelum.
quae postquam evolvit caecoque exemit acervo,
dissociata locis concordiae pace ligavit: 25
igneae convexi vis et sine pondere caeli
emicuit summaque locum sibi fecit in arce;
proximus est aer illi levitate locoque;
densior his tellus elementaque grandia traxit
et pressa est gravitate sua; circumfluitumor 30
ultima possedit solidumque coercuit orbem.

Sic ubi dispositam quisquis fuit ille deorum
congeriem secuit sectamque in membra coegit,
principio terram, ne non aequalis ab omni

parte foret, magni speciem glomeravit in orbis. 35
 tum freta diffundi rapidisque tumescere ventis
 iussit et ambitae circumdare litora terrae;
 addidit et fontes et stagna immensa lacusque
 fluminaque obliquis cinxit declivia ripis,
 quae, diversa locis, partim sorbentur ab ipsa, 40
 in mare perveniunt partim campoque recepta
 liberioris aquae pro ripis litora pulsant.
 iussit et extendi campos, subsidere valles,
 fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes,
 utque duae dextra caelum totidemque sinistra 45
 parte secant zonae, quinta est ardentior illis,
 sic onus inclusum numero distinxit eodem
 cura dei, totidemque plagae tellure premuntur.
 quarum quae media est, non est habitabilis aestu;
 nix tegit alta duas; totidem inter utramque locavit 50
 temperiemque dedit mixta cum frigore flamma.
 Inminet his aer, qui, quanto est pondere terrae
 pondus aquae levius, tanto est onerosior igni.
 illic et nebulas, illic consistere nubes
 iussit et humanas motura tonitrua mentes 55
 et cum fulminibus facientes fulgura ventos.
 His quoque non passim mundi fabricator habendum
 aera permisit; vix nunc obsistitur illis,
 cum sua quisque regat diverso flamina tractu,
 quin lanient mundum; tanta est discordia fratrum. 60
 Eurus ad Auroram Nabataeaeque regna recessit
 Persidaeque et radiis iuga subdita matutinis;
 vesper et occiduo quae litora sole tepescunt,
 proxima sunt Zephyro; Scythiam septemque triones
 horriferae invasit Boreas; contraria tellus 65
 nubibus adsiduis pluviaque madescit ab Austro.
 haec super inposuit liquidum et gravitate carentem
 aethera nec quicquam terrenae faecis habentem.
 Vix ita limitibus dissaepserat omnia certis,
 cum, quae pressa diu fuerant caligine caeca, 70
 sidera coeperunt toto effervescente caelo;
 neu regio foret ulla suis animalibus orba,
 astra tenent caeleste solum formaeque deorum,
 cesserunt nitidis habitandae piscibus undae,
 terra feras cepit, volucres agitabilis aer. 75
 Sanctius his animal mentisque capacius altae

deerat adhuc et quod dominari in cetera posset:
 natus homo est, sive hunc divino semine fecit
 ille opifex rerum, mundi melioris origo,
 sive recens tellus seductaque nuper ab alto 80
 aethere cognati retinebat semina caeli.
 quam satus Iapeto, mixtam pluvialibus undis,
 finxit in effigiem moderantum cuncta deorum,
 pronaque cum spectent animalia cetera terram,
 os homini sublime dedit caelumque videre 85
 iussit et erectos ad sidera tollere vultus:
 sic, modo quae fuerat rudis et sine imagine, tellus
 induit ignotas hominum conversa figuras.
 Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo,
 sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat. 90
 poena metusque aberant, nec verba minantia fixo
 aere legebantur, nec supplex turba timebat
 iudicis ora sui, sed erant sine vindice tuti.
 nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
 montibus in liquidas pinus descenderat undas, 95
 nullaque mortales praeter sua litora norant;
 nondum praecipites cingebant oppida fossae;
 non tuba directi, non aeris cornua flexi,
 non galeae, non ensis erat: sine militis usu
 mollia securae peragebant otia gentes. 100
 ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis
 saucia vomeribus per se dabat omnia tellus,
 contentique cibus nullo cogente creatis
 arbuteos fetus montanaque fraga legebant
 cornaque et in duris haerentia mora rubetis 105
 et quae deciderant patula Iovis arbore glandes.
 ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
 mulcebant zephyri natos sine semine flores;
 mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
 nec renovatus ager gravidis canebat aristas; 110
 flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
 flavaque de viridi stillabant ilice mella.
 Postquam Saturno tenebrosa in Tartara misso
 sub Iove mundus erat, subiit argentea proles, 115
 auro deterior, fulvo pretiosior aere.
 Iuppiter antiqui contraxit tempora veris
 perque hiemes aestusque et inaequalis autumnos
 et breve ver spatium exegit quattuor annum.

tum primum siccis aer fervoribus ustus
 canduit, et ventis glacies adstricta pependit; 120
 tum primum subiere domos; domus antra fuerunt
 et densi frutices et vinctae cortice virgae.
 semina tum primum longis Cerealia sulcis
 obruta sunt, pressique iugo gemuere iuveni.
 Tertia post illam successit aenea proles, 125
 saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,
 non scelerata tamen; de duro est ultima ferro.
 protinus inrupit venae peioris in aevum
 omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
 in quorum subiere locum fraudesque dolusque 130
 insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
 vela dabant ventis nec adhuc bene noverat illos
 navita, quaeque prius steterant in montibus altis,
 fluctibus ignotis insultavere carinae,
 communemque prius ceu lumina solis et auras 135
 cautus humum longo signavit limite mensor.
 nec tantum segetes alimentaue debita dives
 posebatur humus, sed itum est in viscera terrae,
 quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
 effodiuntur opes, inritamenta malorum. 140
 iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum
 prodierat, prodit bellum, quod pugnat utroque,
 sanguineaue manu crepitantia concutit arma.
 vivitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
 non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est; 145
 inminet exitio vir coniugis, illa mariti,
 lurida terribiles miscent aconita novercae,
 filius ante diem patrios inquirat in annos:
 victa iacet pietas, et virgo caede madentis
 ultima caelestum terras Astraera reliquit. 150
 Neve foret terris securior arduus aether,
 adfectasse ferunt regnum caeleste gigantas
 altaque congestos struxisse ad sidera montis.
 tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
 fulmine et excussit subiecto Pelion Ossae. 155
 obruta mole sua cum corpora dira iacerent,
 perfusam multo natorum sanguine Terram
 immaduisse ferunt calidumque animasse cruorem
 et, ne nulla suae stirpis monimenta manerent,
 in faciem vertisse hominum; sed et illa propago 160

contemptrix superum saevaeque avidissima caedis
et violenta fuit: scires e sanguine natos.

Quae pater ut summa vidit Saturnius arce,
ingemit et facto nondum vulgata recenti
foeda Lycaoniae referens convivia mensae 165
ingentes animo et dignas Iove concipit iras
conciliumque vocat: tenuit mora nulla vocatos.

Est via sublimis, caelo manifesta sereno;
lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
hac iter est superis ad magni tecta Tonantis 170
regalemque domum: dextra laevaue deorum
atria nobilium valvis celebrantur apertis.
plebs habitat diversa locis: hac parte potentes
caelicolae clarique suos posuere penates;
hic locus est, quem, si verbis audacia detur, 175
haud timeam magni dixisse Palatia caeli.

Ergo ubi marmoreo superi sedere recessu,
celsior ipse loco sceptroque innixus eburno
terrificam capitis concussit terque quaterque
caesariem, cum qua terram, mare, sidera movit. 180
talibus inde modis ora indignantia solvit:

'non ego pro mundi regno magis anxius illa
tempestate fui, qua centum quisque parabat
inicere anguipedum captivo bracchia caelo.
nam quamquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno 185
corpore et ex una pendebat origine bellum;
nunc mihi qua totum Nereus circumsonat orbem,
perdendum est mortale genus: per flumina iuro
infera sub terras Stygio labentia luco!

cuncta prius temptanda, sed inmedicabile curae 190
ense recidendum, ne pars sincera trahatur.
sunt mihi semidei, sunt, rustica numina, nymphae
fauniquae satyrique et monticolae silvani;
quos quoniam caeli nondum dignamur honore,
quas dedimus, certe terras habitare sinamus. 195

an satis, o superi, tutos fore creditis illos,
cum mihi, qui fulmen, qui vos habeoque regoque,
struxerit insidias notus feritate Lycaon?'

Confremuere omnes studiisque ardentibus ausum
taliam deoscut: sic, cum manus inopia saevit 200
sanguine Caesareo Romanum exstinguere nomen,
attonitum tantae subito terrore ruinae

humanum genus est totusque perhorruit orbis;
 nec tibi grata minus pietas, Auguste, tuorum
 quam fuit illa Iovi. qui postquam voce manumque 205
 murmura compressit, tenuere silentia cuncti.
 substitit ut clamor pressus gravitate regentis,
 Iuppiter hoc iterum sermone silentia rupit:
 'ille quidem poenas (curam hanc dimittite!) solvit;
 quod tamen admissum, quae sit vindicta, docebo. 210
 contigerat nostras infamia temporis aures;
 quam cupiens falsam summo delabor Olympo
 et deus humana lustris sub imagine terras.
 longa mora est, quantum noxae sit ubique repertum,
 enumerare: minor fuit ipsa infamia vero. 215
 Maenala transieram latebris horrenda ferarum
 et cum Cyllene gelidi pineta Lycaei:
 Arcadis hinc sedes et inhospita tecta tyranni
 ingredior, traherent cum sera crepuscula noctem.
 signa dedi venisse deum, vulgusque precari 220
 coeperat: inridet primo pia vota Lycaon,
 mox ait "experiar deus hic discrimine aperto
 an sit mortalis: nec erit dubitabile verum."
 nocte gravem somno necopina perdere morte
 comparat: haec illi placet experientia veri; 225
 nec contentus eo, missi de gente Molossa
 obsidis unius iugulum mucrone resolvit
 atque ita semineces partim ferventibus artus
 mollit aquis, partim subiecto torruit igni.
 quod simul inposuit mensis, ego vindice flamma 230
 in domino dignos everti tecta penates;
 territus ipse fugit nactusque silentia ruris
 exululat frustra loqui conatur: ab ipso
 colligit os rabiem solitaeque cupidine caedis
 vertitur in pecudes et nunc quoque sanguine gaudet. 235
 in villos abeunt vestes, in crura lacerti:
 fit lupus et veteris servat vestigia formae;
 canities eadem est, eadem violentia vultus,
 idem oculi lucent, eadem feritatis imago est.
 occidit una domus, sed non domus una perire 240
 digna fuit: qua terra patet, fera regnat Erinys.
 in facinus iurasse putes! dent ocios omnes,
 quas meruere pati, (sic stat sententia) poenas.'
 Dicta Iovis pars voce probant stimulosque frementi

adiciunt, alii partes adsensibus implent. 245
 est tamen humani generis iactura dolori
 omnibus, et quae sit terrae mortalibus orbae
 forma futura rogant, quis sit laturus in aras
 tura, ferisne paret populandas tradere terras.
 talia quaerentes (sibi enim fore cetera curae) 250
 rex superum trepidare vetat subolemque priori
 dissimilem populo promittit origine mira.
 Iamque erat in totas sparsurus fulmina terras;
 sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus aether
 conciperet flammam longusque ardesceret axis: 255
 esse quoque in fati reminiscitur, adfore tempus,
 quo mare, quo tellus correptaque regia caeli
 ardeat et mundi moles obsessa laboret.
 tela reponuntur manibus fabricata cyclopum;
 poena placet diversa, genus mortale sub undis 260
 perdere et ex omni nimbo demittere caelo.
 Protinus Aeoliis Aquilonem claudit in antris
 et quaecumque fugant inductas flamina nubes
 emittitque Notum. madidis Notus evolat alis,
 terribilem picea tectus caligine vultum; 265
 barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis;
 fronte sedent nebulae, rorant pennaque sinusque.
 utque manu lata pendentia nubila pressit,
 fit fragor: hinc densi funduntur ab aethere nimbi;
 nuntia Iunonis varios induta colores 270
 concipit Iris aquas alimenta que nubibus adfert.
 sternuntur segetes et deplorata coloni
 vota iacent, longique perit labor inritus anni.
 Nec caelo contenta suo est Iovis ira, sed illum
 caeruleus frater iuvat auxiliaribus undis. 275
 convocat hic amnes: qui postquam tecta tyranni
 intravere sui, 'non est hortamine longo
 nunc' ait 'utendum; vires effundite vestras:
 sic opus est! aperite domos ac mole remota
 fluminibus vestris totas inmittite habenas!' 280
 iusserat; hi redeunt ac fontibus ora relaxant
 et defrenato volvuntur in aequora cursu.
 Ipse tridente suo terram percussit, at illa
 intremuit motuque vias patefecit aquarum.
 exspatiata ruunt per apertos flumina campos 285
 cumque satis arbusta simul pecudesque virosque

tectaue cumque suis rapiunt penetralia sacris.
si qua domus mansit potuitque resistere tanto
indeiecta malo, culmen tamen altior huius
unda tegit, pressaeque latent sub gurgite turre. 290
iamque mare et tellus nullum discrimen habebant:
omnia pontus erant, derant quoque litora ponto.

Occupat hic collem, cumba sedet alter adunca
et ducit remos illic, ubi nuper arabat:
ille supra segetes aut mersae culmina villae 295
navigat, hic summa piscem deprendit in ulmo.
figitur in viridi, si fors tulit, ancora prato,
aut subiecta terunt curvae vineta carinae;
et, modo qua graciles gramen carpsere capellae,
nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocae. 300
mirantur sub aqua lucos urbesque domosque
Nereides, silvasque tenent delphines et altis
incursant ramis agitataque robora pulsant.
nat lupus inter oves, fulvos vehit unda leones,
unda vehit tigres; nec vires fulminis apro, 305
crura nec ablato prosunt velocia cervo,
quaesitisque diu terris, ubi sistere possit,
in mare lassatis volucris vaga decidit alis.
obruerat tumulos inmensa licentia ponti,
pulsabantque novi montana cacumina fluctus. 310
maxima pars unda rapitur; quibus unda pepercit,
illos longa domant inopi ieiunia victu.

Separat Aonios Oetaeis Phocis ab arvis,
terra ferax, dum terra fuit, sed tempore in illo
pars maris et latus subitarum campus aquarum. 315
mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
nomine Parnasos, superantque cacumina nubes.
hic ubi Deucalion (nam cetera texerat aequor)
cum consorte tori parva rate vectus adhaesit,
Corycidas nymphas et numina montis adorant 320
fatidicamque Themin, quae tunc oracla tenebat:
non illo melior quisquam nec amantior aequi
vir fuit aut illa metuentior ulla deorum.
Iuppiter ut liquidis stagnare paludibus orbem
et superesse virum de tot modo milibus unum, 325
et superesse vidit de tot modo milibus unam,
innocuos ambo, cultores numinis ambo,
nubila disiecit nimbisque aquilone remotis

et caelo terras ostendit et aethera terris.
 nec maris ira manet, positoque tricuspede telo 330
 mulcet aquas rector pelagi supraque profundum
 exstantem atque umeros innato murice tectum
 caeruleum Tritona vocat conchaeque sonanti
 inspirare iubet fluctusque et flumina signo
 iam revocare dato: cava bucina sumitur illi, 335
 tortilis in latum quae turbine crescit ab imo,
 bucina, quae medio concepit ubi aera ponto,
 litora voce replet sub utroque iacentia Phoebos;
 tum quoque, ut ora dei madida rorantia barba
 contigit et cecinit iussos inflata receptus, 340
 omnibus audita est telluris et aequoris undis,
 et quibus est undis audita, coercuit omnes.
 iam mare litus habet, plenos capit alveus amnes,
 flumina subsidunt collesque exire videntur;
 surgit humus, crescunt sola decrescentibus undis, 345
 postque diem longam nudata cacumina silvae
 ostendunt limumque tenent in fronde relictum
 Redditus orbis erat; quem postquam vidit inanem
 et desolatas agere alta silentia terras,
 Deucalion lacrimis ita Pyrrham adfatur obortis: 350
 'o soror, o coniunx, o femina sola superstes,
 quam commune mihi genus et patruelis origo,
 deinde torus iunxit, nunc ipsa pericula iungunt,
 terrarum, quascumque vident occasus et ortus,
 nos duo turba sumus; possedit cetera pontus. 355
 haec quoque adhuc vitae non est fiducia nostrae
 certa satis; terrent etiamnum nubila mentem.
 quis tibi, si sine me fatis erepta fuisses,
 nunc animus, miseranda, foret? quo sola timorem
 ferre modo posses? quo consolante doleres! 360
 namque ego (crede mihi), si te quoque pontus haberet,
 te sequer, coniunx, et me quoque pontus haberet.
 o utinam possim populos reparare paternis
 artibus atque animas formatae infundere terrae!
 nunc genus in nobis restat mortale duobus. 365
 sic visum superis: hominumque exempla manemus.'
 dixerat, et flebant: placuit caeleste precari
 numen et auxilium per sacras quaerere sortes.
 nulla mora est: adeunt pariter Cephesidas undas,
 ut nondum liquidas, sic iam vada nota secantes. 370

inde ubi libatos inroravere liquores
 vestibus et capiti, flectunt vestigia sanctae
 ad delubra deae, quorum fastigia turpi
 pallebant musco stabantque sine ignibus arae.
 ut templi tetigere gradus, procumbit uterque 375
 pronus humi gelidoque pavens dedit oscula saxo
 atque ita 'si precibus' dixerunt 'numina iustis
 victa remollescunt, si flectitur ira deorum,
 dic, Themis, qua generis damnum reparabile nostri
 arte sit, et mersis fer opem, mitissima, rebus!' 380
 Mota dea est sortemque dedit: 'discedite templo
 et velate caput cinctasque resolvite vestes
 ossaque post tergum magnae iactate parentis!
 obstupere diu: rumpitque silentia voce
 Pyrrha prior iussisque deae parere recusat, 385
 detque sibi veniam pavido rogat ore pavetque
 laedere iactatis maternas ossibus umbras.
 interea repetunt caecis obscura latebris
 verba datae sortis secum inter seque volutant.
 inde Promethides placidis Epimethida dictis 390
 mulcet et 'aut fallax' ait 'est sollertia nobis,
 aut (pia sunt nullumque nefas oracula suadent!)
 magna parens terra est: lapides in corpore terrae
 ossa reor dici; iacere hos post terga iubemur.'
 Coniugis augurio quamquam Titania mota est, 395
 spes tamen in dubio est: adeo caelestibus ambo
 diffidunt monitis; sed quid temptare nocebit?
 descendunt: velantque caput tunicasque recingunt
 et iussos lapides sua post vestigia mittunt.
 saxa (quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?) 400
 ponere duritiem coepere suumque rigorem
 mollirique mora mollitaque ducere formam.
 mox ubi creverunt naturaque mitior illis
 contigit, ut quaedam, sic non manifesta videri
 forma potest hominis, sed uti de marmore coepta 405
 non exacta satis rudibusque simillima signis,
 quae tamen ex illis aliquo pars umida suco
 et terrena fuit, versa est in corporis usum;
 quod solidum est flectique nequit, mutatur in ossa,
 quae modo vena fuit, sub eodem nomine mansit, 410
 inque brevi spatio superiorum numine saxa
 missa viri manibus faciem traxere virorum

et de femineo reparata est femina iactu.
inde genus durum sumus experiensque laborum
et documenta damus qua simus origine nati. 415

Cetera diversis tellus animalia formis
sponte sua peperit, postquam vetus umor ab igne
percaluit solis, caenumque udaeque paludes
intumuere aestu, fecundaque semina rerum
vivaci nutrita solo ceu matris in alvo 420

creverunt faciemque aliquam cepere morando.
sic ubi deseruit madidos septemfluus agros
Nilus et antiquo sua flumina reddidit alveo
aetherioque recens exarsit sidere limus,
plurima cultores versis animalia glaebis 425

inveniunt et in his quaedam modo coepta per ipsum
nascendi spatium, quaedam imperfecta suisque
trunca vident numeris, et eodem in corpore saepe
altera pars vivit, rudis est pars altera tellus.

quippe ubi temperiem sumpsere umorque calorque, 430
concipiunt, et ab his oriuntur cuncta duobus,
cumque sit ignis aquae pugnax, vapor umidus omnes
res creat, et discors concordia fetibus apta est.

ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti
solibus aetheriis altoque recanduit aestu, 435
edidit innumeras species; partimque figuras
rettulit antiquas, partim nova monstra creavit.

Illa quidem nollet, sed te quoque, maxime Python,
tum genuit, populisque novis, incognita serpens,
terror eras: tantum spatii de monte tenebas. 440

hunc deus arcitenens, numquam letalibus armis
ante nisi in dammis capreisque fugacibus usus,
mille gravem telis exhausta paene pharetra
perdidit effuso per vulnera nigra veneno.

neve operis famam posset delere vetustas, 445
instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia de domitae serpentis nomine dictos.

hic iuvenum quicumque manu pedibusve rotave
vicerat, aesculeae capiebat frondis honorem.
nondum laurus erat, longoque decentia crine 450
tempora cingebat de qualibet arbore Phoebus.

Primus amor Phoebi Daphne Peneia, quem non
fors ignara dedit, sed saeva Cupidinis ira,
Delius hunc nuper, victa serpente superbus,

viderat adducto flectentem cornua nervo 455
 'quid' que 'tibi, lascive puer, cum fortibus armis?'
 dixerat: 'ista decent umeros gestamina nostros,
 qui dare certa ferae, dare vulnera possumus hosti,
 qui modo pestifero tot iugera ventre prementem
 stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis. 460
 tu face nescio quos esto contentus amores
 inritare tua, nec laudes adserere nostras!'
 filius huic Veneris 'figat tuus omnia, Phoebe,
 te meus arcus' ait; 'quantoque animalia cedunt
 cuncta deo, tanto minor est tua gloria nostra.' 465
 dixit et eliso percussis aere pennis
 inpiger umbrosa Parnasi constitit arce
 eque sagittifera prompsit duo tela pharetra
 diversorum operum: fugat hoc, facit illud amorem;
 quod facit, auratum est et cuspide fulget acuta, 470
 quod fugat, obtusum est et habet sub harundine plumbum.
 hoc deus in nymphea Peneide fixit, at illo
 laesit Apollineas traiecta per ossa medullas;
 protinus alter amat, fugit altera nomen amantis
 silvarum latebris captivarumque ferarum 475
 exuviis gaudens innuptaeque aemula Phoebes:
 vitta coercebat positos sine lege capillos.
 multi illam petiere, illa aversata petentes
 inpatiens expersque viri nemora avia lustrat
 nec, quid Hymen, quid Amor, quid sint conubia curat. 480
 saepe pater dixit: 'generum mihi, filia, debes,'
 saepe pater dixit: 'debes mihi, nata, nepotes';
 illa velut crimen taedas exosa iugales
 pulchra verecundo suffuderat ora rubore
 inque patris blandis haerens cervice lacertis 485
 'da mihi perpetua, genitor carissime,' dixit
 'virginitate frui! dedit hoc pater ante Dianae.'
 ille quidem obsequitur, sed te decor iste quod optas
 esse vetat, votoque tuo tua forma repugnat:
 Phoebus amat visaeque cupit conubia Daphnes, 490
 quodque cupit, sperat, suaque illum oracula fallunt,
 utque leves stipulae demptis adolentur aristis,
 ut facibus saepes ardent, quas forte viator
 vel nimis admovit vel iam sub luce reliquit,
 sic deus in flammis abiit, sic pectore toto 495
 uritur et sterilem sperando nutrit amorem.

spectat inornatos collo pendere capillos
 et 'quid, si comantur?' ait. videt igne micantes
 sideribus similes oculos, videt oscula, quae non
 est vidisse satis; laudat digitosque manusque 500
 brachiaque et nudos media plus parte lacertos;
 si qua latent, meliora putat. fugit ocior aura
 illa levi neque ad haec revocantis verba resistit:
 'nympha, precor, Penei, mane! non insequor hostis;
 nympha, mane! sic agna lupum, sic cerva leonem, 505
 sic aquilam penna fugiunt trepidante columbae,
 hostes quaeque suos: amor est mihi causa sequendi!
 me miserum! ne prona cadas indignave laedi
 crura notent sentes et sim tibi causa doloris!
 aspera, qua properas, loca sunt: moderatius, oro, 510
 curre fugamque inhibe, moderatius insequar ipse.
 cui placeas, inquire tamen: non incola montis,
 non ego sum pastor, non hic armenta gregesque
 horridus observo. nescis, temeraria, nescis,
 quem fugias, ideoque fugis: mihi Delphica tellus 515
 et Claros et Tenedos Patareaque regia servit;
 Iuppiter est genitor; per me, quod eritque fuitque
 estque, patet; per me concordant carmina nervis.
 certa quidem nostra est, nostra tamen una sagitta
 certior, in vacuo quae vulnera pectore fecit! 520
 inventum medicina meum est, opiferque per orbem
 dicor, et herbarum subiecta potentia nobis.
 ei mihi, quod nullis amor est sanabilis herbis
 nec prosunt domino, quae prosunt omnibus, artes!
 Plura locuturum timido Peneia cursu 525
 fugit cumque ipso verba imperfecta reliquit,
 tum quoque visa decens; nudabant corpora venti,
 obviaque adversas vibrabant flamina vestes,
 et levis impulsos retro dabat aura capillos,
 auctaque forma fuga est. sed enim non sustinet ultra 530
 perdere blanditias iuvenis deus, utque monebat
 ipse Amor, admisso sequitur vestigia passu.
 ut canis in vacuo leporem cum Gallicus arvo
 vidit, et hic praedam pedibus petit, ille salutem;
 alter inhaesuro similis iam iamque tenere 535
 sperat et extento stringit vestigia rostro,
 alter in ambiguo est, an sit comprehensus, et ipsis
 morsibus eripitur tangentiaque ora relinquit:

sic deus et virgo est hic spe celer, illa timore.
qui tamen insequitur pennis adiutus Amoris, 540
ocior est requiemque negat tergoque fugacis
inminet et crinem sparsum cervicibus adflat.
viribus absumptis expalluit illa citaeque
victa labore fugae spectans Peneidas undas
'fer, pater,' inquit 'opem! si flumina numen habetis, 545
qua nimium placui, mutando perde figuram!'
[quae facit ut laedar mutando perde figuram.]
vix prece finita torpor gravis occupat artus,
mollia cinguntur tenui praecordia libro,
in frondem crines, in ramos bracchia crescunt, 550
pes modo tam velox pigris radicibus haeret,
ora cacumen habet: remanet nitor unus in illa.

Hanc quoque Phoebus amat positaque in stipite dextra
sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus
complexusque suis ramos ut membra lacertis 555
oscula dat ligno; refugit tamen oscula lignum.
cui deus 'at, quoniam coniunx mea non potes esse,
arbor eris certe' dixit 'mea! semper habebunt
te coma, te citharae, te nostrae, laure, pharetrae;
tu ducibus Latiis aderis, cum laeta Triumphum 560
vox canet et visent longas Capitolia pompas;
postibus Augustis eadem fidissima custos
ante fores stabis mediamque tuebere quercum,
utque meum intonsis caput est iuvenale capillis,
tu quoque perpetuos semper gere frondis honores!' 565
finierat Paeon: factis modo laurea ramis
adnuat utque caput visa est agitasse cacumen.

Est nemus Haemoniae, praerupta quod undique claudit
silva: vocant Tempe; per quae Peneos ab imo
effusus Pindo spumosis volvitur undis 570
deiectuque gravi tenues agitantia fumos
nubila conducit summisque adspergine silvis
inpluit et sonitu plus quam vicina fatigat:
haec domus, haec sedes, haec sunt penetralia magni
amnis, in his residens facto de cautibus antro, 575
undis iura dabat nymphisque colentibus undas.
conveniunt illuc popularia flumina primum,
nescia, gratentur consolenturne parentem,
populifer Sperchios et inrequietus Enipeus
Apidanosque senex lenisque Amphrysos et Aeas, 580

moxque amnes alii, qui, qua tulit inpetus illos,
in mare deducunt fessas erroribus undas.
Inachus unus abest imoque reconditus antro
fletibus auget aquas natamque miserrimus Io
luget ut amissam: nescit, vitane fruatur 585
an sit apud manes; sed quam non invenit usquam,
esse putat nusquam atque animo peiora veretur.

Viderat a patrio redeuntem Iuppiter illam
flumine et 'o virgo Iove digna tuoque beatum
nescio quem factura toro, pete' dixerat 'umbras 590
altorum nemorum' (et nemorum monstraverat umbras)
'dum calet, et medio sol est altissimus orbe!
quodsi sola times latebras intrare ferarum,
praeside tuta deo nemorum secreta subibis,
nec de plebe deo, sed qui caelestia magna 595
sceptra manu teneo, sed qui vaga fulmina mitto.
ne fuge me!' fugiebat enim. iam pascua Lerna
consitaque arboribus Lyrcea reliquerat arva,
cum deus inducta latas caligine terras
occulit tenuitque fugam rapuitque pudorem. 600

Interea medios Iuno despexit in Argos
et noctis faciem nebulas fecisse volucres
sub nitido mirata die, non fluminis illas
esse, nec umentis sensit tellure remitti;
atque suos coniunx ubi sit circumspicit, ut quae 605
deprensus totiens iam nosset furta mariti.

quem postquam caelo non repperit, 'aut ego fallor
aut ego laedor' ait delapsaque ab aethere summo
constitit in terris nebulasque recedere iussit.
coniugis adventum praesenserat inque nitentem 610

Inachidos vultus mutaverat ille iuencam;
bos quoque formosa est. speciem Saturnia vaccae,
quamquam invita, probat nec non, et cuius et unde
quove sit armento, veri quasi nescia quaerit.
Iuppiter e terra genitam mentitur, ut auctor 615
desinat inquiri: petit hanc Saturnia munus.
quid faciat? crudele suos addicere amores,
non dare suspectum est: Pudor est, qui suadeat illinc,
hinc dissuadet Amor. victus Pudor esset Amore,
sed leve si munus sociae generisque torique 620
vacca negaretur, poterat non vacca videri!

Paelice donata non protinus exiit omnem

diva metum timuitque Iovem et fuit anxia furti,
 donec Arestoridae servandam tradidit Argo.
 centum luminibus cinctum caput Argus habebat 625
 inde suis vicibus capiebant bina quietem,
 cetera servabant atque in statione manebant.
 constiterat quocumque modo, spectabat ad Io,
 ante oculos Io, quamvis aversus, habebat.
 luce sinit pasci; cum sol tellure sub alta est, 630
 claudit et indigno circumdat vincula collo.
 frondibus arboreis et amara pascitur herba.
 proque toro terrae non semper gramen habenti
 incubat infelix limosaeque flumina potat.
 illa etiam supplex Argo cum bracchia vellet 635
 tendere, non habuit, quae bracchia tenderet Argo,
 conatoque queri mugitus edidit ore
 pertimuitque sonos propriaque exterrita voce est.
 venit et ad ripas, ubi ludere saepe solebat,
 Inachidas: rictus novaque ut conspexit in unda 640
 cornua, pertimuit seque exsternata refugit.
 naides ignorant, ignorat et Inachus ipse,
 quae sit; at illa patrem sequitur sequiturque sorores
 et patitur tangi seque admirantibus offert.
 decerptas senior porrexerat Inachus herbas: 645
 illa manus lambit patriisque dat oscula palmis
 nec retinet lacrimas et, si modo verba sequantur,
 oret opem nomenque suum casusque loquatur;
 littera pro verbis, quam pes in pulvere duxit,
 corporis indicium mutati triste peregit. 650
 'me miserum!' exclamat pater Inachus inque gementis
 cornibus et nivea pendens cervice iuvencae
 'me miserum!' ingeminat; 'tunc es quaesita per omnes
 nata mihi terras? tu non inventa reperta
 luctus eras levior! retices nec mutua nostris 655
 dicta refers, alto tantum suspiria ducis
 pectore, quodque unum potes, ad mea verba remugis!
 at tibi ego ignarus thalamos taedasque parabam,
 spesque fuit generi mihi prima, secunda nepotum.
 de grege nunc tibi vir, nunc de grege natus habendus. 660
 nec finire licet tantos mihi morte dolores;
 sed nocet esse deum, praeclusaque ianua leti
 aeternum nostros luctus extendit in aevum.'
 talia maerenti stellatus submovet Argus

ereptamque patri diversa in pascua natam 665
abstrahit. ipse procul montis sublime cacumen
occupat, unde sedens partes speculatur in omnes.

Nec superum rector mala tanta Phoronidos ultra
ferre potest natumque vocat, quem lucida partu
Pleias enixa est letoque det imperat Argum. 670
parva mora est alas pedibus virgamque potenti
somniaferam sumpsisse manu tegumenque capillis.
haec ubi disposuit, patria Iove natus ab arce
desilit in terras; illic tegumenque removit
et posuit pennas, tantummodo virga retenta est: 675
hac agit, ut pastor, per devia rura capellas
dum venit abductas, et structis cantat avenis.
voce nova captus custos Iunonius 'at tu,
quisquis es, hoc poteris mecum considerare saxo'
Argus ait; 'neque enim pecori fecundior ullo 680
herba loco est, aptamque vides pastoribus umbram.'

Sedit Atlantiades et euntem multa loquendo
detinuit sermone diem iunctisque canendo
vincere harundinibus servantia lumina temptat.
ille tamen pugnat molles evincere somnos 685
et, quamvis sopor est oculorum parte receptus,
parte tamen vigilat. quaerit quoque (namque reperta
fistula nuper erat), qua sit ratione reperta.

Tum deus 'Arcadiae gelidis sub montibus' inquit
'inter hamadryadas celeberrima Nonacrinas 690
naias una fuit: nymphae Syringa vocabant.
non semel et satyros eluserat illa sequentes
et quoscumque deos umbrosaue silva feraxque
rus habet. Ortygiam studiis ipsaque colebat
virginitate deam; ritu quoque cincta Dianae 695
falleret et posset credi Latonia, si non
corneus huic arcus, si non foret aureus illi;
sic quoque fallebat.

Redeuntem colle Lycaeo
Pan videt hanc pinuque caput praecinctus acuta
talìa verba refert -- restabat verba referre 700
et precibus spretis fugisse per avia nympham,
donec harenosi placidum Ladonis ad amnem
venerit; hic illam cursum inpedientibus undis
ut se mutarent liquidas orasse sorores,
Panaque cum prensam sibi iam Syringa putaret, 705

corpore pro nymphae calamos tenuisse palustres,
dumque ibi suspirat, motos in harundine ventos
effecisse sonum tenuem similemque querenti.
arte nova vocisque deum dulcedine captum
'hoc mihi colloquium tecum' dixisse 'manebit,' 710
atque ita disparibus calamis compagine cerae
inter se iunctis nomen tenuisse puellae.
talia dicturus vidit Cyllenius omnes
subcubuisse oculos adopertaque lumina somno;
supprimit extemplo vocem firmatque soporem 715
languida permulcens medicata lumina virga.
nec mora, falcato nutantem vulnerat ense,
qua collo est confine caput, saxoque cruentum
deicit et maculat praeruptam sanguine rupem.
Arge, iaces, quodque in tot lumina lumen habebas, 720
exstinctum est, centumque oculos nox occupat una.
 Excipit hos volucrisque suae Saturnia pennis
collocat et gemmis caudam stellantibus inplet.
protinus exarsit nec tempora distulit irae
horriferamque oculis animoque obiecit Erinyn 725
paelicis Argolicae stimulosque in pectore caecos
condidit et profugam per totum exercuit orbem.
ultimus inmenso restabas, Nile, labori;
quem simulac tetigit, positisque in margine ripae
procubuit genibus resupinoque ardua collo, 730
quos potuit solos, tollens ad sidera vultus
et gemitu et lacrimis et luctisono mugitu
cum Iove visa queri finemque orare malorum.
coniugis ille suae complexus colla lacertis,
finiat ut poenas tandem, rogat 'in' que 'futurum 735
pone metus' inquit: 'numquam tibi causa doloris
haec erit,' et Stygias iubet hoc audire paludes.
 Ut lenita dea est, vultus capit illa priores
fitque, quod ante fuit: fugiunt e corpore saetae,
cornua decrescunt, fit luminis artior orbis, 740
contrahitur rictus, redeunt umerique manusque,
ungulaque in quinos dilapsa absumitur unguis:
de bove nil superest formae nisi candor in illa.
officioque pedum nymphe contenta duorum
erigitur metuitque loqui, ne more iuvencae 745
mugiat, et timide verba intermissa retemptat.
 Nunc dea linigera colitur celeberrima turba.

huic Epaphus magni genitus de semine tandem
 creditur esse Iovis perque urbes iuncta parenti
 templa tenet. fuit huic animis aequalis et annis 750
 Sole satus Phaethon, quem quondam magna loquentem
 nec sibi cedentem Phoeboque parente superbum
 non tulit Inachides 'matri' que ait 'omnia demens
 credis et es tumidus genitoris imagine falsi.'
 erubuit Phaethon iramque pudore repressit 755
 et tulit ad Clymenen Epaphi convicia matrem
 'quo' que 'magis doleas, genetrix' ait, 'ille ego liber,
 ille ferox tacui! pudet haec opprobria nobis
 et dici potuisse et non potuisse refelli.
 at tu, si modo sum caelesti stirpe creatus, 760
 ede notam tanti generis meque adsere caelo!
 dixit et implicuit materno bracchia collo
 perque suum Meropisque caput taedasque sororum
 traderet oravit veri sibi signa parentis.
 ambiguum Clymene precibus Phaethontis an ira 765
 mota magis dicti sibi criminis utraque caelo
 bracchia porrexit spectansque ad lumina solis
 'per iubar hoc' inquit 'radiis insigne coruscis,
 nate, tibi iuro, quod nos auditque videtque,
 hoc te, quem spectas, hoc te, qui temperat orbem, 770
 Sole satum; si ficta loquor, neget ipse videndum
 se mihi, sitque oculis lux ista novissima nostris!
 nec longus labor est patrios tibi nosse penates.
 unde oritur, domus est terrae contermina nostrae:
 si modo fert animus, gradere et scitabere ab ipso!' 775
 emicat extemplo laetus post talia matris
 dicta suae Phaethon et concipit aethera mente
 Aethiopusque suos positosque sub ignibus Indos
 sidereis transit patriosque adit inpiger ortus.

LIBER SECUNDUS

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
clara micante auro flammisque imitante pyropo,
cuius ebur nitidum fastigia summa tegebat,
argenti bifores radiabant lumine valvae.
materiam superabat opus: nam Mulciber illic 5
aequora caelarat medias cingentia terras
terrarumque orbem caelumque, quod imminet orbi.
caeruleos habet unda deos, Tritona canorum
Proteaque ambiguum ballaenarumque prementem
Aegaeona suis inmania terga lacertis 10
Doridaque et natas, quarum pars nare videtur,
pars in mole sedens viridis siccare capillos,
pisce vehi quaedam: facies non omnibus una,
non diversa tamen, qualem decet esse sororum.
terra viros urbesque gerit silvasque ferasque 15
fluminaque et nymphas et cetera numina ruris.
haec super inposita est caeli fulgentis imago,
signaque sex foribus dextris totidemque sinistris.
 Quo simul adclivi Clymeneia limite proles
venit et intravit dubitati tecta parentis, 20
protinus ad patrios sua fert vestigia vultus
consistitque procul; neque enim propiora ferebat
lumina: purpurea velatus veste sedebat
in solio Phoebus claris lucente smaragdis.
a dextra laevaue Dies et Mensis et Annus 25
Saeculaque et positae spatiis aequalibus Horae
Verque novum stabat cinctum florente corona,
stabat nuda Aestas et spicea sarta gerebat,
stabat et Autumnus calcatis sordidus uvis
et glacialis Hiems canos hirsuta capillos. 30
 Ipse loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis iuvenem, quibus adspicit omnia, vidit
'quae' que 'viae tibi causa? quid hac' ait 'arce petisti,
progenies, Phaethon, haud infitianda parenti?'
ille refert: 'o lux inmensi publica mundi, 35
Phoebe pater, si das usum mihi nominis huius,
nec falsa Clymene culpam sub imagine celat,
pignora da, genitor, per quae tua vera propago
credar, et hunc animis errorem detrahe nostris!'

dixerat, at genitor circum caput omne micantes 40
deposuit radios propiusque accedere iussit
amplexumque dato 'nec tu meus esse negari
dignus es, et Clymene veros' ait 'edidit ortus,
quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud
me tribuente feras! promissi testis adesto 45
dis iuranda palus, oculis incognita nostris!
vix bene desierat, currus rogat ille paternos
inque diem alipedum ius et moderamen equorum.
Paenituit iurasse patrem: qui terque quaterque
concutiens inlustre caput 'temeraria' dixit 50
'vox mea facta tua est; utinam promissa liceret
non dare! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
dissuadere licet: non est tua tuta voluntas!
magna petis, Phaethon, et quae nec viribus istis
munera convenient nec tam puerilibus annis: 55
sors tua mortalis, non est mortale, quod optas.
plus etiam, quam quod superis contingere possit,
nescius adfectas; placeat sibi quisque licebit,
non tamen ignifero quisquam consistere in axe
me valet excepto; vasti quoque rector Olympi, 60
qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
non agat hos currus: et quid Iove maius habemus?
ardua prima via est et qua vix mane recentes
enituntur equi; medio est altissima caelo,
unde mare et terras ipsi mihi saepe videre 65
fit timor et pavida trepidat formidine pectus;
ultima prona via est et eget moderamine certo:
tunc etiam quae me subiectis excipit undis,
ne ferar in praeceps, Tethys solet ipsa vereri.
adde, quod adsidua rapitur vertigine caelum 70
sideraque alta trahit celerique volumine torquet.
nitor in adversum, nec me, qui cetera, vincit
inpetus, et rapido contrarius evehor orbi.
finge datos currus: quid ages? poterisne rotatis
obvius ire polis, ne te citus auferat axis? 75
forsitan et lucos illic urbesque deorum
concupias animo delubraque ditia donis
esse: per insidias iter est formasque ferarum!
utque viam teneas nulloque errore traharis,
per tamen adversi gradieris cornua tauri 80
Haemoniosque arcus violentique ora Leonis

saevaque circuitu curvantem bracchia longo
 Scorpion atque aliter curvantem bracchia Cancrum.
 nec tibi quadripedes animosos ignibus illis,
 quos in pectore habent, quos ore et naribus efflant, 85
 in promptu regere est: vix me patiuntur, ubi acres
 incaluere animi cervixque repugnat habenis.—
 at tu, funesti ne sim tibi muneris auctor,
 nate, cave, dum resque sinit tua corrige vota!
 scilicet ut nostro genitum te sanguine credas, 90
 pignora certa petis: do pignora certa timendo
 et patrio pater esse metu probor. adspice vultus
 ecce meos; utinamque oculos in pectora posses
 inserere et patrias intus deprendere curas!
 denique quidquid habet dives, circumspice, mundus 95
 eque tot ac tantis caeli terraeque marisque
 posce bonis aliquid; nullam patiēre repulsam.
 deprecor hoc unum, quod vero nomine poena,
 non honor est: poenam, Phaethon, pro munere poscis!
 quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis? 100
 ne dubita! dabitur (Stygias iuravimus undas),
 quodcumque optaris; sed tu sapientius opta!"

Finierat monitus; dictis tamen ille repugnat
 propositumque premit flagratque cupidine currus.
 ergo, qua licuit, genitor cunctatus ad altos 105
 deducit iuvenem, Vulcania munera, currus.
 aureus axis erat, temo aureus, aurea summae
 curvatura rotae, radiorum argenteus ordo;
 per iuga chrysolithi positaeque ex ordine gemmae
 clara repercusso reddebant lumina Phoebō. 110

Dumque ea magnanimus Phaethon miratur opusque
 perspicit, ecce vigil nitido patefecit ab ortu
 purpureas Aurora fores et plena rosarum
 atria: diffugiunt stellae, quarum agmina cogit
 Lucifer et caeli statione novissimus exit. 115

Quem petere ut terras mundumque rubescere vidit
 cornuaque extremae velut evanescere lunae,
 iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
 iussa deae celeres peragunt ignemque vomentes,
 ambrosiae suco saturos, praesepibus altis 120
 quadripedes ducunt adduntque sonantia frena.
 tum pater ora sui sacro medicamine nati
 contigit et rapidae fecit patientia flammae

inposuitque comae radios praesagaque luctus
 pectore sollicito repetens suspiria dixit: 125
 'si potes his saltem monitis parere parentis
 parce, puer, stimulis et fortius utere loris!
 sponte sua properant, labor est inhibere volentes.
 nec tibi directos placeat via quinque per arcus!
 sectus in obliquum est lato curvamine limes, 130
 zonarumque trium contentus fine polumque
 effugit australem iunctamque aquilonibus arcton:
 hac sit iter—manifesta rotae vestigia cernes—
 utque ferant aequos et caelum et terra calores,
 nec preme nec summum molire per aethera currum! 135
 altius egressus caelestia tecta cremabis,
 inferius terras; medio tutissimus ibis.
 neu te dexterioꝛ tortum declinet ad Anguem,
 neve sinisterioꝛ pressam rota ducat ad Aram,
 inter utrumque tene! Fortunae cetera mando, 140
 quae iuuet et melius quam tu tibi consulat opto.
 dum loquor, Hesperio positas in litore metas
 umida nox tetigit; non est mora libera nobis!
 poscimus: effulget tenebris Aurora fugatis.
 corripe lora manu, vel, si mutabile pectus 145
 est tibi, consiliis, non curribus utere nostris!
 dum potes et solidis etiamnum sedibus adstas,
 dumque male optatos nondum premis inscius axes,
 quae tutus spectes, sine me dare lumina terris!
 Occupat ille levem iuvenali corpore currum 150
 statque super manibusque leves contingere habenas
 gaudet et invito grates agit inde parenti.
 Interea volucres Pyrois et Eous et Aethon,
 Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
 flammiferis implent pedibusque repagula pulsant. 155
 quae postquam Tethys, fatorum ignara nepotis,
 reppulit, et facta est inmensi copia caeli,
 corripuere viam pedibusque per aera motis
 obstantes scindunt nebulas pennisque levati
 praetereunt ortos isdem de partibus Euros. 160
 sed leve pondus erat nec quod cognoscere possent
 Solis equi, solitaque iugum gravitate carebat;
 utque labant curvae iusto sine pondere naves
 perque mare instabiles nimia levitate feruntur,
 sic onere adsueto vacuus dat in aera saltus 165

succutiturque alte similisque est currus inani.

Quod simulac sensere, ruunt tritumque relinquunt
quadriugi spatium nec quo prius ordine currunt.
ipse pavet nec qua commissas flectat habenas
nec scit qua sit iter, nec, si sciat, imperet illis. 170

tum primum radiis gelidi caluere Triones
et vetito frustra temptarunt aequore tingui,
quaeque polo posita est glaciale proxima Serpens,
frigore pigra prius nec formidabilis ulli,
incaluit sumpsitque novas fervoribus iras; 175
te quoque turbatum memorant fugisse, Boote,
quamvis tardus eras et te tua plaustra tenebant.

Ut vero summo despexit ab aethere terras
infelix Phaethon penitus penitusque iacentes,
palluit et subito genua intremuere timore 180

suntque oculis tenebrae per tantum lumen abortae,
et iam mallet equos numquam tetigisse paternos,
iam cognosse genus piget et valuisse rogando,
iam Meropis dici cupiens ita fertur, ut acta
praecipiti pinus borea, cui victa remisit 185
frena suos rector, quam dis votisque reliquit.

quid faciat? multum caeli post terga relictum,
ante oculos plus est: animo metitur utrumque
et modo, quos illi fatum contingere non est,
prospicit occasus, interdum respicit ortus, 190

quidque agat ignarus stupet et nec frena remittit
nec retinere valet nec nomina novit equorum.
sparsa quoque in vario passim miracula caelo
vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.
est locus, in geminos ubi brachia concavat arcus 195

Scorpius et cauda flexisque utrimque lacertis
porrigit in spatium signorum membra duorum:
hunc puer ut nigri madidum sudore veneni
vulnera curvata minitantem cuspide vidit,
mentis inops gelida formidine lora remisit. 200

Quae postquam summum tetigere iacentia tergum,
exspatiantur equi nulloque inhibente per auras
ignotae regionis eunt, quaque inpetus egit,
hac sine lege ruunt altoque sub aethere fixis
incursant stellis rapiuntque per avia currum 205
et modo summa petunt, modo per declive viasque
praecipites spatio terrae propiore feruntur,

inferiusque suis fraternos currere Luna
 admiratur equos, ambustaque nubila fumant.
 corripitur flammis, ut quaeque altissima, tellus 210
 fissaque agit rimas et sucis aret ademptis;
 pabula canescunt, cum frondibus uritur arbor,
 materiamque suo praebet seges arida damno.
 parva queror: magnae pereunt cum moenibus urbes,
 cumque suis totas populis incendia gentis 215
 in cinerem vertunt; silvae cum montibus ardent;
 ardet Athos Taurusque Cilix et Tmolus et Oete
 et tum sicca, prius creberrima fontibus, Ide
 virgineusque Helicon et nondum Oeagrius Haemus:
 ardet in inensum geminatis ignibus Aetne 220
 Parnasosque biceps et Eryx et Cynthus et Othrys
 et tandem nivibus Rhodope caritura Mimasque
 Dindymaque et Mycale natusque ad sacra Cithaeron.
 nec prosunt Scythiae sua frigora: Caucasus ardet
 Ossaque cum Pindo maiorque ambobus Olympus 225
 aeriaeque Alpes et nubifer Appenninus.
 Tum vero Phaethon cunctis e partibus orbem
 adspicit accensum nec tantos sustinet aestus
 ferventisque auras velut e fornace profunda
 ore trahit currusque suos candescere sentit; 230
 et neque iam cineres eiectatamque favillam
 ferre potest calidoque involvitur undique fumo,
 quoque eat aut ubi sit, picea caligine tectus
 nescit et arbitrio volucrum raptatur equorum.
 Sanguine tum credunt in corpora summa vocato 235
 Aethiopum populos nigrum traxisse colorem;
 tum facta est Libye raptis umoribus aestu
 arida, tum nymphe passis fontesque lacusque
 deflevit comis; quaerit Boeotia Dircen,
 Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas undas; 240
 nec sortita loco distantes flumina ripas
 tuta manent: mediis Tanais fumavit in undis
 Peneosque senex Teuthranteusque Caicus
 et celer Ismenos cum Phegiaco Erymantho
 arsurusque iterum Xanthos flavusque Lycormas, 245
 quique recurvatis ludit Maeandros in undis,
 Mygdoniusque Melas et Taenarius Eurotas.
 arsit et Euphrates Babylonius, arsit Orontes
 Thermodonque citus Gangesque et Phasis et Hister;

aestuatur Alpheos, ripae Spercheides ardent, 250
quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum,
et, quae Maeonias celebrabant carmine ripas
flumineae volucres, medio caluere Caystro;
Nilus in extremum fugit perterritus orbem
occulitque caput, quod adhuc latet: ostia septem 255
pulverulenta vacant, septem sine flumine valles.
fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone siccatur
Hesperiosque annes, Rhenum Rhodanumque Padumque
cuique fuit rerum promissa potentia, Thybrin.
dissilit omne solum, penetratque in Tartara rimis 260
lumen et infernum terret cum coniuge regem;
et mare contrahitur siccaeque est campus harenae,
quod modo pontus erat, quosque altum texerat aequor,
exsistunt montes et sparsas Cycladas augent.
ima petunt pisces, nec se super aequora curvi 265
tollere consuetas audent delphines in auras;
corpora phocarum summo resupina profundo
exanimata natant: ipsum quoque Nerea fama est
Doridaque et natas tepidis latuisse sub antris.
ter Neptunus aquis cum torvo bracchia vultu 270
exserere ausus erat, ter non tulit aeris ignes.
Alma tamen Tellus, ut erat circumdata ponto,
inter aquas pelagi contractosque undique fontes,
qui se condiderant in opacae viscera matris,
sustulit oppressos collo tenus arida vultus 275
opposuitque manum fronti magnoque tremore
omnia concutiens paulum subsedit et infra,
quam solet esse, fuit fractaque ita voce locuta est:
'si placet hoc meruique, quid o tua fulmina cessant,
summe deum? liceat periturae viribus ignis 280
igne perire tuo clademque auctore levare!
vix equidem fauces haec ipsa in verba resolvo';
(presserat ora vapor) 'tostos en adspice crines
inque oculis tantum, tantum super ora favillae!
hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem 285
officii que refers, quod adunci vulnera aratri
rastrorumque fero totoque exerceor anno,
quod pecori frondes alimenta que mitia, fruges
humano generi, vobis quoque tura ministro?
sed tamen exitium fac me meruisse: quid undae, 290
quid meruit frater? cur illi tradita sorte

aequora decrescunt et ab aethere longius absunt?
quodsi nec fratris nec te mea gratia tangit,
at caeli miserere tui! circumspice utrumque:
fumat uterque polus! quos si vitiaverit ignis, 295
atria vestra ruent! Atlas en ipse laborat
vixque suis umeris candentem sustinet axem!
si freta, si terrae pereunt, si regia caeli,
in chaos antiquum confundimur! eripe flammis,
si quid adhuc superest, et rerum consule summae! 300

Dixerat haec Tellus: neque enim tolerare vaporem
ulterius potuit nec dicere plura suumque
rettulit os in se propioraque manibus antra;
at pater omnipotens, superos testatus et ipsum,
qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato 305
interitura gravi, summam petit arduus arcem,
unde solet nubes latis inducere terris,
unde movet tonitrus vibrataque fulmina iactat;
sed neque quas posset terris inducere nubes
tunc habuit, nec quos caelo demitteret imbres: 310
intonat et dextra libratum fulmen ab aure
misit in aurigam pariterque animaque rotisque
expulit et saevis conpescuit ignibus ignes.
consternantur equi et saltu in contraria facto
colla iugo eripiunt abruptaque lora relinquunt: 315
illic frena iacent, illic temone revulsus
axis, in hac radii fractarum parte rotarum
sparsaque sunt late laceri vestigia currus.

At Phaethon rutilos flamma populante capillos
volvitur in praeceps longoque per aera tractu 320
fertur, ut interdum de caelo stella sereno
etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
quem procul a patria diverso maximus orbe
excipit Eridanus fumantiaque abluit ora.
Naides Hesperiae trifida fumantia flamma 325
corpora dant tumulo, signant quoque carmine saxum:
hic : sitvs : est : phaethon : cvrrvs : avriga : paterni
qvem : si : non : tenvit : magnis : tamen : excidit : avsis

Nam pater obductos luctu miserabilis aegro
condiderat vultus, et, si modo credimus, unum 330
isse diem sine sole ferunt: incendia lumen
praebebant aliquisque malo fuit usus in illo.
at Clymene postquam dixit, quaecumque fuerunt

in tantis dicenda malis, lugubris et amens
 et laniata sinus totum percensuit orbem 335
 exanimesque artus primo, mox ossa requirens
 repperit ossa tamen peregrina condita ripa
 incubuitque loco nomenque in marmore lectum
 perfudit lacrimis et aperto pectore fovit.
 nec minus Heliades fletus et, inania morti 340
 munera, dant lacrimas, et caesae pectora palmis
 non auditurum miseras Phaethonta querellas
 nocte dieque vocant adsternunturque sepulcro.
 luna quater iunctis inplerat cornibus orbem;
 illae more suo (nam morem fecerat usus) 345
 plangorem dederant: e quis Phaethusa, sororum
 maxima, cum vellet terra procumbere, questa est
 deriguisse pedes; ad quam conata venire
 candida Lampetie subita radice retenta est;
 tertia, cum crinem manibus laniare pararet, 350
 avellit frondes; haec stipite crura teneri,
 illa dolet fieri longos sua bracchia ramos,
 dumque ea mirantur, complectitur inguina cortex
 perque gradus uterum pectusque umerosque manusque
 ambit, et exstabant tantum ora vocantia matrem. 355
 quid faciat mater, nisi, quo trahat inpetus illam,
 huc eat atque illuc et, dum licet, oscula iungat?
 non satis est: truncis avellere corpora temptat
 et teneros manibus ramos abrumpit, at inde
 sanguineae manant tamquam de vulnere guttae. 360
 'parce, precor, mater,' quaecumque est saucia, clamat,
 'parce, precor: nostrum laceratur in arbore corpus
 iamque vale'—cortex in verba novissima venit.
 inde fluunt lacrimae, stillataque sole rigescunt
 de ramis electra novis, quae lucidus amnis 365
 excipit et nuribus mittit gestanda Latinis.
 Adfuit huic monstro proles Stheneleia Cycnus,
 qui tibi materno quamvis a sanguine iunctus,
 mente tamen, Phaethon, propior fuit. ille relicto
 (nam Ligurum populos et magnas rexerat urbes) 370
 imperio ripas virides amnemque querellis
 Eridanum inplerat silvamque sororibus auctam,
 cum vox est tenuata viro canaeque capillos
 dissimulant plumae collumque a pectore longe
 porrigitur digitosque ligat iunctura rubentis, 375

penna latus velat, tenet os sine acumine rostrum.
 fit nova Cynus avis nec se caeloque Iovique
 credit, ut iniuste missi memor ignis ab illo;
 stagna petit patulosque lacus ignemque perosus
 quae colat elegit contraria flumina flammis. 380

Squalidus interea genitor Phaethontis et expers
 ipse sui decoris, qualis, cum deficit orbem,
 esse solet, lucemque odit seque ipse diemque
 datque animum in luctus et luctibus adicit iram
 officiumque negat mundo. 'satis' inquit 'ab aevi 385
 sors mea principiis fuit inrequieta, pigetque
 actorum sine fine mihi, sine honore laborum!
 quilibet alter agat portantes lumina currus!
 si nemo est omnesque dei non posse fatentur,
 ipse agat ut saltem, dum nostras temptat habenas, 390
 orbatura patres aliquando fulmina ponat!
 tum sciet ignipedum vires expertus equorum
 non meruisse necem, qui non bene rexerit illos.'

Talia dicentem circumstant omnia Solem
 numina, neve velit tenebras inducere rebus, 395
 supplice voce rogant; missos quoque Iuppiter ignes
 excusat precibusque minas regaliter addit.
 colligit amentes et adhuc terrore paventes
 Phoebus equos stimuloque dolens et verbere saevit
 (saevit enim) natumque obiectat et inputat illis. 400

At pater omnipotens ingentia moenia caeli
 circuit et, ne quid labefactum viribus ignis
 corruat, explorat. quae postquam firma suique
 roboris esse videt, terras hominumque labores
 perspicit. Arcadiae tamen est inpensior illi 405
 cura suae: fontesque et nondum audentia labi
 flumina restituit, dat terrae gramina, frondes
 arboribus, laesasque iubet revirescere silvas.
 dum redit itque frequens, in virgine Nonacrina
 haesit, et accepti caluere sub ossibus ignes. 410
 non erat huius opus lanam mollire trahendo
 nec positu variare comas; ubi fibula vestem,
 vitta coercuerat neglectos alba capillos;
 et modo leve manu iaculum, modo sumpserat arcum,
 miles erat Phoebes: nec Maenalon attigit ulla 415
 gratior hac Triviae; sed nulla potentia longa est.
 Ulterius medio spatium sol altus habebat,

cum subit illa nemus, quod nulla ceciderat aetas;
 exuit hic umero pharetram lentosque retendit
 arcus inque solo, quod texerat herba, iacebat 420
 et pictam posita pharetram cervice premebat.
 Iuppiter ut vidit fessam et custode vacantem,
 'hoc certe furtum coniunx mea nesciet' inquit,
 'aut si rescierit, sunt, o sunt iurgia tanti!'

protinus induitur faciem cultumque Dianae 425
 atque ait: 'o comitum, virgo, pars una mearum,
 in quibus es venata iugis?' de caespite virgo
 se levat et 'salve numen, me iudice' dixit,
 'audiat ipse licet, maius Iove.' ridet et audit
 et sibi praeferri se gaudet et oscula iungit, 430
 nec moderata satis nec sic a virgine danda.
 qua venata foret silva, narrare parantem
 inpedit amplexu nec se sine crimine prodit.
 illa quidem contra, quantum modo femina posset
 (adspiceres utinam, Saturnia, mitior esses), 435
 illa quidem pugnat, sed quem superare puella,
 quisve Iovem poterat? superum petit aethera victor
 Iuppiter: huic odio nemus est et conscia silva;
 unde pedem referens paene est oblita pharetram
 tollere cum telis et quem suspenderat arcum. 440

Ecce, suo comitata choro Dictynna per altum
 Maenalon ingrediens et caede superba ferarum
 adspicit hanc visamque vocat: clamata refugit
 et timuit primo, ne Iuppiter esset in illa;
 sed postquam pariter nymphas incedere vidit, 445
 sensit abesse dolos numerumque accessit ad harum.
 heu! quam difficile est crimen non prodere vultu!
 vix oculos attollit humo nec, ut ante solebat,
 iuncta deae lateri nec toto est agmine prima,
 sed silet et laesi dat signa rubore pudoris; 450
 et, nisi quod virgo est, poterat sentire Diana
 mille notis culpam: nymphae sensisse feruntur.
 orbe resurgebant lunaria cornua nono,
 cum de venatu fraternis languida flammis,
 nacta nemus gelidum dea, quo cum murmure labens 455
 ibat et attritas versabat rivus harenas.
 ut loca laudavit, summas pede contigit undas;
 his quoque laudatis 'procul est' ait 'arbiter omnis:
 nuda superfusus tinguamus corpora lymphis!'

Parrhasis erubuit; cunctae velamina ponunt; 460
 una moras quaerit: dubitanti vestis adempta est,
 qua posita nudo patuit cum corpore crimen.
 attonitae manibusque uterum celare volenti
 'i procul hinc' dixit 'nec sacros pollue fontis!'
 Cynthia deque suo iussit secedere coetu. 465
 Senserat hoc olim magni matrona Tonantis
 distuleratque graves in idonea tempora poenas.
 causa morae nulla est, et iam puer Arcas (id ipsum
 indoluit Iuno) fuerat de paelice natus.
 quo simul obvertit saevam cum lumine mentem, 470
 'scilicet hoc etiam restabat, adultera' dixit,
 'ut fecunda fores, fieretque iniuria partu
 nota, Iovisque mei testatum dedecus esset.
 haud inpune ferēs: adimam tibi namque figuram,
 qua tibi, quaque places nostro, inportuna, marito.' 475
 dixit et adversam prensis a fronte capillis
 stravit humi pronam. tendebat bracchia supplex:
 bracchia coeperunt nigris horrescere villis
 curvarique manus et aduncos crescere in unguis
 officioque pedum fungi laudataque quondam 480
 ora Iovi lato fieri deformia rictu.
 neve preces animos et verba precantia flectant,
 posse loqui eripitur: vox iracunda minaxque
 plenaque terroris rauco de gutture fertur;
 mens antiqua tamen facta quoque mansit in ursa, 485
 adsiduoque suos gemitu testata dolores
 qualescumque manus ad caelum et sidera tollit
 ingratumque Iovem, nequeat cum dicere, sentit.
 a! quotiens, sola non ausa quiescere silva,
 ante domum quondamque suis erravit in agris! 490
 a! quotiens per saxa canum latratibus acta est
 venatrixque metu venantum territa fugit!
 saepe feris latuit visis, oblita quid esset,
 ursaque conspectos in montibus horruit ursos
 pertimuitque lupos, quamvis pater esset in illis. 495
 Ecce Lycaoniae proles ignara parentis,
 Arcas adest ter quinque fere natalibus actis;
 dumque feras sequitur, dum saltus eligit aptos
 nexilibusque plagis silvas Erymanthidas ambit,
 incidit in matrem, quae restitit Arcade viso 500
 et cognoscenti similis fuit: ille refugit

inmotosque oculos in se sine fine tenentem
nescius extimuit propiusque accedere aventi
vulnifico fuerat fixurus pectora telo:
arcuit omnipotens pariterque ipsosque nefasque 505
sustulit et pariter raptos per inania vento
inposuit caelo vicinaque sidera fecit.

Intumuit Iuno, postquam inter sidera paelex
fulsit, et ad canam descendit in aequora Tethyn
Oceanumque senem, quorum reverentia movit 510
saepe deos, causamque viae scitantibus infit:

'quaeritis, aetheriis quare regina deorum
sedibus huc adsim? pro me tenet altera caelum!
mentior, obscurum nisi nox cum fecerit orbem,
nuper honoratas summo, mea vulnera, caelo 515
videritis stellas illic, ubi circulus axem
ultimus extremum spatioque brevissimus ambit.

et vero quisquam Iunonem laedere nolit
offensamque tremat, quae prosum sola nocendo?
o ego quantum egi! quam vasta potentia nostra est! 520
esse hominem vetui: facta est dea! sic ego poenas
sontibus inpono, sic est mea magna potestas!

vindicet antiquam faciem vultusque ferinos
detrahat, Argolica quod in ante Phoronide fecit
cur non et pulsa ducit Iunone meoque 525
collocat in thalamo socerumque Lycaona sumit?

at vos si laesae tangit contemptus alumnae,
gurgite caeruleo septem prohibete triones
sideraque in caelo stupri mercede recepta
pellite, ne puro tinguatur in aequore paelex!' 530

Di maris adnuerant: habili Saturnia curru,
ingreditur liquidum pavonibus aethera pictis,
tam nuper pictis caeso pavonibus Argo,
quam tu nuper eras, cum candidus ante fuisses,
corve loquax, subito nigrantis versus in alas. 535

nam fuit haec quondam niveis argentea pennis
ales, ut aequaret totas sine labe columbas,
nec servaturis vigili Capitolia voce
cederet anseribus nec amanti flumina cycno.
lingua fuit damno: lingua faciente loquaci 540
qui color albus erat, nunc est contrarius albo

Pulchrior in tota quam Larisaea Coronis
non fuit Haemonia: placuit tibi, Delphice, certe,

dum vel casta fuit vel inobservata, sed ales
sensit adulterium Phoebeius, utque latentem 545
detegeret culpam, non exorabilis index,
ad dominum tendebat iter. quem garrula motis
consequitur pennis, scitetur ut omnia, cornix
auditaque viae causa 'non utile carpis'
inquit 'iter: ne sperne meae praesagia linguae! 550
quid fuerim quid simque vide meritumque require:
invenies nocuisse fidem. nam tempore quodam
Pallas Erichthonium, prolem sine matre creatam,
clauserat Actaeo texta de vimine cista
virginibusque tribus gemino de Cecrope natis 555
et legem dederat, sua ne secreta viderent.
abdita fronde levi densa specularar ab ulmo,
quid facerent: commissa duae sine fraude tuentur,
Pandrosos atque Herse; timidus vocat una sorores
Aglauros nodosque manu diducit, et intus 560
infantemque vident adporrectumque draconem.
acta deae refero. pro quo mihi gratia talis
redditur, ut dicar tutela pulsa Minervae
et ponar post noctis avem! mea poena volucres
admonuisse potest, ne voce pericula quaerant. 565
at, puto, non ultro nequiquam tale rogantem
me petiit!—ipsa licet hoc a Pallade quaeras:
quamvis irata est, non hoc irata negabit.
nam me Phocaica clarus tellure Coroneus
(nota loquor) genuit, fueramque ego regia virgo 570
divitibusque procis (ne me contemne) petebar:
forma mihi nocuit. nam cum per litora lentis
passibus, ut soleo, summa spatiarer harena,
vidit et incaluit pelagi deus, utque precando
tempora cum blandis absumpsit inania verbis, 575
vim parat et sequitur. fugio densumque relinquo
litus et in molli nequiquam lassor harena.
inde deos hominesque voco; nec contigit ullum
vox mea mortalem: mota est pro virgine virgo
auxiliumque tulit. tendebam bracchia caelo: 580
bracchia coeperunt levibus nigrescere pennis;
reicere ex umeris vestem molibar, at illa
pluma erat inque cutem radices egerat imas;
plangere nuda meis conabar pectora palmis,
sed neque iam palmas nec pectora nuda gerebam; 585

currebam, nec, ut ante, pedes retinebat harena,
sed summa tollebar humo; mox alta per auras
evehor et data sum comes inculcata Minervae.
quid tamen hoc prodest, si diro facta volucris
crimine Nyctimene nostro successit honori? 590

an quae per totam res est notissima Lesbon,
non audita tibi est, patrium temerasse cubile
Nyctimenen? avis illa quidem, sed conscia culpae
conspectum lucemque fugit tenebrisque pudorem
celat et a cunctis expellitur aethere toto.' 595

Talia dicenti 'tibi' ait 'revocamina' corvus
'sint, precor, ista malo: nos vanum spernimus omen.'
nec coeptum dimittit iter dominoque iacentem
cum iuvene Haemonio vidisse Coronida narrat.
laurea delapsa est audito crimine amantis, 600
et pariter vultusque deo plectrumque colorque
excidit, utque animus tumida fervebat ab ira,
arma adsueta capit flexumque a cornibus arcum
tendit et illa suo totiens cum pectore iuncta
indevitato traiecit pectora telo. 605

icta dedit gemitum tractoque a corpore ferro
candida puniceo perfudit membra cruore
et dixit: 'potui poenas tibi, Phoebe, dedisse,
sed peperisse prius; duo nunc moriemur in una.'
hactenus, et pariter vitam cum sanguine fudit; 610
corpus inane animae frigus letale secutum est.

Paenitet heu! sero poenae crudelis amantem,
seque, quod audierit, quod sic exarserit, odit;
odit avem, per quam crimen causamque dolendi
scire coactus erat, nec non arcumque manumque 615
odit cumque manu temeraria tela sagittas
conlapsamque fovet seraque ope vincere fata
nititur et medicas exercet inaniter artes.

quae postquam frustra temptata rogamque parari
vidit et arsuros supremis ignibus artus, 620
tum vero gemitus (neque enim caelestia tingui
ora licet lacrimis) alto de corde petitos
edidit, haud aliter quam cum spectante iuvenca
lactentis vituli dextra libratus ab aure
tempora discussit claro cava malleus ictu. 625

ut tamen ingratos in pectora fudit odores
et dedit amplexus iniustaque iusta peregit,

non tulit in cineres labi sua Phoebus eosdem
semina, sed natum flammis uteroque parentis
eripuit geminique tulit Chironis in antrum, 630
sperantemque sibi non falsae praemia linguae
inter aves albas vetuit consistere corvum.

Semifer interea divinae stirpis alumno
laetus erat mixtoque oneri gaudebat honore;
ecce venit rutilus umeros protecta capillis 635
filia centauri, quam quondam nympha Chariclo
fluminis in rapidi ripis enixa vocavit
Ocyroen: non haec artes contenta paternas
edidicisse fuit, fatorum arcana canebat.
ergo ubi vaticinos concepit mente furores 640
incaluitque deo, quem clausum pectore habebat,
adspicit infantem 'toto' que 'salutifer orbi
cresce, puer!' dixit; 'tibi se mortalia saepe
corpora debebunt, animas tibi reddere ademptas
fas erit, idque semel dis indignantibus ausus 645
posse dare hoc iterum flamma prohibebere avita,
eque deo corpus fies exsanguis deusque,
qui modo corpus eras, et bis tua fata novabis.
tu quoque, care pater, nunc immortalis et aevus
omnibus ut maneat nascendi lege creatus, 650
posse mori cupies, tum cum cruciabere dirae
sanguine serpentis per saucia membra recepto;
teque ex aeterno patientem numina mortis
efficient, triplicesque deae tua fila solvent.'
restabat fatis aliquid: suspirat ab imis 655
pectoribus, lacrimaeque genis labuntur abortae,
atque ita 'praevertunt' inquit 'me fata, vectorque
plura loqui, vocisque meae praecluditur usus.
non fuerant artes tanti, quae numinis iram
contraxere mihi: mallet nescisse futura! 660
iam mihi subduci facies humana videtur,
iam cibus herba placet, iam latis currere campis
impetus est: in equam cognataque corpora vertor.
tota tamen quare? pater est mihi nempe biformis.'
taliam dicenti pars est extrema querellae 665
intellecta parum confusaque verba fuerunt;
mox nec verba quidem nec equae sonus ille videtur
sed simulantis equam, parvoque in tempore certos
edidit hinnitus et brachia movit in herbas.

tum digiti coeunt et quinos alligat ungues 670
 perpetuo cornu levis ungula, crescit et oris
 et colli spatium, longae pars maxima pallae
 cauda fit, utque vagi crines per colla iacebant,
 in dextras abiere iubas, pariterque novata est
 et vox et facies; nomen quoque monstra dedere. 675
 Flebat opemque tuam frustra Philyreius heros,
 Delphice, poscebat. nam nec rescindere magni
 iussa Iovis poteras, nec, si rescindere posses,
 tunc aderas: Elin Messeniaque arva colebas.
 illud erat tempus, quo te pastoria pellis 680
 textit, onusque fuit baculum silvestre sinistrae,
 alterius dispar septenis fistula cannis.
 dumque amor est curae, dum te tua fistula mulcet,
 incustoditae Pylios memorantur in agros
 processisse boves: videt has Atlantide Maia 685
 natus et arte sua silvis occultat abactas.
 senserat hoc furtum nemo nisi notus in illo
 rure senex; Battum vicinia tota vocabat.
 divitis hic saltus herbosaque pascua Nelei
 nobiliumque greges custos servabat equarum. 690
 hunc tenuit blandaque manu seduxit et illi
 'quisquis es, hospes' ait, 'si forte armenta requiret
 haec aliquis, vidisse nega neu gratia facto
 nulla rependatur, nitidam cape praemia vaccam!'
 et dedit. accepta voces has reddidit hospes: 695
 'tutus eas! lapis iste prius tua furta loquetur,'
 et lapidem ostendit. simulat Iove natus abire;
 mox redit et versa pariter cum voce figura
 'rustice, vidisti si quas hoc limite' dixit
 'ire boves, fer opem furtoque silentia deme! 700
 iuncta suo pretium dabitur tibi femina tauro.'
 at senior, postquam est merces geminata, 'sub illis
 montibus' inquit 'erunt,' et erant sub montibus illis.
 risit Atlantiades et 'me mihi, perfide, prodis?
 me mihi prodis?' ait periuraque pectora vertit 705
 in durum silicem, qui nunc quoque dicitur index,
 inque nihil merito vetus est infamia saxo.
 Hinc se sustulerat paribus caducifer alis,
 Munychiosque volans agros gratamque Minervae
 despectabat humum cultique arbusta Lycei. 710
 illa forte die castae de more puellae

vertice supposito festas in Palladis arces
pura coronatis portabant sacra canistris.
inde revertentes deus adspicit ales iterque
non agit in rectum, sed in orbem curvat eundem: 715

ut volucris visis rapidissima miluus extis,
dum timet et densi circumstant sacra ministri,
flectitur in gyrum nec longius audet abire
spemque suam motis avidus circumvolat alis,
sic super Actaeas agilis Cyllenius arces 720
inclinat cursus et easdem circinat auras.

quanto splendidior quam cetera sidera fulget
Lucifer, et quanto quam Lucifer aurea Phoebe,
tanto virginibus praestantior omnibus Herse
ibat eratque decus pompae comitumque suarum. 725

obstupuit forma Iove natus et aethere pendens
non secus exarsit, quam cum Balearica plumbum
funda iacit: volat illud et incandescit eundo
et, quos non habuit, sub nubibus invenit ignes.
vertit iter caeloque petit terrena relicto 730

nec se dissimulat: tanta est fiducia formae.
quae quamquam iusta est, cura tamen adiuvat illam
permulcetque comas chlamydemque, ut pendeat apte,
collocat, ut limbus totumque adpareat aurum,
ut teres in dextra, qua somnos ducit et arcet, 735
virga sit, ut tersis niteant talaria plantis.

Pars secreta domus ebore et testudine cultos
tres habuit thalamos, quorum tu, Pandrose, dextrum,
Aglauros laevum, medium possederat Herse.
quae tenuit laevum, venientem prima notavit 740

Mercurium nomenque dei scitarier ausa est
et causam adventus; cui sic respondit Atlantis
Pleionesque nepos 'ego sum, qui iussa per auras
verba patris porto; pater est mihi Iuppiter ipse.
nec fingam causas, tu tantum fida sorori 745

esse velis prolisque meae matertera dici:
Herse causa viae; faveas oramus amanti.'
adspicit hunc oculis isdem, quibus abdita nuper
viderat Aglauros flavae secreta Minervae,
proque ministerio magni sibi ponderis aurum 750
postulat: interea tectis excedere cogit.

Vertit ad hanc torvi dea bellica luminis orbem
et tanto penitus traxit suspiria motu,

ut pariter pectus positamque in pectore forti
 aegida concuteret: subit, hanc arcana profana 755
 detexisse manu, tum cum sine matre creatam
 Lemnicolae stirpem contra data foedera vidit,
 et gratamque deo fore iam gratamque sorori
 et ditem sumpto, quod avara poposcerat, auro.
 protinus Invidiae nigro squalentia tabo 760
 tecta petit: domus est imis in vallibus huius
 abdita, sole carens, non ulli pervia vento,
 tristis et ignavi plenissima frigoris et quae
 igne vacet semper, caligine semper abundet.
 huc ubi pervenit belli metuenda virago, 765
 constitit ante domum (neque enim succedere tectis
 fas habet) et postes extrema cuspide pulsat.
 concussae patuere fores. videt intus edentem
 vipereas carnes, vitiorum alimenta suorum,
 Invidiam visaque oculos avertit; at illa 770
 surgit humo pigre semesarumque relinquit
 corpora serpentum passuque incedit inertis.
 utque deam vidit formaque armisque decoram,
 ingemuit vultumque una ac suspiria duxit.
 pallor in ore sedet, macies in corpore toto. 775
 nusquam recta acies, livent robigine dentes,
 pectora felle virent, lingua est suffusa veneno;
 risus abest, nisi quem visi movere dolores;
 nec fruitur somno, vigilantibus excita curis,
 sed videt ingratos intabescitque videndo 780
 successus hominum carpitque et carpitur una
 suppliciumque suum est. quamvis tamen oderat illam,
 talibus adfata est breviter Tritonia dictis:
 'inface tabe tua natarum Cecropis unam:
 sic opus est. Aglauros ea est.' haud plura locuta 785
 fugit et inpressa tellurem reppulit hasta.

Illa deam obliquo fugientem lumine cernens
 murmura parva dedit successurumque Minervae
 indoluit baculumque capit, quod spinea totum
 vincula cingebant, adopertaque nubibus atris, 790
 quacumque ingreditur, florentia proterit arva
 exuritque herbas et summa cacumina carpit
 adflatuque suo populos urbesque domosque
 polluit et tandem Tritonida conspicit arcem
 ingeniis opibusque et festa pace virentem 795

vixque tenet lacrimas, quia nil lacrimabile cernit.
 sed postquam thalamos intravit Cecrope natae,
 iussa facit pectusque manu ferrugine tincta
 tangit et hamatis praecordia sentibus inplet
 inspiratque nocens virus piceumque per ossa 800
 dissipat et medio spargit pulmone venenum,
 neve mali causae spatium per latius errent,
 germanam ante oculos fortunatumque sororis
 coniugium pulchraque deum sub imagine ponit
 cunctaque magna facit; quibus inritata dolore 805
 Cecropis occulto mordetur et anxia nocte
 anxia luce gemit lentaque miserrima tabe
 liquitur, et glacies incerto saucia sole,
 felicisque bonis non lenius uritur Herses,
 quam cum spinosis ignis supponitur herbis, 810
 quae neque dant flammam lentoque vapore cremantur.
 saepe mori voluit, ne quicquam tale videret,
 saepe velut crimen rigido narrare parenti;
 denique in adverso venientem limine sedit
 exclusura deum. cui blandimenta precesque 815
 verbaque iactanti mitissima 'desine!' dixit,
 'hinc ego me non sum nisi te motura repulso.'
 'stemus' ait 'pacto' velox Cyllenius 'isto!'
 caelestique fores virga patefecit: at illi
 surgere conanti partes, quascumque sedendo 820
 flectimur, ignava nequeunt gravitate moveri:
 illa quidem pugnat recto se attollere trunco,
 sed genuum iunctura riget, frigusque per unguis
 labitur, et pallent amisso sanguine venae;
 utque malum late solet inmedicabile cancer 825
 serpere et inlaesas vitiatis addere partes,
 sic letalis hiems paulatim in pectora venit
 vitalesque vias et respiramina clausit,
 nec conata loqui est nec, si conata fuisset,
 vocis habebat iter: saxum iam colla tenebat, 830
 oraque duruerant, signumque exsanguis sedebat;
 nec lapis albus erat: sua mens infecerat illam.
 Has ubi verborum poenas mentisque profanae
 cepit Atlantiades, dictas a Pallade terras
 linquit et ingreditur iactatis aethera pennis. 835
 sevocat hunc genitor nec causam fassus amoris
 'fide minister' ait 'iussorum, nate, meorum,

pelle moram solitoque celer delabere cursu,
quaeque tuam matrem tellus a parte sinistra
suspicit (indigenae Sidonida nomine dicunt), 840
hanc pete, quodque procul montano gramine pasci
armentum regale vides, ad litora verte!
dixit, et expulsi iamdudum monte iuveni
litora iussa petunt, ubi magni filia regis
ludere virginibus Tyriis comitata solebat. 845
non bene conveniunt nec in una sede morantur
maiestas et amor; sceptri gravitate relictas
ille pater rectorque deum, cui dextra trisulcis
ignibus armata est, qui nutu concutit orbem,
induitur faciem tauri mixtusque iuvenis 850
mugit et in teneris formosus obambulat herbis.
quippe color nivis est, quam nec vestigia duri
calcavere pedis nec solvit aquaticus auster.
colla toris exstant, armis palearia pendent,
cornua vara quidem, sed quae contendere possis 855
facta manu, puraque magis perlucida gemma.
nullae in fronte minae, nec formidabile lumen:
pacem vultus habet. miratur Agenore nata,
quod tam formosus, quod proelia nulla minetur;
sed quamvis mitem metuit contingere primo, 860
mox adit et flores ad candida porrigit ora.
gaudet amans et, dum veniat sperata voluptas,
oscula dat manibus; vix iam, vix cetera differt;
et nunc adludit viridique exsultat in herba,
nunc latus in fulvis niveum deponit harenis; 865
paulatimque metu dempto modo pectora praebet
virginea plaudenda manu, modo cornua sertis
inpedienda novis; ausa est quoque regia virgo
nescia, quem premeret, tergo considerare tauri,
cum deus a terra siccoque a litore sensim 870
falsa pedum primis vestigia ponit in undis;
inde abit ulterius mediique per aequora ponti
fert praedam: pavet haec litusque ablata relictum
respicit et dextra cornum tenet, altera dorso
inposita est; tremulae sinuantur flamine vestes.

LIBER TERTIUS

Iamque deus posita fallacis imagine tauri
se confessus erat Dictaeaque rura tenebat,
cum pater ignarus Cadmo perquirere raptam
imperat et poenam, si non invenerit, addit
exilium, facto pius et sceleratus eodem. 5
orbe pererrato (quis enim deprendere possit
furta Iovis?) profugus patriamque iramque parentis
vitat Agenorides Phoebique oracula supplex
consultit et, quae sit tellus habitanda, requirit.
'bos tibi' Phoebus ait 'solis occurret in arvis, 10
nullum passa iugum curvique immunis aratri.
hac duce carpe vias et, qua requieverit herba,
moenia fac condas Boeotiaque illa vocato.'
vix bene Castalio Cadmus descenderat antro,
incustoditam lente videt ire iuvencam 15
nullum servitii signum cervice gerentem.
subsequitur pressoque legit vestigia gressu
auctoremque viae Phoebum taciturnus adorat.
iam vada Cephisi Panopesque evaserat arva:
bos stetit et tollens speciosam cornibus altis 20
ad caelum frontem mugitibus inpulit auras
atque ita respiciens comites sua terga sequentis
procubuit teneraque latus submitit in herba.
Cadmus agit grates peregrinaeque oscula terrae
figit et ignotos montes agrosque salutat. 25

Sacra Iovi facturus erat: iubet ire ministros
et petere e vivis libandas fontibus undas.
silva vetus stabat nulla violata securi,
et specus in media virgis ac vimine densus
efficiens humilem lapidum conpagibus arcum 30
uberibus fecundus aquis; ubi conditus antro
Martius anguis erat, cristis praesignis et auro;
igne micant oculi, corpus tumet omne venenis,
tresque vibrant linguae, triplici stant ordine dentes.
quem postquam Tyria lucum de gente profecti 35
infausto tetigere gradu, demissaque in undas
urna dedit sonitum, longo caput extulit antro
caeruleus serpens horrendaque sibila misit.
effluxere urnae manibus sanguisque reliquit

corpus et attonitos subitus tremor occupat artus. 40
 ille volubilibus squamosos nexibus orbis
 torquet et inmensos saltu sinuatur in arcus
 ac media plus parte leves erectus in auras
 despicit omne nemus tantoque est corpore, quanto,
 si totum spectes, geminas qui separat arctos. 45
 nec mora, Phoenicas, sive illi tela parabant
 sive fugam, sive ipse timor prohibebat utrumque,
 occupat: hos morsu, longis complexibus illos,
 hos necat adflati funesta tabe veneni.
 Fecerat exiguas iam sol altissimus umbras: 50
 quae mora sit sociis, miratur Agenore natus
 vestigatque viros. tegumen derepta leoni
 pellis erat, telum splendenti lancea ferro
 et iaculum teloque animus praestantior omni.
 ut nemus intravit letataque corpora vidit 55
 victoremque supra spatiosi tergoris hostem
 tristia sanguinea lambentem vulnera lingua,
 'aut ultor vestrae, fidissima pectora, mortis,
 aut comes' inquit 'ero.' dixit dexetraque molarem
 sustulit et magnum magno conamine misit. 60
 illius impulsu cum turribus ardua celsis
 moenia mota forent, serpens sine vulnere mansit
 loricaeque modo squamis defensus et atrae
 duritia pellis validos cute reppulit ictus;
 at non duritia iaculum quoque vicit eadem, 65
 quod medio lentae spinae curvamine fixum
 constitit et totum descendit in ilia ferrum.
 ille dolore ferox caput in sua terga retorsit
 vulneraque adspexit fixumque hastile momordit,
 idque ubi vi multa partem labefecit in omnem, 70
 vix tergo eripuit; ferrum tamen ossibus haesit.
 tum vero postquam solitas accessit ad iras
 causa recens, plenis tumuerunt guttura venis,
 spumaque pestiferos circumfluit albida rictus,
 terraque rasa sonat squamis, quique halitus exit 75
 ore niger Stygio, vitiatas inficit auras.
 ipse modo inmensum spiris facientibus orbem
 cingitur, interdum longa trabe rectior adstat,
 inpete nunc vasto ceu concitus imbris amnis
 fertur et obstantis proturbat pectore silvas. 80
 cedit Agenorides paulum spolioque leonis

sustinet incursus instantiaque ora retardat
cuspage praetenta: furit ille et inania duro
vulnera dat ferro figitque in acumine dentes.
iamque venenifero sanguis manare palato 85
coeperat et virides adspergine tinxerat herbas;
sed leve vulnus erat, quia se retrahebat ab ictu
laesaque colla dabat retro plagamque sedere
cedendo arcebat nec longius ire sinebat,
donec Agenorides coniectum in guttura ferrum 90
usque sequens pressit, dum retro quercus eunti
obstitit et fixa est pariter cum robore cervix.
pondere serpentis curvata est arbor et ima
parte flagellari gemuit sua robora caudae.
Dum spatium victor victi considerat hostis, 95
vox subito audita est; neque erat cognoscere promptum,
unde, sed audita est: 'quid, Agenore nate, peremptum
serpentem spectas? et tu spectabere serpens.'
ille diu pavidus pariter cum mente colorem
perdiderat, gelidoque comae terrore rigeabant: 100
ecce viri fauix superas delapsa per auras
Pallas adest motaeque iubet supponere terrae
vipereos dentes, populi incrementa futuri.
paret et, ut presso sulcum patefecit aratro,
spargit humi iussos, mortalia semina, dentes. 105
inde (fide maius) glaebae coepere moveri,
primaque de sulcis acies adparuit hastae,
tegmina mox capitum picto nutantia cono,
mox umeri pectusque onerataque bracchia telis
existunt, crescitque seges clipeata virorum: 110
sic, ubi tolluntur festis aulaea theatri,
surgere signa solent primumque ostendere vultus,
cetera paulatim, placidoque educta tenore
tota patent imoque pedes in margine ponunt.
Territus hoste novo Cadmus capere arma parabat: 115
'ne cape!' de populo, quem terra creaverat, unus
exclamat 'nec te civilibus insere bellis!'
atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
comminus ense ferit, iaculo cadit eminus ipse;
hunc quoque qui leto dederat, non longius illo 120
vivit et exspirat, modo quas acceperat auras,
exemploque pari furit omnis turba, suoque
Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres.

iamque brevis vitae spatium sortita iuventus
sanguineam tepido plangebat pectore matrem, 125
quinque superstibus, quorum fuit unus Echion.

is sua iecit humo monitu Tritonidis arma
fraternaeque fidem pacis petiitque deditque:
hos operis comites habuit Sidonius hospes,
cum posuit iussus Phoebis sortibus urbem. 130

Iam stabant Thebae, poteras iam, Cadme, videri
exilio felix: soceri tibi Marsque Venusque
contigerant; huc adde genus de coniuge tanta,
tot natos natasque et, pignora cara, nepotes,
hos quoque iam iuvenes; sed scilicet ultima semper 135
exspectanda dies hominis, dicique beatus
ante obitum nemo supremaque funera debet.

Prima nepos inter tot res tibi, Cadme, secundas
causa fuit luctus, alienaque cornua fronti
addita, vosque, canes satiatae sanguine erili. 140
at bene si quaeras, Fortunae crimen in illo,
non scelus invenies; quod enim scelus error habebat?

Mons erat infectus variarum caede ferarum,
iamque dies medius rerum contraxerat umbras
et sol ex aequo meta distabat utraque, 145
cum iuvenis placido per devia lustra vagantes
participes operum compellat Hyantius ore:
'lina madent, comites, ferrumque cruore ferarum,
fortunaque dies habuit satis; altera lucem
cum croceis invecta rotis Aurora reducet, 150
propositum repetemus opus: nunc Phoebus utraque
distat idem meta finditque vaporibus arva.
sistite opus praesens nodosaque tollite lina!
iussa viri faciunt intermittuntque laborem.

Vallis erat piceis et acuta densa cupressu, 155
nomine Gargaphie succinctae sacra Dianae,
cuius in extremo est antrum nemorale recessu
arte laboratum nulla: simulaverat artem
ingenio natura suo; nam pumice vivo
et levibus tofis nativum duxerat arcum; 160
fons sonat a dextra tenui perlucidus unda,
margine gramineo patulos incinctus hiatus.
hic dea silvarum venatu fessa solebat
virgineos artus liquido perfundere rore.
quo postquam subiit, nympharum tradidit uni 165

armigerae iaculum pharetramque arcusque retentos,
 altera depositae subiecit bracchia pallae,
 vincla duae pedibus demunt; nam doctior illis
 Ismenis Crocale sparsos per colla capillos
 colligit in nodum, quamvis erat ipsa solutis. 170
 excipiunt laticem Nepheleque Hyaleque Rhanisque
 et Psecas et Phiale funduntque capacibus urnis.
 dumque ibi perluitur solita Titania lympa,
 ecce nepos Cadmi dilata parte laborum
 per nemus ignotum non certis passibus errans 175
 pervenit in lucum: sic illum fata ferebant.
 qui simul intravit rorantia fontibus antra,
 sicut erant, nudae viso sua pectora nymphae
 percussere viro subitisque ululatibus omne
 inplevere nemus circumfusaeque Dianam 180
 corporibus texere suis; tamen altior illis
 ipsa dea est colloque tenus supereminet omnis.
 qui color infectis adversi solis ab ictu
 nubibus esse solet aut purpureae Aurorae,
 is fuit in vultu visae sine veste Dianae. 185
 quae, quamquam comitum turba est stipata suarum,
 in latus obliquum tamen adstitit oraque retro
 flexit et, ut vellet promptas habuisse sagittas,
 quas habuit sic hausit aquas vultumque virilem
 perfudit spargensque comas ultricibus undis 190
 addidit haec cladis praenuntia verba futurae:
 'nunc tibi me posito visam velamine narres,
 sit poteris narrare, licet!' nec plura minata
 dat sparso capiti vivacis cornua cervi,
 dat spatium collo summasque cacuminat aures 195
 cum pedibusque manus, cum longis bracchia mutat
 cruribus et velat maculoso vellere corpus;
 additus et pavor est: fugit Autonoeius heros
 et se tam celerem cursu miratur in ipso.
 ut vero vultus et cornua vidit in unda, 200
 'me miserum!' dicturus erat: vox nulla secuta est!
 ingemuit: vox illa fuit, lacrimaeque per ora
 non sua fluxerunt; mens tantum pristina mansit.
 quid faciat? repetatne domum et regalia tecta
 an lateat silvis? pudor hoc, timor inpedit illud. 205
 Dum dubitat, videre canes, primique Melampus
 Ichnobatesque sagax latratu signa dedere,

Cnosius Ichnobates, Spartana gente Melampus.
 inde ruunt alii rapida velocius aura,
 Pamphagos et Dorceus et Oribasos, Arcades omnes, 210
 Nebrophonosque valens et trux cum Laelape Theron
 et pedibus Pterelas et naribus utilis Agre
 Hylaeusque ferox nuper percussus ab apro
 deque lupo concepta Nape pecudesque secuta
 Poemenis et natis comitata Harpyia duobus 215
 et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon
 et Dromas et Canache Sticteque et Tigris et Alce
 et niveis Leucon et villis Asbolos atris
 praevalidusque Lacon et cursu fortis Aello
 et Thoos et Cyprio velox cum fratre Lycisce 220
 et nigram medio frontem distinctus ab albo
 Harpalos et Melaneus hirsutaque corpore Lachne
 et patre Dictaeo, sed matre Laconide nati
 Labros et Argiodus et acutae vocis Hylactor
 quosque referre mora est: ea turba cupidine praedae 225
 per rupes scopulosque adituque carentia saxa,
 quaque est difficilis quaque est via nulla, sequuntur.
 ille fugit per quae fuerat loca saepe secutus,
 heu! famulos fugit ipse suos. clamare libebat:
 'Actaeon ego sum: dominum cognoscite vestrum!' 230
 verba animo desunt; resonat latratibus aether.
 prima Melanchaetes in tergo vulnera fecit,
 proxima Theridamas, Oresitrophos haesit in armo:
 tardius exierant, sed per conpendia montis
 anticipata via est; dominum retinentibus illis, 235
 cetera turba coit confertque in corpore dentes.
 iam loca vulneribus desunt; gemit ille sonumque,
 etsi non hominis, quem non tamen edere possit
 cervus, habet maestisque replet iuga nota querellis
 et genibus pronis supplex similisque roganti 240
 circumfert tacitos tamquam sua bracchia vultus.
 at comites rapidum solitis hortatibus agmen
 ignari instigant oculisque Actaeona quaerunt
 et velut absentem certatim Actaeona clamant
 (ad nomen caput ille refert) et abesse queruntur 245
 nec capere oblatae segnem spectacula praedae.
 vellet abesse quidem, sed adest; velletque videre,
 non etiam sentire canum fera facta suorum.
 undique circumstant, mersisque in corpore rostris

dilacerant falsi dominum sub imagine cervi, 250
nec nisi finita per plurima vulnera vita
ira pharetratae fertur satiata Dianae.

Rumor in ambiguo est; aliis violentior aequo
visa dea est, alii laudant dignamque severa
virginitate vocant: pars invenit utraque causas. 255

sola Iovis coniunx non tam, culpetne probetne,
eloquitur, quam clade domus ab Agenore ductae
gaudet et a Tyria collectum paelice transfert
in generis socios odium; subit ecce priori
causa recens, gravidamque dolet de semine magni 260

esse Iovis Semelen; dum linguam ad iurgia solvit,
'profeci quid enim totiens per iurgia?' dixit,
'ipsa petenda mihi est; ipsam, si maxima Iuno
rite vocor, perdam, si me gemmantia dextra
sceptra tenere decet, si sum regina Iovisque 265
et soror et coniunx, certe soror. at, puto, furto est
contenta, et thalami brevis est iniuria nostri.

concipit++id derat++manifestaque crimina pleno
fert utero et mater, quod vix mihi contigit, uno
de Iove vult fieri: tanta est fiducia formae. 270
fallat eam faxo; nec sum Saturnia, si non
ab Iove mersa suo Stygias penetrabit in undas.'

Surgit ab his solio fulvaeque recondita nube
limen adit Semeles nec nubes ante removit
quam simulavit anum posuitque ad tempora canos 275
sulcavitque cutem rugis et curva trementi
membra tulit passu; vocem quoque fecit anilem,
ipsaque erat Beroe, Semeles Epidauria nutrix.

ergo ubi captato sermone diuque loquendo
ad nomen venere Iovis, suspirat et 'opto, 280
Iuppiter ut sit' ait; 'metuo tamen omnia: multi
nomine divorum thalamos iniere pudicos.

nec tamen esse Iovem satis est: det pignus amoris,
si modo verus is est; quantusque et qualis ab alta
Iunone excipitur, tantus talisque, rogato, 285
det tibi complexus suaque ante insignia sumat!'

Talibus ignaram Iuno Cadmeida dictis
formarat: rogat illa Iovem sine nomine munus.
cui deus 'elige!' ait 'nullam patiere repulsam,
quoque magis credas, Stygii quoque conscia sunt 290
numina torrentis: timor et deus ille deorum est.'

laeta malo nimiumque potens perituraque amantis
 obsequio Semele 'qualem Saturnia' dixit
 'te solet amplecti, Veneris cum foedus initis,
 da mihi te talem!' voluit deus ora loquentis 295
 opprimere: exierat iam vox properata sub auras.
 ingemuit; neque enim non haec optasse, neque ille
 non iurasse potest. ergo maestissimus altum
 aethera conscendit vultuque sequentia traxit
 nubila, quis nimbos inmixtaque fulgura ventis 300
 addidit et tonitrus et inevitabile fulmen;
 qua tamen usque potest, vires sibi demere temptat
 nec, quo centimanum deiecerat igne Typhoea,
 nunc armatur eo: nimium feritatis in illo est.
 est aliud levius fulmen, cui dextra cyclopum 305
 saevitiae flammaeque minus, minus addidit irae:
 tela secunda vocant superi; capit illa domumque
 intrat Agenoream. corpus mortale tumultus
 non tulit aetherios donisque iugalibus arsit.
 imperfectus adhuc infans geneticis ab alvo 310
 eripitur patrioque tener (si credere dignum est)
 insuitur femori maternaque tempora complet.
 furtim illum primis Ino matertera cunis
 educat, inde datum nympphae Nyseides antris
 occuluere suis lactisque alimenta dedere. 315
 Dumque ea per terras fatali lege geruntur
 tutaque bis geniti sunt incunabula Bacchi,
 forte Iovem memorant diffusum nectare curas
 seposuisse graves vacuaque agitasse remissos
 cum Iunone iocos et 'maior vestra profecto est, 320
 quam quae contingit maribus' dixisse 'voluptas.'
 illa negat. placuit quae sit sententia docti
 quaerere Tiresiae: Venus huic erat utraque nota.
 nam duo magnorum viridi coeuntia silva
 corpora serpentum baculi violaverat ictu 325
 deque viro factus (mirabile) femina septem
 egerat autumnos; octavo rursus eosdem
 vidit, et 'est vestrae si tanta potentia plagae'
 dixit, 'ut auctoris sortem in contraria mutet,
 nunc quoque vos feriam.' percussis anguibus isdem 330
 forma prior rediit, genetivaque venit imago.
 arbiter hic igitur sumptus de lite iocosa
 dicta Iovis firmat: gravius Saturnia iusto

nec pro materia fertur doluisse suique
iudicis aeterna damnavit lumina nocte; 335
at pater omnipotens (neque enim licet inrita cuiquam
facta dei fecisse deo) pro lumine adempto
scire futura dedit poenamque levavit honore.

Ille per Aonias fama celeberrimus urbes
inreprehensa dabat populo responsa petenti; 340

prima fide vocisque ratae temptamina sumpsit
caerula Liriope, quam quondam flumine curvo
inplicuit clausaeque suis Cephisos in undis
vim tulit: enixa est utero pulcherrima pleno
infantem nymphe, iam tunc qui posset amari, 345

Narcissumque vocat. de quo consultus, an esset
tempora maturae visurus longa senectae,
fatidicus vates 'si se non noverit' inquit.
vana diu visa est vox auguris: exitus illam
resque probat letique genus novitasque furoris. 350

namque ter ad quinos unum Cephisius annum
addiderat poteratque puer iuvenisque videri:
multi illum iuvenes, multae cupiere puellae;
sed fuit in tenera tam dura superbia forma,
nulli illum iuvenes, nullae tetigere puellae. 355

adspicit hunc trepidos agitantem in retia cervos
vocalis nymphe, quae nec reticere loquenti
nec prior ipsa loqui didicit, resonabilis Echo.

Corpus adhuc Echo, non vox erat et tamen usum
garrula non alium, quam nunc habet, oris habebat, 360
reddere de multis ut verba novissima posset.

fecerat hoc Iuno, quia, cum deprendere posset
sub Iove saepe suo nymphas in monte iacentis,
illa deam longo prudens sermone tenebat,
dum fugerent nymphae. postquam hoc Saturnia sensit, 365

'huius' ait 'linguae, qua sum delusa, potestas
parva tibi dabitur vocisque brevissimus usus,'
reque minas firmat. tantum haec in fine loquendi
ingeminat voces auditaque verba reportat.
ergo ubi Narcissum per devia rura vagantem 370

vidit et incaluit, sequitur vestigia furtim,
quoque magis sequitur, flamma propiore calescit,
non aliter quam cum summis circumlita taedis
admotas rapiunt vivacia sulphura flammis.

o quotiens voluit blandis accedere dictis 375

et mollis adhibere preces! natura repugnat
 nec sinit, incipiat, sed, quod sinit, illa parata est
 exspectare sonos, ad quos sua verba remittat.
 forte puer comitum seductus ab agmine fido
 dixerat: 'ecquis adest?' et 'adest' responderat Echo. 380
 hic stupet, utque aciem partes dimittit in omnis,
 voce 'veni!' magna clamat: vocat illa vocantem.
 respicit et rursus nullo veniente 'quid' inquit
 'me fugis?' et totidem, quot dixit, verba recepit.
 perstat et alternae deceptus imagine vocis 385
 'huc coeamus' ait, nullique libentius umquam
 responsura sono 'coeamus' rettulit Echo
 et verbis favet ipsa suis egressaque silva
 ibat, ut iniceret sperato bracchia collo;
 ille fugit fugiensque 'manus complexibus aufer!' 390
 ante' ait 'emoriar, quam sit tibi copia nostri';
 rettulit illa nihil nisi 'sit tibi copia nostri!'
 spreta latet silvis pudibundaque frondibus ora
 protegit et solis ex illo vivit in antris;
 sed tamen haeret amor crescitque dolore repulsae; 395
 extenuant vigiles corpus miserabile curae
 adducitque cutem macies et in aera sucus
 corporis omnis abit; vox tantum atque ossa supersunt:
 vox manet, ossa ferunt lapidis traxisse figuram.
 inde latet silvis nulloque in monte videtur, 400
 omnibus auditur: sonus est, qui vivit in illa.
 Sic hanc, sic alias undis aut montibus ortas
 luserat hic nymphas, sic coetus ante viriles;
 inde manus aliquis despectus ad aethera tollens
 'sic amet ipse licet, sic non potiatur amato!' 405
 dixerat: adsensit precibus Rhamnusia iustis.
 fons erat inlimis, nitidis argenteus undis,
 quem neque pastores neque pastae monte capellae
 contigerant aliudve pecus, quem nulla volucris
 nec fera turbarat nec lapsus ab arbore ramus; 410
 gramen erat circa, quod proximus umor alebat,
 silvaque sole locum passura tepescere nullo.
 hic puer et studio venandi lassus et aestu
 procubuit faciemque loci fontemque secutus,
 dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit, 415
 dumque bibit, visae correptus imagine formae
 spem sine corpore amat, corpus putat esse, quod umbra est.

adstupet ipse sibi vultuque inmotus eodem
haeret, ut e Pario formatum marmore signum;
spectat humi positus geminum, sua lumina, sidus 420
et dignos Baccho, dignos et Apolline crines
inpubesque genas et eburnea colla decusque
oris et in niveo mixtum candore ruborem,
cunctaque miratur, quibus est mirabilis ipse:
se cupit imprudens et, qui probat, ipse probatur, 425
dumque petit, petitur, pariterque accendit et ardet.
inrita fallaci quotiens dedit oscula fonti,
in mediis quotiens visum captantia collum
bracchia mersit aquis nec se deprendit in illis!
quid videat, nescit; sed quod videt, uritur illo, 430
atque oculos idem, qui decipit, incitat error.
credule, quid frustra simulacra fugacia captas?
quod petis, est nusquam; quod amas, avertere, perdes!
ista repercussae, quam cernis, imaginis umbra est:
nil habet ista sui; tecum venitque manetque; 435
tecum discedet, si tu discedere possis!

Non illum Cereris, non illum cura quietis
abstrahere inde potest, sed opaca fusus in herba
spectat inexploto mendacem lumine formam
perque oculos perit ipse suos; paulumque levatus 440
ad circumstantes tendens sua bracchia silvas
'ecquis, io silvae, crudelius' inquit 'amavit?
scitis enim et multis latebra opportuna fuistis.
ecquem, cum vestrae tot agantur saecula vitae,
qui sic tabuerit, longo meministis in aevo? 445
et placet et video; sed quod videoque placetque,
non tamen invenio'++tantus tenet error amantem++
'quoque magis doleam, nec nos mare separat ingens
nec via nec montes nec clausis moenia portis;
exigua prohibemur aqua! cupit ipse teneri: 450
nam quotiens liquidis porreximus oscula lymphis,
hic totiens ad me resupino nititur ore.
posse putes tangi: minimum est, quod amantibus obstat.
quisquis es, huc exi! quid me, puer unice, fallis
quove petitus abis? certe nec forma nec aetas 455
est mea, quam fugias, et amarunt me quoque nymphae!
spem mihi nescio quam vultu promittis amico,
cumque ego porrexi tibi bracchia, porrigis ultro,
cum risi, adrides; lacrimas quoque saepe notavi

me lacrimante tuas; nutu quoque signa remittis 460
 et, quantum motu formosi suspicor oris,
 verba refers aures non pervenientia nostras!
 iste ego sum: sensi, nec me mea fallit imago;
 uror amore mei: flammam moveoque feroque.
 quid faciam? roger anne rogem? quid deinde rogabo? 465
 quod cupio mecum est: inopem me copia fecit.
 o utinam a nostro secedere corpore possem!
 votum in amante novum, vellem, quod amamus, abesset.
 iamque dolor vires adimit, nec tempora vitae
 longa meae superant, primoque exstinguor in aevo. 470
 nec mihi mors gravis est posituro morte dolores,
 hic, qui diligitur, vellem diuturnior esset;
 nunc duo concordem anima moriemur in una.'

Dixit et ad faciem rediit male sanus eandem
 et lacrimis turbavit aquas, obscuraque moto 475
 reddita forma lacu est; quam cum vidisset abire,
 'quo refugis? remane nec me, crudelis, amantem
 desere!' clamavit; 'liceat, quod tangere non est,
 adspicere et misero praebere alimenta furori!'

dumque dolet, summa vestem deduxit ab ora 480
 nudaque marmoreis percussit pectora palmis.
 pectora traxerunt roseum percussa ruborem,
 non aliter quam poma solent, quae candida parte,
 parte rubent, aut ut variis solet uva racemis
 ducere purpureum nondum matura colorem. 485
 quae simul adspexit liquefacta rursus in unda,
 non tulit ulterius, sed ut intabescere flavae
 igne levi cerae matutinaeque pruinae
 sole tepente solent, sic attenuatus amore
 liquitur et tecto paulatim carpitur igni; 490
 et neque iam color est mixto candore rubori,
 nec vigor et vires et quae modo visa placebant,
 nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.
 quae tamen ut vidit, quamvis irata memorque,
 indoluit, quotiensque puer miserabilis 'eheu' 495
 dixerat, haec resonis iterabat vocibus 'eheu';
 cumque suos manibus percusserat ille lacertos,
 haec quoque reddebat sonitum plangoris eundem.
 ultima vox solitam fuit haec spectantis in undam:
 'heu frustra dilecte puer!' totidemque remisit 500
 verba locus, dictoque vale 'vale' inquit et Echo.

ille caput viridi fessum submisit in herba,
lumina mors clausit domini mirantia formam:
tum quoque se, postquam est inferna sede receptus,
in Stygia spectabat aqua. planxere sorores 505
naides et sectos fratri posuere capillos,
planxerunt dryades; plangentibus adsonat Echo.
iamque rogam quassasque faces feretrumque parabant:
nusquam corpus erat; croceum pro corpore florem
inveniunt foliis medium cingentibus albis. 510

Cognita res meritam vati per Achaidas urbes
attulerat famam, nomenque erat auguris ingens;
spernit Echionides tamen hunc ex omnibus unus
contemptor superum Pentheus praesagaque ridet 515
verba senis tenebrasque et cladem lucis ademptae
obicit. ille movens albentia tempora canis
'quam felix esses, si tu quoque luminis huius
orbis' ait 'fieres, ne Bacchica sacra videres!
namque dies aderit, quam non procul auguror esse,
qua novus huc veniat, proles Semeleia, Liber, 520
quem nisi templorum fueris dignatus honore,
mille lacer spargere locis et sanguine silvas
foedabis matremque tuam matrisque sorores.
eveniet! neque enim dignabere numen honore,
meque sub his tenebris nimium vidisse quereris.' 525
taliam dicentem proturbat Echione natus;
dicta fides sequitur, responsaque vatis aguntur.

Liber adest, festisque fremunt ululatibus agri:
turba ruit, mixtaeque viris matresque nurusque
vulgusque proceresque ignota ad sacra feruntur. 530
'Quis furor, anguigenae, proles Mavortia, vestras
attonuit mentes?' Pentheus ait; 'aerane tantum
aere repulsa valent et adunco tibia cornu
et magicae fraudes, ut, quos non bellicus ensis,
non tuba terruerit, non strictis agmina telis, 535
femineae voces et mota insania vino
obsцениque greges et inania tympana vincant?
vosne, senes, mirer, qui longa per aequora vecti
hac Tyron, hac profugos posuistis sede penates,
nunc sinitis sine Marte capi? vosne, acrior aetas, 540
o iuvenes, propiorque meae, quos arma tenere,
non thyrsos, galeaque tegi, non fronde decebat?
este, precor, memores, qua sitis stirpe creati,

illiusque animos, qui multos perdidit unus,
 sumite serpentis! pro fontibus ille lacuque 545
 interiit: at vos pro fama vincite vestra!
 ille dedit leto fortes: vos pellite molles
 et patrium retinete decus! si fata vetabant
 stare diu Thebas, utinam tormenta virique
 moenia diruerent, ferrumque ignisque sonarent! 550
 essemus miseri sine crimine, sorsque querenda,
 non celanda foret, lacrimaeque pudore carerent;
 at nunc a puero Thebae capientur inermi,
 quem neque bella iuvant nec tela nec usus equorum,
 sed madidus murra crinis mollesque coronae 555
 purpuraque et pictis intextum vestibus aurum,
 quem quidem ego actutum (modo vos absistite) cogam
 adsumptumque patrem commentaque sacra fateri.
 an satis Acrisio est animi, contemnere vanum
 numen et Argolicas venienti claudere portas: 560
 Penthea terrebit cum totis advena Thebis?
 ite citi' (famulis hoc imperat), 'ite ducemque
 attrahite huc vinctum! iussis mora segnis abesto!'
 hunc avus, hunc Athamas, hunc cetera turba suorum
 corripiunt dictis frustra in hibere laborant. 565
 acrior admonitu est inritaturque retenta
 et crescit rabies remoraminaque ipsa nocebant:
 sic ego torrentem, qua nil obstabat eunti,
 lenius et modico strepitu decurrere vidi;
 at quacumque trabes obstructaque saxa tenebant, 570
 spumeus et fervens et ab obice saevior ibat.
 Ecce cruentati redeunt et, Bacchus ubi esset,
 quaerenti domino Bacchum vidisse negarunt;
 'hunc' dixere 'tamen comitem famulumque sacrorum
 cepimus' et tradunt manibus post terga ligatis 575
 sacra dei quendam Tyrrhena gente secutum.
 adspicit hunc Pentheus oculis, quos ira tremendos
 fecerat, et quamquam poenae vix tempora differt,
 'o periture tuaque aliis documenta dature
 morte,' ait, 'ede tuum nomen nomenque parentum 580
 et patriam, morisque novi cur sacra frequentes!'
 ille metu vacuus 'nomen mihi' dixit 'Acoetes,
 patria Maeonia est, humili de plebe parentes.
 non mihi quae duri colerent pater arva iuveni,
 lanigerosve greges, non ulla armenta reliquit; 585

pauper et ipse fuit linoque solebat et hamis
 decipere et calamo salientis ducere pisces.
 ars illi sua census erat; cum traderet artem,
 "accipe, quas habeo, studii successor et heres,"
 dixit "opes," moriensque mihi nihil ille reliquit 590
 praeter aquas: unum hoc possum adpellare paternum.
 mox ego, ne scopulis haerem semper in isdem,
 addidici regimen dextra moderante carinae
 flectere et Oleniae sidus pluviale capellae
 Taygetenque Hyadasque oculis Arctonque notavi 595
 ventorumque domos et portus puppibus aptos.
 forte petens Delum Chiae telluris ad oras
 adplicor et dextris adducor litora remis
 doque levis saltus udaeque inmittor harenae:
 nox ibi consumpta est; aurora rubescere primo 600
 coeperat: exsurgo laticesque inferre recentis
 admoneo monstroque viam, quae ducat ad undas;
 ipse quid aura mihi tumulo promittat ab alto
 prospicio comitesque voco repetoque carinam.
 "adsumus en" inquit sociorum primus Opheltis, 605
 utque putat, praedam deserto nactus in agro,
 virginea puerum ducit per litora forma.
 ille mero somnoque gravis titubare videtur
 vixque sequi; specto cultum faciemque gradumque:
 nil ibi, quod credi posset mortale, videbam. 610
 et sensi et dixi sociis: "quod numen in isto
 corpore sit, dubito; sed corpore numen in isto est!
 quisquis es, o faveas nostrisque laboribus adsis;
 his quoque des veniam!" "pro nobis mitte precari!"
 Dictys ait, quo non alius conscendere summas 615
 ocior antemnas prensoque rudente relabi.
 hoc Libys, hoc flavus, prorae tutela, Melanthus,
 hoc probat Alcimedon et, qui requiemque modumque
 voce dabat remis, animorum hortator, Epopeus,
 hoc omnes alii: praedae tam caeca cupido est. 620
 "non tamen hanc sacro violari pondere pinum
 perpetiar" dixi: "pars hic mihi maxima iuris"
 inque aditu obsisto: furit audacissimus omni
 de numero Lycabas, qui Tusca pulsus ab urbe
 exilium dira poenam pro caede luebat; 625
 is mihi, dum resto, iuvenali guttura pugno
 rupit et excussum misisset in aequora, si non

haesissem, quamvis amens, in fune retentus.
 in pia turba probat factum; tum denique Bacchus
 (Bacchus enim fuerat), veluti clamore solutus 630
 sit sopor aque mero redeant in pectora sensus,
 "quid facitis? quis clamor?" ait "qua, dicite, nautae,
 huc ope perveni? quo me deferre paratis?"
 "pone metum" Proreus, "et quos contingere portus
 ede velis!" dixit; "terra sistere petita." 635
 "Naxon" ait Liber "cursus advertite vestros!
 illa mihi domus est, vobis erit hospita tellus."
 per mare fallaces perque omnia numina iurant
 sic fore meque iubent pictae dare vela carinae.
 dextera Naxos erat: dextera mihi linthea danti 640
 "quid facis, o demens? quis te furor," inquit "Acoete,"
 pro se quisque, "tenet? laevam pete!" maxima nutu
 pars mihi significat, pars quid velit ore susurro.
 obstipui "capiat" que "aliquis moderamina!" dixi
 meque ministerio scelerisque artis removi. 645
 increpor a cunctis, totumque in murmurat agmen;
 e quibus Aethalion "te scilicet omnis in uno
 nostra salus posita est!" ait et subit ipse meumque
 explet opus Naxoque petit diversa relictas.
 tum deus in ludens, tamquam modo denique fraudem 650
 senserit, e puppi pontum prospectat adunca
 et flenti similis "non haec mihi litora, nautae,
 promisistis" ait, "non haec mihi terra rogata est!
 quo merui poenam facto? quae gloria vestra est,
 si puerum iuvenes, si multi fallitis unum?" 655
 iam dudum flebam: lacrimas manus in pia nostras
 ridet et in pellit properantibus aequora remis.
 per tibi nunc ipsum (nec enim praesentior illo
 est deus) adiuro, tam me tibi vera referre
 quam veri maiora fide: stetit aequore puppis 660
 haud aliter, quam si siccam navale teneret.
 illi admirantes remorum in verberis perstant
 velaque deducunt geminaque ope currere temptant:
 inpediunt hederarum remos nexuque recurvo
 serpunt et gravidis distinguunt vela corymbis. 665
 ipse racemiferis frontem circumdatus uvis
 pampineis agitat velatam frondibus hastam;
 quem circa tigres simulacraque inania lyncum
 pictarumque iacent fera corpora pantherarum.

exsiluere viri, sive hoc insania fecit 670
 sive timor, primusque Medon nigrescere toto
 corpore et expresso spinae curvamine flecti
 incipit. huic Lycabas "in quae miracula" dixit
 "verteris?" et lati rictus et panda loquenti
 naris erat, squamamque cutis durata trahebat. 675
 at Libys obstantis dum vult obvertere remos,
 in spatium resilire manus breve vidit et illas
 iam non esse manus, iam pinnas posse vocari.
 alter ad intortos cupiens dare bracchia funes
 bracchia non habuit truncoque repandus in undas 680
 corpore desiluit: falcata novissima cauda est,
 qualia dividuae sinuantur cornua lunae.
 undique dant saltus multaque adspergine rorant
 emerguntque iterum redeuntque sub aequora rursus
 inque chori ludunt speciem lascivaque iactant 685
 corpora et acceptum patulis mare naribus efflant.
 de modo viginti (tot enim ratis illa ferebat)
 restabam solus: pavidum gelidumque trementi
 corpore vixque meum firmat deus "excute" dicens
 "corde metum Diamque tene!" delatus in illam 690
 accessi sacris Baccheaque sacra frequento.'
 'Praebuimus longis' Pentheus 'ambagibus aures,'
 inquit 'ut ira mora vires absumere posset.
 praecipitem, famuli, rapite hunc cruciataque diris
 corpora tormentis Stygiae demittite nocti!' 695
 protinus abstractus solidis Tyrrhenus Acoetes
 clauditur in tectis; et dum crudelia iussae
 instrumenta necis ferrumque ignesque parantur,
 sponte sua patuisse fores lapsasque lacertis
 sponte sua fama est nullo solvente catenas. 700
 Perstat Echionides, nec iam iubet ire, sed ipse
 vadit, ubi electus facienda ad sacra Cithaeron
 cantibus et clara bacchantum voce sonabat.
 ut fremit acer equus, cum bellicus aere canoro
 signa dedit tubicen pugnaeque adsumit amorem, 705
 Penthea sic ictus longis ululatus aether
 movit, et audito clamore recanduit ira.
 Monte fere medio est, cingentibus ultima silvis,
 purus ab arboribus, spectabilis undique, campus:
 hic oculis illum cernentem sacra profanis 710
 prima videt, prima est insano concita cursu,

prima suum misso violavit Penthea thyrsos
mater et 'o geminae' clamavit 'adeste sorores!
ille aper, in nostris errat qui maximus agris,
ille mihi feriendus aper.' ruit omnis in unum 715
turba furens; cunctae coeunt trepidumque sequuntur,
iam trepidum, iam verba minus violenta loquentem,
iam se damnantem, iam se peccasse fatentem.
saucius ille tamen 'fer opem, matertera' dixit
'Autonoe! moveant animos Actaeonis umbrae!' 720
illa, quis Actaeon, nescit dextramque precanti
abstulit, Inoo lacerata est altera raptu.
non habet infelix quae matri bracchia tendat,
trunca sed ostendens dereptis vulnera membris
'adspice, mater!' ait. visis ululavit Agaue 725
collaque iactavit movitque per aera crinem
avulsumque caput digitis complexa cruentis
clamat: 'io comites, opus hoc victoria nostra est!'
non citius frondes autumnum frigore tactas
iamque male haerentes alta rapit arbore ventus, 730
quam sunt membra viri manibus direpta nefandis.
talibus exemplis monitae nova sacra frequentant
turaque dant sanctasque colunt Ismenides aras.

LIBER QUARTUS

At non Alcithoe Minyeias orgia censet
accipienda dei, sed adhuc temeraria Bacchum
progeniem negat esse Iovis sociasque sorores
impietatis habet. festum celebrare sacerdos
inmunesque operum famulas dominasque suorum 5
pectora pelle tegi, crinales solvere vittas,
serta coma, manibus frondentis sumere thyrsos
iusserat et saevam laesi fore numinis iram
vaticinatus erat: parent matresque nurusque
telasque calathosque infectaque pensa reponunt 10
turaque dant Bacchumque vocant Bromiumque Lyaeumque
ignigenamque satumque iterum solumque bimatrem;
additur his Nyseus indetonsusque Thyoneus
et cum Lenaeo genialis consitor uvae
Nycteliusque Eleleusque parens et Iacchus et Euhan, 15
et quae praeterea per Graias plurima gentes
nomina, Liber, habes. tibi enim inconsumpta iuventa est,
tu puer aeternus, tu formosissimus alto
conspiceris caelo; tibi, cum sine cornibus adstas,
virgineum caput est; Oriens tibi victus, adusque 20
decolor extremo qua tinguitur India Gange.
Pentheia tu, venerande, bipenniferumque Lycurgum
sacrilegos mactas, Tyrrhenaque mittis in aequor
corpora, tu biugum pictis insignia frenis
colla premis lyncum. bacchae satyrique sequuntur, 25
quique senex ferula titubantis ebrius artus
sustinet et pando non fortiter haeret asello.
quacumque ingrederis, clamor iuvenalis et una
femineae voces impulsaque tympana palmis
concavaque aera sonant longoque foramine buxus. 30
'Placatus mitisque' rogant Ismenides 'adsis,'
iussaue sacra colunt; solae Minyeides intus
intempestiva turbantes festa Minerva
aut ducunt lanas aut stamina pollice versant
aut haerent telae famulasque laboribus urgent. 35
e quibus una levi deducens pollice filum
'dum cessant aliae commentaque sacra frequentant,
nos quoque, quas Pallas, melior dea, detinet' inquit,
'utile opus manuum vario sermone levemus

perque vices aliquid, quod tempora longa videri 40
 non sinat, in medium vacuas referamus ad aures!
 dicta probant primamque iubent narrare sorores.
 illa, quid e multis referat (nam plurima norat),
 cogitat et dubia est, de te, Babylonia, narret,
 Derceti, quam versa squamis velantibus artus 45
 stagna Palaestini credunt motasse figura,
 an magis, ut sumptis illius filia pennis
 extremos albis in turribus egerit annos,
 nais an ut cantu nimiumque potentibus herbis
 verterit in tacitos iuvenalia corpora pisces, 50
 donec idem passa est, an, quae poma alba ferebat
 ut nunc nigra ferat contactu sanguinis arbor:
 hoc placet; hanc, quoniam vulgaris fabula non est,
 talibus orsa modis lana sua fila sequente:
 'Pyramus et Thisbe, iuvenum pulcherrimus alter, 55
 altera, quas Oriens habuit, praelata puellis,
 contiguas tenere domos, ubi dicitur altam
 coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
 notitiam primosque gradus vicinia fecit,
 tempore crevit amor; taedae quoque iure coissent, 60
 sed vetuere patres: quod non potuere vetare,
 ex aequo captis ardebant mentibus ambo.
 conscius omnis abest; nutu signisque loquuntur,
 quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis.
 fissus erat tenui rima, quam duxerat olim, 65
 cum fieret, paries domui communis utriusque.
 id vitium nulli per saecula longa notatum++
 quid non sentit amor?++primi vidistis amantes
 et vocis fecistis iter, tutaeque per illud
 murmure blanditiae minimo transire solebant. 70
 saepe, ubi constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc,
 inque vices fuerat captatus anhelitus oris,
 "invidere" dicebant "paries, quid amantibus obstas?
 quantum erat, ut sineres toto nos corpore iungi
 aut, hoc si nimium est, vel ad oscula danda pateres? 75
 nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
 quod datus est verbis ad amicas transitus auris."
 talia diversa nequiquam sede locuti
 sub noctem dixere "vale" partique dedere
 oscula quisque suae non pervenientia contra. 80
 postera nocturnos Aurora removerat ignes,

solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
 ad solitum coiere locum. tum murmure parvo
 multa prius questi statuunt, ut nocte silenti
 fallere custodes foribusque excedere temptent, 85
 cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquunt,
 neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
 convenient ad busta Nini lateantque sub umbra
 arboris: arbor ibi niveis uberrima pomis,
 ardua morus, erat, gelido contermina fonti. 90
 pacta placent; et lux, tarde discedere visa,
 praecipitatur aquis, et aquis nox exit ab isdem.
 'Callida per tenebras versato cardine Thisbe
 egreditur fallitque suos adopertaque vultum
 pervenit ad tumulum dictaque sub arbore sedit. 95
 audacem faciebat amor. venit ecce recenti
 caede leaena boum spumantis oblita rictus
 depositura sitim vicini fontis in unda;
 quam procul ad lunae radios Babylonia Thisbe
 vidit et obscurum timido pede fugit in antrum, 100
 dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
 ut lea saeva sitim multa conpescuit unda,
 dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
 ore cruentato tenues laniavit amictus.
 serius egressus vestigia vidit in alto 105
 pulvere certa ferae totoque expalluit ore
 Pyramus; ut vero vestem quoque sanguine tinctam
 repperit, "una duos" inquit "nox perdet amantes,
 e quibus illa fuit longa dignissima vita;
 nostra nocens anima est. ego te, miseranda, peremi, 110
 in loca plena metus qui iussi nocte venires
 nec prior huc veni. nostrum divellite corpus
 et scelerata fero consumite viscera morsu,
 o quicumque sub hac habitatis rupe leones!
 sed timidi est optare necem." velamina Thisbes 115
 tollit et ad pactae secum fert arboris umbram,
 utque dedit notae lacrimas, dedit oscula vesti,
 "accipe nunc" inquit "nostri quoque sanguinis haustus!"
 quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
 nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit. 120
 ut iacuit resupinus humo, cruor emicat alte,
 non aliter quam cum vitiato fistula plumbo
 scinditur et tenui stridente foramine longas

eiaculatur aquas atque ictibus aera rumpit.
 arborei fetus adspergine caedis in atram 125
 vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix
 purpureo tinguit pendentia mora colore.
 'Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
 illa redit iuvenemque oculis animoque requirit,
 quantaque vitarit narrare pericula gestit; 130
 utque locum et visa cognoscit in arbore formam,
 sic facit incertam pomi color: haeret, an haec sit.
 dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
 membra solum, retroque pedem tulit, oraque buxo
 pallidiora gerens exhorruit aequoris instar, 135
 quod tremit, exigua cum summum stringitur aura.
 sed postquam remorata suos cognovit amores,
 percutit indignos claro plangore lacertos
 et laniata comas amplexaque corpus amatum
 vulnera supplevit lacrimis fletumque cruori 140
 miscuit et gelidis in vultibus oscula figens
 "Pyrame," clamavit, "quis te mihi casus ademit?
 Pyrame, responde! tua te carissima Thisbe
 nominat; exaudi vultusque attolle iacentes!"
 ad nomen Thisbes oculos a morte gravatos 145
 Pyramus erexit visaque recondidit illa.
 'Quae postquam vestemque suam cognovit et ense
 vidit ebur vacuum, "tua te manus" inquit "amorque
 perdidit, infelix! est et mihi fortis in unum
 hoc manus, est et amor: dabit hic in vulnera vires. 150
 persequar extinctum letique miserrima dicar
 causa comesque tui: quique a me morte revelli
 heu sola poteris, poteris nec morte revelli.
 hoc tamen amborum verbis estote rogati,
 o multum miseri meus illiusque parentes, 155
 ut, quos certus amor, quos hora novissima iunxit,
 conponi tumulo non invideatis eodem;
 at tu quae ramis arbor miserabile corpus
 nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
 signa tene caedis pullosque et luctibus aptos 160
 semper habe fetus, gemini monimenta cruoris."
 dixit et aptato pectus mucrone sub imum
 incubuit ferro, quod adhuc a caede tepebat.
 vota tamen tetigere deos, tetigere parentes;
 nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater, 165

quodque rogis superest, una requiescit in urna.'

Desierat: mediumque fuit breve tempus, et orsa est
dicere Leuconoe: vocem tenuere sorores.

'hunc quoque, siderea qui temperat omnia luce,
cepit amor Solem: Solis referemus amores. 170

primus adulterium Veneris cum Marte putatur
hic vidisse deus; videt hic deus omnia primus.
indoluit facto Iunonigenaeque marito
furta tori furtique locum monstravit, at illi
et mens et quod opus fabrilis dextra tenebat 175

excidit: extemplo graciles ex aere catenas
retiaque et laqueos, quae lumina fallere possent,
elimat. non illud opus tenuissima vincant
stamina, non summo quae pendet aranea tigno;
utque levis tactus momentaque parva sequantur, 180
efficit et lecto circumdata collocat arte.

ut venere torum coniunx et adulter in unum,
arte viri vincisque nova ratione paratis
in mediis ambo deprehsi amplexibus haerent.
Lemnius extemplo valvas patefecit eburnas 185
inmisitque deos; illi iacuere ligati
turpiter, atque aliquis de dis non tristibus optat
sic fieri turpis; superi risere, diuque
haec fuit in toto notissima fabula caelo.

'Exigit indicii memorem Cythereia poenam 190
inque vices illum, tectos qui laesit amores,
laedit amore pari. quid nunc, Hyperione nate,
forma colorque tibi radiataque lumina prosunt?

nempe, tuis omnes qui terras ignibus uris,
ureris igne novo; quique omnia cernere debes, 195
Leucothoen spectas et virgine figis in una,
quos mundo debes, oculos. modo surgis Eoo
temperius caelo, modo serius incidis undis,
spectandique mora brumalis porrigis horas;

deficis interdum, vitiumque in lumina mentis 200
transit et obscurus mortalia pectora terres.

nec tibi quod lunae terris propioris imago
obstiterit, palles: facit hunc amor iste colorem.
diligis hanc unam, nec te Clymeneque Rhodosque
nec tenet Aeetae genitrix pulcherrima Circes 205
quaeque tuos Clytie quamvis despecta petebat
concupitus ipsoque illo grave vulnus habebat

tempore: Leucothoe multarum oblivia fecit,
 gentis odoriferae quam formosissima partu
 edidit Eurynome; sed postquam filia crevit, 210
 quam mater cunctas, tam matrem filia vicit.
 rexit Achaemenias urbes pater Orchamus isque
 septimus a prisco numeratur origine Belo.

'Axe sub Hesperio sunt pascua Solis equorum:
 ambrosiam pro gramine habent; ea fessa diurnis 215
 membra ministeriis nutrit reparatque labori.
 dumque ibi quadrupedes caelestia pabula carpunt
 noxque vicem peragit, thalamos deus intrat amatos,
 versus in Eurynomes faciem genetricis, et inter
 bis sex Leucothoen famulas ad lumina cernit 220
 levia versato ducentem stamina fuso.
 ergo ubi ceu mater carae dedit oscula natae,
 "res" ait "arcana est: famulae, discedite neve
 eripite arbitrium matri secreta loquendi."
 paruerant, thalamoque deus sine teste relicto 225
 "ille ego sum" dixit, "qui longum metior annum,
 omnia qui video, per quem videt omnia tellus,
 mundi oculus: mihi, crede, places." pavet illa, metuque
 et colus et fusus digitis cecidere remissis.
 ipse timor decuit. nec longius ille moratus 230
 in veram rediit speciem solitumque nitorem;
 at virgo quamvis inopino territa visu
 victa nitore dei posita vim passa querella est.

'Invidit Clytie (neque enim moderatus in illa
 Solis amor fuerat) stimulataque paelicis ira 235
 vulgat adulterium diffamatamque parenti
 indicat. ille ferox inmansuetusque precantem
 tendentemque manus ad lumina Solis et "ille
 vim tulit invitae" dicentem defodit alta
 crudus humo tumulumque super gravis addit harenae. 240
 dissipat hunc radiis Hyperione natus iterque
 dat tibi, qua possis defossos promere vultus;
 nec tu iam poteris enectum pondere terrae
 tollere, nympha, caput corpusque exsanguie iacebas:
 nil illo fertur volucrum moderator equorum 245
 post Phaethonteos vidisse dolentius ignes.
 ille quidem gelidos radiatorum viribus artus
 si queat in vivum temptat revocare calorem;
 sed quoniam tantis fatum conatibus obstat,

nectare odorato sparsit corpusque locumque 250
multaque praequestus "tanges tamen aethera" dixit.
protinus inbutum caelesti nectare corpus
delicuit terramque suo madefecit odore,
virgaque per glaebas sensim radicibus actis
turea surrexit tumulumque cacumine rupit. 255

'At Clytien, quamvis amor excusare dolorem
indiciumque dolor poterat, non amplius auctor
lucis adit Venerisque modum sibi fecit in illa.
tabuit ex illo dementer amoribus usa;
nympharum inpatiens et sub Iove nocte dieque 260
sedit humo nuda nudis incompta capillis,
perque novem luces expers undaeque cibique
rore mero lacrimisque suis ieiunia pavit
nec se movit humo; tantum spectabat euntis
ora dei vultusque suos flectebat ad illum. 265

membra ferunt haesisse solo, partemque coloris
luridus exsanguis pallor convertit in herbas;
est in parte rubor violaeque simillimus ora
flos tegit. illa suum, quamvis radice tenetur,
vertitur ad Solem mutataque servat amorem.' 270

dixerat, et factum mirabile ceperat auris;
pars fieri potuisse negant, pars omnia veros
posse deos memorant: sed non est Bacchus in illis.

Poscitur Alcithoe, postquam siluere sorores.
quae radio stantis percurrens stamina telae 275
'vulgatos taceo' dixit 'pastoris amores
Daphnidis Idae, quem nympha paelicis ira
contulit in saxum: tantus dolor urit amantes;
nec loquor, ut quondam naturae iure novato
ambiguus fuerit modo vir, modo femina Sithon. 280

te quoque, nunc adamas, quondam fidissime parvo,
Celmi, Iovi largoque satus Curetas ab imbri
et Crocon in parvos versum cum Smilace flores
praetereo dulcique animos novitate tenebo.

'Unde sit infamis, quare male fortibus undis 285
Salmacis enervet tactosque remolliat artus,
discite. causa latet, vis est notissima fontis.
Mercurio puerum diva Cythereide natum
naides Idaeis enutrivere sub antris,
cuius erat facies, in qua materque paterque 290
cognosci possent; nomen quoque traxit ab illis.

is tria cum primum fecit quinquennia, montes
 deseruit patrios Idaque altrice relicta
 ignotis errare locis, ignota videre
 flumina gaudebat, studio minuente laborem. 295
 ille etiam Lycias urbes Lyciaeque propinquos
 Caras adit: videt hic stagnum lucentis ad imum
 usque solum lymphae; non illic canna palustris
 nec steriles ulvae nec acuta cuspide iunci;
 perspicuus liquor est; stagni tamen ultima vivo 300
 caespite cinguntur semperque virentibus herbis.
 nympa colit, sed nec venatibus apta nec arcus
 flectere quae soleat nec quae contendere cursu,
 solaque naiadum celeri non nota Dianae.
 saepe suas illi fama est dixisse sorores 305
 "Salmaci, vel iaculum vel pictas sume pharetras
 et tua cum duris venatibus otia misce!"
 nec iaculum sumit nec pictas illa pharetras,
 nec sua cum duris venatibus otia miscet,
 sed modo fonte suo formosos perluit artus, 310
 saepe Cytoriaco deducit pectine crines
 et, quid se deceat, spectatas consulit undas;
 nunc perlucenti circumdata corpus amictu
 mollibus aut foliis aut mollibus incubat herbis,
 saepe legit flores. et tum quoque forte legebat, 315
 cum puerum vidit visumque optavit habere.
 'Nec tamen ante adiit, etsi properabat adire,
 quam se composuit, quam circumspexit amictus
 et finxit vultum et meruit formosa videri.
 tunc sic orsa loqui: "puer o dignissime credi 320
 esse deus, seu tu deus es, potes esse Cupido,
 sive es mortalis, qui te genuere, beati,
 et frater felix, et fortunata profecto,
 si qua tibi soror est, et quae dedit ubera nutrix;
 sed longe cunctis longeque beatior illa, 325
 si qua tibi sponsa est, si quam dignabere taeda.
 haec tibi sive aliqua est, mea sit furtiva voluptas,
 seu nulla est, ego sim, thalamumque ineamus eundem."
 nais ab his tacuit. pueri rubor ora notavit;
 nescit, enim, quid amor; sed et erubuisse decebat: 330
 hic color aprica pendentibus arbore pomis
 aut ebori tincto est aut sub candore rubenti,
 cum frustra resonant aera auxiliaria, lunae.

poscenti nymphae sine fine sororia saltem
 oscula iamque manus ad eburnea colla ferenti 335
 "desinis, an fugio tecumque" ait "ista relinquo?"
 Salmacis extimuit "loca" que "haec tibi libera trado,
 hospes" ait simulatque gradu discedere verso,
 tum quoque respiciens, fruticumque recondita silva
 delituit flexuque genu submitit; at ille, 340
 scilicet ut vacuis et inobservatus in herbis,
 huc it et hinc illuc et in adludentibus undis
 summa pedum taloque tenus vestigia tinguit;
 nec mora, temperie blandarum captus aquarum
 mollia de tenero velamina corpore ponit. 345
 tum vero placuit, nudaeque cupidine formae
 Salmacis exarsit; flagrant quoque lumina nymphae,
 non aliter quam cum puro nitidissimus orbe
 opposita speculi referitur imagine Phoebus;
 vixque moram patitur, vix iam sua gaudia differt, 350
 iam cupit amplecti, iam se male continet amens.
 ille cavis velox adplauso corpore palmis
 desilit in latices alternaque bracchia ducens
 in liquidis translucet aquis, ut eburnea si quis
 signa tegat claro vel candida lilia vitro. 355
 "vicimus et meus est" exclamat nais, et omni
 veste procul iacta mediis inmittitur undis,
 pugnansque tenet, luctantiaque oscula carpit,
 subiectatque manus, invitaque pectora tangit,
 et nunc hac iuveni, nunc circumfunditur illac; 360
 denique nitentem contra elabique volentem
 inplicat ut serpens, quam regia sustinet ales
 sublimemque rapit: pendens caput illa pedesque
 adligat et cauda spatiantes inplicat alas;
 utve solent hederæ longos intexere truncos, 365
 utque sub aequoribus deprensus polypus hostem
 continet ex omni dimissis parte flagellis.
 perstat Atlantiades sperataque gaudia nymphae
 denegat; illa premit commissaque corpore toto
 sicut inhaerebat, "pugnes licet, inprobe," dixit, 370
 "non tamen effugies. ita, di, iubeatis, et istum
 nulla dies a me nec me deducat ab isto."
 vota suos habuere deos; nam mixta duorum
 corpora iunguntur, faciesque inducitur illis
 una. velut, si quis conducat cortice ramos, 375

crescendo iungi pariterque adolescere cernit,
sic ubi complexu coierunt membra tenaci,
nec duo sunt et forma duplex, nec femina dici
nec puer ut possit, neutrumque et utrumque videntur.

'Ergo ubi se liquidas, quo vir descenderat, undas 380

semimarem fecisse videt mollitaque in illis
membra, manus tendens, sed iam non voce virili
Hermaphroditus ait: "nato date munera vestro,
et pater et genetrix, amborum nomen habenti:
quisquis in hos fontes vir venerit, exeat inde 385
semivir et tactis subito mollescat in undis!"
motus uterque parens nati rata verba biformis
fecit et incesto fontem medicamine tinxit.'

Finis erat dictis, et adhuc Minyeia proles
urguet opus spernitque deum festumque profanat, 390

tympana cum subito non adparentia raucis
obstrepere sonis, et adunco tibia cornu
tinnulaque aera sonant; redolent murraeque crocique,
resque fide maior, coepere virescere telae
inque hederæ faciem pendens frondescere vestis; 395

pars abit in vites, et quae modo fila fuerunt,
palmitum mutantur; de stamine pampinus exit;
purpura fulgorem pictis adcommodat uvis.
iamque dies exactus erat, tempusque subibat,
quod tu nec tenebras nec possis dicere lucem, 400

sed cum luce tamen dubiae confinia noctis:
tectae repente quati pinguesque ardere videntur
lampades et rutilis conlucere ignibus aedes
falsaque saevarum simulacra ululare ferarum,
fumida iam dudum latitant per tecta sorores 405

diversaeque locis ignes ac lumina vitant,
dumque petunt tenebras, parvos membrana per artus
porrigitur tenuique includit bracchia pinna;
nec qua perdiderint veterem ratione figuram,
scire sinunt tenebrae: non illas pluma levavit, 410

sustinuere tamen se perlucentibus alis
conataeque loqui minimam et pro corpore vocem
emittunt peraguntque levi stridore querellas.
tectaque, non silvas celebrant lucemque perosae
nocte volant seroque tenent a vespere nomen. 415

Tum vero totis Bacchi memorabile Thebis
numen erat, magnasque novi matertera vires

narrat ubique dei de totque sororibus expers
una doloris erat, nisi quem fecere sorores:
adspicit hanc natis thalamoque Athamantis habentem 420
sublimes animos et alumno numine Iuno
nec tulit et secum: 'potuit de paelice natus
vertere Maeonios pelagoque inmergere nautas
et laceranda suae nati dare viscera matri
et triplices operire novis Minyeidas alis: 425
nil poterit Iuno nisi inultos flere dolores?
idque mihi satis est? haec una potentia nostra est?
ipse docet, quid agam (fas est et ab hoste doceri),
quidque furor valeat, Penthea caede satisque
ac super ostendit: cur non stimuletur eatque 430
per cognata suis exempla furoribus Ino?'
Est via declivis funesta nubila taxo:
ducit ad infernas per muta silentia sedes;
Styx nebulas exhalat iners, umbraeque recentes
descendunt illac simulacraque functa sepulcris: 435
pallor hiemsque tenent late loca senta, novique,
qua sit iter, manes, Stygiam quod ducat ad urbem,
ignorant, ubi sit nigri fera regia Ditis.
mille capax aditus et apertas undique portas
urbs habet, utque fretum de tota flumina terra, 440
sic omnes animas locus accipit ille nec ulli
exiguus populo est turbamve accedere sentit.
errant exsanguis sine corpore at ossibus umbrae,
parsque forum celebrant, pars imi tecta tyranni,
pars aliquas artes, antiquae imitamina vitae. 445
Sustinet ire illuc caelesti sede relictam 447
(tantum odiis iraeque dabat) Saturnia Iuno;
quo simul intravit sacroque a corpore pressum
ingemuit limen, tria Cerberus extulit ora 450
et tres latratus semel edidit; illa sorores
Nocte vocat genitas, grave et inplacabile numen:
carceris ante fores clausas adamante sedebant
deque suis atros pectebant crinibus angues.
quam simul agnorunt inter caliginis umbras, 455
surrexere deae; sedes scelerata vocatur:
viscera praebat Tityos lanianda novemque
iugeribus distentus erat; tibi, Tantale, nullae
deprenduntur aquae, quaeque inminet, effugit arbor;
aut petis aut urgues rediturum, Sisyphe, saxum; 460

volvitur Ixion et se sequiturque fugitque,
molirique suis letum patruelibus ausae
adsiduae repetunt, quas perdant, Belides undas.

Quos omnes acie postquam Saturnia torva
vidit et ante omnes Ixiona, rursus ab illo 465
Sisyphon adspiciens 'cur hic e fratribus' inquit
'perpetuas patitur poenas, Athamanta superbum
regia dives habet, qui me cum coniuge semper
sprevit?' et exponit causas odiique viaeque,
quidque velit: quod vellet, erat, ne regia Cadmi 470
staret, et in facinus traherent Athamanta sorores.
imperium, promissa, preces confundit in unum
sollicitatque deas: sic haec Iunone locuta,
Tisiphone canos, ut erat, turbata capillos
movit et obstantes reiecit ab ore colubras 475
atque ita 'non longis opus est ambagibus,' inquit;
'facta puta, quaecumque iubes; inamabile regnum
desere teque refer caeli melioris ad auras.'
laeta redit Iuno, quam caelum intrare parantem
roratis lustravit aquis Thaumantias Iris. 480
Nec mora, Tisiphone madefactam sanguine sumit
inportuna facem, fluidoque cruore rubentem
induitur pallam, tortoque incingitur angue
egrediturque domo. Luctus comitatur euntem
et Pavor et Terror trepidoque Insania vultu. 485
limine constiterat: postes tremuisse feruntur
Aeolii pallorque fores infecit acernas
solque locum fugit. monstris est territa coniunx,
territus est Athamas, tectoque exire parabant:
obstitit infelix aditumque obsedit Erinys, 490
nexaque vipereis distendens bracchia nodis
caesariem excussit: motae sonuere colubrae,
parsque iacent umeris, pars circum pectora lapsae
sibila dant saniemque vomunt linguisque coruscant.
inde duos mediis abruptis crinibus angues 495
pestiferaque manu raptos inmisit, at illi
Inoosque sinus Athamanteosque pererrant
inspirantque graves animas; nec vulnera membris
ulla ferunt: mens est, quae diros sentiat ictus.
attulerat secum liquidi quoque monstra veneni, 500
oris Cerberei spumas et virus Echidnae
erroresque vagos caecaeque obliviae mentis

et scelus et lacrimas rabiemque et caedis amorem,
omnia trita simul, quae sanguine mixta recenti
coxerat aere cavo viridi versata cicuta; 505

dumque pavent illi, vergit furiale venenum
pectus in amborum praecordiaque intima movit.
tum face iactata per eundem saepius orbem
consequitur motis velociter ignibus ignes.
sic victrix iussique potens ad inania magni 510
regna redit Ditis sumptumque recingitur anguem.

Protinus Aeolides media furibundus in aula
clamat 'io, comites, his retia tendite silvis!
hic modo cum gemina visa est mihi prole leaena'
utque ferae sequitur vestigia coniugis amens 515
deque sinu matris ridentem et parva Learchum
bracchia tendentem rapit et bis terque per auras
more rotat fundae rigidoque infantia saxo
discutit ora ferox; tum denique concita mater,
seu dolor hoc fecit seu sparsi causa veneni, 520
exululat passisque fugit male sana capillis
teque ferens parvum nudis, Melicerta, lacertis
'euhoe Bacche' sonat: Bacchi sub nomine Iuno
risit et 'hos usus praestet tibi' dixit 'alumnus!'
inminet aequoribus scopulus: pars ima cavatur 525
fluctibus et tectas defendit ab imbribus undas,
summa riget frontemque in apertum porrigit aequor;
occupat hunc (vires insania fecerat) Ino
seque super pontum nullo tardata timore
mittit onusque suum; percussa recanduit unda. 530

At Venus, inmeritae neptis miserata labores,
sic patruo blandita suo est 'o numen aquarum,
proxima cui caelo cessit, Neptune, potestas,
magna quidem posco, sed tu miserere meorum,
iactari quos cernis in Ionio inmenso, 535
et dis adde tuis. aliqua et mihi gratia ponto est,
si tamen in medio quondam concreta profundo
spuma fui Graiumque manet mihi nomen ab illa.'
adnuat oranti Neptunus et abstulit illis,
quod mortale fuit, maiestatemque verendam 540
inposuit nomenque simul faciemque novavit
Leucothoeque deum cum matre Palaemona dixit.

Sidoniae comites, quantum valuere secutae
signa pedum, primo videre novissima saxo;

nec dubium de morte ratae Cadmeida palmis 545
deplanxere domum scissae cum veste capillos,
utque parum iustae nimiumque in paelice saevae
invidiam fecere deae. convicia Iuno
non tulit et 'faciam vos ipsas maxima' dixit
'saevitiae monumenta meae'; res dicta secuta est. 550
nam quae praecipue fuerat pia, 'persequar' inquit
'in freta reginam' saltumque datura moveri
haud usquam potuit scopuloque adfixa cohaesit;
altera, dum solito temptat plangore ferire
pectora, temptatos sensit riguisse lacertos; 555
illa, manus ut forte tetenderat in maris undas;
saxea facta manus in easdem porrigit undas;
huius, ut arreptum laniabat vertice crinem,
duratos subito digitos in crine videres:
quo quaeque in gestu deprensa est, haesit in illo. 560
pars volucres factae, quae nunc quoque gurgite in illo
aequora destringunt summis Ismenides alis.
Nescit Agenorides natam parvumque nepotem
aequoris esse deos; luctu serieque malorum
victus et ostentis, quae plurima viderat, exit 565
conditor urbe sua, tamquam fortuna locorum,
non sua se premeret, longisque erroribus actus
contigit Illyricos profuga cum coniuge fines.
iamque malis annisque graves dum prima retractant
fata domus releguntque suos sermone labores, 570
'num sacer ille mea traiectus cuspide serpens'
Cadmus ait 'fuerat, tum cum Sidone profectus
vipereos sparsi per humum, nova semina, dentes?
quem si cura deum tam certa vindicat ira,
ipse precor serpens in longam porrigar alvum.' 575
dixit, et ut serpens in longam tenditur alvum
durataeque cuti squamas increscere sentit
nigraque caeruleis variari corpora guttis
in pectusque cadit pronus, commissaque in unum
paulatim tereti tenuantur acumine crura. 580
bracchia iam restant: quae restant bracchia tendit
et lacrimis per adhuc humana fluentibus ora
'accede, o coniunx, accede, miserrima' dixit,
'dumque aliquid superest de me, me tange manumque
accipe, dum manus est, dum non totum occupat anguis.' 585
ille quidem vult plura loqui, sed lingua repente

in partes est fissa duas, nec verba volenti
 sufficiunt, quotiensque aliquos parat edere questus,
 sibilat: hanc illi vocem natura reliquit.
 nuda manu feriens exclamat pectora coniunx: 590
 'Cadme, mane teque, infelix, his exue monstris!
 Cadme, quid hoc? ubi pes, ubi sunt umerique manusque
 et color et facies et, dum loquor, omnia? cur non
 me quoque, caelestes, in eandem vertitis anguem?'
 dixerat, ille suae lambebat coniugis ora 595
 inque sinus caros, veluti cognosceret, ibat
 et dabat amplexus adsuetaque colla petebat.
 quisquis adest (aderant comites), terretur; at illa
 lubrica permulcet cristati colla draconis,
 et subito duo sunt iunctoque volumine serpunt, 600
 donec in adpositi nemoris subiere latebras,
 nunc quoque nec fugiunt hominem nec vulnere laedunt
 quidque prius fuerint, placidi meminere dracones.
 Sed tamen ambobus versae solacia formae
 magna nepos dederat, quem debellata colebat 605
 India, quem positus celebrabat Achaia templis;
 solus Abantiades ab origine cretus eadem
 Acrisius superest, qui moenibus arceat urbis
 Argolicae contraque deum ferat arma genusque
 non putet esse Iovis: neque enim Iovis esse putabat 610
 Persea, quem pluvio Danae conceperat auro.
 mox tamen Acrisium (tanta est praesentia veri)
 tam violasse deum quam non agnosce nepotem
 paenitet: inpositus iam caelo est alter, at alter
 viperei referens spolium memorabile monstri 615
 aera carpebat tenerum stridentibus alis,
 cumque super Libycas victor penderet harenas,
 Gorgonei capitis guttae cecidere cruentae;
 quas humus exceptas varios animavit in angues,
 unde frequens illa est infestaque terra colubris. 620
 Inde per inmensum ventis discordibus actus
 nunc huc, nunc illuc exemplo nubis aquosae
 fertur et ex alto seductas aethere longe
 despectat terras totumque supervolat orbem.
 ter gelidas Arctos, ter Cancri bracchia vidit, 625
 saepe sub occasus, saepe est ablatas in ortus,
 iamque cadente die, veritus se credere nocti,
 constitit Hesperio, regnis Atlantis, in orbe

exiguamque petit requiem, dum Lucifer ignes
 evocet Aurorae, currus Aurora diurnos. 630
 hic hominum cunctos ingenti corpore praestans
 Iapetionides Atlas fuit: ultima tellus
 rege sub hoc et pontus erat, qui Solis anhelis
 aequora subdit equis et fessos excipit axes.
 mille greges illi totidemque armenta per herbas 635
 errabant, et humum vicinia nulla premebat;
 arboreae frondes auro radiante nitentes
 ex auro ramos, ex auro poma tegebant.
 'hospes' ait Perseus illi, 'seu gloria tangit
 te generis magni, generis mihi Iuppiter auctor; 640
 sive es mirator rerum, mirabere nostras;
 hospitium requiemque peto.' memor ille vetustae
 sortis erat; Themis hanc dederat Parnasia sortem:
 'tempus, Atlas, veniet, tua quo spoliabitur auro
 arbor, et hunc praedae titulum Iove natus habebit.' 645
 id metuens solidis pomaria clauserat Atlas
 moenibus et vasto dederat servanda draconi
 arcebatque suis externos finibus omnes.
 huic quoque 'vade procul, ne longe gloria rerum,
 quam mentiris' ait, 'longe tibi Iuppiter absit!' 650
 vimque minis addit manibusque expellere temptat
 cunctantem et placidis miscentem fortia dictis.
 viribus inferior (quis enim par esset Atlantis
 viribus?) 'at, quoniam parvi tibi gratia nostra est,
 accipe munus!' ait laevaue a parte Medusae 655
 ipse retro versus squalentia protulit ora.
 quantus erat, mons factus Atlas: nam barba comaeque
 in silvas abeunt, iuga sunt umerique manusque,
 quod caput ante fuit, summo est in monte cacumen,
 ossa lapis fiunt; tum partes altus in omnes 660
 crevit in inensum (sic, di, statuistis) et omne
 cum tot sideribus caelum requievit in illo.
 Clauserat Hippotades Aetnaeo carcere ventos,
 admonitorque operum caelo clarissimus alto
 Lucifer ortus erat: pennis ligat ille resumptis 665
 parte ab utraque pedes teloque accingitur unco
 et liquidum motis talaribus aera findit.
 gentibus innumeris circumque infraque relictis
 Aethiopum populos Cepheaque conspicit arva.
 illic inmeritam maternae pendere linguae 670

Andromedan poenas iniustus iusserat Ammon;
 quam simul ad duras religatam bracchia cautes
 vidit Abantiades, nisi quod levis aura capillos
 moverat et tepido manabant lumina fletu,
 marmoreum ratus esset opus; trahit inscius ignes 675
 et stupet et visae correptus imagine formae
 paene suas quater est oblitus in aere pennas.
 ut stetit, 'o' dixit 'non istis digna catenis,
 sed quibus inter se cupidi iunguntur amantes,
 pande requirenti nomen terraeque tuumque, 680
 et cur vincla geras.' primo silet illa nec audet
 adpellare virum virgo, manibusque modestos
 celasset vultus, si non religata fuisset;
 lumina, quod potuit, lacrimis inplevit obortis.
 saepius instanti, sua ne delicta fateri 685
 nolle videretur, nomen terraeque suumque,
 quantaque maternae fuerit fiducia formae,
 indicat, et nondum memoratis omnibus unda
 insonuit, veniensque immenso belua ponto
 inminet et latum sub pectore possidet aequor. 690
 conclamat virgo: genitor lugubris et una
 mater adest, ambo miseri, sed iustius illa,
 nec secum auxilium, sed dignos tempore fletus
 plangoremque ferunt vinctoque in corpore adhaerent,
 cum sic hospes ait 'lacrimarum longa manere 695
 tempora vos poterunt, ad opem brevis hora ferendam est.
 hanc ego si peterem Perseus Iove natus et illa,
 quam clausam inplevit fecundo Iuppiter auro,
 Gorgonis anguicomae Perseus superator et alis
 aerias ausus iactatis ire per auras, 700
 praeferret cunctis certe gener; addere tantis
 dotibus et meritum, faveant modo numina, tempto:
 ut mea sit servata mea virtute, paciscor.'
 accipiunt legem (quis enim dubitaret?) et orant
 promittuntque super regnum dotale parentes. 705
 Ecce, velut navis praefixo concita rostro
 sulcat aquas iuvenum sudantibus acta lacertis,
 sic fera dimotis impulsu pectoris undis;
 tantum aberat scopulis, quantum Balearica torto
 funda potest plumbo medii transmitters caeli, 710
 cum subito iuvenis pedibus tellure repulsa
 arduus in nubes abiit: ut in aequore summo

umbra viri visa est, visam fera saevit in umbram,
 utque Iovis praepes, vacuo cum vidit in arvo
 praebentem Phoebos liventia terga draconem, 715
 occupat aversum, neu saeva retorqueat ora,
 squamigeris avidos figit cervicibus ungues,
 sic celeri missus praeceps per inane volatu
 terga ferae pressit dextroque frementis in armo
 Inachides ferrum curvo tenus abdidit hamo. 720
 vulnere laesa gravi modo se sublimis in auras
 attollit, modo subdit aquis, modo more ferocis
 versat apri, quem turba canum circumsona terret.
 ille avidos morsus velocibus effugit alis
 quaque patet, nunc terga cavis super obsita conchis, 725
 nunc laterum costas, nunc qua tenuissima cauda
 desinit in piscem, falcato verberat ense;
 belua puniceo mixtos cum sanguine fluctus
 ore vomit: maduere graves adspergine pennae.
 nec bibulis ultra Perseus talaribus ausus 730
 credere conspexit scopulum, qui vertice summo
 stantibus exstat aquis, operitur ab aequore moto.
 nixus eo rupisque tenens iuga prima sinistra
 ter quater exegit repetita per ilia ferrum.
 litora cum plausu clamor superasque deorum 735
 inplevere domos: gaudent generumque salutant
 auxiliumque domus servatoremque fatentur
 Cassiope Cepheusque pater; resoluta catenis
 incedit virgo, pretiumque et causa laboris.
 ipse manus hausta victrices abluit unda, 740
 anguiferumque caput dura ne laedat harena,
 mollit humum foliis natasque sub aequore virgas
 sternit et inponit Phorcynidos ora Medusae.
 virga recens bibulaque etiamnum viva medulla
 vim rapuit monstri tactuque induruit huius 745
 percepitque novum ramis et fronde rigorem.
 at pelagi nymphae factum mirabile temptant
 pluribus in virgis et idem contingere gaudent
 seminaque ex illis iterant iactata per undas:
 nunc quoque curaliis eadem natura remansit, 750
 duritiam tacto capiant ut ab aere quodque
 vimen in aequore erat, fiat super aequora saxum.

Dis tribus ille focus totidem de caespite ponit,
 laevum Mercurio, dextrum tibi, bellica virgo,

ara Iovis media est; mactatur vacca Minervae, 755
 alipedi vitulus, taurus tibi, summe deorum.
 protinus Andromedan et tanti praemia facti
 indotata rapit; taedas Hymenaeus Amorque
 praecutiunt; largis satiantur odoribus ignes,
 sartaque dependent tectis et ubique lyraeque 760
 tibiaque et cantus, animi felicia laeti
 argumenta, sonant; reseratis aurea valvis
 atria tota patent, pulchroque instructa paratu
 Cepheni proceres ineunt convivium regis.
 Postquam epulis functi generosi munere Bacchi 765
 diffudere animos, cultusque genusque locorum
 quaerit Lyncides moresque animumque virorum;
 qui simul edocuit, 'nunc, o fortissime,' dixit 769
 'fare, precor, Perseu, quanta virtute quibusque
 artibus abstuleris crinita draconibus ora!'

narrat Agenorides gelido sub Atlante iacentem
 esse locum solidae tutum munimine molis;
 cuius in introitu geminas habitasse sorores
 Phorcidas unius partitas luminis usum; 775
 id se sollerti furtim, dum traditur, astu
 supposita cepisse manu perque abdita longe
 deviaque et silvis horrentia saxa fragosis
 Gorgoneas tetigisse domos passimque per agros
 perque vias vidisse hominum simulacra ferarumque 780
 in silicem ex ipsis visa conversa Medusa.
 se tamen horrendae clipei, quem laeva gerebat,
 aere repercusso formam adspexisse Medusae,
 dumque gravis somnus colubrasque ipsamque tenebat,
 eripuisse caput collo; pennisque fugacem 785
 Pegason et fratrem matris de sanguine natos.

Addidit et longi non falsa pericula cursus,
 quae freta, quas terras sub se vidisset ab alto
 et quae iactatis tetigisset sidera pennis;
 ante exspectatum tacuit tamen. excipit unus 790
 ex numero procerum quaerens, cur sola sororum
 gesserit alternis inmixtos crinibus angues.
 hospes ait: 'quoniam scitaris digna relatu,
 accipe quaesiti causam. clarissima forma
 multorumque fuit spes invidiosa procorum 795
 illa, nec in tota conspectior ulla capillis
 pars fuit: inveni, qui se vidisse referret.

hanc pelagi rector templo vitiasse Minervae
dicitur: aversa est et castos aegide vultus
nata Iovis textit, neve hoc inpune fuisset, 800
Gorgoneum crinem turpes mutavit in hydros.
nunc quoque, ut attonitos formidine terreat hostes,
pectore in adverso, quos fecit, sustinet angues.'

LIBER QUINTUS

Dumque ea Cephenum medio Danaeus heros
agmine commemorat, fremida regalia turba
atria conplentur, nec coniugialia festa
qui canat est clamor, sed qui fera nuntiet arma;
inque repentinos convivium versa tumultus 5
adsimulare freto possis, quod saeva quietum
ventorum rabies motis exasperat undis.
primus in his Phineus, belli temerarius auctor,
fraxineam quatiens aeratae cuspidis hastam
'en' ait, 'en adsum praereptae coniugis ultor; 10
nec mihi te pennae nec falsum versus in aurum
Iuppiter eripiet!' conanti mittere Cepheus
'quid facis?' exclamat, 'quae te, germane, furentem
mens agit in facinus? meritisne haec gratia tantis
redditur? hac vitam servatae dote rependis? 15
quam tibi non Perseus, verum si quaeris, ademit,
sed grave Nereidum numen, sed corniger Ammon,
sed quae visceribus veniebat belua ponti
exsaturanda meis; illo tibi tempore rapta est,
quo peritura fuit, nisi si, crudelis, id ipsum 20
exigis, ut pereat, luctuque levabere nostro.
scilicet haud satis est, quod te spectante revincta est
et nullam quod opem patruus sponsusve tulisti;
insuper, a quoquam quod sit servata, dolebis
praemiaque eripies? quae si tibi magna videntur, 25
ex illis scopulis, ubi erant adfixa, petisses.
nunc sine, qui petiit, per quem haec non orba senectus,
ferre, quod et meritis et voce est pactus, eumque
non tibi, sed certae praelatum intellege morti.'
Ille nihil contra, sed et hunc et Persea vultu 30
alterno spectans petat hunc ignorat an illum:
cunctatusque brevi contortam viribus hastam,
quantas ira dabat, nequiquam in Persea misit.
ut stetit illa toro, stratis tum denique Perseus
exsiluit teloque ferox inimica remisso 35
pectora rupisset, nisi post altaria Phineus
isset: et (indignum) scelerato profuit ara.
fronte tamen Rhoeti non inrita cuspis adhaesit,
qui postquam cecidit ferrumque ex osse revulsum est

calcitrat et positas adspergit sanguine mensas. 40
tum vero indomitas ardescit vulgus in iras,
telaque coniciunt, et sunt, qui Cephea dicunt
cum genero debere mori; sed limine tecti
exierat Cepheus testatus iusque fidemque
hospitiique deos, ea se prohibente moveri. 45
bellica Pallas adest et protegit aegide fratrem
datque animos.

Erat Indus Athis, quem flumine Gange
edita Limnaee vitreis peperisse sub undis
creditur, egregius forma, quam divite cultu
augebat, bis adhuc octonis integer annis, 50
indutus chlamydem Tyriam, quam limbus obibat
aureus; ornabant aurata monilia collum
et madidos murra curvum crinale capillos;
ille quidem iaculo quamvis distantia misso
figere doctus erat, sed tendere doctior arcus. 55
tum quoque lenta manu flectentem cornua Perseus
stipite, qui media positus fumabat in ara,
perculit et fractis confudit in ossibus ora.

Hunc ubi laudatos iactantem in sanguine vultus
Assyrius vidit Lycabas, iunctissimus illi 60
et comes et veri non dissimulator amoris,
postquam exhalantem sub acerbo vulnere vitam
deploravit Athin, quos ille tetenderat arcus
arripit et 'mecum tibi sint certamina!' dixit;
'nec longum pueri fato laetabere, quo plus 65
invidiae quam laudis habes.' haec omnia nondum
dixerat: emicuit nervo penetrabile telum
vitatumque tamen sinuosa veste pependit.
vertit in hunc harpen spectatam caede Medusae
Acrisioniades adigitque in pectus; at ille 70
iam moriens oculis sub nocte natantibus atra
circumspexit Athin seque adclinavit ad illum
et tulit ad manes iunctae solacia mortis.

Ecce Syenites, genitus Metione, Phorbas
et Libys Amphimedon, avidi committere pugman, 75
sanguine, quo late tellus madefacta tepebat,
concliderant lapsi; surgentibus obstitit ensis,
alterius costis, iugulo Phorbantis adactus.

At non Actoriden Erytum, cui lata bipennis
telum erat, hamato Perseus petit ense, sed altis 80

exstantem signis multaeque in pondere massae
ingentem manibus tollit cratera duabus
infligitque viro; rutilum vomit ille cruorem
et resupinus humum moribundo vertice pulsat.

inde Semiramio Polydegmona sanguine cretum 85
Caucasiumque Abarin Sperchionidenque Lycetum
intonsumque comas Helicen Phlegyanque Clytumque
sternit et exstructos morientum calcat acervos.

Nec Phineus ausus concurrere cominus hosti
intorquet iaculum, quod detulit error in Idan, 90
expertem frustra belli et neutra arma secutum.

ille tuens oculis inmitem Phinea torvis
'quandoquidem in partes' ait 'abstrahor, accipe, Phineu,
quem fecisti, hostem pensaque hoc vulnere vulnus!'
iamque remissurus tractum de corpore telum 95
sanguine defectos cecidit conlapsus in artus.

Tum quoque Cephenum post regem primus Hodites
ense iacet Clymeni, Prothoenora percutit Hypseus,
Hypsea Lyncides. fuit et grandaevus in illis
Emathion, aequi cultor timidusque deorum, 100
qui, quoniam prohibent anni bellare, loquendo
pugnat et incessit scelerataque devovet arma;
huic Chromis amplexo tremulis altaria palmis
decutit ense caput, quod protinus incidit arae
atque ibi semianimi verba exsecrantia lingua 105
edidit et medios animam exspiravit in ignes.

Hinc gemini fratres Broteasque et caestibus Ammon
invicti, vinci si possent caestibus enses,
Phinea cecidere manu Cererisque sacerdos
Ampycus albenti velatus tempora vitta, 110
tu quoque, Lampetide, non hos adhibendus ad usus,
sed qui, pacis opus, citharam cum voce moveres;
iussus eras celebrare dapes festumque canendo.

quem procul adstantem plectrumque inbelle tenentem
Pedasus inridens 'Stygiis cane cetera' dixit 115
'manibus!' et laevo mucronem tempore fixit;
concidit et digitis morientibus ille retemptat

fila lyrae, casuque ferit miserabile carmen.
nec sinit hunc inpune ferox cecidisse Lycormas
raptaque de dextro robusta repagula posti 120
ossibus inlisit mediae cervicis, at ille
procubuit terrae mactati more iuveni.

demere temptabat laevi quoque robora postis
 Cinyphius Pelates; temptanti dextera fixa est
 cuspage Marmaridae Corythi lignoque cohaesit; 125
 haerenti latus hausit Abas, nec corrui ille,
 sed retinente manum moriens e poste pependit.
 sternitur et Melaneus, Perseia castra secutus,
 et Nasamoniaci Dorylas ditissimus agri,
 dives agri Dorylas, quo non possederat alter 130
 latius aut totidem tollebat turis acervos.
 huius in obliquo missum stetit inguine ferrum:
 letifer ille locus. quem postquam vulneris auctor
 singultantem animam et versantem lumina vidit
 Bactrius Halcyoneus, 'hoc, quod premis,' inquit 'habeto 135
 de tot agris terrae!' corpusque exsanguie reliquit.
 torquet in hunc hastam calido de vulnere raptam
 ultor Abantiades; media quae nare recepta
 cervice exacta est in partesque eminent ambas;
 dumque manum Fortuna iuvat, Clytiumque Claninque, 140
 matre satos una, diverso vulnere fudit:
 nam Clytiae per utrumque gravi librata lacerto
 fraxinus acta femur, iaculum Clanis ore momordit.
 occidit et Celadon Mendesius, occidit Astreus
 matre Palaestina dubio genitore creatus, 145
 Aethionque sagax quondam ventura videre,
 tunc ave deceptus falsa, regisque Thoactes
 armiger et caeso genitore infamis Agyrtes.

Plus tamen exhausto superest; namque omnibus unum
 opprimere est animus, coniurata undique pugnant 150
 agmina pro causa meritum inpugnante fidemque;
 hac pro parte socer frustra pius et nova coniunx
 cum genetrice favent ululatuque atria complent,
 sed sonus armorum superat gemitusque cadentum,
 pollutosque simul multo Bellona penates 155
 sanguine perfundit renovataque proelia miscet.

Circueunt unum Phineus et mille secuti
 Phinea: tela volant hiberna grandine plura
 praeter utrumque latus praeterque et lumen et aures.
 adplicat hic umeros ad magnae saxa columnae 160
 tutaque terga gerens adversaque in agmina versus
 sustinet instantes: instabat parte sinistra
 Chaonius Molpeus, dextra Nabataeus Ethemon.
 tigris ut auditis diversa valle duorum

exstimulata fame mugitibus armentorum 165
 nescit, utro potius ruat, et ruere ardet utroque,
 sic dubius Perseus, dextra laevane feratur,
 Molpea traieci submovit vulnere cruris
 contentusque fuga est; neque enim dat tempus Ethemon,
 sed furit et cupiens alto dare vulnere collo 170
 non circumspectis exactum viribus ensem
 fregit, in extrema percussae parte columnae:
 lamina dissiluit dominique in gutture fixa est.
 non tamen ad letum causas satis illa valentes
 plaga dedit; trepidum Perseus et inermia frustra 175
 brachia tendentem Cyllenide confodit harpe.
 Verum ubi virtutem turbae succumbere vidit,
 'auxilium' Perseus, 'quoniam sic cogitis ipsi,'
 dixit 'ab hoste petam: vultus avertite vestros,
 si quis amicus adest!' et Gorgonis extulit ora. 180
 'quaere alium, tua quem moveant miracula' dixit
 Thescelus; utque manu iaculum fatale parabat
 mittere, in hoc haesit signum de marmore gestu.
 proximus huic Ampyx animi plenissima magni
 pectora Lyncidae gladio petit: inque petendo 185
 dextera dirigit nec citra mota nec ultra est.
 at Nileus, qui se genitum septemplice Nilo
 ementitus erat, clipeo quoque flumina septem
 argento partim, partim caelaverat auro,
 'adspice' ait 'Perseu, nostrae primordia gentis: 190
 magna feres tacitas solacia mortis ad umbras,
 a tanto cecidisse viro'; pars ultima vocis
 in medio suppressa sono est, adapertaque velle
 ora loqui credas, nec sunt ea pervia verbis.
 increpat hos 'vitio' que 'animi, non viribus' inquit 195
 'Gorgoneis torpetis' Eryx. 'incurrite mecum
 et prosternite humi iuvenem magica arma moventem!'
 incursurus erat: tenuit vestigia tellus,
 inmotusque silex armataque mansit imago.
 Hi tamen ex merito poenas subiere, sed unus 200
 miles erat Persei: pro quo dum pugnat, Aconteus
 Gorgone conspecta saxo concrevit oborto;
 quem ratus Astyages etiamnum vivere, longo
 ense ferit: sonuit tinnitibus ensis acutis.
 dum stupet Astyages, naturam traxit eandem, 205
 marmoreoque manet vultus mirantis in ore.

nomina longa mora est media de plebe virorum
dicere: bis centum restabant corpora pugnae,
Gorgone bis centum riguerunt corpora visa.

Paenitet iniusti tum denique Phinea belli; 210
sed quid agat? simulacra videt diversa figuris
adgnoscatque suos et nomine quemque vocatum
poscit opem credensque parum sibi proxima tangit
corpora: marmor erant; avertitur atque ita supplex
confessasque manus obliquaque brachia tendens 215
'vincis' ait, 'Perseu! remove tua monstra tuaeque
saxificos vultus, quaecumque est, tolle Medusae,
tolle, precor! non nos odium regnique cupido
compulit ad bellum, pro coniuge movimus arma!
causa fuit meritis melior tua, tempore nostra: 220
non cessasse piget; nihil, o fortissime, praeter
hanc animam concede mihi, tua cetera sunt!'
taliam dicenti neque eum, quem voce rogabat,
respicere audenti 'quod' ait, 'timidissime Phineu,
et possum tribuisse et magnum est munus inertii,++ 225
pone metum!++tribuam: nullo violabere ferro.
quin etiam mansura dabo monimenta per aevum,
inque domo soceri semper spectabere nostri,
ut mea se sponsi soletur imagine coniunx.'
dixit et in partem Phorcynida transtulit illam, 230
ad quam se trepido Phineus obverterat ore.
tum quoque conanti sua vertere lumina cervix
deriguit, saxoque oculorum induruitumor,
sed tamen os timidum vultusque in marmore supplex
submissaeque manus faciesque obnoxia mansit. 235

Victor Abantiades patrios cum coniuge muros
intrat et inmeriti vindex ultorque parentis
adgreditur Proetum; nam fratre per arma fugato
Acrisioneas Proetus possederat arces.
sed nec ope armorum nec, quam male ceperat, arce 240
torva colubriferi superavit lumina monstri.

Te tamen, o parvae rector, Polydecta, Seriphi,
nec iuvenis virtus per tot spectata labores
nec mala molliant, sed inexorabile durus
exerces odium, nec iniqua finis in ira est; 245
detrectas etiam laudem fictamque Medusae
arguis esse necem. 'dabimus tibi pignora veri.
parcite luminibus!' Perseus ait oraue regis

ore Medusaeo silicem sine sanguine fecit.

Hactenus aurigenae comitem Tritonia fratri 250
se dedit; inde cava circumdata nube Seriphon
deserit, a dextra Cythno Gyaroque relictis,
quaque super pontum via visa brevissima, Thebas
virgineumque Heliconam petit. quo monte potita
constitit et doctas sic est adfata sorores: 255
'fama novi fontis nostras pervenit ad aures,
dura Medusaei quem praepetis ungula rupit.
is mihi causa viae; volui mirabile factum
cernere; vidi ipsum materno sanguine nasci.'
excipit Uranie: 'quaecumque est causa videndi 260
has tibi, diva, domos, animo gratissima nostro es.
vera tamen fama est: est Pegasus huius origo
fontis' et ad latices deduxit Pallada sacros.
quae mirata diu factas pedis ictibus undas
silvarum lucos circumspicit antiquarum 265
antraque et innumeris distinctas floribus herbas
felicesque vocat pariter studioque locoque
Mnemonidas; quam sic adfata est una sororum:
'o, nisi te virtus opera ad maiora tulisset,
in partem ventura chori Tritonia nostri, 270
vera refers meritoque probas artesque locumque,
et gratam sortem, tutae modo simus, habemus.
sed (vetitum est adeo sceleri nihil) omnia terrent
virgineas mentes, dirusque ante ora Pyreneus
vertitur, et nondum tota me mente recepi. 275
Daulida Threicio Phoceaue milite rura
ceperat ille ferox iniustaque regna tenebat;
templa petebamus Parnasia: vidit euntes
nostraque fallaci veneratus numina vultu
"Mnemonides" (cognorat enim), "consistite" dixit 280
"nec dubitate, precor, tecto grave sidus et imbrem"
(imber erat) "vitare meo; subiere minores
saepe casas superi." dictis et tempore motae
adnuimusque viro primasque intravimus aedes.
desierant imbres, victoque aquilonibus austro 285
fusca repurgato fugiebant nubila caelo:
inpetus ire fuit; claudit sua tecta Pyreneus
vimque parat, quam nos sumptis effugimus alis.
ipse secuturo similis stetit arduus arce
"qua" que "via est vobis, erit et mihi" dixit "eadem" 290

seque iacit vecors e summae culmine turris
et cadit in vultus discussisque ossibus oris
tundit humum moriens scelerato sanguine tinctam.'

Musa loquebatur: pennae sonuere per auras,
voxque salutantum ramis veniebat ab altis. 295

suspicit et linguae quaerit tam certa loquentes
unde sonent hominemque putat Iove nata locutum;
ales erat. numeroque novem sua fata querentes
institerant ramis imitantes omnia picae.

miranti sic orsa deae dea 'nuper et istae 300

auxerunt volucrum victae certamine turbam.

Pieros has genuit Pellaeis dives in arvis,

Paeonis Euipe mater fuit; illa potentem

Lucinam noviens, noviens paritura, vocavit.

intumuit numero stolidarum turba sororum 305

perque tot Haemonias et per tot Achaidas urbes

huc venit et tali committit proelia voce:

"desinite indoctum vana dulcedine vulgus

fallere; nobiscum, si qua est fiducia vobis,

Thespiades, certate, deae. nec voce, nec arte 310

vincemur totidemque sumus: vel cedite victae

fonte Medusaeo et Hyantea Aganippe,

vel nos Emathiis ad Paeonas usque nivosos

cedemus campis! dirimant certamina nymphae."

'Turpe quidem contendere erat, sed cedere visum 315

turpius; electae iurant per flumina nymphae

factaque de vivo pressere sedilia saxo.

tunc sine sorte prior quae se certare professa est,

bella canit superum falsoque in honore gigantas

ponit et extenuat magnorum facta deorum; 320

emissumque ima de sede Typhoea terrae

caelitibus fecisse metum cunctosque dedisse

terga fugae, donec fessos Aegyptia tellus

ceperit et septem discretus in ostia Nilus.

huc quoque terrigenam venisse Typhoea narrat 325

et se mentitis superos celasse figuris;

"duxque gregis" dixit "fit Iuppiter: unde recurvis

nunc quoque formatus Libys est cum cornibus Ammon;

Delius in corvo, proles Semeleia capro,

fele soror Phoebi, nivea Saturnia vacca, 330

pisce Venus latuit, Cyllenius ibidis alis."

'Hactenus ad citharam vocalia moverat ora:

poscimur Aonides,++sed forsitan otia non sint,
 nec nostris praebere vacet tibi cantibus aures.'
 'ne dubita vestrumque mihi refer ordine carmen!' 335
 Pallas ait nemorisque levi consedit in umbra;
 Musa refert: 'dedimus summam certaminis uni;
 surgit et inmissos hedera collecta capillos
 Calliope querulas praetemptat pollice chordas
 atque haec percussis subiungit carmina nervis: 340
 "Prima Ceres unco glaebam dimovit aratro,
 prima dedit fruges alimentaue mitia terris,
 prima dedit leges; Cereris sunt omnia munus;
 illa canenda mihi est. utinam modo dicere possim
 carmina digna dea! certe dea carmine digna est. 345
 "'Vasta giganteis ingesta est insula membris
 Trinacris et magnis subiectum molibus urguet
 aetherias ausum sperare Typhoea sedes.
 nititur ille quidem pugnatque resurgere saepe,
 dextra sed Ausonio manus est subiecta Peloro, 350
 laeva, Pachyne, tibi, Lilybaeo crura premuntur,
 degravat Aetna caput, sub qua resupinus harenas
 eiecat flammamque ferox vomit ore Typhoeus.
 saepe remoliri luctatur pondera terrae
 oppidaque et magnos devolvere corpore montes: 355
 inde tremit tellus, et rex pavet ipse silentum,
 ne pateat latoque solum retegatur hiatu
 inmissusque dies trepidantes terreat umbras.
 hanc metuens cladem tenebrosa sede tyrannus
 exierat curruque atrorum vectus equorum 360
 ambibat Siculae cautus fundamina terrae.
 postquam exploratum satis est loca nulla labare
 depositoque metu, videt hunc Erycina vagantem
 monte suo residens natumque amplexa volucrem
 'arma manusque meae, mea, nate, potentia' dixit, 365
 'illa, quibus superas omnes, cape tela, Cupido,
 inque dei pectus celeres molire sagittas,
 cui triplicis cessit fortuna novissima regni.
 tu superos ipsumque Iovem, tu numina ponti
 victa domas ipsumque, regit qui numina ponti: 370
 Tartara quid cessant? cur non matrisque tuumque
 imperium profers? agitur pars tertia mundi,
 et tamen in caelo, quae iam patientia nostra est,
 spernimur, ac mecum vires minuuntur Amoris.

Pallada nonne vides iaculatricemque Dianam 375
 abscessisse mihi? Cereris quoque filia virgo,
 si patiemur, erit; nam spes adfectat easdem.
 at tu pro socio, si qua est ea gratia, regno
 iunge deam patruo.' dixit Venus; ille pharetram
 solvit et arbitrio matris de mille sagittis 380
 unam seposuit, sed qua nec acutior ulla
 nec minus incerta est nec quae magis audiat arcus,
 oppositoque genu curvavit flexile cornum
 inque cor hamata percussit harundine Ditem.

"Haud procul Hennaëis lacus est a moenibus altae, 385
 nomine Pergus, aquae: non illo plura Caystros
 carmina cynorum labentibus audit in undis.
 silva coronat aquas cingens latus omne suisque
 frondibus ut velo Phoebeos submovet ictus;
 frigora dant rami, Tyrios humus umida flores: 390
 perpetuum ver est. quo dum Proserpina luco
 ludit et aut violas aut candida lilia carpit,
 dumque puellari studio calathosque sinumque
 inplet et aequales certat superare legendo,
 paene simul visa est dilectaque raptaque Diti: 395
 usque adeo est properatus amor. dea territa maesto
 et matrem et comites, sed matrem saepius, ore
 clamat, et ut summa vestem laniarat ab ora,
 collecti flores tunicis cecidere remissis,
 tantaque simplicitas puerilibus adfuit annis, 400
 haec quoque virgineum movit iactura dolorem.
 raptor agit currus et nomine quemque vocando
 exhortatur equos, quorum per colla iubasque
 excutit obscura tinctas ferrugine habenas,
 perque lacus altos et olentia sulphure fertur 405
 stagna Palicorum rupta ferventia terra
 et qua Bacchiadae, bimari gens orta Corintho,
 inter inaequales posuerunt moenia portus.

"Est medium Cyanes et Pisaeae Arethusae,
 quod coit angustis inclusum cornibus aequor: 410
 hic fuit, a cuius stagnum quoque nomine dictum est,
 inter Sicelidas Cyane celeberrima nymphas.
 gurgite quae medio summa tenus exstitit alvo
 adgnovitque deam 'ne' c 'longius ibitis!' inquit;
 'non potes invitae Cereris gener esse: roganda, 415
 non rapienda fuit. quodsi componere magnis

parva mihi fas est, et me dilexit Anapis;
exorata tamen, nec, ut haec, exterrita nupsi.'
dixit et in partes diversas bracchia tendens
obstitit. haud ultra tenuit Saturnius iram 420
terribilesque hortatus equos in gurgitis ima
contortum valido sceptrum regale lacerto
condidit; icta viam tellus in Tartara fecit
et pronos currus medio cratere recepit.

"At Cyane, raptamque deam contemptaque fontis 425
iura sui maerens, inconsolabile vulnus
mente gerit tacita lacrimisque absumitur omnis
et, quarum fuerat magnum modo numen, in illas
extenuatur aquas: molliri membra videres,
ossa pati flexus, ungues posuisse rigorem; 430
primaque de tota tenuissima quaeque liquescunt,
caerulei crines digitique et crura pedesque
(nam brevis in gelidas membris exilibus undas
transitus est); post haec umeri terqusque latusque
pectoraque in tenues abeunt evanida rivos; 435
denique pro vivo vitiatas sanguine venas
lympha subit, restatque nihil, quod prendere possis.

"Interea pavidae nequiquam filia matri
omnibus est terris, omni quaesita profundo.
illam non udis veniens Aurora capillis 440
cessantem vidit, non Hesperus; illa duabus
flammiferas pinus manibus succendit ab Aetna
perque pruinosas tulit inrequieta tenebras;
rursus ubi alma dies hebetarat sidera, natam
solis ab occasu solis quaerebat ad ortus. 445
fessa labore sitim conceperat, oraque nulli
conluerant fontes, cum tectam stramine vidit
forte casam parvasque fores pulsavit; at inde
prodit anus divamque videt lymphamque roganti
dulce dedit, tosta quod texerat ante polenta. 450
dum bibit illa datum, duri puer oris et audax
constitit ante deam risitque avidamque vocavit.
offensa est neque adhuc epota parte loquentem
cum liquido mixta perfudit diva polenta:
conbibit os maculas et, quae modo bracchia gessit, 455
crura gerit; cauda est mutatis addita membris,
inque brevem formam, ne sit vis magna nocendi,
contrahitur, parvaque minor mensura lacerta est.

mirantem flentemque et tangere monstra parantem
fugit anum latebramque petit aptumque pudori 460
nomen habet variis stellatus corpora guttis.

"Quas dea per terras et quas erraverit undas,
dicere longa mora est; quaerenti defuit orbis;
Sicaniam repetit, dumque omnia lustrat eundo,
venit et ad Cyanen. ea ni mutata fuisset, 465
omnia narrasset; sed et os et lingua volenti
dicere non aderant, nec, quo loqueretur, habebat;
signa tamen manifesta dedit notamque parenti,
illo forte loco delapsam in gurgite sacro
Persephones zonam summis ostendit in undis. 470
quam simul agnovit, tamquam tum denique raptam
scisset, inornatos laniavit diva capillos
et repetita suis percussit pectora palmis.
nescit adhuc, ubi sit; terras tamen increpat omnes
ingratasque vocat nec frugum munere dignas, 475
Trinacriam ante alias, in qua vestigia damni
repperit. ergo illic saeva vertentia glaebas
fregit aratra manu, parilique irata colonos
ruricolosque boves leto dedit arvaque iussit
fallere depositum vitiataque semina fecit. 480
fertilitas terrae latum vulgata per orbem
falsa iacet: primis segetes moriuntur in herbis,
et modo sol nimius, nimius modo corripit imber;
sideraque ventique nocent, avidaeque volucres
semina iacta legunt; lolium tribulique fatigant 485
triticeas messes et inexpugnabile gramen.

"Tum caput Eleis Alpheias extulit undis
rorantesque comas a fronte removit ad aures
atque ait 'o toto quaesitae virginis orbe
et frugum genatrix, inmensos siste labores 490
neve tibi fidae violenta irascere terrae.
terra nihil meruit patuitque invita rapinae,
nec sum pro patria supplex: huc hospita veni.
Pisa mihi patria est et ab Elide ducimus ortus,
Sicaniam peregrina colo, sed gratior omni 495
haec mihi terra solo est: hos nunc Arethusa penates,
hanc habeo sedem. quam tu, mitissima, serva.
mota loco cur sim tantique per aequoris undas
advehar Ortygiam, veniet narratibus hora
tempestitiva meis, cum tu cura levata 500

et vultus melioris eris. mihi pervia tellus
 praebet iter, subterque imas ablata cavernas
 hic caput attollo desuetaque sidera cerno.
 ergo dum Stygio sub terris gurgite labor,
 visa tua est oculis illic Proserpina nostris: 505
 illa quidem tristis neque adhuc interrita vultu,
 sed regina tamen, sed opaci maxima mundi,
 sed tamen inferni pollens matrona tyranni!
 Mater ad auditas stupuit ceu saxea voces
 attonitaeque diu similis fuit, utque dolore 510
 pulsa gravi gravis est amentia, curribus oras
 exit in aetherias: ibi toto nubila vultu
 ante Iovem passis stetit invidiosa capillis
 'pro' que 'meo veni supplex tibi, Iuppiter,' inquit
 'sanguine proque tuo: si nulla est gratia matris, 515
 nata patrem moveat, neu sit tibi cura, precamur,
 vilior illius, quod nostro est edita partu.
 en quaesita diu tandem mihi nata reperta est,
 si reperire vocas amittere certius, aut si
 scire, ubi sit, reperire vocas. quod rapta, feremus, 520
 dummodo reddat eam! neque enim praedone marito
 filia digna tua est, si iam mea filia non est.'
 Iuppiter excepit 'commune est pignus onusque
 nata mihi tecum; sed si modo nomina rebus
 addere vera placet, non hoc iniuria factum, 525
 verum amor est; neque erit nobis gener ille pudori,
 tu modo, diva, velis. ut desint cetera, quantum est
 esse Iovis fratrem! quid, quod nec cetera desunt
 nec cedit nisi sorte mihi?++sed tanta cupido
 si tibi discidii est, repetet Proserpina caelum, 530
 lege tamen certa, si nullos contigit illic
 ore cibos; nam sic Parcarum foedere cautum est.'
 "Dixerat, at Cereri certum est educere natam;
 non ita fata sinunt, quoniam ieiunia virgo
 solverat et, cultis dum simplex errat in hortis, 535
 puniceum curva decerpserat arbore pomum
 sumptaque pallenti septem de cortice grana
 presserat ore suo, solusque ex omnibus illud
 Ascalaphus vidit, quem quondam dicitur Orphne,
 inter Avernales haud ignotissima nymphas, 540
 ex Acheronte suo silvis peperisse sub atris;
 vidit et indicio reditum crudelis ademit.

ingemuit regina Erebi testemque profanam
fecit avem sparsumque caput Phlegethontide lympha
in rostrum et plumas et grandia lumina vertit. 545

ille sibi ablatum fulvis amicitur in alis
inque caput crescit longosque reflectitur ungues
vixque movet natas per inertia bracchia pennas
foedaque fit volucris, venturi nuntia luctus,
ignavus bubo, dirum mortalibus omen. 550

"Hic tamen indicio poenam linguaque videri
commeruisse potest; vobis, Acheloides, unde
pluma pedesque avium, cum virginis ora geratis?
an quia, cum legeret vernos Proserpina flores,
in comitum numero, doctae Sirenes, eratis? 555

quam postquam toto frustra quaesistis in orbe,
protinus, et vestram sentirent aequora curam,
posse super fluctus alarum insistere remis
optastis facilesque deos habuistis et artus
vidistis vestros subitis flavescere pennis. 560

ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures
tantaque dos oris linguae deperderet usum,
virginei vultus et vox humana remansit.

"At medius fratrisque sui maestaeque sororis
Iuppiter ex aequo volventem dividit annum: 565
nunc dea, regnorum numen commune duorum,
cum matre est totidem, totidem cum coniuge menses.
vertitur extemplo facies et mentis et oris;
nam modo quae poterat Diti quoque maesta videri,
laeta deae frons est, ut sol, qui tectus aquosis 570
nubibus ante fuit, victis e nubibus exit.

"Exigit alma Ceres nata secunda recepta,
quae tibi causa fugae, cur sis, Arethusa, sacer fons.
conticuere undae, quarum dea sustulit alto
fonte caput viridesque manu siccata capillos 575
fluminis Elei veteres narravit amores.

'pars ego nympharum, quae sunt in Achaide,' dixit
'una fui, nec me studiosius altera saltus
legit nec posuit studiosius altera casses.
sed quamvis formae numquam mihi fama petita est, 580
quamvis fortis eram, formosae nomen habebam,
nec mea me facies nimium laudata iuvabat,
quaque aliae gaudere solent, ego rustica dote
corporis erubui crimenque placere putavi.

lassa revertabar (memini) Stymphalide silva; 585
 aestus erat, magnumque labor geminaverat aestum:
 inveno sine vertice aquas, sine murmure euntes,
 perspicuas ad humum, per quas numerabilis alte
 calculus omnis erat, quas tu vix ire putares.
 cana salicta dabant nutritaque populus unda 590
 sponte sua natas ripis declivibus umbras.
 accessi primumque pedis vestigia tinxī,
 poplite deinde tenus; neque eo contenta, recingor
 molliaque inpono salici velamina curvae
 nudaque mergor aquis. quas dum ferioque trahoque 595
 mille modis labens excussaue bracchia iacto,
 nescio quod medio sensi sub gurgite murmur
 territaue insisto propioris margine ripae.
 "quo properas, Arethusa?" suis Alpheos ab undis,
 "quo properas?" iterum rauco mihi dixerat ore. 600
 sicut eram, fugio sine vestibus (altera vestes
 ripa meas habuit): tanto magis instat et ardet,
 et quia nuda fui, sum visa paratior illi.
 sic ego currebam, sic me ferus ille premebat,
 ut fugere accipitrem penna trepidante columbae, 605
 ut solet accipiter trepidas urguere columbas.
 usque sub Orchomenon Psophidaue Cyllenenque
 Maenaliisque sinus gelidumque Erymanthon et Elin
 currere sustinui, nec me velocior ille;
 sed tolerare diu cursus ego viribus inpar 610
 non poteram, longi patiens erat ille laboris.
 per tamen et campos, per opertos arbore montes,
 saxa quoque et rupes et, qua via nulla, cucurri.
 sol erat a tergo: vidi praecedere longam
 ante pedes umbram, nisi si timor illa videbat; 615
 sed certe sonitusque pedum terrebat et ingens
 crinales vittas adflabat anhelitus oris.
 fessa labore fugae "fer opem, deprendimur," inquam
 "armigerae, Diana, tuae, cui saepe dedisti
 ferre tuos arcus inclusaue tela pharetra!" 620
 mota dea est spissisque ferens e nubibus unam
 me super iniecit: lustrat caligine tectam
 amnis et ignarus circum cava nubila quaerit
 bisque locum, quo me dea texerat, inscius ambit
 et bis "io Arethusa" vocavit, "io Arethusa!" 625
 quid mihi tunc animi miserae fuit? anne quod agnae est,

si qua lupos audit circum stabula alta frementes,
 aut lepori, qui vepre latens hostilia cernit
 ora canum nullosque audet dare corpore motus?
 non tamen abscedit; neque enim vestigia cernit 630
 longius ulla pedum: servat nubemque locumque.
 occupat obsessos sudor mihi frigidus artus,
 caeruleaeque cadunt toto de corpore guttae,
 quaque pedem movi, manat lacus, eque capillis
 ros cadit, et citius, quam nunc tibi facta renarro, 635
 in latices mutor. sed enim cognoscit amatas
 amnis aquas positoque viri, quod sumpserat, ore
 vertitur in proprias, et se mihi misceat, undas.
 Delia rupit humum, caecisque ego mersa cavernis
 advehor Ortygiam, quae me cognomine divae 640
 grata meae superas eduxit prima sub auras.'
 "Hac Arethusa tenuis; geminos dea fertilis angues
 curribus admovit frenisque coercuit ora
 et medium caeli terraeque per aera vecta est
 atque levem currum Tritonida misit in urbem 645
 Triptolemo partimque rudi data semina iussit
 spargere humo, partim post tempora longa recultae.
 iam super Europen sublimis et Asida terram
 vectus erat iuvenis: Scythicas advertitur oras.
 rex ibi Lynceus erat; regis subit ille penates. 650
 qua veniat, causamque viae nomenque rogatus
 et patriam, 'patria est clarae mihi' dixit 'Athenae;
 Triptolemus nomen; veni nec puppe per undas,
 nec pede per terras: patuit mihi pervius aether.
 dona fero Cereris, latos quae sparsa per agros 655
 frugiferas messes alimentaque mitia reddant.'
 barbarus invidit tantique ut muneris auctor
 ipse sit, hospitio recipit somnoque gravatum
 adgreditur ferro: conantem figere pectus
 lynca Ceres fecit rursusque per aera iussit 660
 Mopsopium iuvenem sacros agitare iugales."
 'Finierat doctos e nobis maxima cantus;
 at nympphae vicisse deas Heliconae colentes
 concordi dixere sono: convicia victae
 cum iacerent, "quoniam" dixi "certamine vobis 665
 supplicium meruisse parum est maledictaque culpa
 additis et non est patientia libera nobis,
 ibimus in poenas et, qua vocat ira, sequemur."

rident Emathides spernuntque minacia verba,
conantesque loqui et magno clamore protervas 670
intentare manus pennas exire per unguis
adspexere suos, operiri bracchia plumis,
alteraque alterius rigido concrecere rostro
ora videt volucresque novas accedere silvis;
dumque volunt plangi, per bracchia mota levatae 675
aere pendebant, nemorum convicia, picae.
Nunc quoque in alitibus facundia prisca remansit
raucaque garrulitas studiumque inmane loquendi.'

LIBER SEXTUS

Praebuerat dictis Tritonia talibus aures
carminaque Aonidum iustamque probaverat iram;
tum secum: 'laudare parum est, laudemur et ipsae
numina nec sperni sine poena nostra sinamus.'
Maeoniaeque animum fatis intendit Arachnes, 5
quam sibi lanificae non cedere laudibus artis
audierat. non illa loco nec origine gentis
clara, sed arte fuit: pater huic Colophonius Idmon
Phocaico bibulas tinguebat murice lanas;
occiderat mater, sed et haec de plebe suoque 10
aequa viro fuerat; Lydas tamen illa per urbes
quaesierat studio nomen memorabile, quamvis
orta domo parva parvis habitabat Hypaepis.
huius ut adspicerent opus admirabile, saepe
deseruere sui nymphae vineta Timoli, 15
deseruere suas nymphae Pactolides undas.
nec factas solum vestes, spectare iuvabat
tum quoque, cum fierent: tantus decor adfuit arti,
sive rudem primos lanam glomerabat in orbes,
seu digitis subigebat opus repetitaque longo 20
vellera mollibat nebulas aequantia tractu,
sive levi teretem versabat pollice fusum,
seu pingebat acu; scires a Pallade doctam.
quod tamen ipsa negat tantaque offensa magistra
'certet' ait 'mecum: nihil est, quod victa recusem!' 25

Pallas anum simulat: falsosque in tempora canos
addit et infirmos, baculo quos sustinet, artus.
tum sic orsa loqui 'non omnia grandior aetas,
quae fugiamus, habet: seris venit usus ab annis.
consilium ne sperne meum: tibi fama petatur 30
inter mortales faciendae maxima lanae;
cede deae veniamque tuis, temeraria, dictis
supplice voce roga: veniam dabit illa roganti.'
adspicit hanc torvis inceptaque fila relinquit
vixque manum retinens confessaque vultibus iram 35
talibus obscuram resecuta est Pallada dictis:
'mentis inops longaue venis confecta senecta,
et nimium vixisse diu nocet. audiat istas,
si qua tibi nurus est, si qua est tibi filia, voces;

consilii satis est in me mihi, neve monendo 40
 profecisse putes, eadem est sententia nobis.
 cur non ipsa venit? cur haec certamina vitat?
 tum dea 'venit!' ait formamque removit anilem
 Palladaque exhibuit: venerantur numina nymphae
 Mygdonidesque nurus; sola est non territa virgo, 45
 sed tamen erubuit, subitusque invita notavit
 ora rubor rursusque evanuit, ut solet aer
 purpureus fieri, cum primum Aurora movetur,
 et breve post tempus candescere solis ab ortu.
 perstat in incepto stolidaeque cupidine palmae 50
 in sua fata ruit; neque enim Iove nata recusat
 nec monet ulterius nec iam certamina differt.
 haud mora, constituunt diversis partibus ambae
 et gracili geminas intendunt stamine telas:
 tela iugo vincta est, stamen secernit harundo, 55
 inseritur medium radiis subtemen acutis,
 quod digiti expediunt, atque inter stamina ductum
 percusso paviunt insecti pectine dentes.
 utraque festinant cinctaeque ad pectora vestes
 brachia docta movent, studio fallente laborem. 60
 illic et Tyrium quae purpura sensit aenum
 textur et tenues parvi discriminis umbrae;
 qualis ab imbre solent percussis solibus arcus
 inficere ingenti longum curvamine caelum;
 in quo diversi niteant cum mille colores, 65
 transitus ipse tamen spectantia lumina fallit:
 usque adeo, quod tangit, idem est; tamen ultima distant.
 illic et lentum filis inmittitur aurum
 et vetus in tela deducitur argumentum.
 Cecropia Pallas scopulum Mavortis in arce 70
 pingit et antiquam de terrae nomine litem.
 bis sex caelestes medio Iove sedibus altis
 augusta gravitate sedent; sua quemque deorum
 inscribit facies: Iovis est regalis imago;
 stare deum pelagi longoque ferire tridente 75
 aspera saxa facit, medioque e vulnere saxi
 exsiluisse fretum, quo pignore vindicet urbem;
 at sibi dat clipeum, dat acutae cuspidis hastam,
 dat galeam capiti, defenditur aegide pectus,
 percussamque sua simulat de cuspide terram 80
 edere cum bacis fetum canentis olivae;

mirarique deos: operis Victoria finis.
 ut tamen exemplis intellegat aemula laudis,
 quod pretium speret pro tam furialibus ausis
 quattuor in partes certamina quattuor addit, 85
 clara colore suo, brevibus distincta sigillis:
 Threiciam Rhodopen habet angulus unus et Haemum,
 nunc gelidos montes, mortalia corpora quondam,
 nomina summorum sibi qui tribuere deorum;
 altera Pygmaeae fatum miserabile matris 90
 pars habet: hanc Iuno victam certamine iussit
 esse gruem populisque suis indicere bellum;
 pinxit et Antigonem, ausam contendere quondam
 cum magni consorte Iovis, quam regia Iuno
 in volucrem vertit, nec profuit Ilion illi 95
 Laomedonve pater, sumptis quin candida pennis
 ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro;
 qui superest solus, Cinyran habet angulus orbum;
 isque gradus templi, natarum membra suarum,
 amplectens saxoque iacens lacrimare videtur. 100
 circuit extremas oleis pacalibus oras
 (is modus est) operisque sua facit arbore finem.
 Maeonis elusam designat imagine tauri
 Europam: verum taurum, freta vera putares;
 ipsa videbatur terras spectare relictas 105
 et comites clamare suas tactumque vereri
 adsilientis aquae timidisque reducere plantas.
 fecit et Asterien aquila luctante teneri,
 fecit olorinis Ledam recubare sub alis;
 addidit, ut satyri celatus imagine pulchram 110
 Iuppiter inplerit gemino Nycteida fetu,
 Amphitryon fuerit, cum te, Tirynthia, cepit,
 aureus ut Danaen, Asopida luserit ignis,
 Mnemosynen pastor, varius Deoida serpens.
 te quoque mutatum torvo, Neptune, iuvenco 115
 virgine in Aeolia posuit; tu visus Enipeus
 gignis Aloidas, aries Bisaltida fallis,
 et te flava comas frugum mitissima mater
 sensit equum, sensit volucrem crinita colubris
 mater equi volucris, sensit delphina Melantho: 120
 omnibus his faciemque suam faciemque locorum
 reddidit. est illic agrestis imagine Phoebus,
 utque modo accipitris pennas, modo terga leonis

gesserit, ut pastor Macareida luserit Issen,
 Liber ut Erigonen falsa deceperit uva, 125
 ut Saturnus equo geminum Chirona crearit.
 ultima pars telae, tenui circumdata limbo,
 nexilibus flores hederis habet intertextos.
 Non illud Pallas, non illud carpere Livor
 possit opus: doluit successu flava virago 130
 et rupit pictas, caelestia crimina, vestes,
 utque Cytoriaco radium de monte tenebat,
 ter quater Idmoniae frontem percussit Arachnes.
 non tulit infelix laqueoque animosa ligavit
 guttura: pendentem Pallas miserata levavit 135
 atque ita 'vive quidem, pende tamen, inproba' dixit,
 'lexque eadem poenae, ne sis segura futuri,
 dicta tuo generi serisque nepotibus esto!'
 post ea discedens sucis Hecateidos herbae
 sparsit: et extemplo tristi medicamine tactae 140
 defluxere comae, cum quis et naris et aures,
 fitque caput minimum; toto quoque corpore parva est:
 in latere exiles digiti pro cruribus haerent,
 cetera venter habet, de quo tamen illa remittit
 stamen et antiquas exercet aranea telas. 145
 Lydia tota fremit, Phrygiaeque per oppida facti
 rumor it et magnum sermonibus occupat orbem.
 ante suos Niobe thalamos cognoverat illam,
 tum cum Maeoniam virgo Sipylumque colebat;
 nec tamen admonita est poena popularis Arachnes, 150
 cedere caelitibus verbisque minoribus uti.
 multa dabant animos; sed enim nec coniugis artes
 nec genus amborum magnique potentia regni
 sic placuere illi, quamvis ea cuncta placerent,
 ut sua progenies; et felicissima matrum 155
 dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.
 nam sata Tiresia venturi praescia Manto
 per medias fuerat divino concita motu
 vaticinata vias: 'Ismenides, ite frequentes
 et date Latonae Latonigenisque duobus 160
 cum prece tura pia lauroque innectite crinem:
 ore meo Latona iubet.' paretur, et omnes
 Thebaides iussis sua tempora frondibus ornant
 turaque dant sanctis et verba precantia flammis.
 Ecce venit comitum Niobe celeberrima turba 165

vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro
 et, quantum ira sinit, formosa; movensque decoro
 cum capite inmissos umerum per utrumque capillos
 constitit, utque oculos circumtulit alta superbos,
 'quis furor auditos' inquit 'praeponere visis 170
 caelestes? aut cur colitur Latona per aras,
 numen adhuc sine ture meum est? mihi Tantalus auctor,
 cui licuit soli superiorum tangere mensas;
 Pleiadum soror est genetrix mea; maximus Atlas
 est avus, aetherium qui fert cervicibus axem; 175
 Iuppiter alter avus; socero quoque glorior illo.
 me gentes metuunt Phrygiae, me regia Cadmi
 sub domina est, fidibusque mei commissa mariti
 moenia cum populis a meque viroque reguntur.
 in quamcumque domus adverti lumina partem, 180
 immensae spectantur opes; accedit eodem
 digna dea facies; huc natas adice septem
 et totidem iuvenes et mox generosque nurusque!
 quaerite nunc, habeat quam nostra superbia causam,
 nescio quoque audete satam Titanida Coeo 185
 Latonam praeferre mihi, cui maxima quondam
 exiguam sedem pariturae terra negavit!
 nec caelo nec humo nec aquis dea vestra recepta est:
 exsul erat mundi, donec miserata vagantem
 "hospita tu terris erras, ego" dixit "in undis" 190
 instabilemque locum Delos dedit. illa duorum
 facta parens: uteri pars haec est septima nostri.
 sum felix (quis enim neget hoc?) felixque manebo
 (hoc quoque quis dubitet?): tutam me copia fecit.
 maior sum quam cui possit Fortuna nocere, 195
 multaque ut eripiat, multo mihi plura relinquet.
 excessere metum mea iam bona. fingite demi
 huic aliquid populo natorum posse meorum:
 non tamen ad numerum redigar spoliata duorum,
 Latonae turbam, qua quantum distat ab orba? 200
 ite—satis pro re sacri—laurumque capillis
 ponite!' deponunt et sacra infecta relinquunt,
 quodque licet, tacito venerantur murmure numen.
 Indignata dea est summoque in vertice Cynthi
 talibus est dictis gemina cum prole locuta: 205
 'en ego vestra parens, vobis animosa creatis,
 et nisi Iunoni nulli cessura dearum,

an dea sim, dubitor perque omnia saecula cultis
 arceor, o nati, nisi vos succurritis, aris.
 nec dolor hic solus; diro convicia facto 210
 Tantalus adiecit vosque est postponere natis
 ausa suis et me, quod in ipsam reccidat, orbam
 dixit et exhibuit linguam scelerata paternam.'
 adiectura preces erat his Latona relatis:
 'desine!' Phoebus ait, 'poenae mora longa querella est!' 215
 dixit idem Phoebus, celerique per aera lapsu
 contigerant tecti Cadmeida nubibus arcem.
 Planus erat lateque patens prope moenia campus,
 adsiduis pulsatus equis, ubi turba rotarum
 duraque mollierat subiectas ungula glaebas. 220
 pars ibi de septem genitis Amphione fortes
 conscendunt in equos Tyrioque rubentia suco
 terga premunt auroque graves moderantur habenas.
 e quibus Ismenus, qui matri sarcina quondam
 prima suae fuerat, dum certum flectit in orbem 225
 quadripedis cursus spumantiaque ora coerces,
 'ei mihi!' conclamat medioque in pectore fixa
 tela gerit frenisque manu moriente remissis
 in latus a dextro paulatim defluit armo.
 proximus audito sonitu per inane pharetrae 230
 frena dabat Sipylus, veluti cum praescius imbris
 nube fugit visa pendentiaque undique rector
 carbasa deducit, ne qua levis effluat aura:
 frena tamen dantem non evitabile telum
 consequitur, summaque tremens cervice sagitta 235
 haesit, et exstabat nudum de gutture ferrum;
 ille, ut erat, pronus per crura admissa iubasque
 volvitur et calido tellurem sanguine foedat.
 Phaedimus infelix et aviti nominis heres
 Tantalus, ut solito finem inposuere labori, 240
 transierant ad opus nitidae iuvenale palaestrae;
 et iam contulerant arto luctantia nexu
 pectora pectoribus, cum tento concita nervo,
 sicut erant iuncti, traiecit utrumque sagitta.
 ingemuere simul, simul incurvata dolore 245
 membra solo posuere, simul suprema iacentes
 lumina versarunt, animam simul exhalarunt.
 adspicit Alphenor laniataque pectora plangens
 advolat, ut gelidos complexibus adlevet artus,

inque pio cadit officio; nam Delius illi 250
 intima fatifero rupit praecordia ferro.
 quod simul eductum est, pars et pulmonis in hamis
 eruta cumque anima cruor est effusus in auras.
 at non intonsum simplex Damasicthona vulnus
 adficit: ictus erat, qua crus esse incipit et qua 255
 mollia nervosus facit internodia poples.
 dumque manu temptat trahere exitiabile telum,
 altera per iugulum pennis tenuis acta sagitta est.
 expulit hanc sanguis seque eiaculatus in altum
 emicat et longe terebrata prosilit aura. 260
 ultimus Ilioneus non profectura precando
 brachia sustulerat 'di' que 'o communiter omnes,'
 dixerat ignarus non omnes esse rogandos
 'parcite!' motus erat, cum iam revocabile telum
 non fuit, arcitenens; minimo tamen occidit ille 265
 vulnere, non alte percusso corde sagitta.

Fama mali populique dolor lacrimaeque suorum
 tam subitae matrem certam fecere ruinae,
 mirantem potuisse irascentemque, quod ausi
 hoc essent superi, quod tantum iuris haberent; 270
 nam pater Amphion ferro per pectus adacto
 finierat moriens pariter cum luce dolorem.
 heu! quantum haec Niobe Niobe distabat ab illa,
 quae modo Latois populum submoverat aris
 et mediam tulerat gressus resupina per urbem 275
 invidiosa suis; at nunc miseranda vel hosti!
 corporibus gelidis incumbit et ordine nullo
 oscula dispensat natos suprema per omnes;
 a quibus ad caelum liventia brachia tollens
 'pascere, crudelis, nostro, Latona, dolore, 280
 pascere' ait 'satiisque meo tua pectora luctu!
 [corque ferum satia!' dixit. 'per funera septem]
 efferor: exsulta victrixque inimica triumpham!
 cur autem victrix? miserae mihi plura supersunt,
 quam tibi felici; post tot quoque funera vinco!' 285

Dixerat, et sonuit contento nervus ab arcu;
 qui praeter Nioben unam conterruit omnes:
 illa malo est audax. stabant cum vestibus atris
 ante toros fratrum demisso crine sorores;
 e quibus una trahens haerentia viscere tela 290
 inposito fratri moribunda relanguit ore;

altera solari miseram conata parentem
 conticuit subito duplicataque vulnere caeco est.
 [oraque compressit, nisi postquam spiritus ibat]
 haec frustra fugiens collabatur, illa sorori 295
 inmoritur; latet haec, illam trepidare videres.
 sexque datis leto diversaque vulnera passis
 ultima restabat; quam toto corpore mater,
 tota veste tegens 'unam minimamque relinque!
 de multis minimam posco' clamavit 'et unam.' 300
 dumque rogat, pro qua rogat, occidit: orba resedit
 exanimes inter natos natasque virumque
 deriguitque malis; nullos movet aura capillos,
 in vultu color est sine sanguine, lumina maestis
 stant inmota genis, nihil est in imagine vivum. 305
 ipsa quoque interius cum duro lingua palato
 congelat, et venae desistunt posse moveri;
 nec flecti cervix nec brachia reddere motus
 nec pes ire potest; intra quoque viscera saxum est.
 flet tamen et validi circumdata turbine venti 310
 in patriam rapta est: ibi fixa cacumine montis
 liquitur, et lacrimas etiam nunc marmora manant.
 Tum vero cuncti manifestam numinis iram
 femina virque timent cultuque inpensius omnes
 magna gemelliparae venerantur numina divae; 315
 utque fit, a facto propiore priora renarrant.
 e quibus unus ait: 'Lyciae quoque fertilis agris
 non inpune deam veteres sprevere coloni.
 res obscura quidem est ignobilitate virorum,
 mira tamen: vidi praesens stagnumque locumque 320
 prodigio notum. nam me iam grandior aevo
 inpatiensque viae genitor deducere lectos
 iusserat inde boves gentisque illius eunti
 ipse ducem dederat, cum quo dum pascua lustris,
 ecce lacu medio sacrorum nigra favilla 325
 ara vetus stabat tremulis circumdata cannis.
 restitit et pavido "faveas mihi!" murmure dixit
 dux meus, et simili "faveas!" ego murmure dixi.
 Naiadum Faunine foret tamen ara rogabam
 indigenaene, dei, cum talia rettulit hospes: 330
 "non hac, o iuvenis, montanum numen in ara est;
 illa suam vocat hanc, cui quondam regia coniunx
 orbem interdixit, quam vix erratica Delos

orantem accepit tum, cum levis insula nabat;
 illic incumbens cum Palladis arbore palmae 335
 edidit invita geminos Latona noverca.
 hinc quoque Iunonem fugisse puerpera fertur
 inque suo portasse sinu, duo numina, natos.
 iamque Chimaeriferae, cum sol gravis ureret arva,
 finibus in Lyciae longo dea fessa labore 340
 sidereo siccata sitim collegit ab aestu,
 uberaque ebiberant avidi lactantia nati.
 forte lacum mediocris aquae prospexit in imis
 vallibus; agrestes illic fruticosa legebant
 vimina cum iuncis gratamque paludibus ulvam; 345
 accessit positoque genu Titania terram
 pressit, ut hauriret gelidos potura liquores.
 rustica turba vetat; dea sic adfata vetantis:
 'quid prohibetis aquis? usus communis aquarum est.
 nec solem proprium natura nec aera fecit 350
 nec tenues undas: ad publica munera veni;
 quae tamen ut detis, supplex peto. non ego nostros
 abluere hic artus lassataque membra parabam,
 sed relevare sitim. caret os umore loquentis,
 et fauces arent, vixque est via vocis in illis. 355
 haustus aquae mihi nectar erit, vitamque fatebor
 accepisse simul: vitam dederitis in unda.
 hi quoque vos moveant, qui nostro bracchia tendunt
 parva sinu,' et casu tendebant bracchia nati.
 quem non blanda deae potuissent verba movere? 360
 hi tamen orantem perstant prohibere minasque,
 ni procul abscedat, conviciaque insuper addunt.
 nec satis est, ipsos etiam pedibusque manuque
 turbavere lacus imoque e gurgite mollem
 huc illuc limum saltu movere maligno. 365
 distulit ira sitim; neque enim iam filia Coei
 supplicat indignis nec dicere sustinet ultra
 verba minora dea tollensque ad sidera palmas
 'aeternum stagno' dixit 'vivatis in isto!'
 eveniunt optata deae: iuvat esse sub undis 370
 et modo tota cava submergere membra palude,
 nunc proferre caput, summo modo gurgite nare,
 saepe super ripam stagni consistere, saepe
 in gelidos resilire lacus, sed nunc quoque turpes
 litibus exercent linguas pulsoque pudore, 375

quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere temptant.
vox quoque iam rauca est, inflataque colla tumescunt,
ipsaque dilatant patulos convicia rictus;
terga caput tangunt, colla intercepta videntur,
spina viret, venter, pars maxima corporis, albet, 380
limosoque novae saliunt in gurgite ranae."

Sic ubi nescio quis Lycia de gente virorum
rettulit exitium, satyri reminiscitur alter,
quem Tritoniaca Latous harundine victum
adfecit poena. 'quid me mihi detrahis?' inquit; 385
'a! piget, a! non est' clamabat 'tibia tanti.'

clamanti cutis est summos direpta per artus,
nec quicquam nisi vulnus erat; cruor undique manat,
detectique patent nervi, trepidaeque sine ulla
pelle micant venae; salientia viscera possis 390
et perlucentes numerare in pectore fibras.

illum ruricolae, silvarum numina, fauni
et satyri fratres et tunc quoque carus Olympus
et nymphae flerunt, et quisquis montibus illis
lanigerosque greges armentaque bucera pavit. 395
fertilis inmaduit madefactaque terra caducas
concepit lacrimas ac venis perbibit imis;
quas ubi fecit aquam, vacuas emisit in auras.
inde petens rapidus ripis declivibus aequor
Marsya nomen habet, Phrygiae liquidissimus amnis. 400

Talibus extemplo redit ad praesentia dictis
vulgus et exstinctum cum stirpe Amphiona luget;
mater in invidia est: hanc tunc quoque dicitur unus
flesse Pelops umeroque, suas a pectore postquam
deduxit vestes, ebur ostendisse sinistro. 405

concolor hic umerus nascendi tempore dextro
corporeusque fuit; manibus mox caesa paternis
membra ferunt iunxisse deos, aliisque repertis,
qui locus est iuguli medius summique lacerti,
defuit: inpositum est non conparentis in usum 410
partis ebur, factoque Pelops fuit integer illo.

Finitimi proceres coeunt, urbesque propinquae
oravere suos ire ad solacia reges,
Argosque et Sparte Pelopeiadesque Mycenae
et nondum torvae Calydon invisae Dianae 415
Orchomenosque ferax et nobilis aere Corinthus
Messeneque ferox Patraeque humilesque Cleonae

et Nelea Pylos neque adhuc Pittheia Troezen,
quaeque urbes aliae bimari clauduntur ab Isthmo
exteriusque sitae bimari spectantur ab Isthmo; 420
credere quis posset? solae cessastis Athenae.
obstitit officio bellum, subvectaque ponto
barbara Mopsopios terrebant agmina muros.

Threicius Tereus haec auxiliaribus armis
fuderat et clarum vincendo nomen habebat; 425

quem sibi Pandion opibusque virisque potentem
et genus a magno ducentem forte Gradivo
conubio Procnes iunxit; non pronuba Iuno,
non Hymenaeus adest, non illi Gratia lecto:
Eumenides tenuere faces de funere raptas, 430

Eumenides stravere torum, tectoque profanus
incubuit bubo thalamique in culmine sedit.
hac ave coniuncti Procne Tereusque, parentes
hac ave sunt facti; gratata est scilicet illis
Thracia, disque ipsi grates egere; diemque, 435
quaque data est claro Pandione nata tyranno
quaque erat ortus Itys, festum iussere vocari:
usque adeo latet utilitas.

Iam tempora Titan
quinque per autumnos repetiti duxerat anni,
cum blandita viro Procne 'si gratia' dixit 440

'ulla mea est, vel me visendae mitte sorori,
vel soror huc veniat: redituram tempore parvo
promittes socero; magni mihi muneris instar
germanam vidisse dabis.' iubet ille carinas
in freta deduci veloque et remige portus 445

Cecropios intrat Piraeaque litora tangit.
ut primum soceri data copia, dextera dextrae
iungitur, et fausto committitur omine sermo.
coeperat, adventus causam, mandata referre
coniugis et celeres missae spondere recursus: 450

ecce venit magno dives Philomela paratu,
divitior forma; quales audire solemus
naidas et dryadas mediis incedere silvis,
si modo des illis cultus similesque paratus.
non secus exarsit conspecta virgine Tereus, 455
quam si quis canis ignem supponat aristis
aut frondem positasque cremet faenilibus herbas.
digna quidem facies; sed et hunc innata libido

exstimulat, pronumque genus regionibus illis
 in Venerem est: flagrat vitio gentisque suoque. 460
 impetus est illi comitum corrumpere curam
 nutricisque fidem nec non ingentibus ipsam
 sollicitare datis totumque inpendere regnum
 aut rapere et saevo raptam defendere bello;
 et nihil est, quod non effreno captus amore 465
 ausit, nec capiunt inclusas pectora flammās.
 iamque moras male fert cupidoque revertitur ore
 ad mandata Procnes et agit sua vota sub illa.
 facundum faciebat amor, quotiensque rogabat
 ulterius iusto, Procnen ita velle ferebat. 470
 addidit et lacrimas, tamquam mandasset et illas.
 pro superi, quantum mortalia pectora caecae
 noctis habent! ipso sceleris molimine Tereus
 creditur esse pius laudemque a crimine sumit.
 quid, quod idem Philomela cupit, patriosque lacertis 475
 blanda tenens umeros, ut eat visura sororem,
 perque suam contraque suam petit ipsa salutem.
 spectat eam Tereus praecontrectatque videndo
 osculaque et collo circumdata brachia cernens
 omnia pro stimulis facibusque ciboque furoris 480
 accipit, et quotiens amplectitur illa parentem,
 esse parens vellet: neque enim minus inpius esset.
 vincitur ambarum genitor prece: gaudet agitque
 illa patri grates et successisse duabus
 id putat infelix, quod erit lugubre duabus. 485
 Iam labor exiguus Phoebo restabat, equique
 pulsabant pedibus spatium declivis Olympi:
 regales epulae mensis et Bacchus in auro
 ponitur; hinc placido dant turgida corpora somno.
 at rex Odrysius, quamvis secessit, in illa 490
 aestuat et repetens faciem motusque manusque
 qualia vult fingit quae nondum vidit et ignes
 ipse suos nutrit cura removente soporem.
 lux erat, et generi dextram complexus euntis
 Pandion comitem lacrimis commendat obortis: 495
 'hanc ego, care gener, quoniam pia causa coegit,
 et voluere ambae (voluisti tu quoque, Tereu)
 do tibi perque fidem cognataque pectora supplex,
 per superos oro, patrio ut tuearis amore
 et mihi sollicitae lenimen dulce senectae 500

quam primum (omnis erit nobis mora longa) remittas;
tu quoque quam primum (satis est procul esse sororem),
si pietas ulla est, ad me, Philomela, redito!
mandabat pariterque suae dabat oscula natae,
et lacrimae mites inter mandata cadebant; 505
utque fide pignus dextras utriusque poposcit
inter seque datas iunxit natamque nepotemque
absentes pro se memori rogat ore salutent;
supremumque vale pleno singultibus ore
vix dixit timuitque suae praesagia mentis. 510

Ut semel inposita est pictae Philomela carinae,
admotumque fretum remis tellusque repulsa est,
'vicimus!' exclamat, 'mecum mea vota feruntur!'
exultatque et vix animo sua gaudia differt
barbarus et nusquam lumen detorquet ab illa, 515
non aliter quam cum pedibus praedator obuncis
deposuit nido leporem Iovis ales in alto;
nulla fuga est capto, spectat sua praemia raptor.

Iamque iter effectum, iamque in sua litora fessis
puppibus exierant, cum rex Pandione natam 520
in stabula alta trahit, silvis obscura vetustis,
atque ibi pallentem trepidamque et cuncta timentem
et iam cum lacrimis, ubi sit germana, rogantem
includit fassusque nefas et virginem et unam
vi superat frustra clamato saepe parente, 525
saepe sorore sua, magnis super omnia divis.
illa tremit velut agna pavens, quae saucia cani
ore excussa lupi nondum sibi tuta videtur,
utque columba suo madefactis sanguine plumis
horret adhuc avidosque timet, quibus haeserat, ungues. 530
mox ubi mens rediit, passos laniata capillos,
lugenti similis caesis plangore lacertis
intendens palmas 'o diris barbare factis,
o crudelis' ait, 'nec te mandata parentis
cum lacrimis movere piis nec cura sororis 535
nec mea virginitas nec coniugialia iura?
omnia turbasti; paelex ego facta sororis,
tu geminus coniunx, hostis mihi debita Procne!
quin animam hanc, ne quod facinus tibi, perfide, restet,
eripis? atque utinam fecisses ante nefandos 540
concubitus: vacuas habuissem criminis umbras.
si tamen haec superi cernunt, si numina divum

sunt aliquid, si non perierunt omnia mecum,
quandocumque mihi poenas dabis! ipsa pudore
proiecto tua facta loquar: si copia detur, 545
in populos veniam; si silvis clausa tenebor,
inplebo silvas et conscia saxa movebo;
audiet haec aether et si deus ullus in illo est!

Talibus ira feri postquam commota tyranni
nec minor hac metus est, causa stimulatus utraque, 550
quo fuit accinctus, vagina liberat ensem
arreptamque coma fixis post terga lacertis
vincla pati cogit; iugulum Philomela parabat
spemque suae mortis viso conceperat ense:
ille indignantem et nomen patris usque vocantem 555
luctantemque loqui comprehensam forcipe linguam
abstulit ense fero. radix micat ultima linguae,
ipsa iacet terraeque tremens inmurmurat atrae,
utque salire solet mutilatae cauda colubrae,
palpitat et moriens dominae vestigia quaerit. 560
hoc quoque post facinus (vix ausim credere) fertur
saepe sua lacerum repetisse libidine corpus.

Sustinet ad Procnen post talia facta reverti;
coniuge quae viso germanam quaerit, at ille
dat gemitus fictos commentaque funera narrat, 565
et lacrimae fecere fidem. velamina Procne
deripit ex umeris auro fulgentia lato
induiturque atras vestes et inane sepulcrum
constituit falsisque piacula manibus infert
et lugeat non sic lugendae fata sororis. 570

Signa deus bis sex acto lustraverat anno;
quid faciat Philomela? fugam custodia claudit,
structa rigent solido stabulorum moenia saxo,
os mutum facti caret indice. grande doloris
ingenium est, miserisque venit sollertia rebus: 575
stamina barbarica suspendit callida tela
purpureasque notas filis intexuit albis,
indicium sceleris; perfectaue tradidit uni,
utque ferat dominae, gestu rogat; illa rogata
pertulit ad Procnen nec scit, quid tradat in illis. 580
evolvit vestes saevi matrona tyranni
germanaeque suae fatum miserabile legit
et (mirum potuisse) silet: dolor ora repressit,
verbaque quaerenti satis indignantia linguae

defuerunt, nec flere vacat, sed fasque nefasque 585
confusura ruit poenaeque in imagine tota est.

Tempus erat, quo sacra solent trieterica Bacchi
Sithoniae celebrare nurus: (nox conscia sacris,
nocte sonat Rhodope tinnitibus aeris acuti)
nocte sua est egressa domo regina deique 590
ritibus instruitur furialiaque accipit arma;
vite caput tegitur, lateri cervina sinistro
vellera dependent, umero levis incubat hasta.

concita per silvas turba comitante suarum
terribilis Procne furiisque agitata doloris, 595
Bacche, tuas simulat: venit ad stabula avia tandem
exululatque euhoeque sonat portasque refringit
germanamque rapit raptaeque insignia Bacchi
induit et vultus hederarum frondibus abdit
attonitamque trahens intra sua moenia ducit. 600

Ut sensit tetigisse domum Philomela nefandam,
horruit infelix totoque expalluit ore;
nacta locum Procne sacrorum pignora demit
oraque develat miserae pudibunda sororis
amplexumque petit; sed non attollere contra 605
sustinet haec oculos paelex sibi visa sororis
deiectoque in humum vultu iurare volenti
testarique deos, per vim sibi dedecus illud
inlatum, pro voce manus fuit. ardet et iram
non capit ipsa suam Procne fletumque sororis 610
corripiens 'non est lacrimis hoc' inquit 'agendum,
sed ferro, sed si quid habes, quod vincere ferrum
possit. in omne nefas ego me, germana, paravi:
aut ego, cum facibus regalia tecta cremabo,
artificem mediis inmittam Terea flammis, 615
aut linguam atque oculos et quae tibi membra pudorem
abstulerunt ferro rapiam, aut per vulnera mille
sontem animam expellam! magnum quodcumque paravi;
quid sit, adhuc dubito.'

Peragit dum talia Procne,
ad matrem veniebat Itys; quid possit, ab illo 620
admonita est oculisque tuens inmitibus 'a! quam
es similis patri!' dixit nec plura locuta
triste parat facinus tacitaque exaestuat ira.
ut tamen accessit natus matrique salutem
attulit et parvis adduxit colla lacertis 625

mixtaque blanditiis puerilibus oscula iunxit,
 mota quidem est genetrix, infractaque constitit ira
 invitique oculi lacrimis maduere coactis;
 sed simul ex nimia mentem pietate labare
 sensit, ab hoc iterum est ad vultus versa sororis 630
 inque vicem spectans ambos 'cur admovet' inquit
 'alter blanditias, rapta silet altera lingua?
 quam vocat hic matrem, cur non vocat illa sororem?
 cui sis nupta, vide, Pandione nata, marito!
 degeneras! scelus est pietas in coniuge Tereo.' 635
 nec mora, traxit Ityn, veluti Gangetica cervae
 lactentem fetum per silvas tigris opacas,
 utque domus altae partem tenuere remotam,
 tendentemque manus et iam sua fata videntem
 et 'mater! mater!' clamantem et colla petentem 640
 ense ferit Procne, lateri qua pectus adhaeret,
 nec vultum vertit. satis illi ad fata vel unum
 vulnus erat: iugulum ferro Philomela resolvit,
 vivaque adhuc animaeque aliquid retinentia membra
 dilaniant. pars inde cavis exsultat aenis, 645
 pars veribus stridunt; manant penetralia tabo.
 His adhibet coniunx ignarum Terea mensis
 et patrii moris sacrum mentita, quod uni
 fas sit adire viro, comites famulosque removit.
 ipse sedens solio Tereus sublimis avito 650
 vescitur inque suam sua viscera congerit alvum,
 tantaque nox animi est, 'Ityn huc accersite!' dixit.
 dissimulare nequit crudelia gaudia Procne
 iamque suae cupiens exsistere nuntia cladis
 'intus habes, quem poscis' ait: circumspicit ille 655
 atque, ubi sit, quaerit; quaerenti iterumque vocanti,
 sicut erat sparsis furiali caede capillis,
 prosiluit Ityosque caput Philomela cruentum
 misit in ora patris nec tempore maluit ullo
 posse loqui et meritis testari gaudia dictis. 660
 Thracius ingenti mensas clamore repellit
 vipereasque ciet Stygia de valle sorores
 et modo, si posset, reserato pectore diras
 egerere inde dapes semesaque viscera gestit,
 flet modo seque vocat bustum miserabile nati, 665
 nunc sequitur nudo genitas Pandione ferro.
 corpora Cecropidum pennis pendere putares:

pendebant pennis. quarum petit altera silvas,
 altera tecta subit, neque adhuc de pectore caedis
 excessere notae, signataque sanguine pluma est. 670
 ille dolore suo poenaeque cupidine velox
 vertitur in volucrem, cui stant in vertice cristae.
 prominet inmodicum pro longa cuspidē rostrum;
 nomen epops volucris, facies armata videtur.
 Hic dolor ante diem longaeque extrema senectae 675
 tempora Tartareas Pandiona misit ad umbras.
 sceptrā loci rerumque capit moderamen Erectheus,
 iustitia dubium validisne potentior armis.
 quattuor ille quidem iuvenes totidemque creat
 femineae sortis, sed erat par forma duarum. 680
 e quibus Aeolides Cephalus te coniuge felix,
 Procri, fuit; Boreae Tereus Thracesque nocebant,
 dilectaque diu caruit deus Orithyia,
 dum rogat et precibus mavult quam viribus uti;
 ast ubi blanditiis agitur nihil, horridus ira, 685
 quae solita est illi nimiumque domestica vento,
 'et merito!' dixit; 'quid enim mea tela reliqui,
 saevitiam et vires iramque animosque minaces,
 admovique preces, quarum me dedecet usus?
 apta mihi vis est: vi tristia nubila pello, 690
 vi freta concutio nodosaque robora verto
 induroque nives et terras grandine pulso;
 idem ego, cum fratres caelo sum nactus aperto
 (nam mihi campus is est), tanto molimine luctor,
 ut medius nostris concursibus insonet aether 695
 exsiliantque cavis elisi nubibus ignes;
 idem ego, cum subii convexa foramina terrae
 supposuique ferox imis mea terga cavernis,
 sollicito manes totumque tremoribus orbem.
 hac ope debueram thalamos petiisse, socerque 700
 non orandus erat mihi sed faciendus Erectheus.'
 haec Boreas aut his non inferiora locutus
 excussit pennas, quarum iactatibus omnis
 adflata est tellus latumque perhorruit aequor,
 pulvereamque trahens per summa cacumina pallam 705
 verrit humum pavidamque metu caligine tectus
 Orithyian amans fulvis amplectitur alis.
 dum volat, arserunt agitati fortius ignes,
 nec prius aerii cursus suppressit habenas,

quam Ciconum tenuit populos et moenia raptor. 710
illic et gelidi coniunx Actaea tyranni
et genetrix facta est, partus enixa gemellos,
cetera qui matris, pennas genitoris haberent.
non tamen has una memorant cum corpore natas,
barbaque dum rutilus aberat subnixa capillis, 715
inplumes Calaisque puer Zetesque fuerunt;
mox pariter pennae ritu coepere volucrum
cingere utrumque latus, pariter flavescere malae.
ergo ubi concessit tempus puerile iuventae,
vellera cum Minyis nitido radiantia villo 720
per mare non notum prima petiere carina.

LIBER SEPTIMUS

Iamque fretum Minyae Pagasaea puppe secabant,
perpetuaque trahens inopem sub nocte senectam
Phineus visus erat, iuvenesque Aquilone creati
virgineas volucres miseri senis ore fugarant,
multaque perpessi claro sub Iasone tandem 5
contigerant rapidas limosi Phasidos undas.
dumque adeunt regem Phrixeaque vellera poscunt
lexque datur Minyis magnorum horrenda laborum,
concipit interea validos Aetias ignes
et luctata diu, postquam ratione furorem 10
vincere non poterat, 'frustra, Medea, repugnas:
nescio quis deus obstat,' ait, 'mirumque, nisi hoc est,
aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur.
nam cur iussa patris nimium mihi dura videntur?
sunt quoque dura nimis! cur, quem modo denique vidi, 15
ne pereat, timeo? quae tanti causa timoris?
excute virgineo conceptas pectore flammis,
si potes, infelix! si possem, sanior essem!
sed trahit invitam nova vis, aliudque cupido,
mens aliud suadet: video meliora proboque, 20
deteriora sequor. quid in hospite, regia virgo,
ureris et thalamos alieni concipis orbis?
haec quoque terra potest, quod ames, dare. vivat an ille
occidat, in dis est. vivat tamen! idque precari
vel sine amore licet: quid enim commisit Iason? 25
quem, nisi crudelem, non tangat Iasonis aetas
et genus et virtus? quem non, ut cetera desint,
ore movere potest? certe mea pectora movit.
at nisi opem tuleris, taurorum adflabitur ore
concurrentque suae segeti, tellure creatis 30
hostibus, aut avido dabitur fera praeda draconi.
hoc ego si patiar, tum me de tigride natam,
tum ferrum et scopulos gestare in corde fatebor!
cur non et specto pereuntem oculosque videndo
conscelero? cur non tauros exhortor in illum 35
terrigenasque feros insopitumque draconem?
di meliora velint! quamquam non ista precanda,
sed facienda mihi.—prodamne ego regna parentis,
atque ope nescio quis servabitur advena nostra,

ut per me sospes sine me det linthea ventis 40
 virque sit alterius, poenae Medea relinquit?
 si facere hoc aliamve potest praeponere nobis,
 occidat ingratus! sed non is vultus in illo,
 non ea nobilitas animo est, ea gratia formae,
 ut timeam fraudem meritique obliviam nostri. 45
 et dabit ante fidem, cogamque in foedera testes
 esse deos. quid tuta times? accingere et omnem
 pelle moram: tibi se semper debebit Iason,
 te face sollemni iunget sibi perque Pelasgas
 servatrix urbes matrum celebrabere turba. 50
 ergo ego germanam fratremque patremque deosque
 et natale solum ventis ablata relinquam?
 nempe pater saevus, nempe est mea barbara tellus,
 frater adhuc infans; stant mecum vota sororis,
 maximus intra me deus est! non magna relinquam, 55
 magna sequar: titulum servatae pubis Achivae
 notitiamque soli melioris et oppida, quorum
 hic quoque fama viget, cultusque artesque locorum,
 quemque ego cum rebus, quas totus possidet orbis,
 Aesoniden mutasse velim, quo coniuge felix 60
 et dis cara ferar et vertice sidera tangam.
 quid, quod nescio qui mediis concurrere in undis
 dicuntur montes ratibusque inimica Charybdis
 nunc sorbere fretum, nunc reddere, cinctaque saevis
 Scylla rapax canibus Siculo latrare profundo? 65
 nempe tenens, quod amo, gremioque in Iasonis haerens
 per freta longa ferar; nihil illum amplexa verebor
 aut, siquid metuam, metuam de coniuge solo.—
 coniugiumne putas speciosaque nomina culpae
 inponis, Medea, tuae?—quin adspice, quantum 70
 adgrediare nefas, et, dum licet, effuge crimen!
 dixit, et ante oculos rectum pietasque pudorque
 constiterant, et victa dabat iam terga Cupido.
 Ibat ad antiquas Hecates Perseidos aras,
 quas nemus umbrosum secretaque silva tegebat, 75
 et iam fortis erat, pulsusque recesserat ardor,
 cum videt Aesoniden exstinctaque flamma reluxit.
 erubere genae, totoque recanduit ore,
 utque solet ventis alimenta adsumere, quaeque
 parva sub inducta latuit scintilla favilla 80
 crescere et in veteres agitata resurgere vires,

sic iam lenis amor, iam quem languere putares,
 ut vidit iuvenem, specie praesentis inarsit.
 et casu solito formosior Aesone natus
 illa luce fuit: posses ignoscere amanti. 85
 spectat et in vultu veluti tum denique viso
 lumina fixa tenet nec se mortalia demens
 ora videre putat nec se declinat ab illo;
 ut vero coepitque loqui dextramqueprehendit
 hospes et auxilium submissa voce rogavit 90
 promisitque torum, lacrimis ait illa profusis:
 'quid faciam, video: nec me ignorantia veri
 decipiet, sed amor. servabere munere nostro,
 servatus promissa dato!' per sacra triformis
 ille deae lucoque foret quod numen in illo 95
 perque patrem soceri cernentem cuncta futuri
 eventusque suos et tanta pericula iurat:
 creditus accepit cantatas protinus herbas
 edidicitque usum laetusque in tecta recessit.
 Postera depulerat stellas Aurora micantes: 100
 conveniunt populi sacrum Mavortis in arvom
 consistuntque iugis; medio rex ipse resedit
 agmine purpureus sceptroque insignis eburno.
 ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant
 aeripedes tauri, tactaeque vaporibus herbae 105
 ardent, utque solent pleni resonare camini,
 aut ubi terrena silices fornace soluti
 concipiunt ignem liquidarum adspergine aquarum,
 pectora sic intus clausas volventia flammam
 gutturaque usta sonant; tamen illis Aesone natus 110
 obvius it. vertere truces venientis ad ora
 terribiles vultus praefixaque cornua ferro
 pulvereumque solum pede pulsavere bisulco
 fumificisque locum mugitibus inpleverunt.
 deriguere metu Minyae; subit ille nec ignes 115
 sentit anhelatos (tantum medicamina possunt!)
 pendulaque audaci mulcet palearia dextra
 suppositosque iugo pondus grave cogit aratri
 ducere et insuetum ferro proscindere campum:
 mirantur Colchi, Minyae clamoribus augent 120
 adiciuntque animos. galea tum sumit aena
 vipereos dentes et aratos spargit in agros.
 semina mollit humus valido praetincta veneno,

et crescunt fiuntque sati nova corpora dentes,
 utque hominis speciem materna sumit in alvo 125
 perque suos intus numeros conponitur infans
 nec nisi maturus communes exit in auras,
 sic, ubi visceribus gravidae telluris imago
 effecta est hominis, feto consurgit in arvo,
 quodque magis mirum est, simul edita concutit arma. 130
 quos ubi viderunt praeacutae cuspidis hastas
 in caput Haemonii iuvenis torquere parantis,
 demisere metu vultumque animumque Pelasgi;
 ipsa quoque extimuit, quae tutum fecerat illum.
 utque peti vidit iuvenem tot ab hostibus unum, 135
 palluit et subito sine sanguine frigida sedit,
 neve parum valeant a se data gramina, carmen
 auxiliare canit secretasque advocat artes.
 ille gravem medios silicem iaculatus in hostes
 a se depulsum Martem convertit in ipsos: 140
 terrigenae pereunt per mutua vulnera fratres
 civilique cadunt acie. gratantur Achivi
 victoremque tenent avidisque amplexibus haerent.
 tu quoque victorem complecti, barbara, velles:
 obstitit incepto pudor, at complexa fuisses, 145
 sed te, ne faceres, tenuit reverentia famae.
 quod licet, adfectu tacito laetaris agisque
 carminibus grates et dis auctoribus horum.

Pervigilem superest herbis sopire draconem,
 qui crista linguisque tribus praesignis et uncis 150
 dentibus horrendus custos erat arboris aureae.
 hunc postquam sparsit Lethaei gramine suci
 verbaque ter dixit placidos facientia somnos,
 quae mare turbatum, quae concita flumina sistunt,
 somnus in ignotos oculos sibi venit, et auro 155
 heros Aesonius potitur spolioque superbus
 muneris auctorem secum, spolia altera, portans
 victor Iolciacos tetigit cum coniuge portus.

Haemoniae matres pro gnatis dona receptis
 grandaevique ferunt patres congestaque flamma 160
 tura liquefaciunt, inductaque cornibus aurum
 victima vota cadit, sed abest gratantibus Aeson
 iam propior leto fessusque senilibus annis,
 cum sic Aesonides: 'o cui debere salutem
 confiteor, coniunx, quamquam mihi cuncta dedisti 165

excessitque fidem meritorum summa tuorum,
 si tamen hoc possunt (quid enim non carmina possunt?)
 deme meis annis et demptos adde parenti!
 nec tenuit lacrimas: mota est pietate rogantis,
 dissimilemque animum subiit Aeeta relictus; 170
 nec tamen adfectus talis confessa 'quod' inquit
 'excidit ore tuo, coniunx, scelus? ergo ego cuiquam
 posse tuae videor spatium transcribere vitae?
 nec sinat hoc Hecate, nec tu petis aequa; sed isto,
 quod petis, experiar maius dare munus, Iason. 175
 arte mea soceri longum temptabimus aevum,
 non annis revocare tuis, modo diva triformis
 adiuvet et praesens ingentibus adnuat ausis.'
 Tres aberant noctes, ut cornua tota coirent
 efficerentque orbem; postquam plenissima fulsit 180
 ac solida terras spectavit imagine luna,
 egreditur tectis vestes induta recinctas,
 nuda pedem, nudos umeris infusa capillos,
 fertque vagos mediae per muta silentia noctis
 incomitata gradus: homines volucresque ferasque 185
 solverat alta quies, nullo cum murmure saepes,
 inmotaque silent frondes, silet umidus aer,
 sidera sola micant: ad quae sua bracchia tendens
 ter se convertit, ter sumptis flumine crinem
 inroravit aquis ternisque ululatus ora 190
 solvit et in dura submisso poplite terra
 'Nox' ait 'arcanis fidissima, quaeque diurnis
 aurea cum luna succeditis ignibus astra,
 tuque, triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris
 adiutrixque venis cantusque artis magorum, 195
 quaeque magos, Tellus, pollentibus instruis herbis,
 auraeque et venti montesque amnesque lacusque,
 dique omnes nemorum, dique omnes noctis adeste,
 quorum ope, cum volui, ripis mirantibus amnes
 in fontes rediere suos, concussa que sisto, 200
 stantia concutio cantu freta, nubila pello
 nubilaque induco, ventos abigoque vocoque,
 vipereas rumpo verbis et carmine fauces,
 vivaque saxa sua convulsaque robora terra
 et silvas moveo iubeoque tremescere montis 205
 et mugire solum manesque exire sepulcris!
 te quoque, Luna, traho, quamvis Temesaea labores

aera tuos minuant; currus quoque carmine nostro
pallet avi, pallet nostris Aurora venenis!
vos mihi taurorum flammis hebetastis et unco 210
inpatiens oneris collum pressistis aratro,
vos serpentigenis in se fera bella dedistis
custodemque rudem somni sopistis et aurum
vindice decepto Graias misistis in urbes:
nunc opus est sucis, per quos renovata senectus 215
in florem redeat primosque recolligat annos,
et dabitur. neque enim micuerunt sidera frustra,
nec frustra volucrum tractus cervice draconum
currus adest. ' aderat demissus ab aethere currus.
quo simul adscendit frenataque colla draconum 220
permulsit manibusque leves agitavit habenas,
sublimis rapitur subiectaque Thessala Tempe
despicit et certis regionibus adplicat angues:
et quas Ossa tulit, quas altum Pelion herbas,
Othrysi Pindusque et Pindo maior Olympus, 225
perspicit et placitas partim radice revellit,
partim succidit curvamine falcis aenae.
multa quoque Apidani placuerunt gramina ripis,
multa quoque Amphrysi, neque eras immunis, Enipeu;
nec non Peneos nec non Spercheides undae 230
contribuere aliquid iuncosaque litora Boebes;
carpsit et Euboica vivax Anthedone gramen,
nondum mutato vulgatum corpore Glauci.
Et iam nona dies curru pennisque draconum
nonaque nox omnes lustrantem viderat agros, 235
cum rediit; neque erant tacti nisi odore dracones,
et tamen annosae pellem posuere senectae.
constitit adveniens citra limenque foresque
et tantum caelo tegitur refugitque viriles
contactus, statuitque aras de caespite binas, 240
dexteriore Hecates, ast laeva parte Iuventae.
has ubi verbenis silvaque incinxit agresti,
haud procul egesta scrobibus tellure duabus
sacra facit cultrosque in guttura velleris atri
conicit et patulas perfundit sanguine fossas; 245
tum super invergens liquidi carchesia mellis
alteraque invergens tepidi carchesia lactis,
verba simul fudit terrenaque numina civit
umbrarumque rogat rapta cum coniuge regem,

ne properent artus anima fraudare senili. 250
 Quos ubi placavit precibusque et murmure longo,
 Aesonis effatum proferri corpus ad auras
 iussit et in plenos resolutum carmine somnos
 exanimi similem stratis porrexit in herbis.
 hinc procul Aesoniden, procul hinc iubet ire ministros 255
 et monet arcanis oculos remove profanos.
 diffugiunt iussi; passis Medea capillis
 bacchantum ritu flagrantis circuit aras
 multifidasque faces in fossa sanguinis atra
 tinguit et infectas geminis accendit in aris 260
 terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat.
 Interea validum posito medicamen aeno
 fervet et exultat spumisque tumentibus albet.
 illic Haemonia radices valle resectas
 seminaque floresque et sucos incoquit atros; 265
 adicit extremo lapides Oriente petitos
 et quas Oceani refluum mare lavit harenas;
 addit et exceptas luna pernocte pruinas
 et strigis infamis ipsis cum carnibus alas
 inque virum soliti vultus mutare ferinos 270
 ambigui prosecta lupi; nec defuit illis
 squamea Cinyphii tenuis membrana chelydri
 vivacisque iecur cervi; quibus insuper addit
 ova caputque novem cornicis saecula passae.
 his et mille aliis postquam sine nomine rebus 275
 propositum instruxit mortali barbara maius,
 arenti ramo iam pridem mitis olivae
 omnia confudit summisque inmiscuit ima.
 ecce vetus calido versatus stipes aeno
 fit viridis primo nec longo tempore frondes 280
 induit et subito gravidis oneratur olivis:
 at quacumque cavo spumas eiecit aeno
 ignis et in terram guttae cecidere calentes,
 vernat humus, floresque et mollia pabula surgunt.
 quae simul ac vidit, stricto Medea recludit 285
 ense senis iugulum veteremque exire cruorem
 passa replet sucis; quos postquam conbibit Aeson
 aut ore acceptos aut vulnere, barba comaeque
 canitie posita nigrum rapuere colorem,
 pulsa fugit macies, abeunt pallorque situsque, 290
 adiectoque cavae suppleantur corpore rugae,

membraque luxuriant: Aeson miratur et olim
ante quater denos hunc se reminiscitur annos.

Viderat ex alto tanti miracula monstri

Liber et admonitus, iuvenes nutricibus annos 295
posse suis reddi, capit hoc a Colchide munus.

Neve doli cessent, odium cum coniuge falsum
Phasias adsimulat Peliaeque ad limina supplex
confugit; atque illam, quoniam gravis ipse senecta est,
excipiunt natae; quas tempore callida parvo 300

Colchis amicitiae mendacis imagine cepit,
dumque refert inter meritorum maxima demptos
Aesonis esse situs atque hac in parte moratur,
spes est virginibus Pelia subiecta creatis,
arte suum parili revirescere posse parentem, 305

idque petunt pretiumque iubent sine fine pacisci.
illa brevi spatio silet et dubitare videtur
suspenditque animos ficta gravitate rogantum.
mox ubi pollicita est, 'quo sit fiducia maior
muneris huius' ait, 'qui vestri maximus aevo est 310
dux gregis inter oves, agnus medicamine fiet.'

protinus innumeris effetus laniger annis
atrahitur flexo circum cava tempora cornu;
cuius ut Haemonio marcentia guttura cultro
fodit et exiguo maculavit sanguine ferrum, 315

membra simul pecudis validosque venefica sucos
mergit in aere cavo: minuunt ea corporis artus
cornuaque exurunt nec non cum cornibus annos,
et tener auditur medio balatus aeno:
nec mora, balatum mirantibus exsilit agnus 320
lascivisque fuga lactantiaque ubera quaerit.

Obstipuere satae Pelia, promissaque postquam
exhibuere fidem, tum vero inpensius instant.
ter iuga Phoebus equis in Hiberno flumine mersis
dempserat et quarta radiantia nocte micabant 325

sidera, cum rapido fallax Aetias igni
imponit purum laticem et sine viribus herbas.
iamque neci similis resoluta corpore regem
et cum rege suo custodes somnus habebat,
quem dederant cantus magicaeque potentia linguae; 330
intrarant iussae cum Colchide limina natae
ambierantque torum: 'quid nunc dubitatis inertes?
stringite' ait 'gladios veteremque haurite crurorem,

ut repleam vacuas iuvenali sanguine venas!
 in manibus vestris vita est aetasque parentis: 335
 si pietas ulla est nec spes agitatis inanis,
 officium praestate patri telisque senectam
 exigite, et saniem coniecto emittite ferro!
 his, ut quaeque pia est, hortatibus in pia prima est
 et, ne sit scelerata, facit scelus: haud tamen ictus 340
 ulla suos spectare potest, oculosque reflectunt,
 caecaque dant saevis aversae vulnera dextris.
 ille cruore fluens, cubito tamen adlevat artus,
 semilacerque toro temptat consurgere, et inter
 tot medius gladios pallentia bracchia tendens 345
 'quid facitis, gnatae? quid vos in fata parentis
 armat?' ait: cecidere illis animique manusque;
 plura locuturo cum verbis guttura Colchis
 abstulit et calidis laniatum mersit in undis.
 Quod nisi pennatis serpentibus isset in auras, 350
 non exempta foret poenae: fugit alta superque
 Pelion umbrosum, Philyreia tecta, superque
 Othryn et eventu veteris loca nota Cerambi:
 hic ope nympharum sublatus in aera pennis,
 cum gravis infuso tellus foret obruta ponto, 355
 Deucalioneas effugit inobrutus undas.
 Aeoliam Pitane a laeva parte relinquit
 factaque de saxo longi simulacra draconis
 Idaeumque nemus, quo nati furta, iuvenum,
 occulit Liber falsi sub imagine cervi, 360
 quaque pater Corythi parva tumulatus harena est,
 et quos Maera novo latratu terruit agros,
 Eurypylique urbem, qua Coae cornua matres
 gesserunt tum, cum discederet Herculis agmen,
 Phoebeamque Rhodon et Ialysios Telchinas, 365
 quorum oculos ipso vitiantes omnia visu
 Iuppiter exosus fraternis subdidit undis;
 transit et antiquae Cartheia moenia Caeae,
 qua pater Alcidas placidam de corpore natae
 miraturus erat nasci potuisse columbam. 370
 inde lacus Hyries videt et Cycneia Tempe,
 quae subitus celebravit olor: nam Phylus illic
 imperio pueri volucrisque ferumque leonem
 tradiderat domitos; taurum quoque vincere iussus
 vicerat et spreto totiens iratus amore 375

praemia poscenti taurum suprema negabat;
 ille indignatus 'cupies dare' dixit et alto
 desiluit saxo; cuncti cecidisse putabant:
 factus olor niveis pendebat in aere pennis;
 at genetrix Hyrie, servati nescia, flendo 380
 delicuit stagnumque suo de nomine fecit.
 adiacet his Pleuron, in qua trepidantibus alis
 Ophias effugit natorum vulnera Combe;
 inde Calareae Letoidos adspicit arva
 in volucrem versi cum coniuge conscia regis. 385
 dextera Cyllene est, in qua cum matre Menephron
 concubiturus erat saevarum more ferarum;
 Cephison procul hinc deflentem fata nepotis
 respicit in tumidam phocen ab Apolline versi
 Eumelique domum lugentis in aere natum. 390
 Tandem vipereis Ephyren Pirenida pennis
 contigit: hic aevo veteres mortalia primo
 corpora vulgarunt pluvialibus edita fungis.
 sed postquam Colchis arsit nova nupta venenis
 flagrantemque domum regis mare vidit utrumque, 395
 sanguine natorum perfunditur inpius ensis,
 ultaque se male mater Iasonis effugit arma.
 hinc Titaniacis ablata draconibus intrat
 Palladias arces, quae te, iustissima Phene,
 teque, senex Peripha, pariter videre volantes 400
 innixamque novis neptem Polypemonis alis.
 excipit hanc Aegeus facto damnandus in uno,
 nec satis hospitium est, thalami quoque foedere iungit.
 Iamque aderat Theseus, proles ignara parenti,
 qui virtute sua bimarem pacaverat Isthmon: 405
 huius in exitium miscet Medea, quod olim
 attulerat secum Scythicis aconiton ab oris.
 illud Echidnaeae memorant e dentibus ortum
 esse canis: specus est tenebroso caecus hiatu,
 est via declivis, per quam Tirynthius heros 410
 restantem contraque diem radiosque micantes
 obliquantem oculos nexis adamante catenis
 Cerberon abstraxit, rabida qui concitus ira
 inplevit pariter ternis latratibus auras
 et sparsit virides spumis albentibus agros; 415
 has concreasse putant nactasque alimenta feracis
 fecundique soli vires cepisse nocendi;

quae quia nascuntur dura vivacia caute,
 agrestes aconita vocant. ea coniugis astu
 ipse parens Aegeus nato porrexit ut hosti. 420
 sumpserat ignara Theseus data pocula dextra,
 cum pater in capulo gladii cognovit eburno
 signa sui generis facinusque excussit ab ore.
 effugit illa necem nebulis per carmina motis;
 At genitor, quamquam laetatur sospite nato, 425
 attonitus tamen est, ingens discrimine parvo
 committi potuisse nefas: foveat ignibus aras
 muneribusque deos inplet, feriuntque secures
 colla torosa boum victorum cornua vittis.
 nullus Erechthis fertur celebratior illo 430
 inluxisse dies: agitant convivium patres
 et medium vulgus nec non et carmina vino
 ingenium faciente canunt: 'te, maxime Theseu,
 mirata est Marathon Cretaei sanguine tauri,
 quodque suis securus arat Cromyona colonus, 435
 munus opusque tuum est; tellus Epidauria per te
 clavigeram vidit Vulcani occumbere prolem,
 vidit et inमितem Cephisias ora Procrusten,
 Cercyonis letum vidit Cerealis Eleusin.
 occidit ille Sinis magnis male viribus usus, 440
 qui poterat curvare trabes et agebat ab alto
 ad terram late sparsuras corpora pinus.
 tutus ad Alcatheen, Lelegeia moenia, limes
 composito Scirone patet, sparsisque latronis
 terra negat sedem, sedem negat ossibus unda; 445
 quae iactata diu fertur durasse vetustas
 in scopulos: scopulis nomen Scironis inhaeret.
 si titulos annosque tuos numerare velimus,
 facta prement annos. pro te, fortissime, vota
 publica suscipimus, Bacchi tibi sumimus haustus.' 450
 consonat adsensu populi precibusque faventum
 regia, nec tota tristis locus ullus in urbe est.
 Nec tamen (usque adeo nulla est sincera voluptas,
 sollicitumque aliquid laetis intervenit) Aegeus
 gaudia percepit nato secunda recepto: 455
 bella parat Minos; qui quamquam milite, quamquam
 classe valet, patria tamen est firmissimus ira
 Androgeique necem iustis ulciscitur armis.
 ante tamen bello vires acquirit amicas,

quaque potens habitus volucris freta classe pererrat: 460
 hinc Anaphen sibi iungit et Astypaleia regna,
 (promissis Anaphen, regna Astypaleia bello);
 hinc humilem Myconon cretosaque rura Cimoli
 florentemque thymo Syron planamque Seriphon
 marmoreamque Paron, quamque inopia prodidit Arne 465
 Siphnon et accepto, quod avara poposcerat, auro
 mutata est in avem, quae nunc quoque diligit aurum,
 nigra pedes, nigris velata monedula pennis.
 At non Oliaros Didymeque et Tenos et Andros
 et Gyaros nitidaeque ferax Peparethos olivae 470
 Cnosiacas iuvere rates; latere inde sinistro
 Oenopiam Minos petit, Aeacideia regna:
 Oenopiam veteres adpellavere, sed ipse
 Aeacus Aeginam genetricis nomine dixit.
 turba ruit tantaeque virum cognoscere famae 475
 expetit; occurrunt illi Telamonque minorque
 quam Telamon Peleus et proles tertia Phocus;
 ipse quoque egreditur tardus gravitate senili
 Aeacus et, quae sit veniendi causa, requirit.
 admonitus patrii luctus suspirat et illi 480
 dicta refert rector populorum talia centum:
 'arma iuves oro pro gnato sumpta piaequae
 pars sis militiae; tumulo solacia posco.'
 huic Asopiades 'petis inrita' dixit 'et urbi
 non facienda meae; neque enim coniunctior ulla 485
 Cecropidis est hac tellus: ea foedera nobis.'
 tristis abit 'stabunt' que 'tibi tua foedera magno'
 dixit et utilius bellum putat esse minari
 quam gerere atque suas ibi praeconsumere vires.
 classis ab Oenopiis etiamnum Lyctia muris 490
 spectari poterat, cum pleno concita velo
 Attica puppis adest in portusque intrat amicos,
 quae Cephalum patriaeque simul mandata ferebat.
 Aeacidae longo iuvenes post tempore visum
 agnovere tamen Cephalum dextrasque dedere 495
 inque patris duxere domum: spectabilis heros
 et veteris retinens etiamnum pignora formae
 ingreditur ramumque tenens popularis olivae
 a dextra laevaue duos aetate minores
 maior habet, Clyton et Buten, Pallante creatos. 500
 Postquam congressus primi sua verba tulerunt,

Cecropidae Cephalus peragit mandata rogatque
 auxilium foedusque refert et iura parentum,
 imperiumque peti totius Achaidos addit.
 sic ubi mandatam iuivit facundia causam, 505
 Aeacus, in capulo sceptri nitente sinistra,
 'ne petite auxilium, sed sumite' dixit, 'Athenae,
 nec dubie vires, quas haec habet insula, vestras
 ducite, et (o maneat rerum status iste mearum!)
 robora non desunt; superat mihi miles et hoc est, 510
 gratia dis, felix et inexcusabile tempus.'
 'immo ita sit' Cephalus, 'crescat tua civibus opto
 urbs' ait; 'adveniens equidem modo gaudia cepi,
 cum tam pulchra mihi, tam par aetate iuventus
 obvia processit; multos tamen inde requiro, 515
 quos quondam vidi vestra prius urbe receptus.'
 Aeacus ingemuit tristisque ita voce locutus:
 'flebile principium melior fortuna secuta est;
 hanc utinam possem vobis memorare sine illo!
 ordine nunc repetam, neu longa ambage morer vos, 520
 ossa cinisque iacent, memori quos mente requiris,
 et quota pars illi rerum periire mearum!
 dira lues ira populis Iunonis iniquae
 incidit exosae dictas a paelice terras.
 dum visum mortale malum tantaeque latebat 525
 causa nocens cladis, pugnatum est arte medendi:
 exitium superabat opem, quae victa iacebat.
 principio caelum spissa caligine terras
 pressit et ignavos inclusit nubibus aestus;
 dumque quater iunctis explevit cornibus orbem 530
 Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
 letiferis calidi spirarunt aestibus austri.
 constat et in fontis vitium venisse lacusque,
 miliaque incultos serpentum multa per agros
 errasse atque suis fluvios temerasse venenis. 535
 strage canum primo volucrumque oviumque boumque
 inque feris subiti deprensa potentia morbi.
 concidere infelix validos miratur arator
 inter opus tauros medioque recumbere sulco;
 lanigeris gregibus balatus dantibus aegros 540
 sponte sua lanaeque cadunt et corpora tabent;
 acer equus quondam magnaеque in pulvere famae
 degenerat palmas veterumque oblitus honorum

ad praesepe gemit leto moriturus inerti.
 non aper irasci meminit, non fidere cursu 545
 cerva nec armentis incurrere fortibus ursi.
 omnia languor habet: silvisque agrisque viisque
 corpora foeda iacent, vitiantur odoribus aerae.
 mira loquar: non illa canes avidaeque volucres,
 non cani tetigere lupi; dilapsa liquescunt 550
 adflatuque nocent et agunt contagia late.
 'Pervenit ad miseros damno graviore colonos
 pestis et in magnae dominatur moenibus urbis.
 viscera torrentur primo, flammaeque latentis
 indicium rubor est et ductus anhelitus; igni 555
 aspera lingua tumet, tepidisque arentia ventis
 ora patent, aeraeque graves captantur hiatu.
 non stratum, non ulla pati velamina possunt,
 nuda sed in terra ponunt praecordia, nec fit
 corpus humo gelidum, sed humus de corpore fervet. 560
 nec moderator adest, inque ipsos saeva medentes
 erumpit clades, obsuntque auctoribus artes;
 quo propior quisque est servitque fidelius aegro,
 in partem leti citius venit, utque salutis
 spes abiit finemque vident in funere morbi, 565
 indulgent animis et nulla, quid utile, cura est:
 utile enim nihil est. passim positoque pudore
 fontibus et fluviis puteisque capacibus haerent,
 nec sitis est exstincta prius quam vita bibendo.
 inde graves multi nequeunt consurgere et ipsis 570
 inmoriantur aquis, aliquis tamen haurit et illas;
 tantaque sunt miseris invisae taedia lecti,
 prosiliunt aut, si prohibent consistere vires,
 corpora devolvunt in humum fugiuntque penates
 quisque suos, sua cuique domus funesta videtur, 575
 et quia causa latet, locus est in crimine; partim
 semianimes errare viis, dum stare valebant,
 adspiceres, flentes alios terraque iacentes
 lassaque versantes supremo lumina motu;
 membraque pendentis tendunt ad sidera caeli, 580
 hic illic, ubi mors deprenderat, exhalantes.
 'Quid mihi tunc animi fuit? an, quod debuit esse,
 ut vitam odissem et cuperem pars esse meorum?
 quo se cumque acies oculorum flexerat, illic
 vulgus erat stratum, veluti cum putria motis 585

poma cadunt ramis agitataque ilice glandes.
 templa vides contra gradibus sublimia longis:
 Iuppiter illa tenet. quis non altaribus illis
 inrita tura dedit? quotiens pro coniuge coniunx,
 pro gnato genitor dum verba precantia dicit, 590
 non exoratis animam finivit in aris,
 inque manu turis pars inconsumpta reperta est!
 admoti quotiens templis, dum vota sacerdos
 concipit et fundit durum inter cornua vinum,
 haud exspectato ceciderunt vulnere tauri! 595
 ipse ego sacra Iovi pro me patriaque tribusque
 cum facerem natis, mugitus victima diros
 edidit et subito conlapsa sine ictibus ullis
 exiguo tinxit subiectos sanguine cultros.
 exta quoque aegra notas veri monitusque deorum 600
 perdidierant: tristes penetrant ad viscera morbi.
 ante sacros vidi proiecta cadavera postes,
 ante ipsas, quo mors foret invidiosior, aras.
 pars animam laqueo claudunt mortisque timorem
 morte fugant ultroque vocant venientia fata. 605
 corpora missa neci nullis de more feruntur
 funeribus (neque enim capiebant funera portae):
 aut inhumata premunt terras aut dantur in altos
 indotata rogos; et iam reverentia nulla est,
 deque rogis pugnant alienisque ignibus ardent. 610
 qui lacrimant, desunt, indefletaeque vagantur
 natorumque patrumque animae iuvenumque senumque,
 nec locus in tumulos, nec sufficit arbor in ignes.
 Attonitus tanto miserarum turbine rerum,
 "Iuppiter o!" dixi, "si te non falsa loquuntur 615
 dicta sub amplexus Aeginae Asopidos isse,
 nec te, magne pater, nostri pudet esse parentem,
 aut mihi redde meos aut me quoque conde sepulcro!"
 ille notam fulgore dedit tonitruque secundo.
 "accipio sintque ista precor felicia mentis 620
 signa tuae!" dixi, "quod das mihi, pigneror omen."
 forte fuit iuxta patulis rarissima ramis
 sacra Iovi quercus de semine Dodonaeo;
 hic nos frugilegas adspeximus agmine longo
 grande onus exiguo formicas ore gerentes 625
 rugosoque suum servantem cortice callem;
 dum numerum miror, "totidem, pater optime," dixi,

"tu mihi da cives et inania moenia supple!"
 intremuit ramisque sonum sine flamine motis
 alta dedit quercus: pavido mihi membra timore 630
 horruerant, stabantque comae; tamen oscula terrae
 roboribusque dedi, nec me sperare fatebar;
 sperabam tamen atque animo mea vota fovebam.
 nox subit, et curis exercita corpora somnus
 occupat: ante oculos eadem mihi quercus adesse 635
 et ramis totidem totidemque animalia ramis
 ferre suis visa est pariterque tremescere motu
 graniferumque agmen subiectis spargere in arvis;
 crescere desubito et maius maiusque videri
 ac se tollere humo rectoque adsistere trunco 640
 et maciem numerumque pedum nigrumque colorem
 ponere et humanam membris inducere formam.
 somnus abit: damno vigilans mea visa querorque
 in superis opis esse nihil; at in aedibus ingens
 murmur erat, vocesque hominum exaudire videbar 645
 iam mihi desuetas; dum suspicor has quoque somni
 esse, venit Telamon properus foribusque reclusis
 "speque fideque, pater", dixit "maiora videbis:
 egredere!" egredior, qualesque in imagine somni
 visus eram vidisse viros, ex ordine tales 650
 adspicio noscoque: adeunt regemque salutant.
 vota Iovi solvo populisque recentibus urbem
 partior et vacuos priscis cultoribus agros,
 Myrmidonasque voco nec origine nomina fraudo.
 corpora vidisti; mores, quos ante gerebant, 655
 nunc quoque habent: parcum genus est patiensque laborum
 quaesitique tenax et quod quaesita reservet.
 hi te ad bella pares annis animisque sequentur,
 cum primum qui te feliciter attulit eurus'
 (eurus enim attulerat) 'fuerit mutatus in austrum.' 660
 Talibus atque aliis longum sermonibus illi
 inplevere diem; lucis pars ultima mensae
 est data, nox somnis. iubar aureus extulerat Sol,
 flabat adhuc eurus redituraque vela tenebat:
 ad Cephalum Pallante sati, cui grandior aetas, 665
 ad regem Cephalus simul et Pallante creati
 conveniunt, sed adhuc regem sopor altus habebat.
 excipit Aeacides illos in limine Phocus;
 nam Telamon fraterque viros ad bella legebant.

Phocus in interius spatium pulchrosque recessus 670
 Cecropidas ducit, cum quis simul ipse resedit.
 adspicit Aeoliden ignota ex arbore factum
 ferre manu iaculum, cuius fuit aurea cuspis.
 pauca prius mediis sermonibus ille locutus
 'sum nemorum studiosus' ait 'caedisque ferinae; 675
 qua tamen e silva teneas hastile recisum,
 iamdudum dubito: certe si fraxinus esset,
 fulva colore foret; si cornus, nodus inesset.
 unde sit, ignoro, sed non formosius isto
 viderunt oculi telum iaculabile nostri.' 680
 excipit Actaeis e fratribus alter et 'usum
 maiorem specie mirabere' dixit 'in isto.
 consequitur, quodcumque petit, fortunaque missum
 non regit, et revolat nullo referente cruentum.'
 tum vero iuvenis Nereius omnia quaerit, 685
 cur sit et unde datum, quis tanti muneris auctor.
 quae petit, ille refert, sed enim narrare pudori est,
 qua tulerit mercede; silet tactusque dolore
 coniugis amissae lacrimis ita fatur obortis:
 'hoc me, nate dea, (quis possit credere?) telum 690
 flere facit facietque diu, si vivere nobis
 fata diu dederint; hoc me cum coniuge cara
 perdidit: hoc utinam caruissem munere semper!
 'Procris erat, si forte magis pervenit ad aures
 Orithyia tuas, raptae soror Orithyiae, 695
 si faciem moresque velis conferre duarum,
 dignior ipsa rapi! pater hanc mihi iunxit Erectheus,
 hanc mihi iunxit amor: felix dicebar eramque;
 non ita dis visum est, aut nunc quoque forsitan essem.
 alter agebatur post sacra iugalia mensis, 700
 cum me cornigeris tendentem retia cervis
 vertice de summo semper florentis Hymetti
 lutea mane videt pulsus Aurora tenebris
 invitumque rapit. liceat mihi vera referre
 pace deae: quod sit roseo spectabilis ore, 705
 quod teneat lucis, teneat confinia noctis,
 nectareis quod alatur aquis, ego Procrin amabam;
 pectore Procris erat, Procris mihi semper in ore.
 sacra tori coitusque novos thalamosque recentes
 primaque deserti referebam foedera lecti: 710
 mota dea est et "siste tuas, ingrate, querellas;

Procrin habe!" dixit, "quod si mea provida mens est,
 non habuisse voles." meque illi irata remisit.
 cum redeo mecumque deae memorata retracto,
 esse metus coepit, ne iura iugalia coniunx 715
 non bene servasset: facies aetasque iubebat
 credere adulterium, prohibebant credere mores;
 sed tamen afueram, sed et haec erat, unde redibam,
 criminis exemplum, sed cuncta timemus amantes.
 quaerere, quod doleam, statuo donisque pudicam 720
 sollicitare fidem; favet huic Aurora timori
 inmutatque meam (videor sensisse) figuram.
 Palladius in eo non cognoscendus Athenas
 ingrediorque domum; culpa domus ipsa carebat
 castaque signa dabat dominoque erat anxia rapto: 725
 vix aditus per mille dolos ad Erecthida factus.
 ut vidi, obstipui meditataque paene reliqui
 temptamenta fide; male me, quin vera faterer,
 continui, male, quin, et oportuit, oscula ferrem.
 tristis erat (sed nulla tamen formosior illa 730
 esse potest tristi) desiderioque dolebat
 coniugis abrepti: tu collige, qualis in illa,
 Phoece, decor fuerit, quam sic dolor ipse decebat!
 quid referam, quotiens temptamina nostra pudici
 reppulerint mores, quotiens "ego" dixerit "uni 735
 servor; ubicumque est, uni mea gaudia servo."
 cui non ista fide satis experientia sano
 magna foret? non sum contentus et in mea pugno
 vulnera, dum census dare me pro nocte loquendo
 muneraque augendo tandem dubitare coegi. 740
 exclamo male victor: "adest, mala, fictus adulter!
 verus eram coniunx! me, perfida, teste teneris."
 illa nihil; tacito tantummodo victa pudore
 insidiosa malo cum coniuge limina fugit;
 offensaque mei genus omne perosa virorum 745
 montibus errabat, studiis operata Dianae.
 tum mihi deserto violentior ignis ad ossa
 pervenit: orabam veniam et peccasse fatebar
 et potuisse datis simili succumbere culpae
 me quoque muneribus, si munera tanta darentur. 750
 haec mihi confesso, laesum prius ulta pudorem,
 redditur et dulces concorditer exigit annos;
 dat mihi praeterea, tamquam se parva dedisset

dona, canem munus; quem cum sua traderet illi
Cynthia, "currendo superabit" dixerat "omnes." 755
dat simul et iaculum, manibus quod, cernis, habemus.
muneris alterius quae sit fortuna, requiris?
accipe mirandum: novitate movebere facti!
'Carmina Laiades non intellecta priorum
solverat ingeniis, et praecipitata iacebat 760
inmemor ambagum vates obscura suarum:
protinus Aoniis inmittitur altera Thebis 763
[scilicet alma Themis nec talia linquit inulta!] 762
pestis, et exitio multi pecorumque suoque 764
rurigenae pavere feram; vicina iuventus
venimus et latos indagine cinximus agros.
illa levi velox superabat retia saltu
summaque transibat postarum lina plagarum:
copula detrahitur canibus, quas illa sequentes
effugit et coetum non segnior alite ludit. 770
poscor et ipse meum consensu Laelapa magno
(muneris hoc nomen): iamdudum vincula pugnat
exuere ipse sibi colloque morantia tendit.
vix bene missus erat, nec iam poteramus, ubi esset,
scire; pedum calidus vestigia pulvis habebat, 775
ipse oculis ereptus erat: non ocior illo
hasta nec excussae contorto verberare glandes
nec Gortyniaco calamus levis exit ab arcu.
collis apex medii subiectis inminet arvis:
tollor eo capioque novi spectacula cursus, 780
quo modo deprendi, modo se subducere ab ipso
vulnere visa fera est; nec limite callida recto
in spatiumque fugit, sed decipit ora sequentis
et redit in gyrum, ne sit suus inpetus hosti:
inminet hic sequiturque parem similisque tenenti 785
non tenet et vanos exercet in aera morsus.
ad iaculi vertebar opem; quod dextera librat
dum mea, dum digitos amentis addere tempto,
lumina deflexi. revocataque rursus eodem
rettuleram: medio (mirum) duo marmora campo 790
adspicio; fugere hoc, illud captare putares.
scilicet invictos ambo certamine cursus
esse deus voluit, si quis deus adfuit illis.'
hactenus, et tacuit; 'iaculo quod crimen in ipso est?'
Phocus ait; iaculi sic crimina reddidit ille: 795

'Gaudia principium nostri sunt, Phoce, doloris:
 illa prius referam. iuvat o meminisse beati
 temporis, Aeacide, quo primos rite per annos
 coniuge eram felix, felix erat illa marito.
 mutua cura duos et amor socialis habebat, 800
 nec Iovis illa meo thalamos praeferret amori,
 nec me quae caperet, non si Venus ipsa veniret,
 ulla erat; aequales urebant pectora flammae.
 sole fere radiis feriente cacumina primis
 venatum in silvas iuvenaliter ire solebam 805
 nec mecum famuli nec equi nec naribus acres
 ire canes nec lina sequi nodosa solebant:
 tutus eram iaculo; sed cum satiata ferinae
 dextera caedis erat, repetebam frigus et umbras
 et quae de gelidis exhibat vallibus aura: 810
 aura petebatur medio mihi lenis in aestu,
 auram exspectabam, requies erat illa labori.
 "aura" (recordor enim), "venias" cantare solebam,
 "meque iuves intresque sinus, gratissima, nostros,
 utque facis, relevare velis, quibus urimur, aestus!" 815
 forsitan addiderim (sic me mea fata trahebant),
 blanditias plures et "tu mihi magna voluptas"
 dicere sim solitus, "tu me reficisque fovesque,
 tu facis, ut silvas, ut amem loca sola: meoque
 spiritus iste tuus semper captatur ab ore." 820
 vocibus ambiguus deceptam praebuit aurem
 nescio quis nomenque aurae tam saepe vocatum
 esse putat nymphae: nympham mihi credit amari.
 criminis extemplo ficti temerarius index
 Procrin adit linguaque refert audita susurra. 825
 credula res amor est: subito conlapsa dolore,
 ut mihi narratur, cecidit; longoque refecta
 tempore se miseram, se fati dixit iniqui
 deque fide questa est et crimine concita vano,
 quod nihil est, metuit, metuit sine corpore nomen 830
 et dolet infelix veluti de paelice vera.
 saepe tamen dubitat speratque miserrima falli
 indiciique fidem negat et, nisi viderit ipsa,
 damnatura sui non est delicta mariti.
 postera depulerant Aurorae lumina noctem: 835
 egredior silvamque peto victorque per herbas
 "aura, veni" dixi "nostroque medere labori!"

et subito gemitus inter mea verba videbar
nescio quos audisse; "veni" tamen "optima!" dicens
fronde levem rursus strepitum faciente caduca 840
sum ratus esse feram telumque volatile misi:
Procris erat medioque tenens in pectore vulnus
"ei mihi" conclamat! vox est ubi cognita fidae
coniugis, ad vocem praeceps amensque cucurri.
semianimem et sparsas foedantem sanguine vestes 845
et sua (me miserum!) de vulnere dona trahentem
invenio corpusque meo mihi carius ulnis
mollibus attollo scissaque a pectore veste
vulnera saeva ligo conorque inhibere cruorem
neu me morte sua sceleratum deserat, oro. 850
viribus illa carens et iam moribunda coegit
haec se pauca loqui: "per nostri foedera lecti
perque deos supplex oro superosque meosque,
per si quid merui de te bene perque manentem
nunc quoque, cum pereo, causam mihi mortis amorem, 855
ne thalamis Auram patiare innubere nostris!"
dixit, et errorem tum denique nominis esse
et sensi et docui. sed quid docuisse iuvabat?
labitur, et parvae fugiunt cum sanguine vires,
dumque aliquid spectare potest, me spectat et in me 860
infelicem animam nostroque exhalat in ore;
sed vultu meliore mori segura videtur.'

Flentibus haec lacrimans heros memorabat, et ecce
Aeacus ingreditur duplici cum prole novoque
milite; quem Cephalus cum fortibus accipit armis.

LIBER OCTAVUS

Iam nitidum retegente diem noctisque fugante
tempora Lucifero cadit Eurus, et umida surgunt
nubila: dant placidi cursum redeuntibus Austri
Aeacidis Cephaloque; quibus feliciter acti
ante exspectatum portus tenuere petitos. 5

interea Minos Lelegeia litora vastat
praetemptatque sui vires Mavortis in urbe
Alcathoi, quam Nisus habet, cui splendidus ostro
inter honoratos medioque in vertice canos
crinis inhaerebat, magni fiducia regni. 10

Sexta resurgebant orientis cornua lunae,
et pendebat adhuc belli fortuna, diuque
inter utrumque volat dubiis Victoria pennis.
regia turris erat vocalibus addita muris,
in quibus auratam proles Letoia fertur 15
deposuisse lyram: saxo sonus eius inhaesit.
saepe illuc solita est ascendere filia Nisi
et petere exiguo resonantia saxa lapillo,
tum cum pax esset; bello quoque saepe solebat
spectare ex illa rigidi certamina Martis, 20
iamque mora belli procerum quoque nomina norat
armaque equosque habitusque Cydoneasque pharetras;
noverat ante alios faciem ducis Europaei,
plus etiam, quam nosse sat est: hac iudice Minos,
seu caput abdiderat cristata casside pennis, 25
in galea formosus erat; seu sumpserat aere
fulgentem clipeum, clipeum sumpsisse decebat;
torserat adductis hastilia lenta lacertis:
laudabat virgo iunctam cum viribus artem;
inposito calamo patulos sinuaverat arcus: 30
sic Phoebum sumptis iurabat stare sagittis;
cum vero faciem dempto nudaverat aere
purpureusque albi stratis insignia pictis
terga premebat equi spumantiaque ora regebat,
vix sua, vix sanae virgo Niseia compos 35
mentis erat: felix iaculum, quod tangeret ille,
quaeque manu premeret, felicia frena vocabat.
impetus est illi, liceat modo, ferre per agmen
virgineos hostile gradus, est impetus illi

turribus e summis in Cnosia mittere corpus 40
 castra vel aeratas hosti recludere portas,
 vel siquid Minos aliud velit. utque sedebat
 candida Dictaei spectans tentoria regis,
 'laeter,' ait 'doleamne geri lacrimabile bellum,
 in dubio est; doleo, quod Minos hostis amanti est. 45
 sed nisi bella forent, numquam mihi cognitus esset!
 me tamen accepta poterat deponere bellum
 obside: me comitem, me pacis pignus haberet.
 si quae te peperit, talis, pulcherrime regum,
 qualis es ipse, fuit, merito deus arsit in illa. 50
 o ego ter felix, si pennis lapsa per auras
 Cnosiaci possem castris insistere regis
 fassaque me flammisque meas, qua dote, rogarem,
 vellet emi, tantum patrias ne posceret arces!
 nam pereant potius sperata cubilia, quam sim 55
 proditione potens!—quamvis saepe utile vinci
 victoris placidi fecit clementia multis.
 iusta gerit certe pro nato bella perempto:
 et causaque valet causamque tuentibus armis.
 at, puto, vincemur; qui si manet exitus urbem, 60
 cur suus haec illi reseret mea moenia Mavors
 et non noster amor? melius sine caede moraque
 inpensaque sui poterit superare cruoris.
 non metuam certe, ne quis tua pectora, Minos,
 vulneret imprudens: quis enim tam durus, ut in te 65
 derigere inmitem non inscius audeat hastam?
 coepta placent, et stat sententia tradere mecum
 dotalem patriam finemque inponere bello;
 verum velle parum est! aditus custodia servat,
 claustraque portarum genitor tenet: hunc ego solum 70
 infelix timeo, solus mea vota moratur.
 di facerent, sine patre forem! sibi quisque profecto
 est deus: ignavis precibus Fortuna repugnat.
 altera iamdudum succensa cupidine tanto
 perdere gauderet, quodcumque obstaret amori. 75
 et cur ulla foret me fortior? ire per ignes
 et gladios ausim; nec in hoc tamen ignibus ullis
 aut gladiis opus est, opus est mihi crine paterno.
 illa mihi est auro pretiosior, illa beatam
 purpura me votique mei factura potentem.' 80

Talia dicenti curarum maxima nutrix

nox intervenit, tenebrisque audacia crevit.
 prima quies aderat, qua curis fessa diurnis
 pectora somnus habet: thalamos taciturna paternos
 intrat et (heu facinus!) fatali nata parentem 85
 crine suum spoliat praedaeque potita nefanda
 per medios hostes (meriti fiducia tanta est) 88
 pervenit ad regem; quem sic adfata paventem est:
 'suasit amor facinus: proles ego regia Nisi
 Scylla tibi trado patriaeque meosque penates;
 praemia nulla peto nisi te: cape pignus amoris
 purpureum crinem nec me nunc tradere crinem,
 sed patrium tibi crede caput!' scelerataque dextra
 munera porrexit; Minos porrecta refugit 95
 turbatusque novi respondit imagine facti:
 'di te summoveant, o nostri infamia saeculi,
 orbe suo, tellusque tibi pontusque negetur!
 certe ego non patiar Iovis incunabula, Creten,
 qui meus est orbis, tantum contingere monstrum.' 100

Dixit, et ut leges captis iustissimus auctor
 hostibus inposuit, classis retinacula solvi
 iussit et aeratas impelli remige puppes.
 Scylla freto postquam deductas nare carinas
 nec praestare ducem sceleris sibi praemia vidit, 105
 consumptis precibus violentam transit in iram
 intendensque manus passis furibunda capillis
 'quo fugis' exclamat 'meritorum auctore relicta,
 o patriae praelate meae, praelate parenti?
 quo fugis, inmitis, cuius victoria nostrum 110
 et scelus et meritum est? nec te data munera, nec te
 noster amor movit, nec quod spes omnis in unum
 te mea congesta est? nam quo deserta revertar?
 in patriam? superata iacet! sed finge manere:
 prodicione mea clausa est mihi! patris ad ora? 115
 quem tibi donavi? cives odere merentem,
 finitimi exemplum metuunt: exponimur orbae
 terrarum, nobis ut Crete sola pateret.
 hac quoque si prohibes et nos, ingrata, relinquis,
 non genetrix Europa tibi est, sed inhospita Syrtis, 120
 Armeniae tigres austroque agitata Charybdis.
 Nec Iove tu natus, nec mater imagine tauri
 ducta tua est: generis falsa est ea fabula! verus,
 [et ferus et captus nullius amore iuvencae]

qui te progenuit, taurus fuit. exige poenas, 125
 Nise pater! gaudete malis, modo prodita, nostris,
 moenia! nam, fateor, merui et sum digna perire.
 sed tamen ex illis aliquis, quos impia laesi,
 me perimat! cur, qui vicisti crimine nostro,
 insequeris crimen? scelus hoc patriaeque patrique est, 130
 officium tibi sit! te vere coniuge digna est,
 quae torvum ligno decepit adultera taurum
 discordemque utero fetum tulit. ecquid ad aures
 perveniunt mea dicta tuas, an inania venti
 verba ferunt idemque tuas, ingratae, carinas? 135
 iam iam Pasiphaen non est mirabile taurum
 praeposuisse tibi: tu plus feritatis habebas.
 me miseram! properare iubet! divulsaque remis
 unda sonat, mecumque simul mea terra recedit.
 nil agis, o frustra meritorum oblite meorum: 140
 insequar invitum puppimque amplexa recurvam
 per freta longa trahar.' Vix dixerat, insilit undis
 consequiturque rates faciente cupidine vires
 Cnosiacaque haeret comes invidiosa carinae.
 quam pater ut vidit (nam iam pendebat in aura 145
 et modo factus erat fulvis haliaetus alis),
 ibat, ut haerentem rostro laceraret adunco;
 illa metu puppim dimisit, et aura cadentem
 sustinuisse levis, ne tangeret aequora, visa est.
 pluma subit palmis: in avem mutata vocatur 150
 Ciris et a tonso est hoc nomen adepta capillo.
 Vota Iovi Minos taurorum corpora centum
 solvit, ut egressus ratibus Curetida terram
 contigit, et spoliis decorata est regia fixis.
 creverat obprobrium generis, foedumque patebat 155
 matris adulterium monstri novitate biformis;
 destinat hunc Minos thalamo remove pudorem
 multiplicique domo caecisque includere tectis.
 Daedalus ingenio fabrae celeberrimus artis
 ponit opus turbatque notas et lumina flexum 160
 ducit in errorem variarum ambage viarum.
 non secus ac liquidus Phrygiis Maeandros in arvis
 ludit et ambiguo lapsu refluitque fluitque
 occurrensque sibi venturas aspicit undas
 et nunc ad fontes, nunc ad mare versus apertum 165
 incertas exercet aquas: ita Daedalus implet

innumeras errore vias vixque ipse reverti
ad limen potuit: tanta est fallacia tecti.

Quo postquam geminam tauri iuvenisque figuram
clausit, et Actaeo bis pastum sanguine monstrum 170
tertia sors annis domuit repetita novenis,
utque ope virginea nullis iterata priorum
ianua difficilis filo est inventa relecto,
protinus Aegides rapta Minoide Diam
vela dedit comitemque suam crudelis in illo 175
litore destituit; desertae et multa querenti
amplexus et opem Liber tulit, utque perenni
sidere clara foret, sumptam de fronte coronam
inmisit caelo: tenues volat illa per auras
dumque volat, gemmae nitidos vertuntur in ignes 180
consistuntque loco specie remanente coronae,
qui medius Nixique genu est Anguemque tenentis.

Daedalus interea Creten longumque perosus
exilium tactusque loci natalis amore
clausus erat pelago. 'terras licet' inquit 'et undas 185
obstruat: et caelum certe patet; ibimus illac:
omnia possideat, non possidet aera Minos.'
dixit et ignotas animum dimittit in artes
naturamque novat. nam ponit in ordine pennas
a minima coeptas, longam brevior sequenti, 190
ut clivo crevisse putes: sic rustica quondam
fistula disparibus paulatim surgit avenis;
tum lino medias et ceris alligat imas
atque ita compositas parvo curvamine flectit,
ut veras imitetur aves. puer Icarus una 195
stabat et, ignarus sua se tractare pericla,
ore renidenti modo, quas vaga moverat aura,
captabat plumas, flavam modo pollice ceram
mollibat lusuque suo mirabile patris
impediebat opus. postquam manus ultima coepto 200
inposita est, geminas opifex libravit in alas
ipse suum corpus motaque pependit in aura;
instruit et natum 'medio' que 'ut limite curras,
Icare,' ait 'moneo, ne, si demissior ibis,
unda gravet pennas, si celsior, ignis adurat: 205
inter utrumque vola. nec te spectare Booten
aut Helicen iubeo strictumque Orionis ense:
me duce carpe viam!' pariter praecepta volandi

tradit et ignotas umeris accommodat alas.
 inter opus monitusque genae maduere seniles, 210
 et patriae tremuere manus; dedit oscula nato
 non iterum repetenda suo pennisque levatus
 ante volat comitique timet, velut ales, ab alto
 quae teneram prolem produxit in aera nido,
 hortaturque sequi damnosasque erudit artes 215
 et movet ipse suas et nati respicit alas.
 hos aliquis tremula dum captat harundine pisces,
 aut pastor baculo stivave innixus arator
 vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent,
 credidit esse deos. et iam Iunonia laeva 220
 parte Samos (fuerant Delosque Parosque relictæ)
 dextra Lebinthos erat fecundaque melle Calymne,
 cum puer audaci coepit gaudere volatu
 deseruitque ducem caelique cupidine tractus
 altius egit iter. rapidi vicinia solis 225
 mollit odoratas, pennarum vincula, ceras;
 tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos,
 remigioque carens non ullas percipit auras,
 oraque caerulea patrium clamantia nomen
 excipiuntur aqua, quae nomen traxit ab illo. 230
 at pater infelix, nec iam pater, 'Icare,' dixit,
 'Icare,' dixit 'ubi es? qua te regione requiram?'
 'Icare' dicebat: pennas aspexit in undis
 devovitque suas artes corpusque sepulcro
 condidit, et tellus a nomine dicta sepulti. 235
 Hunc miseri tumulo ponentem corpora nati
 garrula limoso prospexit ab elice perdix
 et plausit pennis testataque gaudia cantu est,
 unica tunc volucris nec visa prioribus annis,
 factaque nuper avis longum tibi, Daedale, crimen. 240
 namque huic tradiderat, fatorum ignara, docendam
 progeniem germana suam, natalibus actis
 bis puerum senis, animi ad praecepta capacis;
 ille etiam medio spinas in pisce notatas
 traxit in exemplum ferroque incidit acuto 245
 perpetuos dentes et serrae repperit usum;
 primus et ex uno duo ferrea bracchia nodo
 vinxit, ut aequali spatio distantibus illis
 altera pars staret, pars altera duceret orbem.
 Daedalus invidit sacraque ex arce Minervae 250

praecipitem misit, lapsum mentitus; at illum,
 quae favet ingeniis, excepit Pallas avemque
 reddidit et medio velavit in aere pennis,
 sed vigor ingenii quondam velocis in alas
 inque pedes abiit; nomen, quod et ante, remansit. 255
 non tamen haec alte volucris sua corpora tollit,
 nec facit in ramis altoque cacumine nidos:
 propter humum volitat ponitque in saepibus ova
 antiquique memor metuit sublimia casus.
 Iamque fatigatum tellus Aetnaea tenebat 260
 Daedalon, et sumptis pro supplice Cocalus armis
 mitis habebatur; iam lamentabile Athenae
 pendere desierant Thesea laude tributum:
 templa coronantur, bellatricemque Minervam
 cum Iove disque vocant aliis, quos sanguine voto 265
 muneribusque datis et acerris turis honorant;
 sparserat Argolicas nomen vaga fama per urbes
 Theseos, et populi, quos dives Achaia cepit,
 huius opem magnis inploravere periclis,
 huius opem Calydon, quamvis Meleagron haberet, 270
 sollicita supplex petiit prece: causa petendi
 sus erat, infestae famulus vindexque Dianae.
 Oenea namque ferunt pleni successibus anni
 primitias frugum Cereri, sua vina Lyaeo,
 Palladios flavae latices libasse Minervae; 275
 coeptus ab agricolis superos pervenit ad omnes
 ambitiosus honor: solas sine ture relictas
 praeteritae cessasse ferunt Latoidos aras.
 tangit et ira deos. 'at non inpune feremus,
 quaeque inhonoratae, non et dicemur inultae' 280
 inquit, et Olenios ultorem sprete per agros
 misit aprum, quanto maiores herbida tauros
 non habet Epiros, sed habent Sicula arva minores:
 sanguine et igne micant oculi, riget horrida cervix,
 et setae similes rigidis hastilibus horrent: 285
 fervida cum rauco latos stridore per armos 287
 spuma fluit, dentes aequantur dentibus Indis,
 fulmen ab ore venit, frondes afflatibus ardent.
 is modo crescentes segetes proculcat in herba, 290
 nunc matura metit fleturi vota coloni
 et Cererem in spicis intercipit: area frustra
 et frustra exspectant promissas horrea messes.

sternuntur gravidi longo cum palmite fetus
 baccaque cum ramis semper frondentis olivae. 295
 saevit et in pecudes: non has pastorve canisve,
 non armenta truces possunt defendere tauri.
 diffugiunt populi nec se nisi moenibus urbis
 esse putant tutos, donec Meleagros et una
 lecta manus iuvenum coiere cupidine laudis: 300
 Tyndaridae gemini, praestantes caestibus alter,
 alter equo, primaeque ratis molitor Iason,
 et cum Pirithoo, felix concordia, Theseus,
 et duo Thestiadae prolesque Aphareia, Lynceus
 et velox Idas, et iam non femina Caeneus, 305
 Leucippusque ferox iaculoque insignis Acastus
 Hippothousque Dryasque et cretus Amyntore Phoenix
 Actoridaeque pares et missus ab Elide Phyleus.
 nec Telamon aberat magnique creator Achillis
 cumque Pheretiade et Hyanteo Iolao 310
 inpiger Eurytion et cursu invictus Echion
 Naryciusque Lelex Panopeusque Hyleusque feroxque
 Hippasus et primis etiamnum Nestor in annis,
 et quos Hippocoon antiquis misit Amyclis,
 Penelopaeque socer cum Parrhasio Ancaeo, 315
 Ampycidesque sagax et adhuc a coniuge tutus
 Oeclides nemorisque decus Tegeaea Lycaei:
 rasilis huic summam mordebat fibula vestem,
 crinis erat simplex, nodum conlectus in unum,
 ex umero pendens resonabat eburnea laevo 320
 telorum custos, arcum quoque laeva tenebat;
 talis erat cultu, facies, quam dicere vere
 virgineam in puero, puerilem in virgine possis.
 hanc pariter vidit, pariter Calydonius heros
 optavit renuente deo flammasque latentes 325
 hausit et 'o felix, siquem dignabitur' inquit
 'ista virum!' nec plura sinit tempusque pudorque
 dicere: maius opus magni certaminis urguet.
 Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat aetas,
 incipit a plano devexaque prospicit arva: 330
 quo postquam venere viri, pars retia tendunt,
 vincula pars adimunt canibus, pars pressa sequuntur
 signa pedum, cupiuntque suum reperire periculum.
 concava vallis erat, quo se demittere rivi
 adsuerant pluvialis aquae; tenet ima lacunae 335

lenta salix ulvaeque leves iuncique palustres
 viminaque et longa parvae sub harundine cannae:
 hinc aper excitus medios violentus in hostes
 fertur, ut excussis elisi nubibus ignes.
 sternitur incursu nemus, et propulsa fragorem 340
 silva dat: exclamant iuvenes praetentaque forti
 tela tenent dextra lato vibrantia ferro.
 ille ruit spargitque canes, ut quisque furenti
 obstat, et obliquo latrantes dissipat ictu.
 cuspis Echionio primum contorta lacerto 345
 vana fuit truncoque dedit leve vulnus acerno;
 proxima, si nimiis mittentis viribus usa
 non foret, in tergo visa est haesura petito:
 longius it; auctor teli Pagasaeus Iason.
 'Phoebe,' ait Ampycides, 'si te coluique colloque, 350
 da mihi, quod petitur, certo contingere telo!'
 qua potuit, precibus deus adnuit: ictus ab illo est,
 sed sine vulnere aper: ferrum Diana volanti
 abstulerat iaculo; lignum sine acumine venit.
 ira feri mota est, nec fulmine lenius arsit: 355
 emicat ex oculis, spirat quoque pectore flamma,
 utque volat moles adducto concita nervo,
 cum petit aut muros aut plenas milite turres,
 in iuvenes certo sic impete vulnificus sus
 fertur et Hippalmon Pelagonaque, dextra tuentes 360
 cornua, prosternit: socii rapuere iacentes;
 at non letiferos effugit Enaesimus ictus
 Hippocoonte satus: trepidantem et terga parantem
 vertere succiso liquerunt poplite nervi.
 forsitan et Pylius citra Troiana perisset 365
 tempora, sed sumpto posita conamine ab hasta
 arboris insiluit, quae stabat proxima, ramis
 despexitque, loco tutus, quem fugerat, hostem.
 dentibus ille ferox in querno stipite tritis
 inminet exitio fidensque recentibus armis 370
 Eurytidae magni rostro femur hausit adunco.
 at gemini, nondum caelestia sidera, fratres,
 ambo conspicui, nive candidioribus ambo
 vectabantur equis, ambo vibrata per auras
 hastarum tremulo quatiebant spicula motu. 375
 vulnera fecissent, nisi saetiger inter opacas
 nec iaculis isset nec equo loca pervia silvas.

persequitur Telamon studioque incautus eundi
 pronus ab arborea cecidit radice retentus.
 dum levat hunc Peleus, celerem Tegeaea sagittam 380
 inposuit nervo sinuatoque expulit arcu:
 fixa sub aure feri summum destrinxit harundo
 corpus et exiguo rubefecit sanguine saetas;
 nec tamen illa sui successu laetior ictus
 quam Meleagros erat: primus vidisse putatur 385
 et primus sociis visum ostendisse cruorem
 et 'meritum' dixisse 'feres virtutis honorem.'
 erubuere viri seque exhortantur et addunt
 cum clamore animos iaciuntque sine ordine tela:
 turba nocet iactis et, quos petit, impedit ictus. 390
 ecce furens contra sua fata bipennifer Arcas
 'discite, femineis quid tela virilia praestent,
 o iuvenes, operique meo concedite!' dixit.
 'ipsa suis licet hunc Latonia protegat armis,
 invita tamen hunc perimet mea dextra Diana.' 395
 talia magniloquo tumidus memoraverat ore
 ancipitemque manu tollens utraque securim
 institerat digitis pronos suspensus in ictus:
 occupat audentem, quaque est via proxima leto,
 summa ferus geminos derexit ad inguina dentes. 400
 concidit Ancaeus glomerataque sanguine multo
 viscera lapsa fluunt: madefacta est terra cruore.
 ibat in adversum proles Ixionis hostem
 Pirithous valida quatiens venabula dextra;
 cui 'procul' Aegides 'o me mihi carior' inquit 405
 'pars animae consiste meae! licet eminus esse
 fortibus: Ancaeo nocuit temeraria virtus.'
 dixit et aerata torsit grave cuspide cornum;
 quo bene librato votique potente futuro
 obstitit aesculea frondosus ab arbore ramus. 410
 misit et Aesonides iaculum: quod casus ab illo
 vertit in inmeriti fatum latrantis et inter
 ilia coniectum tellure per ilia fixum est.
 at manus Oenidae variat, missisque duabus
 hasta prior terra, medio stetit altera tergo. 415
 nec mora, dum saevit, dum corpora versat in orbem
 stridentemque novo spumam cum sanguine fundit,
 vulneris auctor adest hostemque inritat ad iram
 splendidaque adversos venabula condit in armos.

gaudia testantur socii clamore secundo 420
 victricemque petunt dextrae coniungere dextram
 inmanemque ferum multa tellure iacentem
 mirantes spectant neque adhuc contingere tutum
 esse putant, sed tela tamen sua quisque cruentat.
 Ipse pede inposito caput exitiabile pressit 425
 atque ita 'sume mei spoliū, Nonacria, iuris,'
 dixit 'et in partem veniat mea gloria tecum.'
 protinus exuvias rigidis horrentia saetis
 terga dat et magnis insignia dentibus ora.
 illi laetitiae est cum munere muneris auctor; 430
 invidere alii, totoque erat agmine murmur.
 e quibus ingenti tendentes bracchia voce
 'pone age nec titulos intercipe, femina, nostros,'
 Thestiadae clamant, 'nec te fiducia formae
 decipiat, ne sit longe tibi captus amore 435
 auctor,' et huic adimunt munus, ius muneris illi.
 non tulit et tumida frendens Mavortius ira
 'discite, raptores alieni' dixit 'honoris,
 facta minis quantum distent,' hausitque nefando
 pectora Plexippi nil tale timentia ferro. 440
 Toxea, quid faciat, dubium pariterque volentem
 ulcisci fratrem fraternaue fata timentem
 haud patitur dubitare diu calidumque priori
 caede recalfecit consorti sanguine telum.
 Dona deum templis nato victore ferebat, 445
 cum videt extinctos fratres Althaea referri.
 quae plangore dato maestis clamoribus urbem
 inplet et auratis mutavit vestibus atras;
 at simul est auctor necis editus, excidit omnis
 luctus et a lacrimis in poenae versus amorem est. 450
 Stipes erat, quem, cum partus enixa iaceret
 Thestias, in flammam triplices posuere sorores
 staminaque inpresso fatalia pollice nentes
 'tempora' dixerunt 'eadem lignoque tistique,
 o modo nate, damus.' quo postquam carmine dicto 455
 excessere deae, flagrantem mater ab igne
 eripuit ramum sparsitque liquentibus undis.
 ille diu fuerat penetralibus abditus imis
 servatusque tuos, iuvenis, servaverat annos.
 protulit hunc genetrix taedasque et fragmina poni 460
 imperat et positis inimicos admovet ignes.

tum conata quater flammis inponere ramum
 coepta quater tenuit: pugnat materque sororque,
 et diversa trahunt unum duo nomina pectus.
 saepe metu sceleris pallebant ora futuri, 465
 saepe suum fervens oculis dabat ira ruborem,
 et modo nescio quid similis crudele minanti
 vultus erat, modo quem misereri credere posses;
 cumque ferus lacrimas animi siccaverat ardor,
 inveniebantur lacrimae tamen, utque carina, 470
 quam ventus ventoque rapit contrarius aestus,
 vim geminam sentit paretque incerta duobus,
 Thestias haud aliter dubiis affectibus errat
 inque vices ponit positamque resuscitat iram.
 incipit esse tamen melior germana parente 475
 et consanguineas ut sanguine leniat umbras,
 impietate pia est. nam postquam pestifer ignis
 convaluit, 'rogus iste cremet mea viscera' dixit,
 utque manu dira lignum fatale tenebat,
 ante sepulcrales infelix adstitit aras 480
 'poenarum' que 'deae triplices, furialibus,' inquit
 'Eumenides, sacris vultus advertite vestros!
 ulciscor facioque nefas; mors morte pianda est,
 in scelus addendum scelus est, in funera funus:
 per coacervatos pereat domus in pia luctus! 485
 an felix Oeneus nato victore fruatur,
 Thestius orbis erit? melius lugebitis ambo.
 vos modo, fraterni manes animaeque recentes,
 officium sentite meum magnoque paratas
 accipite inferias, uteri mala pignora nostri! 490
 ei mihi! quo rapior? fratres, ignoscite matri!
 deficiunt ad coepta manus: meruisse fatemur
 illum, cur pereat; mortis mihi displicet auctor.
 ergo inpune feret vivusque et victor et ipso
 successu tumidus regnum Calydonis habebit, 495
 vos cinis exiguus gelidaeque iacebitis umbrae?
 haud equidem patiar: pereat sceleratus et ille
 spemque patris regnumque trahat patriaeque ruinam!
 mens ubi materna est? ubi sunt pia iura parentum
 et quos sustinui bis mensum quinque labores? 500
 o utinam primis arsisses ignibus infans,
 idque ego passa forem! vixisti munere nostro;
 nunc merito moriere tuo! cape praemia facti

bisque datam, primum partu, mox stipite raptu,
 redde animam vel me fraternis adde sepulcris! 505
 et cupio et nequeo. quid agam? modo vulnera fratrum
 ante oculos mihi sunt et tantae caedis imago,
 nunc animum pietas maternaque nomina frangunt.
 me miseram! male vincetis, sed vincite, fratres,
 dummodo, quae dederō vobis, solacia vosque 510
 ipsa sequar!' dixit dextraque aversa trementi
 funereum torrem medios coniecit in ignes:
 aut dedit aut visus gemitus est ipse dedisse
 stipes, ut invitis conreptus ab ignibus arsit.
 Inscius atque absens flamma Meleagros ab illa 515
 uritur et caecis torreri viscera sentit
 ignibus ac magnos superat virtute dolores.
 quod tamen ignavo cadat et sine sanguine leto,
 maeret et Ancaeī felicia vulnera dicit
 grandaevumque patrem fratresque piasque sorores 520
 cum gemitu sociamque tori vocat ore supremo,
 forsitan et matrem. crescunt ignisque dolorque
 languescuntque iterum; simul est extinctus uterque,
 inque leves abiit paulatim spiritus auras
 paulatim cana prunam velante favilla. 525
 Alta iacet Calydon: lugent iuvenesque senesque,
 vulgusque proceresque gemunt, scissaeque capillos
 planguntur matres Calydonides Eueninae;
 pulvere canitiem genitor vultusque seniles
 foedat humi fusus spatiosumque increpat aevum. 530
 nam de matre manus diri sibi conscia facti
 exegit poenas acto per viscera ferro.
 non mihi si centum deus ora sonantia linguis
 ingeniumque capax totumque Heliconā dedisset,
 tristia persequeretur miserarum fata sororum. 535
 inmemores decoris liventia pectora tundunt,
 dumque manet corpus, corpus refoventque foventque,
 oscula dant ipsi, posito dant oscula lecto.
 post cinerem cineres haustos ad pectora pressant
 adfusaeque iacent tumulo signataque saxo 540
 nomina complexae lacrimas in nomina fundunt.
 quas Parthaoniae tandem Latonia clade
 exsatiata domus praeter Gorgenque nurumque
 nobilis Alcmenae natis in corpore pennis
 adlevat et longas per brachia porrigit alas 545

corneaque ora facit versasque per aera mittit.
 Interea Theseus sociati parte laboris
 functus Erectheas Tritonidos ibat ad arces.
 clausit iter fecitque moras Achelous eunti
 imbre tumens: 'succede meis,' ait 'inclite, tectis, 550
 Cecropide, nec te committe rapacibus undis:
 ferre trabes solidas obliquaque volvere magno
 murmure saxa solent. vidi contermina ripae
 cum gregibus stabula alta trahi; nec fortibus illic
 profuit armentis nec equis velocibus esse. 555
 multa quoque hic torrens nivibus de monte solutis
 corpora turbineo iuvenalia vertice mersit.
 tutior est requies, solito dum flumina currant
 limite, dum tenues capiat suus alveus undas.'
 adnuit Aegides 'utar,' que 'Acheloë, domoque 560
 consilioque tuo' respondit; et usus utroque est.
 pumice multicavo nec levibus atria tophis
 structa subit: molli tellus erat umida musco,
 summa lacunabant alterno murice conchae.
 iamque duas lucis partes Hyperione menso 565
 discubere toris Theseus comitesque laborum,
 hac Ixionides, illa Troezenius heros
 parte Lelex, raris iam sparsus tempora canis,
 quosque alios parili fuerat dignatus honore
 Amnis Acarnanum, laetissimus hospite tanto. 570
 protinus adpositas nudae vestigia nymphae
 instruxere epulis mensas dapibusque remotis
 in gemma posuere merum. tum maximus heros,
 aequora prospiciens oculis subiecta, 'quis' inquit
 'ille locus?' (digitoque ostendit) 'et insula nomen 575
 quod gerit illa, doce, quamquam non una videtur!'
 Amnis ad haec 'non est' inquit 'quod cernitis unum:
 quinque iacent terrae; spatium discrimina fallit.
 quoque minus spretae factum mirere Dianae,
 naides hae fuerant, quae cum bis quinque iuencos 580
 mactassent rurisque deos ad sacra vocassent,
 inmemores nostri festas duxere choreas.
 intumui, quantusque feror, cum plurimus umquam,
 tantus eram, pariterque animis inmanis et undis
 a silvis silvas et ab arvis arva revelli 585
 cumque loco nymphas, memores tum denique nostri,
 in freta provolvi. fluctus nosterque marisque

continuam diduxit humum partesque resolvit
 in totidem, mediis quot cernis Echinadas undis.
 ut tamen ipse vides, procul, en procul una recessit 590
 insula, grata mihi; Perimelen navita dicit:
 huic ego virgineum dilectae nomen ademi;
 quod pater Hippodamas aegre tulit inque profundum
 propulit e scopulo periturae corpora natae.
 excepi nantemque ferens "o proxima mundi 595
 regna vagae" dixi "sortite, Tridentifer, undae,
 adfer opem, mersaeque, precor, feritate paterna 601
 da, Neptune, locum, vel sit locus ipsa licebit!"
 dum loquor, amplexa est artus nova terra natantes 609
 et gravis increvit mutatis insula membris.'

Amnis ab his tacuit. factum mirabile cunctos
 moverat: inridet credentes, utque deorum
 spreto erat mentisque ferox, Ixione natus
 'ficta refers nimiumque putas, Acheloe, potentes
 esse deos,' dixit 'si dant adimuntque figuras.' 615
 obstipuere omnes nec talia dicta probarunt,
 ante omnesque Lelex animo maturus et aevo,
 sic ait: 'immensa est finemque potentia caeli
 non habet, et quicquid superi voluere, peractum est,
 quoque minus dubites, tiliae contermina quercus 620
 collibus est Phrygiis modico circumdata muro;
 ipse locum vidi; nam me Pelopeia Pittheus
 misit in arva suo quondam regnata parenti.
 haud procul hinc stagnum est, tellus habitabilis olim,
 nunc celebres mergis fulicisque palustribus undae; 625
 Iuppiter huc specie mortali cumque parente
 venit Atlantiades positus caducifer alis.
 mille domos adiere locum requiemque petentes,
 mille domos clausere serae; tamen una recepit,
 parva quidem, stipulis et canna tecta palustri, 630
 sed pia Baucis anus parilique aetate Philemon
 illa sunt annis iuncti iuvenalibus, illa
 consenuere casa paupertatemque fatendo
 effecere levem nec iniqua mente ferendo;
 nec refert, dominos illic famulosne requiras: 635
 tota domus duo sunt, idem parentque iubentque.
 ergo ubi caelicolae parvos tetigere penates
 summissoque humiles intrarunt vertice postes,
 membra senex posito iussit relevare sedili;

cui superiniecit textum rude sedula Baucis 640
 inque foco tepidum cinerem dimovit et ignes
 suscitatur hesternos foliisque et cortice sicco
 nutrit et ad flammam anima producit anili
 multifidasque faces ramaliaque arida tecto
 detulit et minuit parvoque admovit aeno, 645
 quodque suus coniunx riguo conlegerat horto,
 truncat holus foliis; furca levat ille bicorni
 sordida terga suis nigro pendentia tigno
 servatoque diu resecat de tergore partem
 exiguam sectamque domat ferventibus undis. 650
 interea medias fallunt sermonibus horas
 concutiuntque torum de molli fluminis ulva 655
 inpositum lecto sponda pedibusque salignis.
 vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
 sternere consueverant, sed et haec vilisque vetusque
 vestis erat, lecto non indignanda saligno.
 ad cubuere dei. mensam succincta tremensque 660
 ponit anus, mensae sed erat pes tertius impar:
 testa parem fecit; quae postquam subdita clivum
 sustulit, aequatam mentae tersere virentes.
 ponitur hic bicolor sinceræ baca Minervæ
 conditaque in liquida corna autumnalia faece 665
 intibaque et radix et lactis massa coacti
 ovaque non acri leviter versata favilla,
 omnia fictilibus. post haec caelatus eodem
 sistitur argento crater fabricataque fago
 pocula, qua cava sunt, flaventibus inlita ceris; 670
 parva mora est, epulasque foci misere calentes,
 nec longae rursus referuntur vina senectae
 dantque locum mensis paulum seducta secundis:
 hic nux, hic mixta est rugosis carica palmis
 prunaque et in patulis redolentia mala canistris 675
 et de purpureis conlectae vitibus uvae,
 candidus in medio favus est; super omnia vultus
 accessere boni nec iners pauperque voluntas.
 Interea totiens haustum cratera repleti
 sponte sua per seque vident succrescere vina: 680
 attoniti novitate pavent manibusque supinis
 concipiunt Baucisque preces timidusque Philemon
 et veniam dapibus nullisque paratibus orant.
 unicus anser erat, minimae custodia villae:

quem dis hospitibus domini mactare parabant; 685
 ille celer penna tardos aetate fatigat
 eluditque diu tandemque est visus ad ipsos
 confugisse deos: superi vetuere necari
 "di" que "sumus, meritasque luet vicinia poenas
 in pia" dixerunt; "vobis immunibus huius 690
 esse mali dabitur; modo vestra relinquit tecta
 ac nostros comitate gradus et in ardua montis
 ite simul!" parent ambo baculisque levati
 nituntur longo vestigia ponere clivo.
 tantum aberant summo, quantum semel ire sagitta 695
 missa potest: flexere oculos et mersa palude
 cetera prospiciunt, tantum sua tecta manere,
 dumque ea mirantur, dum deflent fata suorum,
 illa vetus dominis etiam casa parva duobus
 vertitur in templum: furcas subiere columnae, 700
 stramina flavescunt aurataque tecta videntur
 caelataeque fores adopertaque marmore tellus.
 talia tum placido Saturnius edidit ore:
 "dicite, iuste senex et femina coniuge iusto
 digna, quid optetis." cum Baucide pauca locutus 705
 iudicium superis aperit commune Philemon:
 "esse sacerdotes delubraque vestra tueri
 poscimus, et quoniam concordem egimus annos,
 auferat hora duos eadem, nec coniugis umquam
 busta meae videam, neu sim tumulandus ab illa." 710
 vota fides sequitur: templi tutela fuere,
 donec vita data est; annis aevoque soluti
 ante gradus sacros cum starent forte locique
 narrarent casus, frondere Philemona Baucis,
 Baucida conspexit senior frondere Philemon. 715
 iamque super geminos crescente cacumine vultus
 mutua, dum licuit, reddebant dicta "vale" que
 "o coniunx" dixere simul, simul abdita textit
 ora frutex: ostendit adhuc Thyneius illic
 incola de gemino vicinos corpore truncos. 720
 haec mihi non vani (neque erat, cur fallere vellent)
 narravere senes; equidem pendentia vidi
 serta super ramos ponensque recentia dixi
 "cura deum di sint, et, qui coluere, colantur."
 Desierat, cunctosque et res et moverat auctor, 725
 Thesea praecipue; quem facta audire volentem

mira deum innixus cubito Calydonius amnis
 talibus adloquitur: 'sunt, o fortissime, quorum
 forma semel mota est et in hoc renovamine mansit;
 sunt, quibus in plures ius est transire figuras, 730
 ut tibi, complexi terram maris incola, Proteu.
 nam modo te iuvenem, modo te videre leonem,
 nunc violentus aper, nunc, quem tetigisse timerent,
 anguis eras, modo te faciebant cornua taurum;
 saepe lapis poteras, arbor quoque saepe videri, 735
 interdum, faciem liquidarum imitatus aquarum,
 flumen eras, interdum undis contrarius ignis.

'Nec minus Autolyxi coniunx, Erysichthone nata,
 iuris habet: pater huius erat, qui numina divum
 sperneret et nullos aris adoleret odores; 740
 ille etiam Cereale nemus violasse securi
 dicitur et lucos ferro temerasse vetustos.
 stabat in his ingens annoso robore quercus,
 una nemus; vittae mediam memoresque tabellae
 sartaque cingebant, voti argumenta potentum. 745
 saepe sub hac dryades festas duxere choreas,
 saepe etiam manibus nexis ex ordine trunci
 circuiere modum, mensuraque roboris ulnas
 quinque ter inplebat, nec non et cetera tantum
 silva sub hac, silva quantum fuit herba sub omni. 750
 non tamen idcirco ferrum Triopeius illa
 abstinuit famulosque iubet succidere sacrum
 robur, et ut iussos cunctari vidit, ab uno
 edidit haec rapta sceleratus verba securi:
 "non dilecta deae solum, sed et ipsa licebit 755
 sit dea, iam tanget frondente cacumine terram."
 dixit, et obliquos dum telum librat in ictus,
 contremuit gemitumque dedit Deoia quercus,
 et pariter frondes, pariter pallescere glandes
 coepere ac longi pallorem ducere rami. 760
 cuius ut in trunco fecit manus in pia vulnus,
 haud aliter fluxit discusso cortice sanguis,
 quam solet, ante aras ingens ubi victima taurus
 concidit, abrupta cruor e cervice profundi.

obstipuere omnes, aliquisque ex omnibus audet 765
 deterrere nefas saevamque inhibere bipennem:
 aspicit hunc "mentis" que "piae cape praemia!" dixit
 Thessalus inque virum convertit ab arbore ferrum

detruncatque caput repetitaque robora caedit,
 redditus e medio sonus est cum robore talis: 770
 "nympha sub hoc ego sum Cereri gratissima ligno,
 quae tibi factorum poenas instare tuorum
 vaticinor moriens, nostri solacia leti."
 persequitur scelus ille suum, labefactaque tandem
 ictibus innumeris adductaque funibus arbor 775
 corrui et multam prostravit pondere silvam.
 'Attonitae dryades damno nemorumque suoque,
 omnes germanae, Cererem cum vestibus atris
 maerentes adeunt poenamque Erycithonis orant.
 adnuit his capitisque sui pulcherrima motu 780
 concussit gravidis oneratos messibus agros,
 moliturque genus poenae miserabile, si non
 ille suis esset nulli miserabilis actis,
 pestifera lacerare Fame: quae quatenus ipsi
 non adeunda deae est (neque enim Cereremque Famemque 785
 fata coire sinunt), montani numinis unam
 talibus agrestem conpellat oreada dictis:
 "est locus extremis Scythiae glacialis in oris,
 triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus;
 Frigus iners illic habitant Pallorque Tremorque 790
 et ieiuna Fames: ea se in praecordia condant
 sacrilegi scelerata, iube, nec copia rerum
 vincat eam superetque meas certamine vires,
 neve viae spatium te terreat, accipe currus,
 accipe, quos frenis alte moderere, dracones!" 795
 et dedit; illa dato subvecta per aera curru
 devenit in Scythiam: rigidique cacumine montis
 (Caucason appellant) serpentum colla levavit
 quaesitamque Famem lapidoso vidit in agro
 unguibus et raras vellentem dentibus herbas. 800
 hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore,
 labra incana situ, scabrae rubigine fauces,
 dura cutis, per quam spectari viscera possent;
 ossa sub incurvis exstabant arida lumbis,
 ventris erat pro ventre locus; pendere putares 805
 pectus et a spinae tantummodo crate teneri.
 auxerat articulos macies, genuumque tumebat
 orbis, et inmodico prodibant tubere tali.
 'Hanc procul ut vidit, (neque enim est accedere iuxta
 ausa) refert mandata deae paulumque morata, 810

quamquam aberat longe, quamquam modo venerat illuc,
visa tamen sensisse famem est, retroque dracones
egit in Haemoniam versis sublimis habenis.

'Dicta Fames Cereris, quamvis contraria semper
illius est operi, peragit perque aera vento 815
ad iussam delata domum est, et protinus intrat
sacrilegi thalamos altoque sopore solutum
(noctis enim tempus) geminis amplectitur ulnis,
seque viro inspirat, faucesque et pectus et ora
adflat et in vacuis spargit ieiunia venis; 820
functaque mandato fecundum deserit orbem
inque domos inopes adsueta revertitur antra.

'Lenis adhuc Somnus placidis Erysichthona pennis
mulcebat: petit ille dapes sub imagine somni,
oraque vana movet dentemque in dente fatigat, 825
exercetque cibo delusum guttur inani
proque epulis tenues nequiquam devorat auras;
ut vero est expulsa quies, furit ardor edendi
perque avidas fauces incensaque viscera regnat.
nec mora; quod pontus, quod terra, quod educat aer, 830
poscit et adpositis queritur ieiunia mensis
inque epulis epulas quaerit; quodque urbibus esse,
quodque satis poterat populo, non sufficit uni,
plusque cupit, quo plura suam demittit in alvum.
utque fretum recipit de tota flumina terra 835
nec satiatur aquis peregrinosque ebibit amnes,
utque rapax ignis non umquam alimenta recusat
innumerasque trabes cremat et, quo copia maior
est data, plura petit turbaque voracior ipsa est:
sic epulas omnes Erysichthonis ora profani 840
accipiunt poscuntque simul. cibus omnis in illo
causa cibi est, semperque locus fit inanis edendo.

'Iamque fame patrias altique voragine ventris
attenuarat opes, sed inattenuata manebat
tum quoque dira fames, inplacataeque vigebat 845
flamma gulae. tandem, demisso in viscera censu,
filia restabat, non illo digna parente.
hanc quoque vendit inops: dominum generosa recusat
et vicina suas tendens super aequora palmas
"eripe me domino, qui raptae praemia nobis 850
virginitatis habes!" ait: haec Neptunus habebat;
qui prece non sprete, quamvis modo visa sequenti

esset ero, formamque novat vultumque virilem
 induit et cultus pisces capientibus aptos.
 hanc dominus spectans "o qui pendentia parvo 855
 aera cibo celas, moderator harundinis," inquit
 "sic mare conpositum, sic sit tibi piscis in unda
 credulus et nullos, nisi fixus, sentiat hamos:
 quae modo cum vili turbatis veste capillis
 litore in hoc steterat (nam stantem in litore vidi), 860
 dic, ubi sit: neque enim vestigia longius exstant."
 illa dei munus bene cedere sensit et a se
 se quaeri gaudens his est resecuta rogantem:
 "quisquis es, ignoscas; in nullam lumina partem
 gurgite ab hoc flexi studioque operatus inhaesi, 865
 quoque minus dubites, sic has deus aequoris artes
 adiuvet, ut nemo iamdudum litore in isto,
 me tamen excepto, nec femina constitit ulla."
 credidit et verso dominus pede pressit harenam
 elususque abiit: illi sua reddita forma est. 870
 ast ubi habere suam transformia corpora sensit,
 saepe pater dominis Triopeida tradit, at illa
 nunc equa, nunc ales, modo bos, modo cervus abibat
 praebebatque avido non iusta alimenta parenti.
 vis tamen illa mali postquam consumpserat omnem 875
 materiam derantque gravi nova pabula morbo,
 ipse suos artus lacerans divellere morsu
 coepit et infelix minuendo corpus alebat.—
 'Quid moror externis? etiam mihi nempe novandi est
 corporis, o iuvenis, numero finita, potestas. 880
 nam modo, qui nunc sum, videor, modo flector in anguem,
 armenti modo dux vires in cornua sumo,—
 cornua, dum potui. nunc pars caret altera telo
 frontis, ut ipse vides.' gemitus sunt verba secuti.

LIBER NONUS

Quae gemitus truncaeque deo Neptunius heros
causa rogat frontis; cui sic Calydonius amnis
coepit inornatos redimitus harundine crines:
'triste petis munus. quis enim sua proelia victus
commemorare velit? referam tamen ordine, nec tam 5
turpe fuit vinci, quam contendisse decorum est,
magnaue dat nobis tantus solacia victor.
nomine siqua suo fando pervenit ad aures
Deianira tuas, quondam pulcherrima virgo
multorumque fuit spes invidiosa procorum. 10
cum quibus ut soceri domus est intrata petiti,
"accipe me generum," dixi "Parthaone nate":
dixit et Alcides. alii cessere duobus.
ille Iovem socerum dare se, famamque laborum,
et superata suae referebat iussa novercae. 15
contra ego "turpe deum mortali cedere" dixi—
nondum erat ille deus—"dominum me cernis aquarum
cursibus obliquis inter tua regna fluentum.
nec gener externis hospes tibi missus ab oris,
sed popularis ero et rerum pars una tuarum. 20
tantum ne noceat, quod me nec regia Iuno
odit, et omnis abest iussorum poena laborum.
nam, quo te iactas, Alcmena nate, creatum,
Iuppiter aut falsus pater est, aut crimine verus.
matris adulterio patrem petis. elige, fictum 25
esse Iovem malis, an te per dedecus ortum."
taliam dicentem iamdudum lumine torvo
spectat, et accensae non fortiter imperat irae,
verbaque tot reddit: "melior mihi dextera lingua.
dummodo pugnando superem, tu vince loquendo" 30
congrediturque ferox. puduit modo magna locutum
cedere: reieci viridem de corpore vestem,
bracchiaque opposui, tenuique a pectore varas
in statione manus et pugnae membra paravi.
ille cavis hausto spargit me pulvere palmis, 35
inque vicem fulvae tactu flavescit harenae.
et modo cervicem, modo crura, modo ilia captat,
aut captare putes, omnique a parte lacessit.
me mea defendit gravitas frustraue petebar;

haud secus ac moles, magno quam murmure fluctus 40
 oppugnant; manet illa, suoque est pondere tuta.
 digredimur paulum, rursusque ad bella coimus,
 inque gradu stetimus, certi non cedere, eratque
 cum pede pes iunctus, totoque ego pectore pronus
 et digitos digitis et frontem fronte premebam. 45
 non aliter vidi fortes concurrere tauros,
 cum, pretium pugnae, toto nitidissima saltu
 expetitur coniunx: spectant armenta paventque
 nescia, quem maneat tanti victoria regni.
 ter sine profectu voluit nitentia contra 50
 reicere Alcides a se mea pectora; quarto
 excutit amplexus, adductaque bracchia solvit,
 impulsumque manu—certum est mihi vera fateri—
 protinus avertit, tergoque onerosus inhaesit.
 siqua fides,—neque enim ficta mihi gloria voce 55
 quaeritur—inposito pressus mihi monte videbar.
 vix tamen inserui sudore fluentia multo
 bracchia, vix solvi duros a corpore nexus.
 instat anhelanti, prohibetque resumere vires,
 et cervice mea potitur. tum denique tellus 60
 pressa genu nostro est, et harenas ore momordi.
 inferior virtute, meas devertor ad artes,
 elaborque viro longum formatus in anguem.
 qui postquam flexos sinuavi corpus in orbis,
 cumque fero movi linguam stridore bisulcam, 65
 risit, et inludens nostras Tirynthius artes
 "cuniarum labor est angues superare mearum,"
 dixit "et ut vincas alios, Acheloe, dracones,
 pars quota Lernaee serpens eris unus echidnae?
 vulneribus fecunda suis erat illa, nec ullum 70
 de centum numero caput est inpune recisum,
 quin gemino cervix herede valentior esset.
 hanc ego ramosam natis e caede colubris
 crescentemque malo domui, domitamque reclusi.
 quid fore te credis, falsum qui versus in anguem 75
 arma aliena moves, quem forma precaria celat?"
 dixerat, et summo digitorum vincula collo
 inicit: angebar, ceu guttura forcipe pressus,
 pollicibusque meas pugnabam evellere fauces.
 sic quoque devicto restabat tertia tauri 80
 forma trucis. tauro mutatus membra rebello.

induit ille toris a laeva parte lacertos,
admissumque trahens sequitur, depressaque dura
cornua figit humo, meque alta sternit harena.
nec satis hoc fuerat: rigidum fera dextera cornu 85
dum tenet, infregit, truncaque a fronte revellit.
naides hoc, pomis et odoro flore repletum,
sacrarunt; divesque meo Bona Copia cornu est.'

Dixerat: et nympe ritu succincta Dianae,
una ministrarum, fuis utrimque capillis, 90
incessit totumque tulit praedivite cornu
autumnum et mensas, felicia poma, secundas.
lux subit; et primo feriente cacumina sole
discedunt iuvenes, neque enim dum flumina pacem
et placidos habeant lapsus totaeque residant 95
opperiuntur aquae. vultus Achelous agrestes
et lacerum cornu mediis caput abdidit undis.

Huic tamen ablati doluit iactura decoris,
cetera sospes habet. capitis quoque fronde saligna
aut superinposita celatur harundine damnum. 100

at te, Nesse ferox, eiusdem virginis ardor
perdiderat volucris traiectione terga sagitta.
namque nova repetens patrios cum coniuge muros
venerat Eueni rapidas Iove natus ad undas.
uberius solito, nimbus hiemalibus auctus, 105
verticibusque frequens erat atque inperuis amnis.
intrepidum pro se, curam de coniuge agentem
Nessus adit, membrisque valens scitusque vadorum,
'officio' que 'meo ripa sistetur in illa
haec,' ait 'Alcide. tu viribus utere nando!' 110

pallentemque metu, fluviumque ipsumque timentem
tradidit Aonius pavidam Calydonida Nesso.
mox, ut erat, pharetraque gravis spolioque leonis—
nam clavam et curvos trans ripam miserat arcus—
'quandoquidem coepi, superentur flumina' dixit, 115
nec dubitat nec, qua sit clementissimus amnis,
quaerit, et obsequio deferri spernit aquarum.
iamque tenens ripam, missos cum tolleret arcus,
coniugis agnovit vocem Nessoque paranti
fallere depositum 'quo te fiducia' clamat 120
'vana pedum, violente, rapit? tibi, Nesse biformis,
dicimus. exaudi, nec res intercipe nostras.
si te nulla mei reverentia movit, at orbes

concubitus vetitos poterant inhibere paterni.
 haud tamen effugies, quamvis ope fidis equina; 125
 vulnere, non pedibus te consequar.' ultima dicta
 re probat, et missa fugientia terga sagitta
 traicit. exstabat ferrum de pectore aduncum.
 quod simul evulsum est, sanguis per utrumque foramen
 emicuit mixtus Lernaei tabe veneni. 130
 excipit hunc Nessus 'ne' que enim 'moriemur
 inulti' secum ait, et calido velamina tincta cruore
 dat munus raptae velut inritamen amoris.
 Longa fuit medii mora temporis, actaque magni
 Herculis inplerant terras odiumque novercae. 135
 victor ab Oechalia Cenaeo sacra parabat
 vota Iovi, cum Fama loquax praecessit ad aures,
 Deianira, tuas, quae veris addere falsa
 gaudet, et e minimo sua per mendacia crescit,
 Amphitryoniaden Ioles ardore teneri. 140
 credit amans, venerisque novae perterrita fama
 indulisit primo lacrimis, flendoque dolorem
 diffudit miseranda suum. mox deinde 'quid autem
 flemus?' ait 'paelex lacrimis laetabitur istis.
 quae quoniam adveniet, properandum aliquidque novandum est, 145
 dum licet, et nondum thalamos tenet altera nostros.
 conquerar, an sileam? repetam Calydonia, morerne?
 excedam tectis? an, si nihil amplius, obstem?
 quid si me, Meleagre, tuam memor esse sororem
 forte paro facinus, quantumque iniuria possit 150
 femineusque dolor, iugulata paelice testor?'
 in cursus animus varios abit. omnibus illis
 praetulit inbutam Nesseo sanguine vestem
 mittere, quae vires defecto reddat amori,
 ignaroque Lichae, quid tradat, nescia, luctus 155
 ipsa suos tradit blandisque miserrima verbis,
 dona det illa viro, mandat. capit inscius heros,
 induiturque umeris Lernaeae virus echidnae.
 Tura dabat primis et verba precantia flammis,
 vinaque marmoreas patera fundebat in aras: 160
 incaluit vis illa mali, resolutaque flammis
 Herculeos abiit late dilapsa per artus.
 dum potuit, solita gemitum virtute repressit.
 victa malis postquam est patientia, reppulit aras,
 inplevitque suis nemorosam vocibus Oeten. 165

nec mora, letiferam conatur scindere vestem:
qua trahitur, trahit illa cutem, foedumque relatu,
aut haeret membris frustra temptata revelli,
aut laceros artus et grandia detegit ossa.
ipse cruor, gelido ceu quondam lammina candens 170
tincta lacu, stridit coquiturque ardente veneno.
nec modus est, sorbent avidae praecordia flammae,
caeruleusque fluit toto de corpore sudor,
ambustique sonant nervi, caecaque medullis
tabe liquefactis tollens ad sidera palmas 175
'cladibus,' exclamat 'Saturnia, pascere nostris:
pascere, et hanc pestem specta, crudelis, ab alto,
corque ferum satia. vel si miserandus et hosti,
hoc est, si tibi sum, diris cruciatibus aegram
invisamque animam natamque laboribus aufer. 180
mors mihi munus erit; decet haec dare dona novercam.
ergo ego foedantem peregrino templa cruore
Busirin domui? saevoque alimenta parentis
Antaeo eripui? nec me pastoris Hiberi
forma triplex, nec forma triplex tua, Cerbere, movit? 185
vosne, manus, validi pressistis cornua tauri?
vestrum opus Elis habet, vestrum Stymphalides undae,
Partheniumque nemus? vestra virtute relatus
Thermodontiaco caelatus balteus auro,
pomaque ab insomni concustodita dracone? 190
nec mihi centauri potuere resistere, nec mi
Arcadiae vastator aper? nec profuit hydrae
crescere per damnum geminasque resumere vires?
quid, cum Thracis equos humano sanguine pingues
plenaque corporibus laceris praesepia vidi, 195
visaue deieci, dominumque ipsosque peremi?
his elisa iacet moles Nemeaea lacertis:
hac caelum cervice tuli. defessa iubendo est
saeva Iovis coniunx: ego sum indefessus agendo.
sed nova pestis adest, cui nec virtute resisti 200
nec telis armisque potest. pulmonibus errat
ignis edax imis, perque omnes pascitur artus.
at valet Eurystheus! et sunt, qui credere possint
esse deos?' dixit, perque altam saucius Oeten
haud aliter graditur, quam si venabula taurus 205
corpore fixa gerat, factique refugerit auctor.
saepe illum gemitus edentem, saepe frementem,

saepe retemptantem totas infringere vestes
sternentemque trabes irascentemque videres
montibus aut patrio tendentem bracchia caelo. 210

Ecce Lichan trepidum latitantem rupe cavata
aspicit, utque dolor rabiem conlegerat omnem,
'tune, Licha,' dixit 'feralia dona dedisti?
tune meae necis auctor eris?' tremit ille, pavetque
pallidus, et timide verba excusantia dicit. 215

dicentem genibusque manus adhibere parantem
corripit Alcides, et terque quaterque rotatum
mittit in Euboicas tormento fortius undas.
ille per aerias pendens induruit auras:

utque ferunt imbres gelidis concreescere ventis, 220
inde nives fieri, nivibus quoque molle rotatis
astringi et spissa glomerari grandine corpus,
sic illum validis iactum per inane lacertis
exsanguemque metu nec quicquam umoris habentem
in rigidos versum silices prior edidit aetas. 225

nunc quoque in Euboico scopulus brevis eminent alto
gurgite et humanae servat vestigia formae,
quem, quasi sensurum, nautae calcare verentur,
appellantque Lichan. at tu, Iovis inclita proles,
arboribus caesis, quas ardua gesserat Oete, 230

inque pyram structis arcum pharetramque capacem
regnaque visuras iterum Troiana sagittas
ferre iubes Poeante satum, quo flamma ministro
subdita. dumque avidis comprehenditur ignibus agger,
congeriem silvae Nemeaeo vellere summam 235
sternis, et inposita clavae cervice recumbis,
haud alio vultu, quam si conviva iaceres
inter plena meri redimitus pocula sertis.

Iamque valens et in omne latus diffusa sonabat,
securisque artus contemptoremque petebat 240
flamma suum. timere dei pro vindice terrae.

quos ita, sensit enim, laeto Saturnius ore
Iuppiter adloquitur: 'nostra est timor iste voluptas,
o superi, totoque libens mihi pectore grator,
quod memoris populi dicor rectorque paterque 245
et mea progenies vestro quoque tuta favore est.
nam quamquam ipsius datur hoc inmanibus actis,
obligor ipse tamen. sed enim nec pectora vano
fida metu paveant. Oetaeas spernite flammas!

omnia qui vicit, vincet, quos cernitis, ignes; 250
 nec nisi materna Vulcanum parte potentem
 sentiet. aeternum est a me quod traxit, et expers
 atque immune necis, nullaque domabile flamma.
 idque ego defunctum terra caelestibus oris
 accipiam, cunctisque meum laetabile factum 255
 dis fore confido. siquis tamen Hercule, siquis
 forte deo doliturus erit, data praemia nolet,
 sed meruisse dari sciet, invitique probabit.
 adsensere dei. coniunx quoque regia visa est
 cetera non duro, duro tamen ultima vultu 260
 dicta tulisse Iovis, seque indoluisse notatam.
 interea quodcumque fuit populabile flammae,
 Mulciber abstulerat, nec cognoscenda remansit
 Herculis effigies, nec quicquam ab imagine ductum
 matris habet, tantumque Iovis vestigia servat. 265
 utque novus serpens posita cum pelle senecta
 luxuriare solet, squamaque nitere recenti,
 sic ubi mortales Tirynthius exuit artus,
 parte sui meliore viget, maiorque videri
 coepit et augusta fieri gravitate verendus. 270
 quem pater omnipotens inter cava nubila raptum
 quadriiugo curru radiantibus intulit astris.
 Sensit Atlas pondus. neque adhuc Stheneleius iras
 solverat Eurystheus, odiumque in prole paternum
 exercebat atrox. at longis anxia curis 275
 Argolis Alcmene, questus ubi ponat aniles,
 cui referat nati testatos orbe labores,
 cuive suos casus, Iolen habet. Herculis illam
 imperiis thalamoque animoque receperat Hyllus,
 inpleratque uterum generoso semine; cui sic 280
 incipit Alcmene: 'faveant tibi numina saltem,
 conripiantque moras tum cum matura vocabis
 praepositam timidis parientibus Ilithyiam,
 quam mihi difficilem Iunonis gratia fecit.
 namque laboriferi cum iam natalis adesset 285
 Herculis et decimum premeretur sidere signum,
 tendebat gravitas uterum mihi, quodque ferebam,
 tantum erat, ut posses auctorem dicere tecti
 ponderis esse Iovem. nec iam tolerare labores
 ulterius poteram. quin nunc quoque frigidus artus, 290
 dum loquor, horror habet, parsque est meminisse doloris.

septem ego per noctes, totidem cruciata diebus,
 fessa malis, tendensque ad caelum bracchia, magno
 Lucinam Nixosque pares clamore vocabam.
 illa quidem venit, sed praecorrupta, meumque 295
 quae donare caput Iunoni vellet iniquae.
 utque meos audit gemitus, subsedit in illa
 ante fores ara, dextroque a poplite laevum
 pressa genu et digitis inter se pectine iunctis
 sustinuit partus. tacita quoque carmina voce 300
 dixit, et inceptos tenuerunt carmina partus.
 nitor, et ingrato facio convicia demens
 vana Iovi, cupioque mori, moturaque duros
 verba queror silices. matres Cadmeides adsunt,
 votaue suscipiunt, exhortanturque dolentem. 305
 una ministrarum, media de plebe, Galanthis,
 flava comas, aderat, faciendis strenua iussis,
 officiis dilecta suis. ea sensit iniqua
 nescio quid Iunone geri, dumque exit et intrat
 saepe fores, divam residentem vidit in ara 310
 bracchiaque in genibus digitis conexa tenentem,
 et "quaecumque es," ait "dominae gratare. levata est
 Argolis Alcmene, potiturque puerpera voto."
 exsiluit, iunctasque manus pavefacta remisit
 diva potens uteri: vinclis levor ipsa remissis. 315
 numine decepto risisse Galanthis fama est.
 ridentem prensamque ipsis dea saeva capillis
 traxit, et e terra corpus relevare volentem
 arcuit, inque pedes mutavit bracchia primos.
 strenuitas antiqua manet; nec terga colorem 320
 amisere suum: forma est diversa priori.
 quae quia mendaci parientem iuverat ore,
 ore parit nostrasque domos, ut et ante, frequentat.'
 Dixit, et admonitu veteris commota ministrae
 ingemuit. quam sic nurus est affata dolentem: 325
 'te tamen, o genetrix, alienae sanguine nostro
 rapta movet facies. quid si tibi mira sororis
 fata meae referam? quamquam lacrimaeque dolorque
 impediunt, prohibentque loqui. fuit unica matri—
 me pater ex alia genuit—notissima forma 330
 Oechalidum, Dryope. quam virginitate carentem
 vimque dei passam Delphos Delonque tenentis
 excipit Andraemon, et habetur coniuge felix.

est lacus, adclivis devexo margine formam
 litoris efficiens, summum myrteta coronant. 335
 venerat huc Dryope fatorum nescia, quoque
 indignere magis, nymphis latura coronas,
 inque sinu puerum, qui nondum impleverat annum,
 dulce ferebat onus tepidique ope lactis alebat.
 haut procul a stagno Tyrios imitata colores 340
 in spem bacarum florebat aquatica lotos.
 carpserat hinc Dryope, quos oblectamina nato
 porrigeret, flores, et idem factura videbar—
 namque aderam—vidi guttas e flore cruentas
 decidere et tremulo ramos horrore moveri. 345
 scilicet, ut referunt tardi nunc denique agrestes,
 Lotis in hanc nymphe, fugiens obscena Priapi,
 contulerat versos, servato nomine, vultus.
 'Nescierat soror hoc. quae cum perterrita retro
 ire et adoratis vellet discedere nymphis, 350
 haeserunt radice pedes. convellere pugnat,
 nec quicquam, nisi summa movet. subcrescit ab imo,
 totaque paulatim lentus premit inguina cortex.
 ut vidit, conata manu laniare capillos,
 fronde manum implevit: frondes caput omne tenebant. 355
 at puer Amphissos (namque hoc avus Eurytus illi
 addiderat nomen) materna rigescere sentit
 ubera; nec sequitur ducentem lacteus umor.
 spectatrix aderam fati crudelis, opemque
 non poteram tibi ferre, soror, quantumque valebam, 360
 crescentem truncum ramosque amplexa morabar,
 et, fateor, volui sub eodem cortice condi.
 'Ecce vir Andraemon genitorque miserrimus adsunt,
 et quaerunt Dryopen: Dryopen quaerentibus illis
 ostendi loton. tepido dant oscula ligno, 365
 adfusique suae radicibus arboris haerent.
 nil nisi iam faciem, quod non foret arbor, habebat
 cara soror: lacrimae misero de corpore factis
 inrorant foliis, ac, dum licet, oraque praestant
 vocis iter, tales effundit in aera questus: 370
 "siqua fides miseris, hoc me per numina iuro
 non meruisse nefas. patior sine crimine poenam.
 viximus innocuae. si mentior, arida perdam
 quas habeo frondes, et caesa securibus urar.
 hunc tamen infantem maternis demite ramis, 375

et date nutrici, nostrarque sub arbore saepe
 lac facitote bibat, nostrarque sub arbore ludat.
 cumque loqui poterit, matrem facitote salutet,
 et tristis dicat 'latet hoc in stipite mater.'
 stagna tamen timeat, nec carpat ab arbore flores, 380
 et frutices omnes corpus putet esse dearum.
 care vale coniunx, et tu, germana, paterque!
 qui, siqua est pietas, ab acutae vulnere falcis,
 a pecoris morsu frondes defendite nostras.
 et quoniam mihi fas ad vos incumbere non est, 385
 erigite huc artus, et ad oscula nostra venite,
 dum tangi possum, parvumque attollite natum!
 plura loqui nequeo. nam iam per candida mollis
 colla liber serpit, summoque cacumine condor.
 ex oculis removete manus. sine munere vestro 390
 contegat inductus morientia lumina cortex!"
 desierant simul ora loqui, simul esse. diuque
 corpore mutato rami caluere recentes.'
 Dumque refert Iole factum mirabile, dumque
 Eurytidos lacrimas admoto pollice siccatur 395
 Alcmena (flet et ipsa tamen) compescuit omnem
 res nova tristitiam. nam limine constitit alto
 paene puer dubiaque tegens lanugine malas,
 ora reformatus primos Iolaus in annos.
 hoc illi dederat Iunonia muneris Hebe, 400
 victa viri precibus. quae cum iurare pararet,
 dona tributuram post hunc se talia nulli,
 non est passa Themis: 'nam iam discordia Thebae
 bella movent,' dixit 'Capaneusque nisi ab Iove vinci
 haud poterit, fientque pares in vulnere fratres, 405
 subductaque suos manes tellure videbit
 vivus adhuc vates; ultusque parente parentem
 natus erit facto pius et sceleratus eodem
 attonitusque malis, exul mentisque domusque,
 vultibus Eumenidum matrisque agitabitur umbris, 410
 donec eum coniunx fatale poposcerit aurum,
 cognatumque latus Phegeius hauserit ensis.
 tum demum magno petet hos Acheloia supplex
 ab Iove Calliroe natis infantibus annos
 addat, neve necem sinat esse ultoris inultam. 415
 Iuppiter his motus privignae dona nurusque
 praecipiet, facietque viros inpubibus annis.'

Haec ubi faticano venturi praescia dixit
ore Themis, vario superi sermone fremebant,
et, cur non aliis eadem dare dona liceret, 420
murmur erat. queritur veteres Pallantias annos
coniugis esse sui, queritur canescere mitis
Iasiona Ceres, repetitum Mulciber aevum
poscit Ericthonio, Venerem quoque cura futuri
tangit, et Anchisae renovare paciscitur annos. 425
cui studeat, deus omnis habet; crescitque favore
turbida seditio, donec sua Iuppiter ora
solvit, et 'o! nostri siqua est reverentia,' dixit
'quo ruitis? tantumne aliquis sibi posse videtur,
fata quoque ut superet? fatis Iolaus in annos, 430
quos egit, rediit. fati iuvenescere debent
Calliroe geniti, non ambitione nec armis.
vos etiam, quoque hoc animo meliore feratis,
me quoque fata regunt. quae si mutare valerem,
nec nostrum seri curvarent Aeacon anni, 435
perpetuumque aevi florem Rhadamanthus haberet
cum Minoe meo, qui propter amara senectae
pondera despicitur, nec quo prius ordine regnat.'

Dicta Iovis movere deos; nec sustinet ullus,
cum videat fessos Rhadamanthon et Aeacon annis 440
et Minoa, queri. qui, dum fuit integer aevi,
terruebat magnas ipso quoque nomine gentes;
tunc erat invalidus, Deionidenque iuventae
robore Miletum Phoeboque parente superbum
pertimuit, credensque suis insurgere regnis, 445
haut tamen est patriis arcere penatibus ausus.
sponte fugis, Milete, tua, celerique carina
Aegaeas metiris aquas, et in Aside terra
moenia constituis positoris habentia nomen.
hic tibi, dum sequitur patriae curvamina ripae, 450
filia Maeandri totiens redeuntis eodem
cognita Cyanee, praestanti corpora forma,
Byblida cum Cauno, prolem est enixa gemellam.

Byblis in exemplo est, ut ament concessa puellae,
Byblis Apollinei correpta cupidine fratris; 455
non soror ut fratrem, nec qua debebat, amabat.
illa quidem primo nullos intellegit ignes,
nec peccare putat, quod saepius oscula iungat,
quod sua fraterno circumdet bracchia collo;

mendacique diu pietatis fallitur umbra. 460
 paulatim declinat amor, visuraque fratrem
 culta venit, nimiumque cupit formosa videri
 et siqua est illic formosior, invidet illi.
 sed nondum manifesta sibi est, nullumque sub illo
 igne facit votum, verumtamen aestuat intus. 465
 iam dominum appellat, iam nomina sanguinis odit,
 Byblida iam mavult, quam se vocet ille sororem.
 Spes tamen obscenas animo demittere non est
 ausa suo vigilans; placida resoluta quiete
 saepe videt quod amat: visa est quoque iungere fratri 470
 corpus et erubuit, quamvis sopita iacebat.
 somnus abit; silet illa diu repetitque quietis
 ipsa suae speciem dubiaque ita mente profatur:
 'me miseram! tacitae quid vult sibi noctis imago?
 quam nolim rata sit! cur haec ego somnia vidi? 475
 ille quidem est oculis quamvis formosus iniquis
 et placet, et possim, si non sit frater, amare,
 et me dignus erat. verum nocet esse sororem.
 dummodo tale nihil vigilans committere temptem,
 saepe licet simili redeat sub imagine somnus! 480
 testis abest somno, nec abest imitata voluptas.
 pro Venus et tenera volucer cum matre Cupido,
 gaudia quanta tuli! quam me manifesta libido
 contigit! ut iacui totis resoluta medullis!
 ut meminisse iuvat! quamvis brevis illa voluptas 485
 noxque fuit praeceps et coeptis invida nostris.
 'O ego, si liceat mutato nomine iungi,
 quam bene, Caune, tuo poteram nurus esse parenti!
 quam bene, Caune, meo poteras gener esse parenti!
 omnia, di facerent, essent communia nobis, 490
 praeter avos: tu me vellem generosior esses!
 nescioquam facies igitur, pulcherrime, matrem;
 at mihi, quae male sum, quos tu, sortita parentes,
 nil nisi frater eris. quod obest, id habebimus unum.
 quid mihi significant ergo mea visa? quod autem 495
 somnia pondus habent? an habent et somnia pondus?
 di melius! di nempe suas habuere sorores.
 sic Saturnus Opem iunctam sibi sanguine duxit,
 Oceanus Tethyn, Iunonem rector Olympi.
 sunt superis sua iura! quid ad caelestia ritus 500
 exigere humanos diversaue foedera tempto?

aut nostro vetitus de corde fugabitur ardor,
aut hoc si nequeo, peream, precor, ante toroque
mortua componar, positaeque det oscula frater.
et tamen arbitrium quaerit res ista duorum! 505
finge placere mihi: scelus esse videbitur illi.

'At non Aeolidae thalamos timuere sororum!
unde sed hos novi? cur haec exempla paravi?
quo feror? obscenae procul hinc discedite flammae
nec, nisi qua fas est germanae, frater ametur! 510
si tamen ipse mei captus prior esset amore,
forsitan illius possem indulgere furori.
ergo ego, quae fueram non reiectura petentem,
ipsa petam! poterisne loqui? poterisne fateri?
coget amor, potero! vel, si pudor ora tenebit, 515
littera celatos arcana fatebitur ignes.'

Hoc placet, haec dubiam vicit sententia mentem.
in latus erigitur cubitoque innixa sinistro
'viderit: insanos' inquit 'fateamur amores!
ei mihi, quo labor? quem mens mea concipit ignem?' 520
et meditata manu componit verba trementi.
dextra tenet ferrum, vacuum tenet altera ceram.
incipit et dubitat, scribit damnatque tabellas,
et notat et delet, mutat culpatque probatque
inque vicem sumptas ponit positasque resumit. 525
quid velit ignorat; quicquid factura videtur,
displicet. in vultu est audacia mixta pudori.
scripta 'soror' fuerat; visum est delere sororem
verbaque correctis incidere talia ceris:
'quam, nisi tu dederis, non est habitura salutem, 530
hanc tibi mittit amans: pudet, a, pudet edere nomen,
et si quid cupiam quaeris, sine nomine vellem
posset agi mea causa meo, nec cognita Byblis
ante forem, quam spes votorum certa fuisset.

'Esse quidem laesi poterat tibi pectoris index 535
et color et macies et vultus et umida saepe
lumina nec causa suspiria mota patenti
et crebri amplexus, et quae, si forte notasti,
oscula sentiri non esse sororia possent.
ipsa tamen, quamvis animo grave vulnus habebam, 540
quamvis intus erat furor igneus, omnia feci
(sunt mihi di testes), ut tandem sanior essem,
pugnauitque diu violenta Cupidinis arma

effugere infelix, et plus, quam ferre puellam
 posse putes, ego dura tuli. superata fateri 545
 cogor, opemque tuam timidis exposcere votis.
 tu servare potes, tu perdere solus amantem:
 elige, utrum facias. non hoc inimica precatur,
 sed quae, cum tibi sit iunctissima, iunctior esse
 expetit et vinclo tecum propiore ligari. 550
 iura senes norint, et quid liceatque nefasque
 fasque sit, inquirant, legumque examina servent.
 conveniens Venus est annis temeraria nostris.
 quid liceat, nescimus adhuc, et cuncta licere
 credimus, et sequimur magnorum exempla deorum. 555
 nec nos aut durus pater aut reverentia famae
 aut timor impedit: tantum sit causa timendi,
 dulcia fraterno sub nomina furta tegemus.
 est mihi libertas tecum secreta loquendi,
 et damus amplexus, et iungimus oscula coram. 560
 quantum est, quod desit? miserere fatentis amorem,
 et non fassurae, nisi cogeret ultimus ardor,
 neve merere meo subscribi causa sepulchro.'
 Talia nequiquam perarantem plena reliquit
 cera manum, summusque in margine versus adhaesit. 565
 protinus inpressa signat sua crimina gemma,
 quam tinxit lacrimis (linguam defecerat umor):
 deque suis unum famulis pudibunda vocavit,
 et pavidum blandita 'fer has, fidissime, nostro'
 dixit, et adiecit longo post tempore 'fratri.' 570
 cum daret, elapsae manibus cecidere tabellae.
 omine turbata est, misit tamen. apta minister
 tempora nactus adit traditque latentia verba.
 attonitus subita iuvenis Maeandrius ira
 proicit acceptas lecta sibi parte tabellas, 575
 vixque manus retinens trepidantis ab ore ministri,
 'dum licet, o vetitae scelerate libidinis auctor,
 effuge!' ait 'qui, si nostrum tua fata pudorem
 non traherent secum, poenas mihi morte dedisses.'
 ille fugit pavidus, dominaeque ferocia Cauni 580
 dicta refert. palles audita, Bybli, repulsa,
 et pavet obsessum glaciale frigore corpus.
 mens tamen ut rediit, pariter rediere furores,
 linguaque vix tales icto dedit aere voces:
 'et merito! quid enim temeraria vulneris huius 585

indicium feci? quid, quae celandae fuerunt,
tam cito commisi properatis verba tabellis?
ante erat ambiguus animi sententia dictis
praetemptanda mihi. ne non sequeretur euntem,
parte aliqua veli, qualis foret aura, notare 590
debueram, tutoque mari decurrere, quae nunc
non exploratis inplevi linthea ventis.
auferor in scopulos igitur, subversaue toto
obruor oceano, neque habent mea vela recursus.
'Quid quod et omnibus certis prohibebat amori 595
indulgere meo, tum cum mihi ferre iubenti
excidit et fecit spes nostras cera caducas?
nonne vel illa dies fuerat, vel tota voluntas,
sed potius mutanda dies? deus ipse monebat
signaque certa dabat, si non male sana fuisset. 600
et tamen ipsa loqui, nec me committere cerae
debueram, praesensque meos aperire furores.
vidisset lacrimas, vultum vidisset amantis;
plura loqui poteram, quam quae cepere tabellae.
invito potui circumdare brachia collo, 605
et, si reicerer, potui moritura videri
amplectique pedes, adfusaue poscere vitam.
omnia fecissem, quorum si singula duram
flectere non poterant, potuissent omnia, mentem.
forsitan et missi sit quaedam culpa ministri: 610
non adiit apte, nec legit idonea, credo,
tempora, nec petiit horamque animumque vacantem.
'Haec nocuere mihi. neque enim est de tigride natus
nec rigidas silices solidumve in pectore ferrum
aut adamanta gerit, nec lac bibit ille leaenae. 615
vincetur! repetendus erit, nec taedia coepti
ulla mei capiam, dum spiritus iste manebit.
nam primum, si facta mihi revocare liceret,
non coepisse fuit: coepta expugnare secundum est.
quippe nec ille potest, ut iam mea vota relinquam, 620
non tamen ausorum semper memor esse meorum.
et, quia desierim, leviter voluisse videbor,
aut etiam temptasse illum insidiisque petisse,
vel certe non hoc, qui plurimus urget et urit
pectora nostra, deo, sed victa libidine credar; 625
denique iam nequeo nil commisisse nefandum.
et scripsi et petii: reserata est nostra voluntas;

ut nihil adiciam, non possum innoxia dici.
 quod superest, multum est in vota, in crimina parvum.'
 dixit, et (incertae tanta est discordia mentis), 630
 cum pigeat temptasse, libet temptare. modumque
 exit et infelix committit saepe repelli.
 mox ubi finis abest, patriam fugit ille nefasque,
 inque peregrina ponit nova moenia terra.
 Tum vero maestam tota Miletida mente 635
 defecisse ferunt, tum vero a pectore vestem
 diripuit planxitque suos furibunda lacertos;
 iamque palam est demens, inconcessaeque fatetur
 spem veneris, siquidem patriam invisosque penates
 deserit, et profugi sequitur vestigia fratris. 640
 utque tuo motae, proles Semeleia, thyrso
 Ismariae celebrant repetita triennia bacchae,
 Byblida non aliter latos ululasse per agros
 Bubasides videre nurus. quibus illa relictis
 Caras et armiferos Lelegas Lyciamque pererrat. 645
 iam Cragon et Limyren Xanthique reliquerat undas,
 quoque Chimaera iugo mediis in partibus ignem,
 pectus et ora leae, caudam serpentis habebat.
 deficient silvae, cum tu lassata sequendo
 concidis, et dura positis tellure capillis, 650
 Bybli, iaces, frondesque tuo premis ore caducas.
 saepe illam nymphae teneris Lelegeides ulnis
 tollere conantur, saepe, ut medeatur amori,
 praecipiant, surdaeque adhibent solacia menti.
 muta iacet, viridesque suis tenet unguibus herbas 655
 Byblis, et umectat lacrimarum gramina rivo.
 naidas his venam, quae numquam arescere posset,
 subposuisse ferunt. quid enim dare maius habebant?
 protinus, ut secto piceae de cortice guttae,
 utve tenax gravida manat tellure bitumen; 660
 utve sub adventu spirantis lene favoni
 sole remollescit quae frigore constitit unda;
 sic lacrimis consumpta suis Phoebeia Byblis
 vertitur in fontem, qui nunc quoque vallibus illis
 nomen habet dominae, nigraque sub ilice manat. 665
 Fama novi centum Cretaeas forsitan urbes
 implesset monstri, si non miracula nuper
 Iphide mutata Crete propiora tulisset.
 proxima Cnosiaco nam quondam Phaestia regno

progenuit tellus ignotum nomine Ligdum, 670
 ingenua de plebe virum, nec census in illo
 nobilitate sua maior, sed vita fidesque
 inculpata fuit. gravidae qui coniugis aures
 vocibus his monuit, cum iam prope partus adesset.
 'quae voveam, duo sunt: minimo ut relevere dolore, 675
 utque marem parias. onerosior altera sors est,
 et vires fortuna negat. quod abominor, ergo
 edita forte tuo fuerit si femina partu,—
 invitus mando; pietas, ignosce!—necetur.'
 dixerat, et lacrimis vultum lavere profusis, 680
 tam qui mandabat, quam cui mandata dabantur.
 sed tamen usque suum vanis Telethusa maritum
 sollicitat precibus, ne spem sibi ponat in arto.
 certa sua est Ligdo sententia. iamque ferendo
 vix erat illa gravem maturo pondere ventrem, 685
 cum medio noctis spatio sub imagine somni
 Inachis ante torum, pompa comitata sacrorum,
 aut stetit aut visa est. inerant lunaria fronti
 cornua cum spicis nitido flaventibus auro
 et regale decus; cum qua latrator Anubis, 690
 sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis,
 quique premit vocem digitoque silentia suadet;
 sinistrae erant, numquamque satis quaesitus Osiris,
 plenaque somniferis serpens peregrina venenis.
 tum velut excussam somno et manifesta videntem 695
 sic adfata dea est: 'pars o Telethusa mearum,
 pone graves curas, mandataque falle mariti.
 nec dubita, cum te partu Lucina levarit,
 tollere quicquid erit. dea sum auxiliaris opemque
 exorata fero; nec te coluisse quereris 700
 ingratum numen.' monuit, thalamoque recessit.
 laeta toro surgit, purasque ad sidera supplex
 Cressa manus tollens, rata sint sua visa, precatur.
 Ut dolor increvit, seque ipsum pondus in auras
 expulit, et nata est ignaro femina patre, 705
 iussit ali mater puerum mentita. fidemque
 res habuit, neque erat ficti nisi conscia nutrix.
 vota pater solvit, nomenque inponit avitum:
 Iphis avus fuerat. gavisata est nomine mater,
 quod commune foret, nec quemquam falleret illo. 710
 inde incepta pia mendacia fraude latebant.

cultus erat pueri; facies, quam sive puellae,
sive dares puero, fuerat formosus uterque.

Tertius interea decimo successerat annus:
cum pater, Iphi, tibi flavam despondet Ianthen, 715
inter Phaestiadas quae laudatissima formae
dote fuit virgo, Dictaeo nata Teleste.
par aetas, par forma fuit, primasque magistris
acceperere artes, elementa aetatis, ab isdem.
hinc amor ambarum tetigit rude pectus, et aequum 720
vulnus utrique dedit, sed erat fiducia dispar:
coniugium pactaeque exspectat tempora taedae,
quamque virum putat esse, virum fore credit Ianthe;
Iphis amat, qua posse frui desperat, et auget
hoc ipsum flammam, ardetque in virgine virgo, 725
vixque tenens lacrimas 'quis me manet exitus,' inquit
'cognita quam nulli, quam prodigiosa novaeque
cura tenet Veneris? si di mihi parcere vellent,
parcere debuerant; si non, et perdere vellent,
naturale malum saltem et de more dedissent. 730
nec vaccam vaccae, nec equas amor urit equarum:
urit oves aries, sequitur sua femina cervum.
sic et aves coeunt, interque animalia cuncta
femina femineo conrepta cupidine nulla est.
vellem nulla forem! ne non tamen omnia Crete 735
monstra ferat, taurum dilexit filia Solis,
femina nempe marem. meus est furiosior illo,
si verum profitemur, amor. tamen illa secuta est
spem Veneris; tamen illa dolis et imagine vaccae
passa bovem est, et erat, qui deciperetur, adulter. 740
huc licet ex toto sollertia confluat orbe,
ipse licet revolet ceratis Daedalus alis,
quid faciet? num me puerum de virgine doctis
artibus efficiet? num te mutabit, Ianthe?
'Quin animum firmas, teque ipsa recolligis, Iphi, 745
consiliique inopes et stultos excutis ignes?
quid sis nata, vide, nisi te quoque decipis ipsam,
et pete quod fas est, et ama quod femina debes!
spes est, quae faciat, spes est, quae pascat amorem.
hanc tibi res adimit. non te custodia caro 750
arcet ab amplexu, nec cauti cura mariti,
non patris asperitas, non se negat ipsa roganti,
nec tamen est potiunda tibi, nec, ut omnia fiant,

esse potes felix, ut dique hominesque laborent.
 nunc quoque votorum nulla est pars vana meorum, 755
 dique mihi faciles, quicquid valuere, dederunt;
 quodque ego, vult genitor, vult ipsa, socerque futurus.
 at non vult natura, potentior omnibus istis,
 quae mihi sola nocet. venit ecce optabile tempus,
 luxque iugalis adest, et iam mea fiet Ianthe— 760
 nec mihi continget: mediis sitiemus in undis.
 pronuba quid Iuno, quid ad haec, Hymenaeae, venitis
 sacra, quibus qui ducat abest, ubi nubimus ambae?'
 pressit ab his vocem. nec lenius altera virgo
 aestuat, utque celer venias, Hymenaeae, precatur. 765
 quae petit, haec Telethusa timens modo tempora differt,
 nunc ficto languore moram trahit, omina saepe
 visaque causatur. sed iam consumpserat omnem
 materiam ficti, dilataque tempora taedae
 institerant, unusque dies restabat. at illa 770
 crinalem capiti vittam nataeque sibique
 detrahit, et passis aram complexa capillis
 'Isi, Paraetonium Mareoticaque arva Pharonque
 quae colis, et septem digestum in cornua Nilum:
 fer, precor,' inquit 'opem, nostroque medere timori! 775
 te, dea, te quondam tuaque haec insignia vidi
 cunctaque cognovi, sonitum comitantiaque aera
 sistrorum, memorique animo tua iussa notavi.
 quod videt haec lucem, quod non ego punior, ecce
 consilium munusque tuum est. miserere duarum, 780
 auxilioque iuva!' lacrimae sunt verba secutae.
 visa dea est movisse suas (et moverat) aras,
 et templi tremuere fores, imitataque lunam
 cornua fulserunt, crepuitque sonabile sistrum.
 non segura quidem, fausto tamen omine laeta 785
 mater abit templo. sequitur comes Iphis euntem,
 quam solita est, maiore gradu, nec candor in ore
 permanet, et vires augentur, et acrior ipse est
 vultus, et incomptis brevior mensura capillis,
 plusque vigoris adest, habuit quam femina. nam quae 790
 femina nuper eras, puer es! date munera templis,
 nec timida gaudete fide! dant munera templis,
 addunt et titulum: titulus breve carmen habebat:
 dona : puer : solvit : quae : femina : voverat : iphis.
 postera lux radiis latum patefecerat orbem, 795

cum Venus et Iuno sociosque Hymenaeus ad ignes
conveniunt, potiturque sua puer Iphis Ianthe.

LIBER DECIMUS

Inde per immensum croceo velatus amictu
aethera digreditur Ciconumque Hymenaeus ad oras
tendit et Orphea nequiquam voce vocatur.
adfuit ille quidem, sed nec sollemnia verba
nec laetos vultus nec felix attulit omen. 5
fax quoque, quam tenuit, lacrimoso stridula fumo
usque fuit nullosque invenit motibus ignes.
exitus auspicio gravior: nam nupta per herbas
dum nova naiadum turba comitata vagatur,
occidit in talum serpentis dente recepto. 10
quam satis ad superas postquam Rhodopeius auras
deflevit vates, ne non temptaret et umbras,
ad Styga Taenaria est ausus descendere porta
perque leves populos simulacraque functa sepulcro
Persephonen adiit inamoenaque regna tenentem 15
umbrarum dominum pulsisque ad carmina nervis
sic ait: 'o positi sub terra numina mundi,
in quem reccidimus, quicquid mortale creamur,
si licet et falsi positis ambagibus oris
vera loqui sinitis, non huc, ut opaca viderem 20
Tartara, descendi, nec uti villosa colubris
terna Medusaei vincirem guttura monstri:
causa viae est coniunx, in quam calcata venenum
vipera diffudit crescentesque abstulit annos.
posse pati volui nec me temptasse negabo: 25
vicit Amor. supera deus hic bene notus in ora est;
an sit et hic, dubito: sed et hic tamen auguror esse,
famaque si veteris non est mentita rapinae,
vos quoque iunxit Amor. per ego haec loca plena timoris,
per Chaos hoc ingens vastique silentia regni, 30
Eurydices, oro, properata retexite fata.
omnia debemur vobis, paulumque morati
serius aut citius sedem properamus ad unam.
tendimus huc omnes, haec est domus ultima, vosque
humani generis longissima regna tenetis. 35
haec quoque, cum iustos matura peregerit annos,
iuris erit vestri: pro munere poscimus usum;
quodsi fata negant veniam pro coniuge, certum est
nolle redire mihi: leto gaudete duorum.'

Talia dicentem nervosque ad verba moventem 40
 exsanguis flebant animae; nec Tantalus undam
 captavit refugam, stupuitque Ixionis orbis,
 nec carpere iecur volucres, urnisque vacarunt
 Belides, inque tuo sedisti, Sisyphus, saxo.
 tunc primum lacrimis victarum carmine fama est 45
 Eumenidum maduisse genas, nec regia coniunx
 sustinet oranti nec, qui regit ima, negare,
 Eurydicenque vocant: umbras erat illa recentes
 inter et incessit passu de vulnere tardo.
 hanc simul et legem Rhodopeius accipit heros, 50
 ne flectat retro sua lumina, donec Avernas
 exierit valles; aut inrita dona futura.
 carpitur adclivis per muta silentia trames,
 arduus, obscurus, caligine densus opaca,
 nec procul afuerunt telluris margine summae: 55
 hic, ne deficeret, metuens avidusque videndi
 flexit amans oculos, et protinus illa relapsa est,
 brachiaque intendens prendique et prendere certans
 nil nisi cedentes infelix arripit auras.
 iamque iterum moriens non est de coniuge quicquam 60
 questa suo (quid enim nisi se quereretur amatam?)
 supremumque 'vale,' quod iam vix auribus ille
 acciperet, dixit revolutaque rursus eodem est.
 Non aliter stupuit gemina nece coniugis Orpheus,
 quam tria qui timidus, medio portante catenas, 65
 colla canis vidit, quem non pavor ante reliquit,
 quam natura prior saxo per corpus oborto,
 quique in se crimen traxit voluitque videri
 Olenos esse nocens, tuque, o confisa figurae,
 infelix Lethaea, tuae, iunctissima quondam 70
 pectora, nunc lapides, quos umida sustinet Ide.
 orantem frustra iterum transire volentem
 portitor arcuerat: septem tamen ille diebus
 squalidus in ripa Cereris sine munere sedit;
 cura dolorque animi lacrimaeque alimenta fuere. 75
 esse deos Erebi crudeles questus, in altam
 se recipit Rhodopen pulsumque aquilonibus Haemum.
 Tertius aequoreis inclusum Piscibus annum
 finierat Titan, omnemque refugerat Orpheus
 femineam Venerem, seu quod male cesserat illi, 80
 sive fidem dederat; multas tamen ardor habebat

iungere se vati, multae doluere repulsae.
ille etiam Thracum populis fuit auctor amorem
in teneros transferre mares citraque iuventam
aetatis breve ver et primos carpere flores. 85

Collis erat collemque super planissima campi
area, quam viridem faciebant graminis herbae:
umbra loco deerat; qua postquam parte resedit
dis genitus vates et fila sonantia movit,
umbra loco venit: non Chaonis afuit arbor, 90
non nemus Heliadum, non frondibus aesculus altis,
nec tiliae molles, nec fagus et innuba laurus,
et coryli fragiles et fraxinus utilis hastis
enodisque abies curvataque glandibus ilex
et platanus genialis acerque coloribus impar 95
amnicolaeque simul salices et aquatica lotos
perpetuoque virens buxum tenuesque myricae
et bicolor myrtus et bacis caerulea tinus.
vos quoque, flexipedes hederæ, venistis et una
pampineae vites et amictæ vitibus ulmi 100
ornique et piceae pomoque onerata rubenti
arbutus et lentæ, victoris præmia, palme
et succincta comas hirsutaque vertice pinus,
grata deum matri, siquidem Cybeleius Attis
exiit hac hominem truncoque induruit illo. 105

Adfuit huic turbae metas imitata cupressus,
nunc arbor, puer ante deo dilectus ab illo,
qui citharam nervis et nervis temperat arcum.
namque sacer nymphis Carthaea tenentibus arva
ingens cervus erat, lateque patentibus altas 110
ipse suo capiti præbebat cornibus umbras.
cornua fulgebant auro, demissaque in armos
pendebant tereti gemmata monilia collo.
bulla super frontem parvis argentea loris
vincta movebatur; parilesque ex aere nitebant 115
auribus e geminis circum cava tempora bacæ;
isque metu vacuus naturalique pavore
deposito celebrare domos mulcendaque colla
quamlibet ignotis manibus præbere solebat.
sed tamen ante alios, Cææ pulcherrime gentis, 120
gratus erat, Cyparisse, tibi: tu pabula cervum
ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undam,
tu modo texebas varios per cornua flores,

nunc eques in tergo residens huc laetus et illuc
mollia purpureis frenabas ora capistris. 125

Aestus erat mediusque dies, solisque vapore
concava litorei fervebant bracchia Cancri:
fessus in herbosa posuit sua corpora terra
cervus et arborea frigus ducebat ab umbra.
hunc puer inprudens iaculo Cyparissus acuto 130
fixit et, ut saevo morientem vulnere vidit,
velle mori statuit. quae non solacia Phoebus
dixit et, ut leviter pro materiaque doleret,
admonuit! gemit ille tamen munusque supremum
hoc petit a superis, ut tempore lugeat omni. 135
iamque per immensos egesto sanguine fletus
in viridem verti coeperunt membra colorem,
et, modo qui nivea pendebant fronte capilli,
horrida caesaries fieri sumptoque rigore
sidereum gracili spectare cacumine caelum. 140
ingemuit tristisque deus 'lugebere nobis
lugebisque alios aderisque dolentibus' inquit.

Tale nemus vates attraxerat inque ferarum
concilio, medius turbae, volucrumque sedebat.
ut satis impulsas temptavit pollice chordas 145
et sensit varios, quamvis diversa sonarent,
concordare modos, hoc vocem carmine movit:
'ab Iove, Musa parens, (cedunt Iovis omnia regno)
carmina nostra move! Iovis est mihi saepe potestas
dicta prius: cecini plectro graviore Gigantas 150
sparsaque Phlegraeis victricia fulmina campis.
nunc opus est leviores lyra, puerosque canamus
dilectos superis inconcessisque puellas
ignibus attonitas meruisse libidine poenam.

'Rex superum Phrygii quondam Ganymedis amore 155
arsit, et inventum est aliquid, quod Iuppiter esse,
quam quod erat, mallet. nulla tamen alite verti
dignatur, nisi quae posset sua fulmina ferre.
nec mora, percusso mendacibus aere pennis
abripit Iliaden; qui nunc quoque pocula miscet 160
invitaque Iovi nectar Iunone ministrat.

'Te quoque, Amyclide, posuisset in aethere Phoebus,
tristia si spatium ponendi fata dedissent.
qua licet, aeternus tamen es, quotiensque repellit
ver hiemem, Piscique Aries succedit aquoso, 165

tu totiens oreris viridique in caespite flores.
 te meus ante omnes genitor dilexit, et orbe
 in medio positi caruerunt praeside Delphi,
 dum deus Eurotan inmunitamque frequentat
 Sparten, nec citharae nec sunt in honore sagittae: 170
 inmemor ipse sui non retia ferre recusat,
 non tenuisse canes, non per iuga montis iniqui
 ire comes, longaque alit adsuetudine flammas.
 iamque fere medius Titan venientis et actae
 noctis erat spatioque pari distabat utrimque, 175
 corpora veste levant et suco pinguis olivi
 splendescunt latique ineunt certamina disci.
 quem prius aerias libratum Phoebus in auras
 misit et oppositas disiecit pondere nubes;
 reccidit in solidam longo post tempore terram 180
 pondus et exhibuit iunctam cum viribus artem.
 protinus imprudens actusque cupidine lusus
 tollere Taenarides orbem properabat, at illum
 dura repercusso subiecit verbere tellus
 in vultus, Hyacinthe, tuos. expalluit aequae 185
 quam puer ipse deus conlapsosque excipit artus,
 et modo te refovet, modo tristia vulnera siccant,
 nunc animam admotis fugientem sustinet herbis.
 nil prosunt artes: erat inmedicabile vulnus.
 ut, siquis violas rigidumve papaver in horto 190
 liliaque infringat fulvis horrentia linguis,
 marcida demittant subito caput illa vietum
 nec se sustineant spectentque cacumine terram:
 sic vultus moriens iacet et defecta vigore
 ipsa sibi est oneri cervix umeroque recumbit. 195
 "laberis, Oealide, prima fraudate iuventa,"
 Phoebus ait "videoque tuum, mea crimina, vulnus.
 tu dolor es facinusque meum: mea dextera leto
 inscribenda tuo est. ego sum tibi funeris auctor.
 quae mea culpa tamen, nisi si lusisse vocari 200
 culpa potest, nisi culpa potest et amasse vocari?
 atque utinam tecumque mori vitamque liceret
 reddere! quod quoniam fatali lege tenemur,
 semper eris mecum memorique haerebis in ore.
 te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt, 205
 flosque novus scripto gemitus imitabere nostros.
 tempus et illud erit, quo se fortissimus heros

addat in hunc florem folioque legatur eodem."
 talia dum vero memorantur Apollinis ore,
 ecce cruor, qui fusus humo signaverat herbas, 210
 desinit esse cruor, Tyrioque nitentior ostro
 flos oritur formamque capit, quam lilia, si non
 purpureus color his, argenteus esset in illis.
 non satis hoc Phoebo est (is enim fuit auctor honoris):
 ipse suos gemitus foliis inscribit, et AI AI 215
 flos habet inscriptum, funestaque littera ducta est.
 nec genuisse pudet Sparten Hyacinthon: honorque
 durat in hoc aevi, celebrandaque more priorum
 annua praelata redeunt Hyacinthia pompa.
 'At si forte roges fecundam Amathunta metallis, 220
 an genuisse velit Propoetidas, abnuat aequae
 atque illos, gemino quondam quibus aspera cornu
 frons erat, unde etiam nomen traxere Cerastae.
 ante fores horum stabat Iovis Hospitis ara;
 ignarus sceleris quam siquis sanguine tinctam 225
 advena vidisset, mactatos crederet illic
 lactantes vitulos Amathusiacasque bidentes:
 hospes erat caesus! sacris offensa nefandis
 ipsa suas urbes Ophiusiaque arva parabat
 deserere alma Venus. "sed quid loca grata, quid urbes 230
 peccavere meae? quod" dixit "crimen in illis?
 exilio poenam potius gens inopia pendat
 vel nece vel siquid medium est mortisque fugaeque.
 idque quid esse potest, nisi versae poena figurae?"
 dum dubitat, quo mutet eos, ad cornua vultum 235
 flexit et admonita est haec illis posse relinqui
 grandiaque in torvos transformat membra iuvencos.
 'Sunt tamen obscenae Venerem Propoetides ausae
 esse negare deam; pro quo sua numinis ira
 corpora cum fama primae vulgasse feruntur, 240
 utque pudor cessit, sanguisque induruit oris,
 in rigidum parvo silicem discrimine versae.
 'Quas quia Pygmalion aevum per crimen agentis
 viderat, offensus vitiis, quae plurima menti
 femineae natura dedit, sine coniuge caelebs 245
 vivebat thalamique diu consorte carebat.
 interea niveum mira feliciter arte
 sculpsit ebur formamque dedit, qua femina nasci
 nulla potest, operisque sui concepit amorem.

virginis est verae facies, quam vivere credas, 250
 et, si non obstet reverentia, velle moveri:
 ars adeo latet arte sua. miratur et haurit
 pectore Pygmalion simulati corporis ignes.
 saepe manus operi temptantes admovet, an sit
 corpus an illud ebur, nec adhuc ebur esse fatetur. 255
 oscula dat reddique putat loquiturque tenetque
 et credit tactis digitos insidere membris
 et metuit, pressos veniat ne livor in artus,
 et modo blanditias adhibet, modo grata puellis
 munera fert illi conchas teretesque lapillos 260
 et parvas volucres et flores mille colorum
 liliaque pictasque pilas et ab arbore lapsas
 Heliadum lacrimas; ornat quoque vestibus artus,
 dat digitis gemmas, dat longa monilia collo,
 aure leves baccae, redimicula pectore pendent: 265
 cuncta decent; nec nuda minus formosa videtur.
 conlocat hanc stratis concha Sidonide tinctis
 adpellatque tori sociam adclinataque colla
 mollibus in plumis, tamquam sensura, reponit.
 'Festa dies Veneris tota celeberrima Cypro 270
 venerat, et pandis inductae cornibus aurum
 conciderant ictae nivea cervice iuvencae,
 turaque fumabant, cum munere functus ad aras
 constitit et timide "si, di, dare cuncta potestis,
 sit coniunx, opto," non ausus "eburnea virgo" 275
 dicere, Pygmalion "similis mea" dixit "eburnae."
 sensit, ut ipsa suis aderat Venus aurea festis,
 vota quid illa velint et, amici numinis omen,
 flamma ter accensa est apicemque per aera duxit.
 ut rediit, simulacra suae petit ille puellae 280
 incumbensque toro dedit oscula: visa tepere est;
 admovet os iterum, manibus quoque pectora temptat:
 temptatum mollescit ebur positoque rigore
 subsidit digitis ceditque, ut Hymettia sole
 cera remollescit tractataque pollice multas 285
 flectitur in facies ipsoque fit utilis usu.
 dum stupet et dubie gaudet fallique veretur,
 rursus amans rursusque manu sua vota retractat.
 corpus erat! saliunt temptatae pollice venae.
 tum vero Paphius plenissima concipit heros 290
 verba, quibus Veneri grates agat, oraque tandem

ore suo non falsa premit, dataque oscula virgo
 sensit et erubuit timidumque ad lumina lumen
 attollens pariter cum caelo vidit amantem.
 coniugio, quod fecit, adest dea, iamque coactis 295
 cornibus in plenum noviens lunaribus orbem
 illa Paphon genuit, de qua tenet insula nomen.
 'Editus hac ille est, qui si sine prole fuisset,
 inter felices Cinyras potuisset haberi.
 dira canam; procul hinc natae, procul este parente 300
 aut, mea si vestras mulcebunt carmina mentes,
 desit in hac mihi parte fides, nec credite factum,
 vel, si credetis, facti quoque credite poenam.
 si tamen admissum sinit hoc natura videri,
 [gentibus Ismariis et nostro gratulor orbi,] 305
 gratulor huic terrae, quod abest regionibus illis,
 quae tantum genuere nefas: sit dives amomo
 cinnamaque costumque suum sudataque ligno
 tura ferat floresque alios Panchaia tellus,
 dum ferat et murræ: tanti nova non fuit arbor. 310
 ipse negat nocuisse tibi sua tela Cupido,
 Myrrha, facesque suas a crimine vindicat isto;
 stipite te Stygio tumidisque adflavit echidnis
 e tribus una soror: scelus est odisse parentem,
 hic amor est odio maius scelus.—undique lecti 315
 te cupiunt proceres, totoque Oriente iuventus
 ad thalami certamen adest: ex omnibus unum
 elige, Myrrha, virum, dum ne sit in omnibus unus.
 illa quidem sentit foedoque repugnat amori
 et secum "quo mente feror? quid molior?" inquit 320
 "di, precor, et pietas sacrataque iura parentum,
 hoc prohibete nefas scelerique resistite nostro,
 si tamen hoc scelus est. sed enim damnare negatur
 hanc Venerem pietas: coeunt animalia nullo
 cetera dilectu, nec habetur turpe iuvencae 325
 ferre patrem tergo, fit equo sua filia coniunx,
 quasque creavit init pecudes caper, ipsaque, cuius
 semine concepta est, ex illo concipit ales.
 felices, quibus ista licent! humana malignas
 cura dedit leges, et quod natura remittit, 330
 invida iura negant. gentes tamen esse feruntur,
 in quibus et nato genetrix et nata parenti
 iungitur, et pietas geminato crescit amore.

me miseram, quod non nasci mihi contigit illic,
 fortunaque loci laedor!—quid in ista revolvor? 335
 spes interdictae, discedite! dignus amari
 ille, sed ut pater, est.—ergo, si filia magni
 non essem Cinyrae, Cinyrae concumbere possem:
 nunc, quia iam meus est, non est meus, ipsaque damno
 est mihi proximitas: aliena potentior essem. 340
 ire libet procul hinc patriaeque relinquere fines,
 dum scelus effugiam; retinet malus ardor euntem,
 ut praesens spectem Cinyran tangamque loquarque
 osculaque admoveam, si nil conceditur ultra.
 ultra autem spectare aliquid potes, in pia virgo? 345
 et quot confundas et iura et nomina, sentis?
 tune eris et matris paelex et adultera patris?
 tune soror nati genetrixque vocabere fratris?
 nec metues atro crinitas angue sorores,
 quas facibus saevis oculos atque ora petentes 350
 noxia corda vident? at tu, dum corpore non es
 passa nefas, animo ne concipe neve potentis
 concubitu vetito naturae pollue foedus!
 velle puta: res ipsa vetat; pius ille memorque est
 moris—et o vellem similis furor esset in illo!" 355
 'Dixerat, at Cinyras, quem copia digna procorum,
 quid faciat, dubitare facit, scitatur ab ipsa,
 nominibus dictis, cuius velit esse mariti;
 illa silet primo patriisque in vultibus haerens
 aestuat et tepido suffundit lumina rore. 360
 virginei Cinyras haec credens esse timoris,
 flere vetat siccatque genas atque oscula iungit;
 Myrrha datis nimium gaudet consultaque, qualem
 optet habere virum, "similem tibi" dixit; at ille
 non intellectam vocem conlaudat et "esto 365
 tam pia semper" ait. pietatis nomine dicto
 demisit vultus sceleris sibi conscia virgo.
 'Noctis erat medium, curasque et corpora somnus
 solverat; at virgo Cinyreia pervigil igni
 carpitur indomito furiosaque vota retractat 370
 et modo desperat, modo vult temptare, pudetque
 et cupit, et, quid agat, non invenit, utque securi
 saucia trabs ingens, ubi plaga novissima restat,
 quo cadat, in dubio est omnique a parte timetur,
 sic animus vario labefactus vulnere nutat 375

huc levis atque illuc momentaque sumit utroque,
nec modus et requies, nisi mors, reperitur amoris.
mors placet. erigitur laqueoque innectere fauces
destinat et zona summo de poste revincta
"care, vale, Cinyra, causamque intellege mortis!" 380
dixit et aptabat pallenti vincula collo.

'Murmura verborum fidas nutricis ad aures
pervenisse ferunt limen servantis alumnae.
surgit anus reseratque fores mortisque paratae
instrumenta videns spatio conclamat eodem 385
seque ferit scinditque sinus ereptaque collo
vincula dilaniat; tum denique flere vacavit,
tum dare complexus laqueique requirere causam.
muta silet virgo terramque inmota tuetur
et deprensa dolet tardae conamina mortis. 390
instat anus canosque suos et inania nudans
ubera per cunas alimentaque prima precatur,
ut sibi committat, quicquid dolet. illa rogantem
aversata gemit; certa est exquirere nutrix
nec solam spondere fidem. "dic" inquit "opemque 395
me sine ferre tibi: non est mea pigra senectus.
seu furor est, habeo, quae carmine sanet et herbis;
sive aliquis nocuit, magico lustrabere ritu;
ira deum sive est, sacris placabilis ira.
quid rear ulterius? certe fortuna domusque 400
sospes et in cursu est: vivunt genetrixque paterque."
Myrrha patre audito suspiria duxit ab imo
pectore; nec nutrix etiamnum concipit ullum
mente nefas aliquemque tamen praesentit amorem;
propositique tenax, quodcumque est, orat, ut ipsi 405
indicet, et gremio lacrimantem tollit anili
atque ita complectens infirmis membra lacertis
"sensimus," inquit "amas! et in hoc mea (pone timorem)
sedulitas erit apta tibi, nec sentiet umquam
hoc pater." exiit gremio furibunda torumque 410
ore premens "discede, precor, miseroque pudori
parce!" ait; instanti "discede, aut desine" dixit
"quaerere, quid doleam! scelus est, quod scire laboras."
horret anus tremulasque manus annisque metuque
tendit et ante pedes supplex procumbit alumnae 415
et modo blanditur, modo, si non conscia fiat,
terret et indicium laquei coeptaeque minatur

mortis et officium commisso spondet amori.
extulit illa caput lacrimisque inplevit obortis
pectora nutricis conataque saepe fateri 420
saepe tenet vocem pudibundaque vestibus ora
textit et "o" dixit "felicem coniuge matrem!"
hactenus, et gemuit. gelidus nutricis in artus
ossaque (sensit enim) penetrat tremor, albaque toto
vertice canities rigidis stetit hirta capillis, 425
multaque, ut excuteret diros, si posset, amores,
addidit. at virgo scit se non falsa moneri;
certa mori tamen est, si non potiatur amore.
"vive," ait haec, "potiere tuo"—et, non ausa "parente"
dicere, conticuit promissaque numine firmat. 430

'Festa piae Cereris celebrabant annua matres
illa, quibus nivea velatae corpora veste
primitias frugum dant spicea sarta suarum
perque novem noctes venerem tactusque viriles
in vetitis numerant: turba Cenchreis in illa 435
regis adest coniunx arcanaque sacra frequentat.
ergo legitima vacuus dum coniuge lectus,
nacta gravem vino Cinyran male sedula nutrix,
nomine mentito veros exponit amores
et faciem laudat; quaesitis virginis annis 440
"par" ait "est Myrrhae." quam postquam adducere iussa est
utque domum rediit, "gaude, mea" dixit "alumna:
vicimus!" infelix non toto pectore sentit
laetitiam virgo, praesagaque pectora maerent,
sed tamen et gaudet: tanta est discordia mentis. 445

'Tempus erat, quo cuncta silent, interque triones
flexerat obliquo plaustrum temone Bootes:
ad facinus venit illa suum; fugit aurea caelo
luna, tegunt nigrae latitantia sidera nubes;
nox caret igne suo; primus tegis, Icare, vultus, 450
Erigoneque pio sacrata parentis amore.
ter pedis offensi signo est revocata, ter omen
funereus bubo letali carmine fecit:
it tamen, et tenebrae minuunt noxque atra pudorem;
nutricisque manum laeva tenet, altera motu 455
caecum iter explorat. thalami iam limina tangit,
iamque fores aperit, iam ducitur intus: at illi
poplite succiduo genua intremuere, fugitque
et color et sanguis, animusque relinquit euntem.

quoque suo propior sceleri est, magis horret, et ausi 460
 paenitet, et vellet non cognita posse reverti.
 cunctantem longaeva manu deducit et alto
 admotam lecto cum traderet "accipe," dixit,
 "ista tua est, Cinyra" devotaque corpora iunxit.
 accipit obsceno genitor sua viscera lecto 465
 virgineosque metus levat hortaturque timentem.
 forsitan aetatis quoque nomine "filia" dixit,
 dixit et illa "pater," sceleri ne nomina desint.
 'Plena patris thalamis excedit et in pia diro
 semina fert utero conceptaque crimina portat. 470
 postera nox facinus geminat, nec finis in illa est,
 cum tandem Cinyras, avidus cognoscere amantem
 post tot concubitus, inlato lumine vidit
 et scelus et natam verbisque dolore retentis
 pendenti nitidum vagina deripit ensem; 475
 Myrrha fugit: tenebrisque et caecae munere noctis
 intercepta neci est latosque vagata per agros
 palmiferos Arabas Panchaeaque rura relinquit
 perque novem erravit redeuntis cornua lunae,
 cum tandem terra requievit fessa Sabaea; 480
 vixque uteri portabat onus. tum nescia voti
 atque inter mortisque metus et taedia vitae
 est tales complexa preces: "o si qua patetis
 numina confessis, merui nec triste recusato
 supplicium, sed ne violem vivosque superstes 485
 mortuaque extinctos, ambobus pellite regnis
 mutataeque mihi vitamque necemque negate!"
 numen confessis aliquod patet: ultima certe
 vota suos habuere deos. nam crura loquentis
 terra supervenit, ruptosque obliqua per ungues 490
 porrigitur radix, longi firmamina trunci,
 ossaque robur agunt, mediaque manente medulla
 sanguis it in sucos, in magnos brachia ramos,
 in parvos digiti, duratur cortice pellis.
 iamque gravem crescens uterum perstrinxerat arbor 495
 pectoraque obruerat collumque operire parabat:
 non tulit illa moram venientique obvia ligno
 subsedit mersitque suos in cortice vultus.
 quae quamquam amisit veteres cum corpore sensus,
 flet tamen, et tepidae manant ex arbore guttae. 500
 est honor et lacrimis, stillataque cortice murra

nomen erile tenet nulloque tacebitur aevo.

'At male conceptus sub robore creverat infans
quaerebatque viam, qua se genetrice relictā
exsereret; media gravidus tumet arbore venter. 505

tendit onus matrem; neque habent sua verba dolores,
nec Lucina potest parientis voce vocari.

nitenti tamen est similis curvataque crebros
dat gemitus arbor lacrimisque cadentibus umet.
constitit ad ramos mitis Lucina dolentes 510

admovitque manus et verba puerpera dixit:
arbor agit rimas et fissa cortice vivum
reddit onus, vagitque puer; quem mollibus herbis
naides inpositum lacrimis unxere parentis.
laudaret faciem Livor quoque; qualia namque 515

corpora nudorum tabula pinguntur Amorum,
talis erat, sed, ne faciat discrimina cultus,
aut huic adde leves, aut illis deme pharetras.

'Labitur occulte fallitque volatilis aetas,
et nihil est annis velocius: ille sorore 520

natus avoque suo, qui conditus arbore nuper,
nuper erat genitus, modo formosissimus infans,
iam iuvenis, iam vir, iam se formosior ipso est,
iam placet et Veneri matrisque ulciscitur ignes.
namque pharetratus dum dat puer oscula matri, 525

inscius exstanti destrinxit harundine pectus;
laesa manu natum dea reppulit: altius actum
vulnus erat specie primoque fefellerat ipsam.
capta viri forma non iam Cythereia curat
litora, non alto repetit Paphon aequore cinctam 530

piscosamque Cnidon gravidamve Amathunta metallis;
abstinet et caelo: caelo praefertur Adonis.

hunc tenet, huic comes est adsuetaque semper in umbra
indulgere sibi formamque augere colendo

per iuga, per silvas dumosaque saxa vagatur 535
fine genus vestem ritu succincta Dianae

hortaturque canes tutaeque animalia praedae,
aut pronos lepores aut celsum in cornua cervum
aut agitat dammas; a fortibus abstinet apris
raptosque lupos armatosque unguibus ursos 540

vitat et armenti saturatos caede leones.

te quoque, ut hos timeas, siquid prodesse monendo
possit, Adoni, monet, "fortis" que "fugacibus esto"

inquit; "in audaces non est audacia tuta.
 parce meo, iuvenis, temerarius esse periclo, 545
 neve feras, quibus arma dedit natura, lacesse,
 stet mihi ne magno tua gloria. non movet aetas
 nec facies nec quae Venerem movere, leones
 saetigerosque sues oculosque animosque ferarum.
 fulmen habent acres in aduncis dentibus apri, 550
 impetus est fulvis et vasta leonibus ira,
 invisumque mihi genus est." quae causa, roganti
 "dicam," ait "et veteris monstrum mirabere culpae.
 sed labor insolitus iam me lassavit, et, ecce,
 opportuna sua blanditur populus umbra, 555
 datque torum caespes: libet hac requiescere tecum"
 (et requievit) "humo" pressitque et gramen et ipsum
 inque sinu iuvenis posita cervice reclinis
 sic ait ac mediis interserit oscula verbis:
 "Forsitan audieris aliquam certamine cursus 560
 veloces superasse viros: non fabula rumor
 ille fuit; superabat enim. nec dicere posses,
 laude pedum formaene bono praestantior esset.
 scitanti deus huic de coniuge 'coniuge' dixit
 'nil opus est, Atalanta, tibi: fuge coniugis usum. 565
 nec tamen effugies teque ipsa viva carebis.'
 territa sorte dei per opacas innuba silvas
 vivit et instantem turbam violenta procorum
 condicione fugat, 'ne' c 'sum potiunda, nisi' inquit
 'victa prius cursu. pedibus contendite mecum: 570
 praemia veloci coniunx thalamique dabuntur,
 mors pretium tardis: ea lex certaminis esto.'
 illa quidem inmitis, sed (tanta potentia formae est)
 venit ad hanc legem temeraria turba procorum.
 sederat Hippomenes cursus spectator iniqui 575
 et 'petitur cuiquam per tanta pericula coniunx?'
 dixerat ac nimios iuvenum damnarat amores;
 ut faciem et posito corpus velamine vidit,
 quale meum, vel quale tuum, si femina fias,
 obstipuit tollensque manus 'ignoscite,' dixit 580
 'quos modo culpavi! nondum mihi praemia nota,
 quae peteretis, erant.' laudando concipit ignes
 et, ne quis iuvenum currat velocius, optat
 invidiaque timet. 'sed cur certaminis huius
 intemptata mihi fortuna relinquitur?' inquit 585

'audentes deus ipse iuvat!' dum talia secum
 exigit Hippomenes, passu volat alite virgo.
 quae quamquam Scythica non setius ire sagitta
 Aonio visa est iuveni, tamen ille decorem
 miratur magis: et cursus facit ipse decorem. 590
 aura refert ablata citis talaria plantis,
 tergaque iactantur crines per eburnea, quaeque
 poplitibus suberant picto genualia limbo;
 inque puellari corpus candore ruborem
 traxerat, haud aliter, quam cum super atria velum 595
 candida purpureum simulatas inficit umbras.
 dum notat haec hospes, decursa novissima meta est,
 et tegitur festa victrix Atalanta corona.
 dant gemitum victi penduntque ex foedere poenas.
 "Non tamen eventu iuvenis deterritus horum 600
 constitit in medio vultuque in virgine fixo
 'quid facilem titulum superando quaeris inertes?
 mecum confer' ait. 'seu me fortuna potentem
 fecerit, a tanto non indignabere vinci:
 namque mihi genitor Megareus Onchestius, illi 605
 est Neptunus avus, pronepos ego regis aquarum,
 nec virtus citra genus est; seu vincar, habebis
 Hippomene victo magnum et memorabile nomen.'
 talia dicentem molli Schoeneia vultu
 aspicit et dubitat, superari an vincere malit, 610
 atque ita 'quis deus hunc formosis' inquit 'iniquus
 perdere vult caraeque iubet discrimine vitae
 coniugium petere hoc? non sum, me iudice, tanti.
 nec forma tangor, (poteram tamen hac quoque tangi)
 sed quod adhuc puer est; non me movet ipse, sed aetas. 615
 quid, quod inest virtus et mens interrita leti?
 quid, quod ab aequorea numeratur origine quartus?
 quid, quod amat tantique putat conubia nostra,
 ut pereat, si me fors illi dura negarit?
 dum licet, hospes, abi thalamosque relinque cruentos. 620
 coniugium crudele meum est, tibi nubere nulla
 nolet, et optari potes a sapiente puella.—
 cur tamen est mihi cura tui tot iam ante peremptis?
 viderit! intereat, quoniam tot caede procorum
 admonitus non est agiturque in taedia vitae.— 625
 occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum,
 indignamque necem pretium patietur amoris?

non erit invidiae victoria nostra ferendae.
sed non culpa mea est! utinam desistere velles,
aut, quoniam es demens, utinam velocior esses! 630
at quam virgineus puerili vultus in ore est!
a! miser Hippomene, nollem tibi visa fuissem!
vivere dignus eras. quodsi felicior essem,
nec mihi coniugium fata inportuna negarent,
unus eras, cum quo sociare cubilia vellem.' 635
dixerat, utque rudis primoque cupidine tacta,
quod facit, ignorans amat et non sentit amorem.

"Iam solitos poscunt cursus populusque paterque,
cum me sollicita proles Neptunia voce
invocat Hippomenes 'Cytherea,' que 'conprecor, ausis 640
adsit' ait 'nostris et quos dedit, adiuvet ignes.'
detulit aura preces ad me non invida blandas:
motaque sum, fateor, nec opis mora longa dabatur.

est ager, indigenae Tamasenum nomine dicunt,
telluris Cypriae pars optima, quem mihi prisci 645
sacravere senes templisque accedere dotem
hanc iussere meis; medio nitet arbor in arvo,
fulva comas, fulvo ramis crepitantibus auro:
hinc tria forte mea veniens decerpta ferebam
aurea poma manu nullique videnda nisi ipsi 650
Hippomenen adii docuique, quis usus in illis.

signa tubae dederant, cum carcere pronus uterque
emicat et summam celeri pede libat harenam:
posse putes illos sicco freta radere passu
et segetis canae stantes percurrere aristas. 655

adiciunt animos iuveni clamorque favorque
verbaque dicentum 'nunc, nunc incumbere tempus!
Hippomene, propera! nunc viribus utere totis!
pelle moram: vinces!' dubium, Megareius heros
gaudeat an virgo magis his Schoeneia dictis. 660

o quotiens, cum iam posset transire, morata est
spectatosque diu vultus invita reliquit!
aridus e lasso veniebat anhelitus ore,
metaque erat longe: tum denique de tribus unum
fetibus arboreis proles Neptunia misit. 665
obstipuit virgo nitidique cupidine pomi
declinat cursus aurumque volubile tollit;
praeterit Hippomenes: resonant spectacula plausu.
illa moram celeri cessataque tempora cursu

corrigit atque iterum iuvenem post terga relinquit: 670
 et rursus pomi iactu remorata secundi
 consequitur transitque virum. pars ultima cursus
 restabat; 'nunc' inquit 'ades, dea muneris auctor!'
 inque latus campi, quo tardius illa rediret,
 iecit ab obliquo nitidum iuvenaliter aurum. 675
 an peteret, virgo visa est dubitare: coegi
 tollere et adieci sublato pondera malo
 inpediique oneris pariter gravitate moraque,
 neve meus sermo cursu sit tardior ipso,
 praeterita est virgo: duxit sua praemia victor. 680
 "Dignane, cui grates ageret, cui turis honorem
 ferret, Adoni, fui? nec grates inmemor egit,
 nec mihi tura dedit. subitam convertor in iram,
 contemptuque dolens, ne sim spernenda futuris,
 exemplo caveo meque ipsa exhortor in ambos: 685
 templa, deum Matri quae quondam clarus Echion
 fecerat ex voto, nemorosis abdita silvis,
 transibant, et iter longum requiescere suasit;
 illic concubitus intempestiva cupido
 occupat Hippomenen a numine concita nostro. 690
 luminis exigui fuerat prope templa recessus,
 speluncae similis, nativo pumice tectus,
 religione sacer prisca, quo multa sacerdos
 lignea contulerat veterum simulacra deorum;
 hunc init et vetito temerat sacraria probro. 695
 sacra retorserunt oculos, turrिताque Mater
 an Stygia sontes dubitavit mergeret unda:
 poena levis visa est; ergo modo levia fulvae
 colla iubae velant, digiti curvantur in unguis,
 ex umeris armi fiunt, in pectora totum 700
 pondus abit, summae cauda verruntur harenae;
 iram vultus habet, pro verbis murmura reddunt,
 pro thalamis celebrant silvas aliisque timendi
 dente premunt domito Cybeleia frena leones.
 hos tu, care mihi, cumque his genus omne ferarum, 705
 quod non terga fugae, sed pugnae pectora praebet,
 effuge, ne virtus tua sit damnosa duobus!"
 'Illa quidem monuit iunctisque per aera cycnis
 carpit iter, sed stat monitis contraria virtus.
 forte suem latebris vestigia certa secuti 710
 excivere canes, silvisque exire parantem

fixerat obliquo iuvenis Cinyreius ictu:
 protinus excussit pando venabula rostro
 sanguine tincta suo trepidumque et tuta petentem
 trux aper insequitur tososque sub inguine dentes 715
 abdidit et fulva moribundum stravit harena.
 vecta levi curru medias Cytherea per auras
 Cypron olorinis nondum pervenerat alis:
 agnovit longe gemitum morientis et albas
 flexit aves illuc, utque aethere vidit ab alto 720
 exanimem inque suo iactantem sanguine corpus,
 desiluit pariterque sinum pariterque capillos
 rupit et indignis percussit pectora palmis
 questaque cum fatis "at non tamen omnia vestri
 iuris erunt" dixit. "luctus monumenta manebunt 725
 semper, Adoni, mei, repetitaque mortis imago
 annua plangoris peraget simulamina nostri;
 at cruor in florem mutabitur. an tibi quondam
 femineos artus in olentes vertere mentas,
 Persephone, licuit: nobis Cinyreius heros 730
 invidiae mutatus erit?" sic fata cruorem
 nectare odorato sparsit, qui tinctus ab illo
 intumuit sic, ut fulvo perlucida caeno
 surgere bulla solet, nec plena longior hora
 facta mora est, cum flos de sanguine concolor ortus, 735
 qualem, quae lento celant sub cortice granum,
 punica ferre solent; brevis est tamen usus in illo;
 namque male haerentem et nimia levitate caducum
 excutiunt idem, qui praestant nomina, venti.'

LIBER UNDECIMUS

Carmine dum tali silvas animosque ferarum
Threicius vates et saxa sequentia ducit,
ecce nurus Ciconum tectae lymphata ferinis
pectora velleribus tumuli de vertice cernunt
Orphea percussis sociantem carmina nervis. 5
e quibus una leves iactato crine per auras,
'en,' ait 'en, hic est nostri contemptor!' et hastam
vatis Apollinei vocalia misit in ora,
quae foliis praesuta notam sine vulnere fecit;
alterius telum lapis est, qui missus in ipso 10
aere concentu victus vocisque lyraeque est
ac veluti supplex pro tam furialibus ausis
ante pedes iacuit. sed enim temeraria crescunt
bella modusque abiit insanaque regnat Erinys;
cunctaque tela forent cantu mollita, sed ingens 15
clamor et infracto Berecyntia tibia cornu
tympanaque et plausus et Bacchei ululatus
obstrepuere sono citharae, tum denique saxa
non exauditi rubuerunt sanguine vatis.
ac primum attonitas etiamnum voce canentis 20
innumeras volucres anguesque agmenque ferarum
maenades Orphei titulum rapuere triumphii;
inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris
et coeunt ut aves, si quando luce vagantem
noctis avem cernunt, structoque utrimque theatro 25
ceu matutina cervus periturus harena
praeda canum est, vatemque petunt et fronde virentes
coniciunt thyrsos non haec in munera factos.
hae glaebas, illae direptos arbore ramos,
pars torquent silices; neu desint tela furori, 30
forte boves presso subigebant vomere terram,
nec procul hinc multo fructum sudore parantes
dura lacertosi fodiebant arva coloni,
agmine qui viso fugiunt operisque relinquunt
arma sui, vacuosque iacent dispersa per agros 35
sarculaque rastrique graves longique ligones;
quae postquam rapuere ferae cornuque minaces
divulsere boves, ad vatis fata recurrunt
tendentemque manus et in illo tempore primum

inrita dicentem nec quicquam voce moventem 40
 sacrilegae perimunt, perque os, pro Iuppiter! illud
 auditum saxi intellectumque ferarum
 sensibus in ventos anima exhalata recessit.
 Te maestae volucres, Orpheu, te turba ferarum,
 te rigidi silices, te carmina saepe secutae 45
 fleverunt silvae, positis te frondibus arbor
 tonsa comas luxit; lacrimis quoque flumina dicunt
 increvisse suis, obstrusaque carbasa pullo
 naides et dryades passosque habuere capillos.
 membra iacent diversa locis, caput, Hebre, lyramque 50
 excipis: et (mirum!) medio dum labitur amne,
 flebile nescio quid queritur lyra, flebile lingua
 murmurat exanimis, respondent flebile ripae.
 iamque mare invectae flumen populare relinquunt
 et Methymnaeae potiuntur litore Lesbi: 55
 hic ferus expositum peregrinis anguis harenis
 os petit et sparsos stillanti rore capillos.
 tandem Phoebus adest morsusque inferre parantem
 arcet et in lapidem rictus serpentis apertos
 congelat et patulos, ut erant, indurat hiatus. 60
 Umbra subit terras, et quae loca viderat ante,
 cuncta recognoscit quaerensque per arva piorum
 invenit Eurydicen cupidisque amplectitur ulnis;
 hic modo coniunctis spatiantur passibus ambo,
 nunc praecedentem sequitur, nunc praevius anteit 65
 Eurydicenque suam iam tuto respicit Orpheus.
 Non inpune tamen scelus hoc sinit esse Lyaeus
 amissoque dolens sacrorum vate suorum
 protinus in silvis matres Edonidas omnes,
 quae videre nefas, torta radice ligavit; 70
 quippe pedum digitos via, quam tum est quaeque secuta,
 traxit et in solidam detrusit acumina terram,
 utque suum laqueis, quos callidus abdidit auceps,
 crus ubi commisit volucris sensitque teneri,
 plangitur ac trepidans adstringit vincula motu: 75
 sic, ut quaeque solo defixa cohaeserat harum,
 exsternata fugam frustra temptabat, at illam
 lenta tenet radix exsultantemque coercet,
 dumque ubi sint digiti, dum pes ubi, quaerit, et ungues,
 aspicit in teretes lignum succedere suras 80
 et conata femur maerenti plangere dextra

robora percussit, pectus quoque robora fiunt,
robora sunt umeri; nodosaque bracchia veros
esse putes ramos, et non fallare putando.

Nec satis hoc Baccho est, ipsos quoque deserit agros 85

cumque choro meliore sui vineta Timoli
Pactolonque petit, quamvis non aureus illo
tempore nec caris erat invidiosus harenis.

hunc adsueta cohors, satyri bacchaeque, frequentant,
at Silenus abest: titubantem annisque meroque 90

ruricolae cepere Phryges vinctumque coronis
ad regem duxere Midan, cui Thracius Orpheus
orgia tradiderat cum Cecropio Eumolpo.

qui simul agnovit socium comitemque sacrorum,
hospitis adventu festum genialiter egit 95

per bis quinque dies et iunctas ordine noctes,
et iam stellarum sublime coegerat agmen
Lucifer undecimus, Lydos cum laetus in agros
rex venit et iuveni Silenum reddit alumno.

Huic deus optandi gratum, sed inutile, fecit 100

muneris arbitrium gaudens altore recepto.
ille male usurus donis ait 'effice, quicquid
corpore contigero, fulvum vertatur in aurum.'
adnuat optatis nocituraque munera solvit

Liber et indoluit, quod non meliora petisset. 105

laetus abit gaudetque malo Berecyntius heros
pollicitique fidem tangendo singula temptat
vixque sibi credens, non alta fronde virentem
ilice detraxit virgam: virga aurea facta est;

tollit humo saxum: saxum quoque palluit auro; 110

contigit et glaebam: contactu glaeba potenti
massa fit; arentis Cereris decerpsit aristas:
aurea messis erat; demptum tenet arbore pomum:

Hesperidas donasse putes; si postibus altis
admovit digitos, postes radiare videntur; 115

ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis,
unda fluens palmis Danaen eludere posset;
vix spes ipse suas animo capit aurea fingens

omnia. gaudenti mensas posuere ministri
exstructas dapibus nec tostae frugis egentes: 120

tum vero, sive ille sua Cerealia dextra
munera contigerat, Cerealia dona rigebant,
sive dapes avido convellere dente parabat,

lammina fulva dapes admoto dente premebat;
miscuerat puris auctorem muneris undis: 125
fusile per rictus aurum fluitare videres.

Attonitus novitate mali divesque miserque
effugere optat opes et quae modo voverat, odit.
copia nulla famem relevat; sitis arida guttur
urit, et invisio meritus torquetur ab auro 130

ad caelumque manus et splendida bracchia tollens
'da veniam, Lенаe pater! peccavimus' inquit,
'sed miserere, precor, speciosoque eripe damno!'
mite deum numen: Bacchus peccasse fatentem
restituit pactique fide data munera solvit 135

'ne' ve 'male optato maneat circumlitus auro,
vade' ait 'ad magnis vicinum Sardibus amnem
perque iugum nitens labentibus obvius undis
carpe viam, donec venias ad fluminis ortus,
spumigeroque tuum fonti, qua plurimus exit, 140
subde caput corpusque simul, simul elue crimen.'

rex iussae succedit aquae: vis aurea tinxit
flumen et humano de corpore cessit in amnem;
nunc quoque iam veteris percepto semine venae
arva rigent auro madidis pallentia glaebis. 145

Ille perosus opes silvas et rura colebat
Panaque montanis habitantem semper in antris,
pingue sed ingenium mansit, nocituraque, ut ante,
rursus erant domino stultae praecordia mentis.
nam freta prospiciens late riget arduus alto 150

Tmolus in ascensu clivoque extensus utroque
Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hypaepis.
Pan ibi dum teneris iactat sua sibila nymphis
et leve cerata modulatur harundine carmen
ausus Apollineos prae se contemnere cantus, 155
iudice sub Tmolo certamen venit ad inpar.

Monte suo senior iudex consedit et aures
liberat arboribus: quercu coma caerulea tantum
cingitur, et pendent circum cava tempora glandes.
isque deum pecoris spectans 'in iudice' dixit 160

'nulla mora est.' calamis agrestibus insonat ille
barbaricoque Midan (aderat nam forte canenti)
carmine delenit; post hunc sacer ora retorsit
Tmolus ad os Phoebi: vultum sua silva secuta est.
ille caput flavum lauro Parnaside vinctus 165

verrit humum Tyrio saturata murice palla
 instructamque fidem gemmis et dentibus Indis
 sustinet a laeva, tenuit manus altera plectrum;
 artificis status ipse fuit. tum stamina docto
 pollice sollicitat, quorum dulcedine captus 170
 Pana iubet Tmolus citharae submittere cannas.

Iudicium sanctique placet sententia montis
 omnibus, arguitur tamen atque iniusta vocatur
 unius sermone Midae; nec Delius aures
 humanam stolidas patitur retinere figuram, 175
 sed trahit in spatium villisque albentibus inplet
 instabilesque imas facit et dat posse moveri:
 cetera sunt hominis, partem damnatur in unam
 induiturque aures lente gradientis aselli.
 ille quidem celare cupit turpique pudore 180
 tempora purpureis temptat relevare tiaris;
 sed solitus longos ferro resecare capillos
 viderat hoc famulus, qui cum nec prodere visum
 dedecus auderet, cupiens efferre sub auras,
 nec posset reticere tamen, secedit humumque 185
 effodit et, domini quales adspexerit aures,
 voce refert parva terraeque innumurat haustae
 indiciumque suae vocis tellure regesta
 obruit et scrobibus tacitus discedit opertis.
 creber harundinibus tremulis ibi surgere lucus 190
 coepit et, ut primum pleno maturuit anno,
 prodidit agricolam: leni nam motus ab austro
 obruta verba refert dominique coarguit aures.

Ultus abit Tmolo liquidumque per aera vectus
 angustum citra pontum Nepheleidos Helles 195
 Laomedonteis Latoius adstitit arvis.
 dextera Sigei, Rhoetei laeva profundi
 ara Panomphaeo vetus est sacrata Tonanti:
 inde novae primum moliri moenia Troiae
 Laomedonta videt susceptaque magna labore 200
 crescere difficili nec opes exposcere parvas
 cumque tridentigero tumidi genitore profundi
 mortalem induitur formam Phrygiaeque tyranno
 aedificat muros pactus pro moenibus aurum.
 stabat opus: pretium rex infitiatur et addit, 205
 perfidiae cumulum, falsis periuria verbis.
 'non inpune ferēs' rector maris inquit, et omnes

inclinavit aquas ad avarae litora Troiae
inque freti formam terras conplevit opesque
abstulit agricolis et fluctibus obruit agros. 210

poena neque haec satis est: regis quoque filia monstro
poscitur aequoreo, quam dura ad saxa revinctam
vindicat Alcides promissaque munera dictos
poscit equos tantique operis mercede negata
bis periura capit superatae moenia Troiae. 215

nec, pars militiae, Telamon sine honore recessit
Hesioneque data potitur. nam coniuge Peleus
clarus erat diva nec avi magis ille superbus
nomine quam soceri, siquidem Iovis esse nepoti
contigit haut uni, coniunx dea contigit uni. 220

Namque senex Thetidi Proteus 'dea' dixerat 'undae,
concipe: mater eris iuvenis, qui fortibus annis
acta patris vincet maiorque vocabitur illo.'
ergo, ne quicquam mundus Iove maius haberet,
quamvis haut tepidos sub pectore senserat ignes, 225
Iuppiter aequoreae Thetidis conubia fugit,
in suaque Aeaciden succedere vota nepotem
iussit et amplexus in virginis ire marinae.

Est sinus Haemoniae curvos falcatus in arcus,
bracchia procurrunt: ubi, si foret altior unda, 230
portus erat; summis inductum est aequor harenis;
litus habet solidum, quod nec vestigia servet
nec remoretur iter nec opertum pendeat alga;
myrtea silva subest bicoloribus obsita bacis.

est specus in medio, natura factus an arte, 235
ambiguum, magis arte tamen: quo saepe venire
frenato delphine sedens, Theti, nuda solebas.

illic te Peleus, ut somno vincta iacebas,
occupat, et quoniam precibus temptata repugnas,
vim parat, innectens ambobus colla lacertis; 240

quod nisi venisses variatis saepe figuris
ad solitas artes, auso foret ille potitus;
sed modo tu volucris: volucrem tamen ille tenebat;
nunc gravis arbor eras: haerebat in arbore Peleus;
tertia forma fuit maculosae tigridis: illa 245

territus Aeacides a corpore bracchia solvit.
inde deos pelagi vino super aequora fuso
et pecoris fibris et fumo turis adorat,
donec Carpathius medio de gurgite vates

'Aeacide,' dixit 'thalamis potiere petitis, 250
 tu modo, cum rigido sopita quiescet in antro,
 ignaram laqueis vincloque innecte tenaci.
 nec te decipiat centum mentita figuras,
 sed preme, quicquid erit, dum, quod fuit ante, reformet.'
 dixerat haec Proteus et condidit aequore vultum 255
 admisitque suos in verba novissima fluctus.
 Pronus erat Titan inclinatoque tenebat
 Hesperium temone fretum, cum pulchra relicto
 Nereis ingreditur consueta cubilia ponto;
 vix bene virgineos Peleus invaserat artus: 260
 illa novat formas, donec sua membra teneri
 sentit et in partes diversas bracchia tendi.
 tum denum ingemuit, 'ne' que ait 'sine numine vincis'
 exhibita estque Thetis: confessam amplectitur heros
 et potitur votis ingentique inplet Achille. 265
 Felix et nato, felix et coniuge Peleus,
 et cui, si demas iugulati crimina Phoci,
 omnia contigerant: fraterno sanguine sontem
 expulsumque domo patria Trachinia tellus
 accipit. hic regnum sine vi, sine caede gerebat 270
 Lucifero genitore satus patriumque nitorem
 ore ferens Ceyx, illo qui tempore maestus
 dissimilisque sui fratrem lugebat ademptum.
 quo postquam Aeacides fessus curaque viaque
 venit et intravit paucis comitantibus urbem, 275
 quosque greges pecorum, quae secum armenta trahebat,
 haut procul a muris sub opaca valle reliquit;
 copia cum facta est adeundi prima tyranni,
 velamenta manu praetendens supplice, qui sit
 quoque satus, memorat, tantum sua crimina celat 280
 mentiturque fugae causam; petit, urbe vel agro
 se iuвет. hunc contra placido Trachinius ore
 talibus adloquitur: 'mediae quoque commoda plebi
 nostra patent, Peleu, nec inhospita regna tenemus;
 adicis huic animo momenta potentia, clarum 285
 nomen avumque Iovem; ne tempora perde precando!
 quod petis, omne feres tuaque haec pro parte vocato,
 qualiacumque vides! utinam meliora videres!'
 et flebat: moveat tantos quae causa dolores,
 Peleusque comitesque rogant; quibus ille profatur: 290
 'forsitan hanc volucrem, rapto quae vivit et omnes

terret aves, semper pennas habuisse putetis:
 vir fuit (et—tanta est animi constantia—iam tum
 acer erat belloque ferox ad vimque paratus)
 nomine Daedalion. illo genitore creatis, 295
 qui vocat Auroram caeloque novissimus exit,
 culta mihi pax est, pacis mihi cura tenendae
 coniugiique fuit, fratri fera bella placebant:
 illius virtus reges gentesque subegit,
 quae nunc Thisbaeas agitat mutata columbas. 300
 nata erat huic Chione, quae dotatissima forma
 mille procos habuit, bis septem nubilis annis.
 forte revertentes Phoebus Maiaque creatus,
 ille suis Delphis, hic vertice Cyllenaeo,
 videre hanc pariter, pariter traxere colorem. 305
 spem veneris differt in tempora noctis Apollo;
 non fert ille moras virgaque movente soporem
 virginis os tangit: tactu iacet illa potenti
 vimque dei patitur; nox caelum sparserat astris:
 Phoebus anum simulat praereptaque gaudia sumit. 310
 ut sua maturus conplevit tempora venter,
 alipedis de stirpe dei versuta propago
 nascitur Autolycus furtum ingeniosus ad omne,
 candida de nigris et de candentibus atra
 qui facere adsuerat, patriae non degener artis; 315
 nascitur e Phoebos (namque est enixa gemellos)
 carmine vocali clarus citharaque Philammon.
 quid peperisse duos et dis placuisse duobus
 et forti genitore et progenitore nitenti
 esse satam prodest? an obest quoque gloria multis? 320
 obfuit huic certe! quae se praefere Dianae
 sustinuit faciemque deae culpavit, at illi
 ira ferox mota est "factis" que "placebimus" inquit.
 nec mora, curvavit cornu nervoque sagittam
 inpulit et meritam traiecit harundine linguam. 325
 lingua tacet, nec vox temptataque verba sequuntur,
 conantemque loqui cum sanguine vita reliquit;
 quam miser amplexans ego tum patriumque dolorem
 corde tuli fratrique pio solacia dixi,
 quae pater haut aliter quam cautes murmura ponti 330
 accipit et natam delamentatur ademptam;
 ut vero ardentem vidit, quater impetus illi
 in medios fuit ire rogos, quater inde repulsus

concita membra fugae mandat similisque iuvenco
 spicula crabronum pressa cervice gerenti, 335
 qua via nulla, ruit. iam tum mihi currere visus
 plus homine est, alasque pedes sumpsisse putares.
 effugit ergo omnes veloxque cupidine leti
 vertice Parnasi potitur; miseratus Apollo,
 cum se Daedalion saxo misisset ab alto, 340
 fecit avem et subitis pendentem sustulit alis
 oraque adunca dedit, curvos dedit unguibus hamos,
 virtutem antiquam, maiores corpore vires,
 et nunc accipiter, nulli satis aequus, in omnes
 saevit aves aliisque dolens fit causa dolendi.' 345
 Quae dum Lucifero genitus miracula narrat
 de consorte suo, cursu festinus anhelo
 advolat armenti custos Phoceus Onetor
 et 'Peleu, Peleu! magnae tibi nuntius adsum
 cladis' ait. quodcumque ferat, iubet edere Peleus, 350
 pendet et ipse metu trepidi Trachinius oris;
 ille refert 'fessos ad litora curva iuvencos
 adpuleram, medio cum Sol altissimus orbe
 tantum respiceret, quantum superesse videret,
 parsque boum fulvis genua inclinarat harenis 355
 latarumque iacens campos spectabat aquarum,
 pars gradibus tardis illuc errabat et illuc;
 nant alii celsoque exstant super aequora collo.
 templa mari subsunt nec marmore clara neque auro,
 sed trabibus densis lucoque umbrosa vetusto: 360
 Nereides Nereusque tenent (hos navita ponti
 edidit esse deos, dum retia litore siccant);
 iuncta palus huic est densis obsessa salictis,
 quam restagnantis fecit maris unda paludem:
 inde fragore gravi strepitans loca proxima terret, 365
 belua vasta, lupus iuncisque palustribus exit,
 oblitus et spumis et sparsus sanguine rictus
 fulmineos, rubra suffusus lumina flamma.
 qui quamquam saevit pariter rabieque fameque,
 acrior est rabie: neque enim ieiunia curat 370
 caede boum diramque famem finire, sed omne
 vulnerat armentum sternitque hostiliter omne.
 pars quoque de nobis funesto saucia morsu,
 dum defensamus, leto est data; sanguine litus
 undaque prima rubet demugitaeque paludes. 375

sed mora damnosa est, nec res dubitare remittit:
 dum superest aliquid, cuncti coeamus et arma,
 arma capessamus coniunctaque tela feramus!
 dixerat agrestis: nec Pelea damna movebant,
 sed memor admissi Nereida conligit orbam 380
 damna sua inferias exstincto mittere Phoco.
 induere arma viros violentaque sumere tela
 rex iubet Oetaeus; cum quis simul ipse parabat
 ire, sed Alcyone coniunx excita tumultu
 prosilit et nondum totos ornata capillos 385
 disicit hos ipsos colloque infusa mariti,
 mittat ut auxilium sine se, verbisque precatur
 et lacrimis, animasque duas ut servet in una.
 Aeacides illi: 'pulchros, regina, piosque
 pone metus! plena est promissi gratia vestri. 390
 non placet arma mihi contra nova monstra moveri;
 numen adorandum pelagi est!' erat ardua turris,
 arce focus summa, fessis nota grata carinis:
 ascendunt illuc stratosque in litore tauros
 cum gemitu adspiciunt vastatoremque cruento 395
 ore ferum, longos infectum sanguine villos.
 inde manus tendens in aperti litora ponti
 caeruleam Peleus Psamathen, ut finiat iram,
 orat, opemque ferat; nec vocibus illa rogantis
 flectitur Aeacidae, Thetis hanc pro coniuge supplex 400
 accepit veniam. sed enim revocatus ab acri
 caede lupus perstat, dulcedine sanguinis asper,
 donec inhaerentem lacerae cervice iuvencae
 marmore mutavit: corpus praeterque colorem
 omnia servavit, lapidis color indicat illum 405
 iam non esse lupum, iam non debere timeri.
 nec tamen hac profugum consistere Pelea terra
 fata sinunt, Magnetas adit vagus exul et illic
 sumit ab Haemonio purgamina caedis Acasto.
 Interea fratrisque sui fratremque secutis 410
 anxia prodigiis turbatus pectora Ceyx,
 consulat ut sacras, hominum oblectamina, sortes,
 ad Clarium parat ire deum; nam templa profanus
 invia cum Phlegysis faciebat Delphica Phorbas.
 consilii tamen ante sui, fidissima, certam 415
 te facit, Alcyone; cui protinus intima frigus
 ossa receperunt, buxoque simillimus ora

pallor obit, lacrimisque genae maduere profusis.
 ter conata loqui, ter fletibus ora rigavit
 singultuque pias interrumpente querellas 420
 'quae mea culpa tuam,' dixit 'carissime, mentem
 vertit? ubi est quae cura mei prior esse solebat?
 iam potes Alcyone securus abesse relicta?
 iam via longa placet? iam sum tibi carior absens?
 at, puto, per terras iter est, tantumque dolebo, 425
 non etiam metuam, curaeque timore carebunt.
 aequora me terrent et ponti tristis imago:
 et laceras nuper tabulas in litore vidi
 et saepe in tumultis sine corpore nomina legi.
 neve tuum fallax animum fiducia tangat, 430
 quod socer Hippotades tibi sit, qui carcere fortes
 contineat ventos, et, cum velit, aequora placet.
 cum semel emissi tenuerunt aequora venti,
 nil illis vetitum est: incommendataque tellus
 omnis et omne fretum est, caeli quoque nubila vexant 435
 excutiuntque feris rutilos concursibus ignes.
 quo magis hos novi (nam novi et saepe paterna
 parva domo vidi), magis hoc reor esse timendos.
 quod tua si flecti precibus sententia nullis,
 care, potest, coniunx, nimiumque es certus eundi, 440
 me quoque tolle simul! certe iactabimur una,
 nec nisi quae patiar, metuam, pariterque feremus,
 quicquid erit, pariter super aequora lata feremur.'
 Talibus Aeolidis dictis lacrimisque movetur
 sidereus coniunx: neque enim minor ignis in ipso est; 445
 sed neque propositos pelagi dimittere cursus,
 nec vult Alcyonen in partem adhibere pericli
 multaque respondit timidum solantia pectus.
 non tamen idcirco causam probat; addidit illis
 hoc quoque lenimen, quo solo flexit amantem: 450
 'longa quidem est nobis omnis mora, sed tibi iuro
 per patrios ignes, si me modo fata remittant,
 ante reversurum, quam luna bis inpleat orbem.'
 his ubi promissis spes est admota recursus,
 protinus eductam navalibus aequore tingui 455
 aptarique suis pinum iubet armamentis;
 qua rursus visa veluti praesaga futuri
 horruit Alcyone lacrimasque emisit obortas
 amplexusque dedit tristisque miserrima tandem

ore 'vale' dixit conlapsaque corpore toto est; 460
 ast iuvenes quaerente moras Ceyce reducunt
 ordinibus geminis ad fortia pectora remos
 aequalique ictu scindunt freta: sustulit illa
 umentes oculos stantemque in puppe recurva
 concussaue manu dantem sibi signa maritum 465
 prona videt redditque notas; ubi terra recessit
 longius, atque oculi nequeunt cognoscere vultus,
 dum licet, insequitur fugientem lumine pinum;
 haec quoque ut haut poterat spatio submota videri,
 vela tamen spectat summo fluitantia malo; 470
 ut nec vela videt, vacuum petit anxia lectum
 seque toro ponit: renovat lectusque torusque
 Alcyonae lacrimas et quae pars admonet absit.
 Portibus exierant, et moverat aura rudentes:
 obvertit lateri pendentes navita remos 475
 cornuaque in summa locat arbore totaque malo
 carbasa deducit venientesque accipit auras.
 aut minus, aut certe medium non amplius aequor
 puppe secabatur, longeque erat utraque tellus,
 cum mare sub noctem tumidis albescere coepit 480
 fluctibus et praeceps spirare valentius eurus.
 'ardua iamdudum demittite cornua' rector
 clamat 'et antemnis totum subnectite velum.'
 hic iubet; inpediunt adversae iussa procellae,
 nec sinit audiri vocem fragor aequoris ullam: 485
 sponte tamen properant alii subducere remos,
 pars munire latus, pars ventis vela negare;
 egerit hic fluctus aequorque refundit in aequor,
 hic rapit antemnas; quae dum sine lege geruntur,
 aspera crescit hiems, omnique e parte feroces 490
 bella gerunt venti fretaque indignantia miscent.
 ipse pavet nec se, qui sit status, ipse fatetur
 scire ratis rector, nec quid iubeatve vetetve:
 tanta mali moles tantoque potentior arte est.
 quippe sonant clamore viri, stridore rudentes, 495
 undarum incursu gravis unda, tonitribus aether.
 fluctibus erigitur caelumque aequare videtur
 pontus et inductas aspergine tangere nubes;
 et modo, cum fulvas ex imo vertit harenas,
 concolor est illis, Stygia modo nigrior unda, 500
 sternitur interdum spumisque sonantibus albet.

ipsa quoque his agitur vicibus Trachinia puppis
et nunc sublimis veluti de vertice montis
despicere in valles inumque Acheronta videtur,
nunc, ubi demissam curvum circumstetit aequor, 505
susplicere inferno summum de gurgite caelum.
saepe dat ingentem fluctu latus icta fragorem
nec levius pulsata sonat, quam ferreus olim
cum laceras aries balistave concutit arces,
utque solent sumptis incursu viribus ire 510
pectore in arma feri protentaque tela leones,
sic, ubi se ventis admiserat unda coortis,
ibat in alta ratis multoque erat altior illis;
iamque labant cunei, spoliataque tegmine cerae
rima patet praebetque viam letalibus undis. 515
ecce cadunt largi resolutis nubibus imbres,
inque fretum credas totum descendere caelum,
inque plagas caeli tumefactum ascendere pontum.
vela madent nimbis, et cum caelestibus undis
aequoreae miscentur aquae; caret ignibus aether, 520
caecaque nox premitur tenebris hiemisque suisque.
discutiunt tamen has praebentque micantia lumen
fulmina: fulmineis ardescunt ignibus imbres.
dat quoque iam saltus intra cava texta carinae
fluctus; et ut miles, numero praestantior omni, 525
cum saepe adsiluit defensae moenibus urbis,
spe potitur tandem laudisque accensus amore
inter mille viros murum tamen occupat unus,
sic ubi pulsarunt noviens latera ardua fluctus,
vastius insurgens decimae ruit impetus undae 530
nec prius absistit fessam oppugnare carinam,
quam velut in captae descendat moenia navis.
pars igitur temptabat adhuc invadere pinum,
pars maris intus erat: trepidant haud setius omnes,
quam solet urbs aliis murum fodientibus extra 535
atque aliis murum trepidare tenentibus intus.
deficit ars, animique cadunt, totidemque videntur,
quot veniunt fluctus, ruere atque inrumpere mortes.
non tenet hic lacrimas, stupet hic, vocat ille beatos,
funera quos maneant, hic votis numen adorat 540
bracchiaque ad caelum, quod non videt, inrita tollens
poscit opem; subeunt illi fraterque parensque,
huic cum pignoribus domus et quodcunque relictum est;

Alcyone Ceyca movet, Ceycis in ore
 nulla nisi Alcyone est et, cum desideret unam, 545
 gaudet abesse tamen; patriae quoque vellet ad oras
 respicere inque domum supremos vertere vultus,
 verum, ubi sit, nescit: tanta vertigine pontus
 fervet, et inducta piceis e nubibus umbra
 omne latet caelum, duplicataque noctis imago est. 550
 frangitur incurso nimborum turbinis arbor,
 frangitur et regimen, spoliisque animosa superstes
 unda, velut victrix, sinuataque despicit undas;
 nec levius, quam si quis Athon Pindumve revulsos
 sede sua totos in apertum everterit aequor, 555
 praecipitata cadit pariterque et pondere et ictu
 mergit in ima ratem; cum qua pars magna virorum
 gurgite pressa gravi neque in aera reddita fato
 functa suo est, alii partes et membra carinae
 trunca tenent: tenet ipse manu, qua sceptrum solebat, 560
 fragmina navigii Ceyx socerumque patremque
 invocat heu! frustra, sed plurima nantis in ore
 Alcyone coniunx: illam meminitque refertque,
 illius ante oculos ut agant sua corpora fluctus
 optat et exanimis manibus tumuletur amicis. 565
 dum natat, absentem, quotiens sinit hiscere fluctus,
 nominat Alcyonen ipsisque in murmure undis.
 ecce super medios fluctus niger arcus aquarum
 frangitur et rupta mersum caput obruit unda.
 Lucifer obscurus nec quem cognoscere posses 570
 illa luce fuit, quoniamque excedere caelo
 non licuit, densis textis sua nubibus ora.
 Aeolis interea, tantorum ignara malorum,
 dinumerat noctes et iam, quas induat ille,
 festinat vestes, iam quas, ubi venerit ille, 575
 ipsa gerat, reditusque sibi promittit inanes.
 omnibus illa quidem superis pia tura ferebat,
 ante tamen cunctos Iunonis templa colebat
 proque viro, qui nullus erat, veniebat ad aras
 utque foret sospes coniunx suus utque rediret, 580
 optabat, nullamque sibi praeferret; at illi
 hoc de tot votis poterat contingere solum.
 At dea non ultra pro functo morte rogari
 sustinet utque manus funestas arceat aris,
 'Iri, meae' dixit 'fidissima nuntia vocis, 585

vise soporiferam Somni velociter aulam
exstinctique iube Ceycis imagine mittat
somnia ad Alcyonen veros narrantia casus.'
dixerat: induitur velamina mille colorum
Iris et arquato caelum curvamine signans 590
tectata petit iussi sub nube latentia regis.

Est prope Cimmerios longo spelunca recessu,
mons cavus, ignavi domus et penetralia Somni,
quo numquam radiis oriens mediusve cadensve
Phoebus adire potest: nebulae caligine mixtae 595
exhalantur humo dubiaeque crepuscula lucis.

non vigil ales ibi cristati cantibus oris
evocat Auroram, nec voce silentia rumpunt
sollicitive canes canibusve sagacior anser;
non fera, non pecudes, non moti flamine rami 600
humanaeve sonum reddunt convicia linguae.

muta quies habitat; saxo tamen exit ab imo
rivus aquae Lethes, per quem cum murmure labens
invitat somnos crepitantibus unda lapillis.

ante fores antri fecunda papavera florent 605
innumeraeque herbae, quarum de lacte soporem
Nox legit et spargit per opacas umida terras.

ianua, ne verso stridores cardine reddat,
nulla domo tota est, custos in limine nullus;
at medio torus est ebene sublimis in antro, 610
plumeus, atricolor, pullo velamine tectus,
quo cubat ipse deus membris languore solutis.

hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana iacent totidem, quot messis aristas,
silva gerit frondes, eiectas litus harenas. 615

Quo simul intravit manibusque obstantia virgo
Somnia dimovit, vestis fulgore reluxit
sacra domus, tarda que deus gravitate iacentes
vix oculos tollens iterumque iterumque relabens
summaque percutiens nutanti pectora mento 620

excussit tandem sibi se cubitoque levatus,
quid veniat, (cognovit enim) scitatur, at illa:
'Somne, quies rerum, placidissime, Somne, deorum,
pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
fessa ministeriis mulces reparasque labori, 625

Somnia, quae veras aequent imitamine formas,
Herculeam Trachine iube sub imagine regis

Alcyonen adeant simulacraque naufraga fingant.
 imperat hoc Iuno.' postquam mandata peregit,
 Iris abit: neque enim ulterius tolerare soporis 630
 vim poterat, labique ut somnum sensit in artus,
 effugit et remeat per quos modo venerat arcus.
 At pater e populo natorum mille suorum
 excitat artificem simulatoremque figurae
 Morphea: non illo quisquam sollertius alter 635
 exprimit incessus vultumque sonumque loquendi;
 adicit et vestes et consuetissima cuique
 verba; sed hic solos homines imitatur, at alter
 fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens:
 hunc Icelon superi, mortale Phobetora vulgus 640
 nominat; est etiam diversae tertius artis
 Phantasos: ille in humum saxumque undamque trabemque,
 quaeque vacant anima, fallaciter omnia transit;
 regibus hi ducibusque suos ostendere vultus
 nocte solent, populos alii plebemque pererrant. 645
 praeterit hos senior cunctisque e fratribus unum
 Morphea, qui peragat Thaumantidos edita, Somnus
 eligit et rursus molli languore solutus
 deposuitque caput stratoque recondidit alto.
 Ille volat nullos strepitus facientibus alis 650
 per tenebras intraque morae breve tempus in urbem
 pervenit Haemoniam, positisque e corpore pennis
 in faciem Ceycis abit sumptaque figura
 luridus, exanimi similis, sine vestibus ullis,
 coniugis ante torum miserae stetit: uda videtur 655
 barba viri, madidisque gravis fluere unda capillis.
 tum lecto incumbens fletu super ora profuso
 haec ait: 'agnoscis Ceyca, miserrima coniunx,
 an mea mutata est facies nece? respice: nosces
 inveniesque tuo pro coniuge coniugis umbram! 660
 nil opis, Alcyone, nobis tua vota tulerunt!
 occidimus! falso tibi me promittere noli!
 nubilus Aegaeo deprendit in aequore navem
 auster et ingenti iactatam flamine solvit,
 oraque nostra tuum frustra clamantia nomen 665
 inplerunt fluctus.—non haec tibi nuntiat auctor
 ambiguus, non ista vagis rumoribus audis:
 ipse ego fata tibi praesens mea naufragus edo.
 surge, age, da lacrimas lugubriaque indue nec me

indeploratum sub inania Tartara mitte! 670
 adicit his vocem Morpheus, quam coniugis illa
 crederet esse sui (fletus quoque fundere veros
 visus erat), gestumque manus Ceycis habebat.
 ingemit Alcyone lacrimans, motatque lacertos
 per somnum corpusque petens amplectitur auras 675
 exclamatque: 'mane! quo te rapis? ibimus una.'
 voce sua specieque viri turbata soporem
 excutit et primo, si sit, circumspicit, illic,
 qui modo visus erat; nam moti voce ministri
 intulerant lumen. postquam non invenit usquam, 680
 percutit ora manu laniatque a pectore vestes
 pectoraque ipsa ferit nec crines solvere curat:
 scindit et altrici, quae luctus causa, roganti
 'nulla est Alcyone, nulla est' ait. 'occidit una
 cum Ceyce suo. solantia tollite verba! 685
 naufragus interiit: vidi agnovique manusque
 ad discedentem cupiens retinere tetendi.
 umbra fuit, sed et umbra tamen manifesta virique
 vera mei. non ille quidem, si quaeris, habebat
 adsuetos vultus nec quo prius, ore nitebat: 690
 pallentem nudumque et adhuc umentem capillo
 infelix vidi. stetit hoc miserabilis ipso
 ecce loco'; et quaerit, vestigia siqua supersint.
 'hoc erat, hoc, animo quod divinante timebam,
 et ne me fugiens ventos sequerere rogabam. 695
 at certe vellem, quoniam periturus abibas,
 me quoque duxisses: multum fuit utile tecum
 ire mihi; neque enim de vitae tempore quicquam
 non simul egissem, nec mors discreta fuisset.
 nunc absens perii, iactor quoque fluctibus absens, 700
 et sine me me pontus habet. crudelior ipso
 sit mihi mens pelago, si vitam ducere nitar
 longius et tanto pugnem superesse dolori!
 sed neque pugnabo nec te, miserande, relinquam
 et tibi nunc saltem veniam comes, inque sepulcro 705
 si non urna, tamen iunget nos littera: si non
 ossibus ossa meis, at nomen nomine tangam.'
 plura dolor prohibet, verboque intervenit omni
 plangor, et attonito gemitus a corde trahuntur.
 Mane erat: egreditur tectis ad litus et illum 710
 maesta locum repetit, de quo spectarat euntem,

dumque moratur ibi dumque 'hic retinacula solvit,
hoc mihi discedens dedit oscula litore' dicit
dumque notata locis reminiscitur acta fretumque
prospicit, in liquida, spatio distante, tuetur 715
nescio quid quasi corpus aqua, primoque, quid illud
esset, erat dubium; postquam paulum adpulit unda,
et, quamvis aberat, corpus tamen esse liquebat,
qui foret, ignorans, quia naufragus, omine mota est
et, tamquam ignoto lacrimam daret, 'heu! miser,' inquit 720
'quisquis es, et siqua est coniunx tibi!' fluctibus actum
fit propius corpus: quod quo magis illa tuetur,
hoc minus et minus est mentis, vae! iamque propinquae
admotum terrae, iam quod cognoscere posset,
cernit: erat coniunx! 'ille est!' exclamat et una 725
ora, comas, vestem lacerat tendensque trementes
ad Ceyca manus 'sic, o carissime coniunx,
sic ad me, miserande, redis?' ait. adiacet undis
facta manu moles, quae primas aequoris iras
frangit et incursus quae praedelassat aquarum. 730
insilit huc, mirumque fuit potuisse: volabat
percutiensque levem modo natis aera pennis
stringebat summas ales miserabilis undas,
dumque volat, maesto similem plenumque querellae
ora dedere sonum tenui crepitantia rostro. 735
ut vero tetigit mutum et sine sanguine corpus,
dilectos artus amplexa recentibus alis
frigida nequiquam duro dedit oscula rostro.
senserit hoc Ceyx, an vultum motibus undae
tollere sit visus, populus dubitabat, at ille 740
senserat: et tandem, superis miserantibus, ambo
alite mutantur; fatis obnoxius isdem
tunc quoque mansit amor nec coniugiale solutum
foedus in alitibus: coeunt fiuntque parentes,
perque dies placidos hiberno tempore septem 745
incubat Alcyone pendentibus aequore nidis.
tunc iacet unda maris: ventos custodit et arcet
Aeolus egressu praestatque nepotibus aequor.
Hos aliquis senior iunctim freta lata volantes
spectat et ad finem servatos laudat amores: 750
proximus, aut idem, si fors tulit, 'hic quoque,' dixit
'quem mare carpentem substrictaque crura gerentem
aspicis,' (ostendens spatiosum in guttura mergum)

'regia progenies, et si descendere ad ipsum
 ordine perpetuo quaeris, sunt huius origo 755
 Ilus et Assaracus raptusque Iovi Ganymedes
 Laomedonque senex Priamusque novissima Troiae
 tempora sortitus; frater fuit Hectoris iste:
 qui nisi sensisset prima nova fata iuventa,
 forsitan inferius non Hectore nomen haberet, 760
 quamvis est illum proles enixa Dymantis,
 Aesacon umbrosa furtim peperisse sub Ida
 fertur Alexiroe, Granico nata bicorni.
 oderat hic urbes nitidaque remotus ab aula
 secretos montes et inambitiosa colebat 765
 rura nec Iliacos coetus nisi rarus adibat.
 non agreste tamen nec inexpugnabile amori
 pectus habens silvas captatam saepe per omnes
 aspicit Hesperien patria Cebrenida ripa
 iniectos umeris siccantem sole capillos. 770
 visa fugit nymphe, veluti perterrita fulvum
 cerva lupum longeque lacu deprensa relicto
 accipitrem fluvialis anas; quam Troius heros
 insequitur celeremque metu celer urget amore.
 ecce latens herba coluber fugientis adunco 775
 dente pedem strinxit virusque in corpore liquit;
 cum vita suppressa fuga est: amplectitur amens
 exanimem clamatque "piget, piget esse secutum!
 sed non hoc timui, neque erat mihi vincere tanti.
 perdidimus miseram nos te duo: vulnus ab angue, 780
 a me causa data est! ego sim sceleratior illo,
 ni tibi morte mea mortis solacia mittam."
 dixit et e scopulo, quem rauca subederat unda,
 se dedit in pontum. Tethys miserata cadentem
 molliter exceptit nantemque per aequora pennis 785
 textit, et optatae non est data copia mortis.
 indignatur amans, invitum vivere cogi
 obstarique animae misera de sede volenti
 exire, utque novas umeris adsumpserat alas,
 subvolat atque iterum corpus super aequora mittit. 790
 pluma levat casus: furit Aesacos inque profundum
 pronus abit letique viam sine fine retemptat.
 fecit amor maciem: longa internodia crurum,
 longa manet cervix, caput est a corpore longe;
 aequora amat nomenque tenet, quia mergitur illo.'

LIBER DUODECIMUS

Nescius adsumptis Priamus pater Aesacon alis
vivere lugebat: tumulo quoque nomen habenti
inferias dederat cum fratribus Hector inanes;
defuit officio Paridis praesentia tristi,
postmodo qui rapta longum cum coniuge bellum 5
attulit in patriam: coniurataeque sequuntur
mille rates gentisque simul commune Pelasgae;
nec dilata foret vindicta, nisi aequora saevi
invia fecissent venti, Boeotaeque tellus
Aulide piscosa puppes tenuisset ituras. 10
hic patrio de more Iovi cum sacra parassent,
ut vetus accensis incanduit ignibus ara,
serpere caeruleum Danai videre draconem
in platanum, coeptis quae stabat proxima sacris.
nidus erat volucrum bis quattuor arbore summa: 15
quas simul et matrem circum sua damna volantem
corripuit serpens avidoque recondidit ore,
obstipere omnes, at veri providus augur
Thestorides 'vincemus'; ait, 'gaudete, Pelasgi!
Troia cadet, sed erit nostri mora longa laboris,' 20
atque novem volucres in belli digerit annos.
ille, ut erat virides amplexus in arbore ramos,
fit lapis et signat serpentis imagine saxum.

Permanet Aoniis Boreas violentus in undis
bellaque non transfert, et sunt, qui parcere Troiae 25
Neptunum credant, quia moenia fecerat urbi;
at non Thestorides: nec enim nescitve tacetve
sanguine virgineo placandam virginis iram
esse deae. postquam pietatem publica causa
rexque patrem vicit, castumque datura cruorem 30
flentibus ante aram stetit Iphigenia ministris,
victa dea est nubemque oculis obiecit et inter
officium turbamque sacri vocesque precantum
supposita fertur mutasse Mycenida cerva.
ergo ubi, qua decuit, lenita est caede Diana, 35
et pariter Phoebes, pariter maris ira recessit,
accipiunt ventos a tergo mille carinae
multaque perpessae Phrygia potiuntur harena.

Orbe locus medio est inter terrasque fretumque
caelestesque plagas, triplicis confinia mundi; 40

unde quod est usquam, quamvis regionibus absit,
 inspicitur, penetratque cavas vox omnis ad aures:
 Fama tenet summaque domum sibi legit in arce,
 innumerosque aditus ac mille foramina tectis
 addidit et nullis inclusit limina portis; 45
 nocte dieque patet: tota est ex aere sonanti,
 tota fremit vocesque refert iteratque quod audit;
 nulla quies intus nullaque silentia parte,
 nec tamen est clamor, sed parvae murmura vocis,
 qualia de pelagi, siquis procul audiat, undis 50
 esse solent, qualemve sonum, cum Iuppiter atras
 increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
 atria turba tenet: veniunt, leve vulgus, euntque
 mixtaque cum veris passim commenta vagantur
 milia rumorum confusaque verba volutant; 55
 e quibus hi vacuas implent sermonibus aures,
 hi narrata ferunt alio, mensuraque ficti
 crescit, et auditis aliquid novus adicit auctor.
 illic Credulitas, illic temerarius Error
 vanaque Laetitia est consternatique Timores 60
 Seditioque repens dubioque auctore Susurri;
 ipsa, quid in caelo rerum pelagoque geratur
 et tellure, videt totumque inquirat in orbem.
 Fecerat haec notum, Graias cum milite forti
 adventare rates, neque inexpectatus in armis 65
 hostis adest: prohibent aditus litusque tuentur
 Troes, et Hectorea primus fataliter hasta,
 Protesilae, cadis, commissaque proelia magno
 stant Danais, fortisque animae nece cognitus Hector.
 nec Phryges exiguo, quid Achaica dextera posset, 70
 sanguine senserunt, et iam Sigea rubebant
 litora, iam leto proles Neptunia, Cycnus,
 mille viros dederat, iam curru instabat Achilles
 totaque Peliacae sternebat cuspidis ictu
 agmina perque acies aut Cycnum aut Hectora quaerens 75
 congregitur Cycno (decimum dilatus in annum
 Hector erat): tum colla iugo candentia pressos
 exhortatus equos currum derexit in hostem
 concutiensque suis vibrantia tela lacertis
 'quisquis es, o iuvenis,' dixit 'solamen habeto 80
 mortis, ab Haemonio quod sis iugulatus Achille!'
 hactenus Aeacides: vocem gravis hasta secuta est,

sed quamquam certa nullus fuit error in hasta,
 nil tamen emissi profecit acumine ferri
 utque hebeti pectus tantummodo contudit ictu. 85
 'nate dea, nam te fama praenovimus,' inquit
 ille 'quid a nobis vulnus miraris abesse?'
 (mirabatur enim.) 'non haec, quam cernis, equinis
 fulva iubis cassis neque onus, cava parma, sinistrae
 auxilio mihi sunt: decor est quaesitus ab istis; 90
 Mars quoque ob hoc capere arma solet! removebitur huius
 tegminis officium: tamen indestructus abibo;
 est aliquid non esse satum Nereide, sed qui
 Nereaque et natas et totum temperat aequor.'
 dixit et haesurum clipei curvamine telum 95
 misit in Aeaciden, quod et aes et proxima rupit
 terga novena boum, decimo tamen orbe moratum est.
 excutit hoc heros rursusque trementia forti
 tela manu torsit: rursus sine vulnere corpus
 sincerumque fuit; nec tertia cuspis apertum 100
 et se praebentem valuit destringere Cycnum.
 haut secus exarsit, quam circo taurus aperto,
 cum sua terribili petit inritamina cornu,
 poeniceas vestes, elusaque vulnera sentit;
 num tamen exciderit ferrum considerat hastae: 105
 haerebat ligno. 'manus est mea debilis ergo,
 quasque' ait 'ante habuit vires, effudit in uno?
 nam certe valuit, vel cum Lyrnesia primus
 moenia deieci, vel cum Tenedonque suoque
 Eetioneas inplevi sanguine Thebas, 110
 vel cum purpureus populari caede Caicus
 fluxit, opusque meae bis sensit Telephus hastae.
 hic quoque tot caesis, quorum per litus acervos
 et feci et video, valuit mea dextra valetque.'
 dixit et, ante actis veluti male crederet, hastam 115
 misit in adversum Lycia de plebe Menoeten
 loricamque simul subiectaque pectora rupit.
 quo plangente gravem moribundo vertice terram
 extrahit illud idem calido de vulnere telum
 atque ait: 'haec manus est, haec, qua modo vicimus, hasta: 120
 utar in hoc isdem; sit in hoc, precor, exitus idem!'
 sic fatus Cycnum repetit, nec fraxinus errat
 inque umero sonuit non evitata sinistro,
 inde velut muro solidaque a caute repulsa est;

qua tamen ictus erat, signatum sanguine Cycnum 125
 viderat et frustra fuerat gavisus Achilles:
 vulnus erat nullum, sanguis fuit ille Menoetae!
 tum vero praeceps curru fremebundus ab alto
 desilit et nitido securum comminus hostem
 ense petens parmam gladio galeamque cavari 130
 cernit, at in duro laedi quoque corpore ferrum.
 haut tulit ulterius clipeoque adversa reducto
 ter quater ora viri, capulo et cava tempora pulsat
 cedentique sequens instat turbatque ruitque
 attonitoque negat requiem: pavor occupat illum, 135
 ante oculosque natant tenebrae retroque ferenti
 aversos passus medio lapis obstitit arvo;
 quem super impulsus resupino corpore Cycnum
 vi multa vertit terraeque adflixit Achilles.
 tum clipeo genibusque premens praecordia duris 140
 vincla trahit galeae, quae presso subdita mento
 elidunt fauces et respiramen iterque
 eripiunt animae. victum spoliare parabat:
 arma relictas videt; corpus deus aequoris albam
 contulit in volucrem, cuius modo nomen habebat. 145

Hic labor, haec requiem multorum pugna dierum
 attulit et positas pars utraque substitit armis.
 dumque vigil Phrygios servat custodia muros,
 et vigil Argolicas servat custodia fossas,
 festa dies aderat, qua Cycni victor Achilles 150
 Pallada mactatae placabat sanguine vaccae;
 cuius ut inposuit prosecta calentibus aris,
 et dis acceptus penetravit in aethera nidus,
 sacra tulere suam, pars est data cetera mensis.
 discutere toris proceres et corpora tosta 155
 carne replent vinoque levant curasque sitimque.
 non illos citharae, non illos carmina vocum
 longave multiformi delectat tibia buxi,
 sed noctem sermone trahunt, virtusque loquendi
 materia est: pugnas referunt hostisque suasque, 160
 inque vices adita atque exhausta pericula saepe
 commemorare iuvat; quid enim loqueretur Achilles,
 aut quid apud magnum potius loquerentur Achillem?
 proxima praecipue domito victoria Cycno
 in sermone fuit: visum mirabile cunctis, 165
 quod iuveni corpus nullo penetrabile telo

invictumque a vulnere erat ferrumque terebat.
 hoc ipse Aeacides, hoc mirabantur Achivi,
 cum sic Nestor ait: 'vestro fuit unicus aevo
 contemptor ferri nulloque forabilis ictu 170
 Cycnus. at ipse olim patientem vulnera mille
 corpore non laeso Perrhaebum Caenea vidi,
 Caenea Perrhaebum, qui factis inclitus Othryn
 incoluit, quoque id mirum magis esset in illo,
 femina natus erat.' monstri novitate moventur 175
 quisquis adest, narretque rogant: quos inter Achilles:
 'dic age! nam cunctis eadem est audire voluntas,
 o facunde senex, aevi prudentia nostri,
 quis fuerit Caeneus, cur in contraria versus,
 qua tibi militia, cuius certamine pugnae 180
 cognitus, a quo sit victus, si victus ab ullo est.'
 tum senior: 'quamvis obstet mihi tarda vetustas,
 multaue me fugiant primis spectata sub annis,
 plura tamen memini. nec quae magis haereat ulla
 pectore res nostro est inter bellique domique 185
 acta tot, ac si quem potuit spatiosa senectus
 spectatorem operum multorum reddere, vixi
 annos bis centum; nunc tertia vivitur aetas.
 'Clara decore fuit proles Elateia Caenis,
 Thessalidum virgo pulcherrima, perque propinquas 190
 perque tuas urbes (tibi enim popularis, Achille),
 multorum frustra votis optata procorum.
 temptasset Peleus thalamos quoque forsitan illos:
 sed iam aut contigerant illi conubia matris
 aut fuerant promissa tuae, nec Caenis in ullos 195
 denupsit thalamos secretaque litora carpens
 aequorei vim passa dei est (ita fama ferebat),
 utque novae Veneris Neptunus gaudia cepit,
 "sint tua vota licet" dixit "secura repulsae:
 elige, quid voveas!" (eadem hoc quoque fama ferebat) 200
 "magnum" Caenis ait "facit haec iniuria votum,
 tale pati iam posse nihil; da, femina ne sim:
 omnia praestiteris." graviore novissima dixit
 verba sono poteratque viri vox illa videri,
 sicut erat; nam iam voto deus aequoris alti 205
 adnuerat dederatque super, nec saucius ullis
 vulneribus fieri ferrove occumbere posset.
 munere laetus abit studiisque virilibus aevum

exigit Atracides Peneiaque arva pererrat.

'Duxerat Hippodamen audaci Ixione natus 210
 nubigenasque feros positus ex ordine mensis
 arboribus tecto discumbere iusserat antro.
 Haemonii proceres aderant, aderamur et ipsi,
 festaque confusa resonabat regia turba.

ecce canunt Hymenaeon, et ignibus atria fumant, 215
 cinctaque adest virgo matrum nuruumque caterva,
 praesignis facie; felicem diximus illa
 coniuge Pirithoum, quod paene fefellimus omen.
 nam tibi, saevorum saevissime Centaurorum,
 Euryte, quam vino pectus, tam virgine visa 220
 ardet, et ebrietas geminata libidine regnat.
 protinus eversae turbant convivium mensae,
 raptaturque comis per vim nova nupta prehensis.
 Eurytus Hippodamen, alii, quam quisque probabant
 aut poterant, rapiunt, captaeque erat urbis imago. 225
 femineo clamore sonat domus: ocius omnes
 surgimus, et primus "quae te vecordia," Theseus
 "Euryte, pulsat," ait, "qui me vivente lacessas
 Pirithoum viosque duos ignarus in uno?"
 [neve ea magnanimus frustra memoraverit ore, 230
 submovet instantes raptamque furentibus aufert.]
 ille nihil contra, (neque enim defendere verbis
 talia facta potest) sed vindicis ora protervis
 insequitur manibus generosaque pectora pulsat.
 forte fuit iuxta signis exstantibus asper 235
 antiquus crater; quem vastum vastior ipse
 sustulit Aegides adversaque misit in ora:
 sanguinis ille globos pariter cerebrumque merumque
 vulnere et ore vomens madida resupinus harena
 calcitrat. ardescunt germani caede bimembres 240
 certatimque omnes uno ore "arma, arma" loquuntur.
 vina dabant animos, et prima pocula pugna
 missa volant fragilesque cadi curvique lebetes,
 res epulis quondam, tum bello et caedibus aptae.

'Primus Ophionides Amycus penetralia donis 245
 haut timuit spoliare suis et primus ab aede
 lampadibus densum rapuit funale coruscis
 elatumque alte, veluti qui candida tauri
 rumpere sacrificia molitur colla securi,
 inlisit fronti Lapithae Celadontis et ossa 250

non cognoscendo confusa relinquit in ore.
 exsiluere oculi, disiectisque ossibus oris
 acta retro naris medioque est fixa palato.
 hunc pede convulso mensae Pellaeus acernae
 stravit humi Pelates deiecto in pectora mento 255
 cumque atro mixtos sputantem sanguine dentes
 vulnere Tartareas geminato mittit ad umbras.
 'Proximus ut steterat spectans altaria vultu
 fumida terribili "cur non" ait "utimur istis?"
 cumque suis Gryneus inmanem sustulit aram 260
 ignibus et medium Lapitharum iecit in agmen
 depressitque duos, Brotean et Orion: Orio
 mater erat Mycale, quam deduxisse canendo
 saepe reluctanti constabat cornua lunae.
 "non impune feres, teli modo copia detur!" 265
 dixerat Exadius telique habet instar, in alta
 quae fuerant pinu votivi cornua cervi.
 figitur hinc duplici Gryneus in lumina ramo
 eruiturque oculos, quorum pars cornibus haeret,
 pars fluit in barbam concretaque sanguine pendet. 270
 'Ecce rapit mediis flagrantem Rhoetus ab aris
 pruniceum torrem dextraque a parte Charaxi
 tempora perfringit fulvo protecta capillo.
 correpti rapida, veluti seges arida, flamma
 arserunt crines, et vulnere sanguis inustus 275
 terribilem stridore sonum dedit, ut dare ferrum
 igne rubens plerumque solet, quod forcipe curva
 cum faber eduxit, lacubus demittit: at illud
 stridet et in trepida submersum sibilat unda.
 saucius hirsutis avidum de crinibus ignem 280
 excutit inque umeros limen tellure revulsum
 tollit, onus plaustrum, quod ne permittat in hostem,
 ipsa facit gravitas: socium quoque saxea moles
 oppressit spatio stantem propiore Cometen.
 gaudia nec retinet Rhoetus: "sic, conprecor," inquit 285
 "cetera sit fortis castrorum turba tuorum!"
 semicremoque novat repetitum stipite vulnus
 terque quaterque gravi iuncturas verticis ictu
 rupit, et in liquido sederunt ossa cerebro.
 'Victor ad Euagrum Corythumque Dryantaque transit; 290
 e quibus ut prima tectus lanugine malas
 procubuit Corythus, "puero quae gloria fuso

parta tibi est?" Euagrus ait, nec dicere Rhoetus
 plura sinit rutilasque ferox in aperta loquentis
 condidit ora viri perque os in pectora flammis. 295
 te quoque, saeve Drya, circum caput igne rotato
 insequitur, sed non in te quoque constitit idem
 exitus: adsiduae successu caedis ovantem,
 qua iuncta est umero cervix, sude figis obusta.
 ingemuit duroque sudem vix osse revulsit 300
 Rhoetus et ipse suo madefactus sanguine fugit.
 fugit et Orneus Lycabasque et saucius armo
 dexteriore Medon et cum Pisenore Thaumasi,
 quique pedum nuper certamine vicerat omnes
 Mermeros, accepto tum vulnere tardius ibat; 305
 et Pholus et Melaneus et Abas praedator aprorum,
 quique suis frustra bellum dissuaserat augur
 Asbolus: ille etiam metuenti vulnera Nesso
 "ne fuge! ad Herculeos" inquit "servaberis arcus."
 at non Eurynomus Lycidasque et Areos et Imbreus 310
 effugere necem; quos omnes dextra Dryantis
 perculit adversos. adversum tu quoque, quamvis
 terga fugae dederas, vulnus, Crenaeae, tulisti:
 nam grave respiciens inter duo lumina ferrum,
 qua naris fronti committitur, accipis, imae. 315
 'In tanto fremitu cunctis sine fine iacebat
 sopitus venis et inexperrectus Aphidas
 languentique manu carchesia mixta tenebat,
 fusus in Ossaeae villosis pellibus ursae;
 quem procul ut vidit frustra nulla arma moventem, 320
 inserit amento digitos "miscenda" que dixit
 "cum Styge vina bibes" Phorbas; nec plura moratus
 in iuvenem torsit iaculum, ferrataque collo
 fraxinus, ut casu iacuit resupinus, adacta est.
 mors caruit sensu, plenoque e gutture fluxit 325
 inque toros inque ipsa niger carchesia sanguis.
 'Vidi ego Petraeum conantem tollere terra
 glandiferam quercum; quam dum complexibus ambit
 et quatit huc illuc labefactaque robora iactat,
 lancea Pirithoi costis inmissa Petraei 330
 pectora cum duro luctantia robore fixit.
 Pirithoi virtute Lycum cecidisse ferebant,
 Pirithoi virtute Chromin, sed uterque minorem
 victori titulum quam Dictys Helopsque dederunt,

fixus Helops iaculo, quod pervia tempora fecit 335
 et missum a dextra laevam penetravit ad aurem,
 Dictys ab ancipiti delapsus acumine montis,
 dum fugit instantem trepidans Ixione natum,
 decidit in praeceps et pondere corporis ornum
 ingentem fregit suaque induit ilia fractae. 340
 'Ultor adest Aphareus saxumque e monte revulsum
 mittere conatur; conantem stipite querno
 occupat Aegides cubitique ingentia frangit
 ossa nec ulterius dare corpus inutile leto
 aut vacat aut curat tergoque Bienoris alti 345
 insilit, haut solito quemquam portare nisi ipsum,
 opposuitque genu costis prensamque sinistra
 caesariem retinens vultum minitiantiaque ora
 robore nodoso praeduraque tempora fregit.
 robore Nedymnum iaculatoremqe Lycopen 350
 sternit et inmissa protectum pectora barba
 Hippason et summis exstantem Riphea silvis
 Thereaque, Haemoniis qui prensos montibus ursos
 ferre domum vivos indignantesque solebat.
 haut tulit utentem pugnae successibus ultra 355
 Thesea Demoleon: solidoque revellere trunco
 annosam pinum magno molimine temptat;
 quod quia non potuit, praefractam misit in hostem,
 sed procul a telo Theseus veniente recessit
 Pallados admonitu: credi sic ipse volebat. 360
 non tamen arbor iners cecidit; nam Crantoris alti
 absceidit iugulo pectusque umerumque sinistrum:
 armiger ille tui fuerat genitoris, Achille,
 quem Dolopum rector, bello superatus, Amyntor
 Aeacidae dederat pacis pignusque fidemque. 365
 Hunc procul ut foedo disiectum vulnere Peleus
 vidit, "at inferias, iuvenum gratissime Crantor,
 accipe" ait validoque in Demoleonta lacerto
 fraxineam misit contentis viribus hastam,
 quae laterum cratem praerupit et ossibus haerens 370
 intremuit: trahit ille manu sine cuspide lignum
 (id quoque vix sequitur), cuspis pulmone retenta est;
 ipse dolor vires animo dabat: aeger in hostem
 erigitur pedibusque virum proculcat equinis.
 excipit ille ictus galea clipeoque sonantes 375
 defensatque umeros praetentaque sustinet arma

perque armos uno duo pectora perforat ictu.
ante tamen leto dederat Phlegraeon et Hylen
eminus, Iphinoum conlato Marte Claninque;
additur his Dorylas, qui tempora tecta gerebat 380
pelle lupi saevique vicem praestantia teli
cornua vara boum multo rubefacta cruore.

'Huic ego (nam viris animus dabat) "aspice," dixi
"quantum concedant nostro tua cornua ferro"
et iaculum torsi: quod cum vitare nequiret, 385
opposuit dextram passurae vulnera fronti:
adfixa est cum fronte manus; fit clamor, at illum
haerentem Peleus et acerbo vulnere victum
(stabat enim propior) mediam ferit ense sub alvum.
prosiluit terraque ferox sua viscera traxit 390
tractaque calcavit calcataque rupit et illis
crura quoque inpediit et inani concidit alvo.

'Nec te pugnantem tua, Cyllare, forma redemit,
si modo naturae formam concedimus illi.
barba erat incipiens, barbae color aureus, aurea 395
ex umeris medios coma dependebat in armos.
gratus in ore vigor; cervix umerique manusque
pectoraque artificum laudatis proxima signis,
et quacumque vir est; nec equi mendosa sub illo
deteriorque viro facies; da colla caputque, 400
Castore dignus erit: sic tergum sessile, sic sunt
pectora celsa toris. totus pice nigrior atra,
candida cauda tamen; color est quoque cruribus albus.
multae illum petiere sua de gente, sed una
abstulit Hylonome, qua nulla decentior inter 405
semiferos altis habitavit femina silvis;
haec et blanditiis et amando et amare fatendo
Cyllaron una tenet, cultu quoque, quantus in illis
esse potest membris, ut sit coma pectine levis,
ut modo rore maris, modo se violave rosave 410
inplicet, interdum candentia lilia gestet,
bisque die lapsis Pagasaeae vertice silvae
fontibus ora lavet, bis flumine corpora tinguat,
nec nisi quae deceant electarumque ferarum
aut umero aut lateri praetendat vellera laevo. 415
par amor est illis: errant in montibus una,
antra simul subeunt; et tum Lapitheia tecta
intrarant pariter, pariter fera bella gerebant:

(auctor in incerto est) iaculum de parte sinistra
venit et inferius quam collo pectora subsunt, 420
Cyllare, te fixit; parvo cor vulnere laesum
corpore cum toto post tela educta refrixit.
protinus Hylonome morientes excipit artus
inpositaque manu vulnus fovet oraque ad ora
admovet atque animae fugienti obsistere temptat; 425
ut videt exstinctum, dictis, quae clamor ad aures
arcuit ire meas, telo, quod inhaeserat illi,
incubuit moriensque suum complexa maritum est.

'Ante oculos stat et ille meos, qui sena leonum
vinxerat inter se conexis vellera nodis, 430
Phaeocomes, hominemque simul protectus equumque;
caudice qui misso, quem vix iuga bina moverent,
Tectaphon Oleniden a summo vertice fregit;
[fracta volubilitas capitis latissima, perque os
perque cavas nares oculosque auresque cerebrum 435
molle fluit, veluti concretum vimine querno
lac solet utve liquor rari sub pondere cribri
manat et exprimitur per densa foramina spissus.]
ast ego, dum parat hic armis nudare iacentem,
(scit tuus hoc genitor) gladium spoliantis in ima 440
ilia demisi. Cthonius quoque Teleboasque
ense iacent nostro: ramum prior ille bifurcum
gesserat, hic iaculum; iaculo mihi vulnera fecit:
signa vides! adparet adhuc vetus inde cicatrix.
tunc ego debueram capienda ad Pergama mitti; 445
tum poteram magni, si non superare, morari
Hectoris arma meis! illo sed tempore nullus,
aut puer, Hector erat, nunc me mea deficit aetas.
quid tibi victorem gemini Periphanta Pyraethi,
Ampyca quid referam, qui quadrupedantis Echecli 450
fixit in adverso cornum sine cuspidе vultu?
vecte Pelethronium Macareus in pectus adacto
stravit Erigdupum; memini et venabula condi
inguine Nesseis manibus coniecta Cymeli.
nec tu credideris tantum cecinisse futura 455
Ampyciden Mopsum: Mopso iaculante biformis
occubuit frustra loqui temptavit Hodites
ad mentum lingua mentoque ad guttura fixo.

'Quinque neci Caeneus dederat Styphelumque Bromumque
Antimachumque Elymumque securiferumque Pyracmon: 460

vulnera non memini, numerum nomenque notavi.
 provolat Emathii spoliis armatus Halesi,
 quem dederat leto, membris et corpore Latreus
 maximus: huic aetas inter iuvenemque senemque,
 vis iuvenalis erat, variabant tempora cani. 465
 qui clipeo galeaque Macedoniae sarisa
 conspicuus faciemque obversus in agmen utrumque
 armaeque concussit certumque equitavit in orbem
 verbaque tot fudit vacuas animosus in auras:
 "et te, Caeni, feram? nam tu mihi femina semper, 470
 tu mihi Caenis eris. nec te natalis origo
 commonuit, mentemque subit, quo praemia facto
 quaque viri falsam speciem mercede pararis?
 quid sis nata, vide, vel quid sis passa, columque,
 i, cape cum calathis et stamina pollice torque; 475
 bella relinque viris." iactanti talia Caeneus
 extentum cursu missa latus eruit hasta,
 qua vir equo commissus erat. furit ille dolore
 nudaque Phyllei iuvenis ferit ora sarisa:
 non secus haec resilit, quam tecti a culmine grando, 480
 aut si quis parvo feriat cava tympana saxo.
 comminus adgreditur laterique recondere duro
 luctatur gladium: gladio loca pervia non sunt.
 "haut tamen effugies! medio iugulaberis ense,
 quandoquidem mucro est hebes" inquit et in latus ensem 485
 obliquat longaue amplectitur ilia dextra.
 plaga facit gemitus ut corpore marmoris icto,
 fractaque dissiluit percusso lammina callo.
 ut satis inlaesos miranti praebuit artus,
 "nunc age" ait Caeneus "nostro tua corpora ferro 490
 temptemus!" capuloque tenuis demisit in armos
 ensem fatiferum caecamque in viscera movit
 versavitque manum vulnusque in vulnere fecit.
 ecce ruunt vasto rabidi clamore bimembres
 telaque in hunc omnes unum mittuntque feruntque. 495
 tela retusa cadunt: manet inperfossus ab omni
 inque cruentatus Caeneus Elateius ictu.
 fecerat attonitos nova res. "heu dedecus ingens!"
 Monychus exclamat. "populus superamur ab uno
 vixque viro; quamquam ille vir est, nos segnibus actis, 500
 quod fuit ille, sumus. quid membra inmania prosunt?
 quid geminae vires et quod fortissima rerum

in nobis natura duplex animalia iunxit?
 nec nos matre dea, nec nos Ixione natos
 esse reor, qui tantus erat, Iunonis ut altae 505
 spem caperet: nos semimari superamur ab hoste!
 saxa trabesque super tososque involvite montes
 vivacemque animam missis elidite silvis!
 massa premat fauces, et erit pro vulnere pondus."
 dixit et insanis deiectam viribus austri 510
 forte trabem nactus validum coniecit in hostem
 exemplumque fuit, parvoque in tempore nudus
 arboris Othrys erat, nec habebat Pelion umbras.
 obrutus inmani cumulo sub pondere Caeneus
 aestuat arboreo congestaque robora duris 515
 fert umeris, sed enim postquam super ora caputque
 crevit onus neque habet, quas ducat, spiritus auras,
 deficit interdum, modo se super aera frustra
 tollere conatur iactasque evolvere silvas
 interdumque movet, veluti, quam cernimus, ecce, 520
 ardua si terrae quatiatur motibus Ide.
 exitus in dubio est: alii sub inania corpus
 Tartara detrusum silvarum mole ferebant;
 abnuit Ampycides medioque ex aggere fulvis
 vidit avem pennis liquidas exire sub auras, 525
 quae mihi tum primum, tunc est conspecta supremum.
 hanc ubi lustrantem leni sua castra volatu
 Mopsus et ingenti circum clangore sonantem
 adspexit pariterque animis oculisque secutus
 "o salve," dixit "Lapithaeae gloria gentis, 530
 maxime vir quondam, sed nunc avis unica, Caencu!"
 credita res auctore suo est: dolor addidit iram,
 oppressumque aegre tulimus tot ab hostibus unum;
 nec prius abstitimus ferro exercere dolorem,
 quam data pars leto, partem fuga noxque removit.' 535
 Haec inter Lapithas et semihomines Centauros
 proelia Tlepolemus Pylio referente dolorem
 praeteriti Alcidae tacito non pertulit ore
 atque ait: 'Herculeae mirum est obliviam laudis
 acta tibi, senior; certe mihi saepe referre 540
 nubigenas domitos a se pater esse solebat.'
 tristis ad haec Pylius: 'quid me meminisse malorum
 cogis et obductos annis rescindere luctus
 inque tuum genitorem odium offensasque fateri?

ille quidem maiora fide, di! gessit et orbem 545
 inplevit meritis, quod mallet posse negare;
 sed neque Deiphobum nec Pulydamanta nec ipsum
 Hectors laudamus: quis enim laudaverit hostem?
 ille tuus genitor Messenia moenia quondam
 stravit et inmeritas urbes Elinque Pylonque 550
 diruit inque meos ferrum flammamque penatis
 inpulit, utque alios taceam, quos ille peremit,
 bis sex Nelidae fuimus, conspecta iuventus,
 bis sex Herculeis ceciderunt me minus uno
 viribus; atque alios vinci potuisse ferendum est: 555
 mira Periclymeni mors est, cui posse figuras
 sumere, quas vellet, rursusque reponere sumptas
 Neptunus dederat, Nelei sanguinis auctor.
 hic ubi nequiquam est formas variatus in omnes,
 vertitur in faciem volucris, quae fulmina curvis 560
 ferre solet pedibus divum gratissima regi;
 viribus usus avis pennis rostroque redunco
 hamatisque viri laniaverat unguibus ora.
 tendit in hanc nimium certos Tiryntius arcus
 atque inter nubes sublimia membra ferentem 565
 pendentemque ferit, lateri qua iungitur ala;
 nec grave vulnus erat, sed rupti vulnere nervi
 deficient motumque negant viresque volandi.
 decidit in terram, non concipientibus auras
 infirmis pennis, et qua levis haeserat alae 570
 corporis adflicti pressa est gravitate sagitta
 perque latus summum iugulo est exacta sinistro.
 nunc videor debere tui praeconia rebus
 Herculis, o Rhodiae ductor pulcherrime classis?
 nec tamen ulterius, quam fortia facta silendo 575
 ulciscor fratres: solida est mihi gratia tecum.'

Haec postquam dulci Neleius edidit ore,
 a sermone senis repetito munere Bacchi
 surrexere toris: nox est data cetera somno.

At deus, aequoreas qui cuspide temperat undas, 580
 in volucrem corpus nati Phaethontida versum
 mente dolet patria saevumque perosus Achillem
 exercet memores plus quam civiliter iras.
 iamque fere tracto duo per quinquennia bello
 talibus intonsum compellat Sminthea dictis: 585
 'o mihi de fratris longe gratissime natis,

inrita qui mecum posuisti moenia Troiae,
 ecquid, ubi has iamiam casuras adspicis arces,
 ingemis? aut ecquid tot defendentia muros
 milia caesa doles? ecquid, ne persequar omnes, 590
 Hectoris umbra subit circum sua Pergama tracti?
 cum tamen ille ferox belloque cruentior ipso
 vivit adhuc, operis nostri populator, Achilles.
 det mihi se: faxo, triplici quid cuspidе possim,
 sentiat; at quoniam concurrere comminus hosti 595
 non datur, occulta necopinum perde sagitta!
 adnuit atque animo pariter patruique suoque
 Delius indulgens nebula velatus in agmen
 pervenit Iliacum mediaque in caede virorum
 rara per ignotos spargentem cernit Achivos 600
 tela Parin fassusque deum, 'quid spicula perdis
 sanguine plebis?' ait. 'siqua est tibi cura tuorum,
 vertere in Aeaciden caesosque ulciscere fratres!
 dixit et ostendens sternentem Troica ferro
 corpora Peliden, arcus obvertit in illum 605
 certaue letifera derexit spicula dextra.
 quod Priamus gaudere senex post Hectora posset,
 hoc fuit; ille igitur tantorum victor, Achille,
 victus es a timido Graiae raptore maritae!
 at si femineo fuerat tibi Marte cadendum, 610
 Thermodontiaca malles cecidisse bipenni.

Iam timor ille Phrygum, decus et tutela Pelasgi
 nominis, Aeacides, caput insuperabile bello,
 arserat: armarat deus idem idemque cremarat;
 iam cinis est, et de tam magno restat Achille 615
 nescio quid parvum, quod non bene compleat urnam,
 at vivit totum quae gloria compleat orbem.
 haec illi mensura viro respondet, et hac est
 par sibi Pelides nec inania Tartara sentit.
 ipse etiam, ut, cuius fuerit, cognoscere posses, 620
 bella movet clipeus, deque armis arma feruntur.
 non ea Tydides, non audet Oileos Ajax,
 non minor Atrides, non bello maior et aevo
 poscere, non alii: solis Telamone creatis
 Laertaue fuit tantae fiducia laudis. 625
 a se Tantalides onus invidiamque removit
 Argolicosque duces mediis considerare castris
 iussit et arbitrium litis traiecit in omnes.

LIBER TERTIUS DECIMUS

Consedere duces et vulgi stante corona
surgit ad hos clipei dominus septemplex Ajax,
utque erat inpatiens irae, Sigeia torvo
litora respexit classemque in litore vultu
intendensque manus 'agimus, pro Iuppiter!' inquit 5
'ante rates causam, et mecum confertur Ulixes!
at non Hectoreis dubitavit cedere flammis,
quas ego sustinui, quas hac a classe fugavi.
tutius est igitur fictis contendere verbis,
quam pugnare manu, sed nec mihi dicere promptum, 10
nec facere est isti: quantumque ego Marte feroci
inque acie valeo, tantum valet iste loquendo.
nec memoranda tamen vobis mea facta, Pelasgi,
esse reor: vidistis enim; sua narret Ulixes,
quae sine teste gerit, quorum nox conscia sola est! 15
praemia magna peti fateor; sed demit honorem
aemulus: Aiaci non est tenuisse superbum,
sit licet hoc ingens, quicquid speravit Ulixes;
iste tulit pretium iam nunc temptaminis huius,
quod, cum victus erit, mecum certasse feretur. 20
'Atque ego, si virtus in me dubitabilis esset,
nobilitate potens essem, Telamone creatus,
moenia qui forti Troiana sub Hercule cepit
litora que intravit Pagasaea Colcha carina;
Aeacus huic pater est, qui iura silentibus illic 25
reddit, ubi Aeoliden saxum grave Sisyphon urget;
Aeacon agnoscit summus prolemque fatetur
Iuppiter esse suam: sic a Iove tertius Ajax.
nec tamen haec series in causam prosit, Achivi,
si mihi cum magno non est communis Achille: 30
frater erat, fraterna peto! quid sanguine cretus
Sisyphio furtisque et fraude simillimus illi
inseriris Aeacidis alienae nomina gentis?
'An quod in arma prior nulloque sub indice veni,
arma neganda mihi, potiorque videbitur ille, 35
ultima qui cepit detractavitque furore
militiam ficto, donec sollertior isto
sed sibi inutilior timidi commenta retexit
Naupliades animi vitataque traxit ad arma?
optima num sumat, quia sumere noluit ulla: 40

nos inhonorati et donis patruelibus orbi,
obtulimus quia nos ad prima pericula, simus?

'Atque utinam aut verus furor ille, aut creditus esset,
nec comes hic Phrygias umquam venisset ad arces
hortator scelerum! non te, Poeantia proles, 45
expositum Lemnos nostro cum crimine haberet!
qui nunc, ut memorant, silvestribus abditus antris
saxa moves gemitu Laertiadaeque precaris,
quae meruit, quae, si di sunt, non vana precaris.
et nunc ille eadem nobis iuratus in arma, 50

heu! pars una ducum, quo successore sagittae
Herculis utuntur, fractus morboque fameque
velaturque aliturque avibus, volucresque petendo
debita Troianis exercet spicula fatis.
ille tamen vivit, quia non comitavit Ulixem; 55
mallet et infelix Palamedes esse relictus,
[viveret aut certe letum sine crimine haberet]
quem male convicti nimium memor iste furoris
prodere rem Danaam finxit fictumque probavit
crimen et ostendit, quod iam praefoderat, aurum. 60
ergo aut exilio vires subduxit Achivis,
aut nece: sic pugnat, sic est metuendus Ulixes!

'Qui licet eloquio fidum quoque Nestora vincat,
haut tamen efficiet, desertum ut Nestora crimen
esse rear nullum; qui cum inploraret Ulixem 65
vulnere tardus equi fessusque senilibus annis,
proditus a socio est; non haec mihi crimina fingi
scit bene Tydides, qui nomine saepe vocatum
corripuit trepidoque fugam exprobravit amico.
aspiciunt oculis superi mortalia iustis! 70
en eget auxilio, qui non tulit, utque reliquit,
sic linquendus erat: legem sibi dixerat ipse.
conclamat socios: adsum videoque trementem
pallentemque metu et trepidantem morte futura;
opposui molem clipei texique iacentem 75
servavique animam (minimum est hoc laudis) inertem.
si perstas certare, locum redeamus in illum:
redde hostem vulnusque tuum solitumque timorem
post clipeumque late et mecum contende sub illo!
at postquam eripui, cui standi vulnera vires 80
non dederant, nullo tardatus vulnere fugit.

'Hector adest secumque deos in proelia ducit,

quaque ruit, non tu tantum terreris, Ulixē,
 sed fortes etiam: tantum trahit ille timoris.
 hunc ego sanguineae successu caedis ovantem 85
 eminus ingenti resupinum pondere fudi,
 hunc ego poscentem, cum quo concurreret, unus
 sustinui: sortemque meam vovistis, Achivi,
 et vestrae valere preces. si quaeritis huius
 fortunam pugnae, non sum superatus ab illo. 90
 ecce ferunt Troes ferrumque ignesque Iovemque
 in Danaas classes: ubi nunc facundus Ulixes?
 nempe ego mille meo protexi pectore puppes,
 spem vestri reditus: date pro tot navibus arma.
 'Quodsi vera licet mihi dicere, quaeritur istis 95
 quam mihi maior honos, coniunctaque gloria nostra est,
 atque Ajax armis, non Aiaci arma petuntur.
 conferat his Ithacus Rhesum inbellemque Dolona
 Priamidenque Helenum rapta cum Pallade captum:
 luce nihil gestum, nihil est Diomedē remoto; 100
 si semel ista datis meritis tam vilibus arma,
 dividite, et pars sit maior Diomedis in illis.
 'Quo tamen haec Ithaco, qui clam, qui semper inermis
 rem gerit et furtis incautum decipit hostem?
 ipse nitor galeae claro radiantis ab auro 105
 insidias prodet manifestabitque latentem;
 sed neque Dulichius sub Achillis casside vertex
 pondera tanta feret, nec non onerosa gravisque
 Pelias hasta potest inbellibus esse lacertis,
 nec clipeus vasti caelatus imagine mundi 110
 conveniet timidae nataeque ad furta sinistrae:
 debilitaturum quid te petis, inprobe, munus,
 quod tibi si populi donaverit error Achivi,
 cur spolieris, erit, non, cur metuaris ab hoste,
 et fuga, qua sola cunctos, timidissime, vincis, 115
 tarda futura tibi est gestamina tanta trahenti?
 adde quod iste tuus, tam raro proelia passus,
 integer est clipeus; nostro, qui tela ferendo
 mille patet plagis, novus est successor habendus.
 'Denique (quid verbis opus est?) spectemur agendo! 120
 arma viri fortis medios mittantur in hostes:
 inde iubete peti et referentem ornate relatis.'
 Finierat Telamone satus, vulgique secutum
 ultima murmur erat, donec Laertius heros

adstitit atque oculos paulum tellure moratos 125
 sustulit ad proceres exspectatoque resolvit
 ora sono, neque abest facundis gratia dictis.
 'Si mea cum vestris valuissent vota, Pelasgi,
 non foret ambiguus tanti certaminis heres,
 tuque tuis armis, nos te poteremur, Achille, 130
 quem quoniam non aequa mihi vobisque negarunt
 fata,' (manuque simul veluti lacrimantia tersit
 lumina) 'quis magno melius succedat Achilli,
 quam per quem magnus Danais successit Achilles?
 huic modo ne prosit, quod, uti est, hebes esse videtur, 135
 neve mihi noceat, quod vobis semper, Achivi,
 profuit ingenium, meaque haec facundia, siqua est,
 quae nunc pro domino, pro vobis saepe locuta est,
 invidia careat, bona nec sua quisque recuset.
 'Nam genus et proavos et quae non fecimus ipsi, 140
 vix ea nostra voco, sed enim, quia rettulit Ajax
 esse Iovis pronepos, nostri quoque sanguinis auctor
 Iuppiter est, totidemque gradus distamus ab illo:
 nam mihi Laertes pater est, Arcesius illi,
 Iuppiter huic, neque in his quisquam damnatus et exul; 145
 est quoque per matrem Cyllenius addita nobis
 altera nobilitas: deus est in utroque parente.
 sed neque materno quod sum generosior ortu,
 nec mihi quod pater est fraterni sanguinis insons,
 proposita arma peto: meritis expendite causam, 150
 dummodo, quod fratres Telamon Peleusque fuerunt,
 Aiacis meritum non sit nec sanguinis ordo,
 sed virtutis honor spoliis quaeratur in istis!
 aut si proximitas primusque requiritur heres,
 est genitor Peleus, est Pyrrhus filius illi: 155
 quis locus Aiaci? Pthiam haec Scyrumve ferantur!
 nec minus est isto Teucer patruelis Achilli:
 num petit ille tamen? num, si petat, auferat illa?
 ergo, operum quoniam nudum certamen habetur,
 plura quidem feci, quam quae comprehendere dictis 160
 in promptu mihi sit, rerum tamen ordine ducar.
 'Praescia venturi genetrix Nereia leti
 dissimulat cultu natum, et deceperat omnes,
 in quibus Aiacem, sumptae fallacia vestis:
 arma ego femineis animum motura virilem 165
 mercibus inserui, neque adhuc proiecerat heros

virgineos habitus, cum parmam hastamque tenenti
"nate dea," dixi "tibi se peritura reservant
Pergama! quid dubitas ingentem evertere Troiam?"
inieci que manum fortemque ad fortia misi. 170

ergo opera illius mea sunt: ego Telephon hasta
pugnantem domui, victum orantemque refeci;
quod Thebae cecidere, meum est; me credite Lesbon,
me Tenedon Chrysenque et Cillan, Apollinis urbes,
et Scyrum cepisse; mea concussa putate 175

procubuisse solo Lyrnesia moenia dextra,
utque alios taceam, qui saevum perdere posset
Hectora, nempe dedi: per me iacet inclitus Hector!
illis haec armis, quibus est inventus Achilles,
arma peto: vivo dederam, post fata reposco. 180

'Ut dolor unius Danaos pervenit ad omnes,
Aulidaque Euboicam conplerunt mille carinae,
exspectata diu, nulla aut contraria classi
flamina erant, duraeque iubent Agamemnona sortes
inmeritam saevae natam mactare Dianae. 185

denegat hoc genitor divisque irascitur ipsis
atque in rege tamen pater est, ego mite parentis
ingenium verbis ad publica commoda verti:
hanc equidem (fateor, fassoque ignoscat Atrides)
difficilem tenui sub iniquo iudice causam. 190

hunc tamen utilitas populi fraterque datique
summa movet sceptri, laudem ut cum sanguine penset;
mittor et ad matrem, quae non hortanda, sed astu
decipienda fuit, quo si Telamoniussisset,
orba suis essent etiam nunc linthea ventis. 195

'Mittor et Iliacas audax orator ad arces,
visaque et intrata est altae mihi curia Troiae,
plenaque adhuc erat illa viris; interritus egi
quam mihi mandarat communem Graecia causam
accusoque Parin praedamque Helenamque reposco 200

et moveo Priamum Priamoque Antenora iunctum;
at Paris et fratres et qui rapuere sub illo,
vix tenuere manus (scis hoc, Menelae) nefandas,
primaque lux nostri tecum fuit illa pericli.

'Longa referre mora est, quae consilioque manuque 205
utiliter feci spatiosi tempore belli.
post acies primas urbis se moenibus hostes
continuere diu, nec aperti copia Martis

ulla fuit; decimo demum pugnavimus anno:
 quid facis interea, qui nil nisi proelia nosti? 210
 quis tuus usus erat? nam si mea facta requiris,
 hostibus insidior, fossa munimina cingo,
 consolor socios, ut longi taedia belli
 mente ferant placida, doceo, quo simus alendi
 armandique modo, mittor, quo postulat usus. 215
 'Ecce Iovis monitu deceptus imagine somni
 rex iubet incepti curam dimittere belli;
 ille potest auctore suam defendere vocem:
 non sinat hoc Ajax delendaque Pergama poscat,
 quodque potest, pugnet! cur non remoratur ituros? 220
 cur non arma capit, dat, quod vaga turba sequatur?
 non erat hoc nimium numquam nisi magna loquenti.
 quid, quod et ipse fugit? vidi, puduitque videre,
 cum tu terga dares inhonestaque vela parares;
 nec mora, "quid facitis? quae vos dementia" dixi 225
 "concitat, o socii, captam dimittere Troiam,
 quidque domum fertis decimo, nisi dedecus, anno?"
 talibus atque aliis, in quae dolor ipse disertum
 fecerat, aversos profuga de classe reduxi.
 convocat Atrides socios terrore paventes: 230
 nec Telamoniades etiamnunc hiscere quicquam
 audet, at ausus erat reges incessere dictis
 Thersites etiam, per me haut inpune protervis!
 erigor et trepidos cives exhortor in hostem
 amissamque mea virtutem voce repono. 235
 tempore ab hoc, quodcumque potest fecisse videri
 fortiter iste, meum est, qui dantem terga retraxi.
 'Denique de Danais quis te laudatve petitve?
 at sua Tydides mecum communicat acta,
 me probat et socio semper confidit Ulixé. 240
 est aliquid, de tot Graiorum milibus unum
 a Diomede legi! nec me sors ire iubebat:
 sic tamen et spreto noctisque hostisque periculo
 ausum eadem, quae nos, Phrygia de gente Dolona
 interim, non ante tamen, quam cuncta coegi 245
 prodere et edidici, quid perfida Troia pararet.
 omnia cognoram nec, quod specularer, habebam
 et iam promissa poteram cum laude reverti:
 haut contentus eo petii tentoria Rhési
 inque suis ipsum castris comitesque peremi 250

atque ita captivo, victor votisque potitus,
 ingredior curru laetos imitante triumphos;
 cuius equos pretium pro nocte poposcerat hostis,
 arma negate mihi, fueritque benignior Ajax.
 quid Lycii referam Sarpedonis agmina ferro 255
 devastata meo? cum multo sanguine fudi
 Coeranon Iphitiden et Alastoraque Chromiumque
 Alcandrumque Haliumque Noemonaque Prytandinque
 exitioque dedi cum Chersidamante Thoona
 et Charopem fatisque inmitibus Ennomon actum 260
 quique minus celebres nostra sub moenibus urbis
 procubuere manu. sunt et mihi vulnera, cives,
 ipso pulchra loco; nec vanis credite verbis,
 aspicate! en' vestemque manu diduxit et 'haec sunt
 pectora semper' ait 'vestris exercita rebus! 265
 at nihil inpendit per tot Telamonius annos
 sanguinis in socios et habet sine vulnere corpus!
 'Quid tamen hoc refert, si se pro classe Pelasga
 arma tulisse refert contra Troasque Iovemque?
 confiteorque, tulit (neque enim benefacta maligne 270
 detractare meum est), sed ne communia solus
 occupet atque aliquem vobis quoque reddat honorem,
 reppulit Actorides sub imagine tutus Achillis
 Troas ab arsuris cum defensore carinis.
 ausum etiam Hectoreis solum concurrere telis 275
 se putat, oblitus regisque ducumque meique,
 nonus in officio et praelatus munere sortis.
 sed tamen eventus vestrae, fortissime, pugnae
 quis fuit? Hector abit violatus vulnere nullo!
 'Me miserum, quanto cogor meminisse dolore 280
 temporis illius, quo, Graium murus, Achilles
 procubuit! nec me lacrimae luctusque timorque
 tardarunt, quin corpus humo sublime referrem:
 his umeris, his inquam, umeris ego corpus Achillis
 et simul arma tuli, quae nunc quoque ferre laboro. 285
 sunt mihi, quae valeant in talia pondera, vires,
 est animus certe vestros sensurus honores:
 scilicet idcirco pro nato caerulea mater
 ambitiosa suo fuit, ut caelestia dona,
 artis opus tantae, rudis et sine pectore miles 290
 indueret? neque enim clipei caelamina novit,
 Oceanum et terras cumque alto sidera caelo

Pleiadasque Hyadasque immunemque aequoris Arcton
 diversosque orbes nitidumque Orionis ense.
 [postulat, ut capiat, quae non intellegit, arma!] 295
 'Quid, quod me duri fugientem munera belli
 arguit incepto serum accessisse labori
 nec se magnanimo maledicere sentit Achilli?
 si simulasse vocas crimen, simulavimus ambo;
 si mora pro culpa est, ego sum maturior illo. 300
 me pia detinuit coniunx, pia mater Achillem,
 primaque sunt illis data tempora, cetera vobis:
 haut timeo, si iam nequeam defendere, crimen
 cum tanto commune viro: deprensus Ulixis
 ingenio tamen ille, at non Aiakis Ulixes. 305
 'Neve in me stolidae convicia fundere linguae
 admiremur eum, vobis quoque digna pudore
 obicit. an falso Palameden crimine turpe
 accusasse mihi, vobis damnasse decorum est?
 sed neque Naupliades facinus defendere tantum 310
 tamque patens valuit, nec vos audistis in illo
 crimina: vidistis, pretioque obiecta patebant.
 'Nec, Poeantiaden quod habet Vulcania Lemnos,
 esse reus merui (factum defendite vestrum!
 consensistis enim), nec me suasisse negabo, 315
 ut se subtraheret bellique viaeque labori
 temptaretque feros requie lenire dolores.
 paruit—et vivit! non haec sententia tantum
 fida, sed et felix, cum sit satis esse fidelem.
 quem quoniam vates delenda ad Pergama poscunt, 320
 ne mandate mihi! melius Telamonius ibit
 eloquioque virum morbis iraque furentem
 molliet aut aliqua producet callidus arte!
 ante retro Simois fluet et sine frondibus Ide
 stabit, et auxilium promittet Achaia Troiae, 325
 quam, cessante meo pro vestris pectore rebus,
 Aiakis stolidi Danais sollertia prosit.
 sis licet infestus sociis regique mihi
 dure Philoctete, licet exsecrere meumque
 devoveas sine fine caput cupiasque dolenti 330
 me tibi forte dari nostrumque haurire cruorem,
 utque tui mihi sit, fiat tibi copia nostri:
 te tamen adgrediar mecumque reducere nitar
 tamque tuis potiar (faveat Fortuna) sagittis,

quam sum Dardanio, quem cepi, vate potitus, 335
 quam responsa deum Troianaque fata retexi,
 quam rapui Phrygiae signum penetrale Minervae
 hostibus e mediis. et se mihi conferat Aiax?
 nempe capi Troiam prohibebant fata sine illo:
 fortis ubi est Aiax? ubi sunt ingentia magni 340
 verba viri? cur hic metuis? cur audet Ulixes
 ire per excubias et se committere nocti
 perque feros enses non tantum moenia Troum,
 verum etiam summas arces intrare suaque
 eripere aede deam raptamque adferre per hostes? 345
 quae nisi fecissem, frustra Telamone creatus
 gestasset laeva taurorum tergora septem.
 illa nocte mihi Troiae victoria parta est:
 Pergama tunc vici, cum vinci posse coegi.
 'Desine Tydiden vultuque et murmure nobis 350
 ostentare meum: pars est sua laudis in illo!
 nec tu, cum socia clipeum pro classe tenebas,
 solus eras: tibi turba comes, mihi contigit unus.
 qui nisi pugnacem sciret sapiente minorem
 esse nec indomitae deberi praemia dextrae, 355
 ipse quoque haec peteret; peteret moderatior Aiax
 Eurypylusque ferox claroque Andraemone natus
 nec minus Idomeneus patriaque creatus eadem
 Meriones, peteret maioris frater Atridae:
 quippe manu fortes nec sunt mihi Marte secundi, 360
 consiliis cessere meis. tibi dextera bello
 utilis, ingenium est, quod eget moderamine nostro;
 tu vires sine mente geris, mihi cura futuri;
 tu pugnare potes, pugnandi tempora mecum
 eligit Atrides; tu tantum corpore prodes, 365
 nos animo; quantoque ratem qui temperat, anteit
 remigis officium, quanto dux milite maior,
 tantum ego te supero. nec non in corpore nostro
 pectora sunt potiora manu: vigor omnis in illis.
 'At vos, o proceres, vigili date praemia vestro, 370
 proque tot annorum cura, quibus anxius egi,
 hunc titulum meritis pensandum reddite nostris:
 iam labor in fine est; obstantia fata removi
 altaque posse capi faciendo Pergama, cepi.
 per spes nunc socias casuraque moenia Troum 375
 perque deos oro, quos hosti nuper ademi,

per siquid superest, quod sit sapienter agendum,
siquid adhuc audax ex praecipitique petendum est,
[si Troiae fatis aliquid restare putatis,]
este mei memores! aut si mihi non datis arma, 380
huic date!' et ostendit signum fatale Minervae.

Mota manus procerum est, et quid facundia posset,
re patuit, fortisque viri tulit arma disertus.
Hectora qui solus, qui ferrum ignesque Iovemque
sustinuit totiens, unam non sustinet iram, 385
invictumque virum vicit dolor: arripit ensem
et 'meus hic certe est! an et hunc sibi poscit Ulixes?
hoc' ait 'utendum est in me mihi, quique cruore
saepe Phrygum maduit, domini nunc caede madebit,
ne quisquam Aiacem possit superare nisi Ajax.' 390
dixit et in pectus tum demum vulnera passum,
qua patuit ferrum, letalem condidit ensem.
nec valuere manus infixum educere telum:
expulit ipse cruor, rubefactaque sanguine tellus
purpureum viridi genuit de caespite florem, 395
qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus;
littera communis mediis pueroque viroque
inscripta est foliis, haec nominis, illa querellae.

Victor ad Hypsipyles patriam clarique Thoantis
et veterum terras infames caede virorum 400
vela dat, ut referat Tiryntia tela, sagittas;
quae postquam ad Graios domino comitante revexit,
inposita est sero tandem manus ultima bello.
[Troia simul Priamusque cadunt. Priameia coniunx
perdidit infelix hominis post omnia formam 405
externasque novo latratu terruit auras,
longus in angustum qua clauditur Hellespontus.]
Ilion ardebat, neque adhuc consederat ignis,
exiguumque senis Priami Iovis ara cruorem
conbiberat, tractata comis antistita Phoebi 410
non profecturas tendebat ad aethera palmas;
Dardanidas matres patriorum signa deorum,
dum licet, amplexas succensaque templa tenentes
invidiosa trahunt victores praemia Grai;
mittitur Astyanax illis de turribus, unde 415
pugnantem pro se proavitaque regna tuentem
saepe videre patrem monstratum a matre solebat.
iamque viam suadet Boreas, flatuque secundo

carbasae motae sonant: iubet uti navita ventis;
 'Troia, vale! rapimur' clamant, dant oscula terrae 420
 Troades et patriae fumantia tecta relinquunt.
 ultima conscendit classem—miserabile visu!—
 in mediis Hecabe natorum inventa sepulcris:
 prensantem tumulos atque ossibus oscula dantem
 Dulichiae traxere manus, tamen unius hausit 425
 inque sinu cineres secum tulit Hectoris haustos;
 Hectoris in tumulo canum de vertice crinem,
 inferias inopes, crinem lacrimasque reliquit,
 Est, ubi Troia fuit, Phrygiae contraria tellus
 Bistoniis habitata viris: Polymestoris illic 430
 regia dives erat, cui te commisit alendum
 clam, Polydore, pater Phrygiisque removit ab armis,
 consilium sapiens, sceleris nisi praemia magnas
 adiecisset opes, animi inritamen avari.
 ut cecidit fortuna Phrygum, capit inpius ensem 435
 rex Thracum iuguloque sui demisit alumni
 et, tamquam tolli cum corpore crimina possent,
 exanimem scopulo subiectas misit in undas.
 Litore Threicio classem religarat Atrides,
 dum mare pacatum, dum ventus amiciores esset: 440
 hic subito, quantus, cum viveret, esse solebat,
 exit humo late rupta similisque minanti
 temporis illius vultum referebat Achilles,
 quo ferus iniustum petiit Agamemnona ferro
 'inmemores' que 'mei disceditis,' inquit 'Achivi, 445
 obrutaque est mecum virtutis gratia nostrae!
 ne facite! utque meum non sit sine honore sepulcrum,
 placet Achilleos mactata Polyxena manes!
 dixit, et inmiti sociis parentibus umbrae,
 rapta sinu matris, quam iam prope sola fovebat, 450
 fortis et infelix et plus quam femina virgo
 ducitur ad tumulum diroque fit hostia busto.
 quae memor ipsa sui postquam crudelibus aris
 admota est sensitque sibi fera sacra parari,
 utque Neoptolemum stantem ferrumque tenentem; 455
 inque suo vidit figentem lumina vultu,
 'utere iamdudum generoso sanguine' dixit
 'nulla mora est; at tu iugulo vel pectore telum
 conde meo' iugulumque simul pectusque rexit.
 'scilicet haud ulli servire Polyxena vellem. 460

haud per tale sacrum numen placabitis ullum!
 mors tantum vellem matrem mea fallere posset:
 mater obest minuitque necis mihi gaudia, quamvis
 non mea mors illi, verum sua vita tremenda est.
 vos modo, ne Stygios adeam non libera manes, 465
 ite procul, si iusta peto, tactuque viriles
 virgineo removete manus! acceptior illi,
 quisquis is est, quem caede mea placare paratis,
 liber erit sanguis. siquos tamen ultima nostri
 verba movent oris (Priami vos filia regis, 470
 non captiva rogat), genetrici corpus inemptum
 reddite, neve auro redimat ius triste sepulcri,
 sed lacrimis! tum, cum poterat, redimebat et auro.'
 dixerat, at populus lacrimas, quas illa tenebat,
 non tenet; ipse etiam flens invitatusque sacerdos 475
 praebita coniecto rupit praecordia ferro.
 illa super terram defecto poplite labens
 pertulit intrepidus ad fata novissima vultus;
 tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
 cum caderet, castique decus servare pudoris. 480
 Troades excipiunt deploratosque recensent
 Priamidas et quot dederit domus una cruores,
 teque gemunt, virgo, teque, o modo regia coniunx,
 regia dicta parens, Asiae florentis imago,
 nunc etiam praedae mala sors; quam victor Ulixes 485
 esse suam nollet, nisi quod tamen Hectora partu
 edideras: dominum matri vix repperit Hector!
 quae corpus complexa animae tam fortis inane,
 quas totiens patriae dederat natisque viroque,
 huic quoque dat lacrimas; lacrimas in vulnera fundit 490
 osculaque ore tegit consuetaque pectora plangit
 canitiemque suam concretam sanguine vellens
 plura quidem, sed et haec laniato pectore, dixit:
 'nata, tuae—quid enim superest?—dolor ultime matris,
 nata, iaces, videoque tuum, mea vulnera, vulnus: 495
 en, ne perdiderim quemquam sine caede meorum,
 tu quoque vulnus habes; at te, quia femina, rebar
 a ferro tutam: cecidisti et femina ferro,
 totque tuos idem fratres, te perdidit idem,
 exitium Troiae nostrique orbator, Achilles; 500
 at postquam cecidit Paridis Phoebique sagittis,
 nunc certe, dixi, non est metuendus Achilles:

nunc quoque mi metuendus erat; cinis ipse sepulti
in genus hoc saevit, tumulo quoque sensimus hostem:
Aeacidae fecunda fui! iacet Ilion ingens, 505
eventuque gravi finita est publica clades,
sed finita tamen; soli mihi Pergama restant.
in cursuque meus dolor est: modo maxima rerum,
tot generis natisque potens nuribusque viroque
nunc trahor exul, inops, tumultis avulsa meorum, 510
Penelopae munus, quae me data pensa trahentem
matribus ostendens Ithacis "haec Hectoris illa est
clara parens, haec est" dicet "Priameia coniunx,"
postque tot amissos tu nunc, quae sola levabas
maternos luctus, hostilia busta piasti! 515
inferias hosti peperit! quo ferrea resto?
quidve moror? quo me servas, annosa senectus?
quo, di crudeles, nisi uti nova funera cernam,
vivacem differtis anum? quis posse putaret
felicem Priamum post diruta Pergama dici? 520
felix morte sua est! nec te, mea nata, peremptam
adspicit et vitam pariter regnumque reliquit.
at, puto, funeribus dotabere, regia virgo,
condeturque tuum monumentis corpus avitis!
non haec est fortuna domus: tibi munera matris 525
contingent fletus peregrinaeque haustus harenae!
omnia perdidimus: superest, cur vivere tempus
in breve sustineam, proles gratissima matri,
nunc solus, quondam minimus de stirpe virili,
has datus Ismario regi Polydorus in oras. 530
quid moror interea crudelia vulnera lymphis
abluere et sparsos inmiti sanguine vultus?'
Dixit et ad litus passu processit anili,
albentes lacerata comas. 'date, Troades, urnam!'
dixerat infelix, liquidas hauriret ut undas: 535
adspicit eiectum Polydori in litore corpus
factaque Threiciis ingentia vulnera telis;
Troades exclamant, obmutuit illa dolore,
et pariter vocem lacrimasque introrsus obortas
devorat ipse dolor, duroque simillima saxo 540
torpet et adversa figit modo lumina terra,
interdum torvos sustollit ad aethera vultus,
nunc positi spectat vultum, nunc vulnera nati,
vulnera praecipue, seque armat et instruit ira.

qua simul exarsit, tamquam regina maneret, 545
 ulcisci statuit poenaeque in imagine tota est,
 utque furit catulo lactente orbata leaena
 signaque nacta pedum sequitur, quem non videt, hostem,
 sic Hecabe, postquam cum luctu miscuit iram,
 non oblita animorum, annorum oblita suorum, 550
 vadit ad artificem dirae, Polymestora, caedis
 conloquiumque petit; nam se monstrare relictum
 velle latens illi, quod nato redderet, aurum.
 credidit Odrysius praedaeque adsuetus amore
 in secreta venit: tum blando callidus ore 555
 'tolle moras, Hecabe,' dixit 'da munera nato!
 omne fore illius, quod das, quod et ante dedisti,
 per superos iuro.' spectat truculenta loquentem
 falsaque iurantem tumidaque exaestuat ira
 atque ita correpto captivarum agmina matrum 560
 invocat et digitos in perfida lumina condit
 expellitque genis oculos (facit ira potentem)
 inmergitque manus foedataque sanguine sonti
 non lumen (neque enim superest), loca luminis haurit.
 clade sui Thracum gens iritata tyranni 565
 Troada telorum lapidumque incessere iactu
 coepit, at haec missum rauco cum murmure saxum
 morsibus insequitur rictuque in verba parato
 latravit, conata loqui: locus exstat et ex re
 nomen habet, veterumque diu memor illa malorum 570
 tum quoque Sithonios ululavit maesta per agros.
 illius Troasque suos hostesque Pelasgos,
 illius fortuna deos quoque moverat omnes,
 sic omnes, ut et ipsa Iovis coniunxque sororque
 eventus Hecaben meruisse negaverit illos. 575
 Non vacat Aurorae, quamquam isdem faverat armis,
 cladibus et casu Troiaeque Hecabesque moveri.
 cura deam propior luctusque domesticus angit
 Memnonis amissi, Phrygiis quem lutea campis
 vidit Achillea pereuntem cuspide mater; 580
 vidit, et ille color, quo matutina rubescunt
 tempora, palluerat, latuitque in nubibus aether.
 at non inpositos supremis ignibus artus
 sustinuit spectare parens, sed crine soluto
 sicut erat, magni genibus procumbere non est 585
 dedignata Iovis lacrimisque has addere voces:

'omnibus inferior, quas sustinet aureus aether,
 (nam mihi sunt totum rarissima templa per orbem)
 diva tamen, veni, non ut delubra diesque
 des mihi sacrificos caliturasque ignibus aras: 590
 si tamen adspicias, quantum tibi femina praestem,
 tum cum luce nova noctis confinia servo,
 praemia danda putes; sed non ea cura neque hic est
 nunc status Aurorae, meritos ut poscat honores:
 Memnonis orba mei venio, qui fortia frustra 595
 pro patruo tulit arma suo primisque sub annis
 occidit a forti (sic vos voluistis) Achille.
 da, precor, huic aliquem, solacia mortis, honorem,
 summe deum rector, maternaque vulnera leni!
 Iuppiter adnuerat, cum Memnonis arduus alto 600
 corruit igne rogos, nigrique volumina fumi
 infecere diem, veluti cum flumine Nais
 exhalat nebulas, nec sol admittitur infra;
 atra favilla volat glomerataque corpus in unum
 densetur faciemque capit sumitque calorem 605
 atque animam ex igni (levitas sua praebuit alas)
 et primo similis volucris, mox vera volucris
 insonuit pennis, pariter sonuere sorores
 innumerae, quibus est eadem natalis origo,
 terque rogam lustrant, et consonus exit in auras 610
 ter plangor, quarto seducunt castra volatu;
 tum duo diversa populi de parte feroces
 bella gerunt rostrisque et aduncis unguibus iras
 exercent alasque adversaque pectora lassant,
 inferiaeque cadunt cineri cognata sepulto 615
 corpora seque viro forti meminere creatas.
 praepetibus subitis nomen facit auctor: ab illo
 Memnonides dictae, cum sol duodena peregit
 signa, parentali moriturae more rebellant.
 ergo aliis latrasse Dymantida flebile visum est; 620
 luctibus est Aurora suis intenta piasque
 nunc quoque dat lacrimas et toto rorat in orbe.
 Non tamen eversam Troiae cum moenibus esse
 spem quoque fata sinunt: sacra et, sacra altera, patrem
 fert umeris, venerabile onus, Cythereius heros. 625
 de tantis opibus praedam pius eligit illam
 Ascaniumque suum profugaque per aequora classe
 fertur ab Antandro scelerataque limina Thracum

et Polydoreo manantem sanguine terram
linquit et utilibus ventis aestuque secundo 630
intrat Apollineam sociis comitantibus urbem.
hunc Anius, quo rege homines, antistite Phoebus
rite colebatur, temploque domoque recepit
urbemque ostendit delubraque nota duasque
Latona quondam stirpes pariente retentas. 635
ture dato flammis vinoque in tura profuso
caesarumque boum fibris de more crematis
regia tecta petunt, positique tapetibus altis
munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho.
tum pius Anchises: 'o Phoebi lecte sacerdos,
fallor, an et natum, cum primum haec moenia vidi,
bisque duas natas, quantum reminiscor, habebas?'
huic Anius niveis circumdata tempora vittis
concutiens et tristis ait: 'non falleris, heros
maxime; vidisti natorum quinque parentem,
quem nunc (tanta homines rerum inconstantia versat)
paene vides orbem. quod enim mihi filius absens
auxilium, quem dicta suo de nomine tellus
Andros habet pro patre locumque et regna tenentem?
Delius augurium dedit huic, dedit altera Liber
femineae stirpi voto maiora fideque
munera: nam tactu natarum cuncta mearum
in segetem laticemque meri canaeque Minervae
transformabantur, divesque erat usus in illis.
hoc ubi cognovit Troiae populator Atrides,
(ne non ex aliqua vestram sensisse procellam
nos quoque parte putes), armorum viribus usus
abstrahit invitas gremio genitoris alantque
imperat Argolicam caelesti munere classem.
effugiunt, quo quaeque potest: Euboea duabus
et totidem natis Andros fraterna petita est.
miles adest et, ni dedantur, bella minatur:
victa metu pietas consortia corpora poenae
dedit; et timido possis ignoscere fratri:
non hic Aeneas, non, qui defenderet Andron,
Hector erat, per quem decimum durastis in annum.
iamque parabantur captivis vincla lacertis:
illae tollentes etiamnum libera caelo
bracchia "Bacche pater, fer opem!" dixere, tulitque
muneris auctor opem, Æsi miro perdere more

ferre vocatur opem, nec qua ratione figuram
perdiderint, potui scire aut nunc dicere possum;
summa mali nota est: pennas sumpsere tuaeque
coniugis in volucres, niveas abiere columbas.'

Talibus atque aliis postquam convivia dictis
inplerunt, mensa somnum petiere remota
cumque die surgunt adeuntque oracula Phoebi,
qui petere antiquam matrem cognataque iussit
litora; prosequitur rex et dat munus ituris,
Anchisae sceptrum, chlamydem pharetramque nepoti,
cratera Aeneae, quem quondam transtulit illi
hospes ab Aoniis Therses Ismenius oris:
miserat hunc illi Therses, fabricaverat Alcon
Hyleus et longo caelaverat argumento.
urbs erat, et septem posses ostendere portas:
hae pro nomine erant, et quae foret illa, docebant;
ante urbem exequiae tumulique ignesque rogique
effusaeque comas et apertae pectora matres
significant luctum; nymphae quoque flere videntur
siccatosque queri fontes: sine frondibus arbor
nuda riget, rodunt arentia saxa capellae.
ecce facit mediis natas Orione Thebis
hac non femineum iugulo dare vulnus aperto,
illac demisso per fortia pectora telo
pro populo cecidisse suo pulchrisque per urbem
funeribus ferri celebrique in parte cremari.
tum de virginea geminos exire favilla,
ne genus intereat, iuvenes, quos fama Coronas
nominat, et cineri materno ducere pompam.
hactenus antiquo signis fulgentibus aere,
summus inaurato crater erat asper acantho.
nec leviora datis Troiani dona remittunt
dantque sacerdoti custodem turis acerram,
dant pateram claramque auro gemmisque coronam.

Inde recordati Teucros a sanguine Teucris
ducere principium Creten tenuere locique
ferre diu nequiere Iovem centumque relictis
urbibus Ausonios optant contingere portus,
saevit hiems iactatque viros, Strophadumque receptos
portibus infidis exterruit ales Aello.
et iam Dulichios portus Ithacamque Samonque
Neritiasque domus, regnum fallacis Ulixidis,

praeter erant vecti: certatam lite deorum
Ambraciam versique vident sub imagine saxum
iudicis, Actiaco quae nunc ab Apolline nota est,
vocalemque sua terram Dodonida quercu
Chaoniosque sinus, ubi nati rege Molosso
inopia subiectis fugere incendia pennis.

Proxima Phaeacum felicibus obsita pomis
rura petunt, Epiros ab his regnataque vati
Buthrotos Phrygio simulataque Troia tenetur;
inde futurorum certi, quae cuncta fideli
Priamides Helenus monitu praedixerat, intrant
Sicaniam: tribus haec excurrit in aequora linguis,
e quibus imbriferos est versa Pachynos ad austros,
mollibus oppositum zephyris Lilybaeon, ad arctos
aequoris expertes spectat boreanque Peloros.
hac subeunt Teucri, et remis aestuque secundo
sub noctem potitur Zanclaea classis harena:
Scylla latus dextrum, laevum inrequieta Charybdis
infestat; vorat haec raptas revomitque carinas,
illa feris atram canibus succingitur alvum,
virginis ora gerens, et, si non omnia vates
ficta reliquerunt, aliquo quoque tempore virgo:
hanc multi petiere proci, quibus illa repulsis
ad pelagi nymphas, pelagi gratissima nymphis,
ibat et elusos iuvenum narrabat amores.
cui dum pectendos praebet Galatea capillos,
talibus adloquitur repetens suspiria dictis:
'te tamen, o virgo, genus haut inmitem virorum
expetit, utque facis, potes his inpune negare;
at mihi, cui pater est Nereus, quam caerula Doris
enixa est, quae sum turba quoque tuta sororum,
non nisi per luctus licuit Cyclopi amorem
effugere.' et lacrimae vocem inpediere loquentis.
quas ubi marmoreo detersit pollice virgo
et solata deam est, 'refer, o carissima' dixit
'neve tui causam tege (sic sum fida) doloris!'
Nereis his contra resecuta Crataeide natam est:
'Acis erat Fauno nymphaque Symaethide cretus
magna quidem patrisque sui matrisque voluptas,
nostra tamen maior; nam me sibi iunxerat uni.
pulcher et octonis iterum natalibus actis
signarat teneras dubia lanugine malas.

hunc ego, me Cyclops nulla cum fine petebat.
nec, si quaesieris, odium Cyclopi amorne
Acidis in nobis fuerit praesentior, edam:
par utrumque fuit. pro, quanta potentia regni
est, Venus alma, tui! nempe ille inmitis et ipsis
horrendus silvis et visus ab hospite nullo
inpune et magni cum dis contemptor Olympi,
quid sit amor, sentit validaque cupidine captus
uritur oblitus pecorum antrorumque suorum.
iamque tibi formae, iamque est tibi cura placendi,
iam rigidos pectis rastris, Polypheme, capillos,
iam libet hirsutam tibi falce recidere barbam
et spectare feros in aqua et componere vultus.
caedis amor feritasque sitisque inmensa cruoris
cessant, et tutae veniuntque abeuntque carinae.
Telemus interea Siculam delatus ad Aetnen,
Telemus Eurymides, quem nulla fefellerat ales,
terribilem Polyphemon adit "lumen" que, "quod unum
fronte geris media, rapiet tibi" dixit "Ulixes."
risit et "o vatum stolidissime, falleris," inquit,
"altera iam rapuit." sic frustra vera monentem
spernit et aut gradiens ingenti litora passu
degravat, aut fessus sub opaca revertitur antra.
prominet in pontum cuneatus acumine longo
collis (utrumque latus circumfluit aequoris unda):
huc ferus adscendit Cyclops mediusque resedit;
lanigerae pecudes nullo ducente secutae.
cui postquam pinus, baculi quae praebuit usum,
ante pedes posita est antemnis apta ferendis
sumptaque harundinibus compacta est fistula centum,
senserunt toti pastoria sibila montes,
senserunt undae; latitans ego rupe meique
Acidis in gremio residens procul auribus hausi
talìa dicta meis auditaque mente notavi:

"Candidior folio nivei Galatea ligustri,
floridior pratis, longa procerior alno,
splendidior vitro, tenero lascivior haedo,
levior adsiduo detritis aequore conchis,
solibus hibernis, aestiva gratior umbra,
mobilior damma, platano conspectior alta,
lucidior glacie, matura dulcior uva,
mollior et cycni plumis et lacta coacto,

et, si non fugias, riguo formosior horto;

"Saevior indomitis eadem Galatea iuvenis,
durior annosa quercu, fallacior undis,
lentior et salicis virgis et vitibus albis,
his immobilior scopulis, violentior amne,
laudato pavone superbior, acrior igni,
asperior tribulis, feta truculentior ursa,
surdior aequoribus, calcato inmitior hydro,
et, quod praecipue vellem tibi demere possem,
non tantum cervo claris latratibus acto,
verum etiam ventis volucrique fugacior aura,
(at bene si noris, pigeat fugisse, morasque
ipsa tuas damnes et me retinere labores)
sunt mihi, pars montis, vivo pendentia saxo
antra, quibus nec sol medio sentitur in aestu,
nec sentitur hiems; sunt poma gravantia ramos,
sunt auro similes longis in vitibus uvae,
sunt et purpureae: tibi et has servamus et illas.
ipsa tuis manibus silvestri nata sub umbra
mollia fraga leges, ipsa autumnalia corna
prunaque non solum nigro liventia suco,
verum etiam generosa novasque imitantia ceras.
nec tibi castaneae me coniuge, nec tibi deerunt
arbutei fetus: omnis tibi serviet arbor.

"Hoc pecus omne meum est, multae quoque vallibus errant,
multas silva tegit, multae stabulantur in antris,
nec, si forte roges, possim tibi dicere, quot sint:
pauperis est numerare pecus; de laudibus harum
nil mihi credideris, praesens potes ipsa videre,
ut vix circumeant distentum cruribus uber.
sunt, fetura minor, tepidis in ovilibus agni.
sunt quoque, par aetas, aliis in ovilibus haedi.
lac mihi semper adest niveum: pars inde bibenda
servatur, partem liquefacta coagula durant.

"Nec tibi deliciae faciles vulgataque tantum
munera contingent, dammae leporesque caperque,
parve columbarum demptusve cacumine nidus:
inveni geminos, qui tecum ludere possint,
inter se similes, vix ut dignoscere possis,
villosae catulos in summis montibus ursae:
inveni et dixi 'dominae servabimus istos.'

"Iam modo caeruleo nitidum caput exere ponto,

iam, Galatea, veni, nec munera despice nostra!
certe ego me novi liquidaeque in imagine vidi
nuper aquae, placuitque mihi mea forma videnti.
adspice, sim quantus: non est hoc corpore maior
Iuppiter in caelo, nam vos narrare soletis
nescio quem regnare Iovem; coma plurima torvos
prominet in vultus, umerosque, ut lucus, obumbrat;
nec mea quod rigidis horrent densissima saetis
corpora, turpe puta: turpis sine frondibus arbor,
turpis equus, nisi colla iubae flaventia velent;
pluma tegit volucres, ovibus sua lana decori est:
barba viros hirtaeque decent in corpore saetae.
unum est in media lumen mihi fronte, sed instar
ingentis clipei. quid? non haec omnia magnus
Sol videt e caelo? Soli tamen unicus orbis.

"Adde, quod in vestro genitor meus aequore regnat:
hunc tibi do socerum; tantum miserere precesque
supplicis exaudi! tibi enim succumbimus uni,
quique Iovem et caelum sperno et penetrabile fulmen,
Nerei, te vereor, tua fulmine saevior ira est.
atque ego contemptus essem patientior huius,
si fugeres omnes; sed cur Cyclope repulso
Acin amas praefersque meis complexibus Acin?
ille tamen placeatque sibi placeatque licebit,
quod nollem, Galatea, tibi; modo copia detur:
sentiet esse mihi tanto pro corpore vires!
viscera viva traham divulsaque membra per agros
perque tuas spargam (sic se tibi misceat!) undas.
uror enim, laesusque exaestuat acrius ignis,
cumque suis videor translata viribus Aetnae
pectore ferre meo, nec tu, Galatea, moveris."

"Talia nequiquam questus (nam cuncta videbam)
surgit et ut taurus vacca furibundus adempta
stare nequit silvaeque et notis saltibus errat,
cum ferus ignaros nec quicquam tale timentes
me videt atque Acin "video" que exclamat "et ista
ultima sit, faciam, Veneris concordia vestrae."
tantaque vox, quantam Cyclops iratus habere
debut, illa fuit: clamore perhorruit Aetnae.
ast ego vicino pavefacta sub aequore mergor;
terga fugae dederat conversa Symaethius heros
et "fer opem, Galatea, precor, mihi! ferte, parentes,"

dixerat "et vestris peritulum admittite regnis!"
insequitur Cyclops partemque e monte revulsam
mittit, et extremus quamvis pervenit ad illum
angulus e saxo, totum tamen obruit Acin,
at nos, quod fieri solum per fata licebat,
fecimus, ut vires adsumeret Acis avitas.
puniceus de mole cruor manabat, et intra
temporis exiguum rubor evanescere coepit,
fitque color primo turbati fluminis imbre
purgaturque mora; tum moles iacta dehiscit,
vivaque per rimas proceraque surgit harundo,
osque cavum saxi sonat exsultantibus undis,
miraque res, subito media tenus exstitit alvo
incinctus iuvenis flexis nova cornua cannis,
qui, nisi quod maior, quod toto caerulus ore,
Acis erat, sed sic quoque erat tamen Acis, in amnem
versus, et antiquum tenuerunt flumina nomen.'

Desierat Galatea loqui, coetuque soluto
discedunt placidisque natant Nereides undis.
Scylla redit; neque enim medio se credere ponto
audet, et aut bibula sine vestibus errat harena
aut, ubi lassata est, seductos nacta recessus
gurgitis, inclusa sua membra refrigerat unda:
ecce fretum stringens, alti novus incola ponti,
nuper in Euboica versis Anthedone membris,
Glaucus adest, visaeque cupidine virginis haeret
et, quaecumque putat fugientem posse morari,
verba refert; fugit illa tamen veloxque timore
pervenit in summum positi prope litora montis.
ante fretum est ingens, apicem conlectus in unum
longa sub arboribus convexus in aequora vertex:
constitit hic et tuta loco, monstrumne deusne
ille sit, ignorans admiraturque colorem
caesariemque umeros subiectaque terga tegentem,
ultimaque excipiat quod tortilis inguina piscis.
sensit et innitens, quae stabat proxima, moli
'non ego prodigium nec sum fera belua, virgo,
sed deus' inquit 'aquae: nec maius in aequora Proteus
ius habet et Triton Athamantiadesque Palaemon.
ante tamen mortalis eram, sed, scilicet altis
debitus aequoribus, iam tum exercebar in illis;
nam modo ducebam ducentia retia pisces,

nunc in mole sedens moderabar harundine linum.
sunt viridi prato confinia litora, quorum
altera pars undis, pars altera cingitur herbis,
quas neque cornigeræ morsu læsere iuvencae,
nec placidæ carpsistis oves hirtæve capellæ;
non apes inde tulit conlectos sedula flores,
non data sunt capiti genialia sarta, neque umquam
falCIFERæ secure manus; ego primus in illo
caespite consedi, dum lina madentia sicco,
utque recenserem captivos ordine pisces,
insuper exposui, quos aut in retia casus
aut sua credulitas in aduncos egerat hamos.
res similis fictæ, sed quid mihi fingere prodest?
gramine contacto coepit mea præda moveri
et mutare latus terraque ut in æquore niti.
dumque moror mirorque simul, fugit omnis in undas
turba suas dominumque novum litusque relinquunt.
obstipui dubitoque diu causamque requiro,
num deus hoc aliquis, num sucus fecerit herbae:
"quæ tamen has" inquam "vires habet herba?" manuque
pabula decerpsi decerptaque dente momordi.
vix bene conbiberant ignotos guttura sucus,
cum subito trepidare intus præcordia sensi
alteriusque rapi naturæ pectus amore;
nec potui restare diu "repetenda" que "numquam
terra, vale!" dixi corpusque sub æquora mersi.
di maris exceptum socio dignantur honore,
utque mihi, quaecumque feram, mortalia demant,
Oceanum Tethynque rogant: ego lustror ab illis,
et purgante nefas noviens mihi carmine dicto
pectora fluminibus iubeor supponere centum;
nec mora, diversis lapsi de partibus amnes
totaque vertuntur supra caput æquora nostrum.
hactenus acta tibi possum memoranda referre,
hactenus hæc memini, nec mens mea cetera sensit.
quæ postquam rediit, alium me corpore toto,
ac fueram nuper, neque eundem mente recepi:
hanc ego tum primum viridem ferrugine barbam
caesariemque meam, quam longa per æquora verro,
ingentesque umeros et caerulea brachia vidi
cruaque pinnigero curvata novissima pisce.
quid tamen hæc species, quid dis placuisse marinis,

quid iuvat esse deum, si tu non tangeris istis?
taliam dicentem, dicturum plura, reliquit
Scylla deum; furit ille inritatusque repulsa
prodigiosa petit Titanidos atria Circes.

LIBER QUARTUS DECIMUS

Iamque Giganteis iniectam faucibus Aetnen
arvaque Cyclopum, quid rastra, quid usus aratri,
nescia nec quicquam iunctis debentia bubus
liquerat Euboicus tumidarum cultor aquarum,
liquerat et Zanclen adversaque moenia Regi 5
navifragumque fretum, gemino quod litore pressum
Ausoniae Sicalaeque tenet confinia terrae.
inde manu magna Tyrrhena per aequora vectus
herbiferos adiit colles atque atria Glaucus
Sole satae Circes, variarum plena ferarum. 10
quam simul adspexit, dicta acceptaque salute,
'diva, dei miserere, precor! nam sola levare
tu potes hunc,' dixit 'videar modo dignus, amorem.
quanta sit herbarum, Titani, potentia, nulli
quam mihi cognitius, qui sum mutatus ab illis. 15
neve mei non nota tibi sit causa furoris:
litore in Italico, Messenia moenia contra,
Scylla mihi visa est. pudor est promissa precesque
blanditiasque meas contemptaque verba referre;
at tu, sive aliquid regni est in carmine, carmen 20
ore move sacro, sive expugnacior herba est,
utere temptatis operosae viribus herbae
nec medeare mihi sanesque haec vulnera mando,
fine nihil opus est: partem ferat illa caloris.'
at Circe (neque enim flammis habet aptius ulla 25
talibus ingenium, seu causa est huius in ipsa,
seu Venus indicio facit hoc offensa paterno,)
taliam verba refert: 'melius sequerere volentem
optantemque eadem parilique cupidine captam.
dignus eras ultro (poteras certeque) rogari, 30
et, si spem dederis, mihi crede, rogaberis ultro.
neu dubites absitque tuae fiducia formae,
en ego, cum dea sim, nitidi cum filia Solis,
carmine cum tantum, tantum quoque gramine possim,
ut tua sim, voveo. spernentem sperne, sequenti 35
redde vices, unoque duas ulciscere facto.'
taliam temptanti 'prius' inquit 'in aequore frondes'
Glaucus 'et in summis nascentur montibus algae,
Sospite quam Scylla nostri mutantur amores.'

indignata dea est et laedere quatenus ipsum 40
 non poterat (nec vellet amans), irascitur illi,
 quae sibi praelata est; venerisque offensa repulsa,
 protinus horrendis infamia pabula sucis
 conterit et tritis Hecateia carmina miscet
 caeruleaque induitur velamina perque ferarum 45
 agmen adulantum media procedit ab aula
 oppositumque petens contra Zancleia saxa
 Region ingreditur ferventes aestibus undas,
 in quibus ut solida ponit vestigia terra
 summaque decurrit pedibus super aequora siccis. 50
 parvus erat gurges, curvos sinuatus in arcus,
 grata quies Scyllae: quo se referebat ab aestu
 et maris et caeli, medio cum plurimus orbe
 sol erat et minimas a vertice fecerat umbras.
 hunc dea praeveniat portentificisque venenis 55
 inquinat; hic pressos latices radice nocenti
 spargit et obscurum verborum ambage novorum
 ter noviens carmen magico demurmurat ore.
 Scylla venit mediaque tenus descenderat alvo,
 cum sua foedari latrantibus inguina monstribus 60
 adspicit ac primo credens non corporis illas
 esse sui partes, refugitque abigitque timetque
 ora proterva canum, sed quos fugit, attrahit una
 et corpus quaerens femorum crurumque pedumque
 Cerbereos rictus pro partibus invenit illis: 65
 statque canum rabie subiectaque terga ferarum
 inguinibus truncis uteroque exstante coerces.

Flevit amans Glaucus nimiumque hostiliter usae
 viribus herbarum fugit conubia Circes;
 Scylla loco mansit cumque est data copia, primum 70
 in Circes odium sociis spoliavit Ulixem;
 mox eadem Teucas fuerat mensura carinas,
 ni prius in scopulum, qui nunc quoque saxeus exstat,
 transformata foret: scopulum quoque navita vitat.

Hunc ubi Troianae remis avidamque Charybdin 75
 evicere rates, cum iam prope litus adessent
 Ausonium, Libycas vento referuntur ad oras.
 excipit Aenean illic animoque domoque
 non bene discidium Phrygii latura mariti
 Sidonis; inque pyra sacri sub imagine facta 80
 incubuit ferro deceptaque decipit omnes.

rursus harenosae fugiens nova moenia terrae
 ad sedemque Erycis fidumque relatus Acesten
 sacrificat tumulumque sui genitoris honorat.
 quasque rates Iris Iunonia paene cremarat, 85
 solvit et Hippotadae regnum terrasque calenti
 sulphure fumantis Acheloiadumque relinquit
 Sirenum scopulos, orbataque praeside pinus
 Inarimen Prochytenque legit sterilique locatas
 colle Pitheculas, habitantum nomine dictas. 90
 quippe deum genitor, fraudem et periuria quondam
 Cercopum exosus gentisque admissa dolosae,
 in deforme viros animal mutavit, ut idem
 dissimiles homini possent similesque videri,
 membraque contraxit naresque a fronte resimas 95
 contudit et rugis peraravit anilibus ora
 totaque velatos flamenti corpora villo
 misit in has sedes nec non prius abstulit usum
 verborum et natae dira in periuria linguae;
 posse queri tantum rauco stridore reliquit. 100

Has ubi praeteriit et Parthenopeia dextra
 moenia deseruit, laeva de parte canori
 Aeolidae tumulum et, loca feta palustribus ulvis,
 litora Cumarum vivacisque antra Sibyllae
 intrat et, ut manes adeat per Averna paternos, 105
 orat. at illa diu vultum tellure moratum
 erexit tandemque deo furibunda recepto
 'magna petis,' dixit, 'vir factis maxime, cuius
 dextera per ferrum, pietas spectata per ignes.
 pone tamen, Troiane, metum: potiere petitis 110
 Elysiasque domos et regna novissima mundi
 me duce cognosces simulacraque cara parentis.
 invia virtuti nulla est via.' dixit et auro
 fulgentem ramum silva Iunonis Avernae
 monstravit iussitque suo divellere trunco. 115
 paruit Aeneas et formidabilis Orci
 vidit opes atavosque suos umbramque senilem
 magnanimi Anchisae; didicit quoque iura locorum,
 quaeque novis essent adeunda pericula bellis.
 inde ferens lassos averso tramite passus 120
 cum duce Cumaea mollit sermone laborem.
 dumque iter horrendum per opaca crepuscula carpit,
 'seu dea tu praesens, seu dis gratissima,' dixit,

'numinis instar eris semper mihi, meque fatebor
 muneris esse tui, quae me loca mortis adire, 125
 quae loca me visae voluisti evadere mortis.
 pro quibus aeras meritis evector ad auras
 templa tibi statuam, tribuam tibi turis honores.'
 respicit hunc vates et suspiratibus haustis
 'nec dea sum,' dixit 'nec sacri turis honore 130
 humanum dignare caput, neu nescius erres,
 lux aeterna mihi carituraque fine dabatur,
 si mea virginitas Phoebos patuisset amanti.
 dum tamen hanc sperat, dum praecorumpere donis
 me cupit, "elige," ait "virgo Cumaea, quid optes: 135
 optatis potiere tuis." ego pulveris hausti
 ostendens cumulum, quot haberet corpora pulvis,
 tot mihi natales contingere vana rogavi;
 excidit, ut peterem iuvenes quoque protinus annos.
 hos tamen ille mihi dabat aeternamque iuventam, 140
 si Venerem paterer: contempto munere Phoebi
 innuba permaneo; sed iam felicior aetas
 terga dedit, tremuloque gradu venit aegra senectus,
 quae patienda diu est. nam iam mihi saecula septem
 acta, tamen superest, numeros ut pulveris aequem, 145
 ter centum messes, ter centum musta videre.
 tempus erit, cum de tanto me corpore parvam
 longa dies faciet, consumptaque membra senecta
 ad minimum redigentur onus: nec amata videbor
 nec placuisse deo, Phoebus quoque forsitan ipse 150
 vel non cognoscet, vel dilexisse negabit:
 usque adeo mutata ferar nullique videnda,
 voce tamen noscar; vocem mihi fata relinquent.'
 Talia convexum per iter memorante Sibylla
 sedibus Euboicam Stygiis emergit in urbem 155
 Troius Aeneas sacrisque ex more litatis
 litora adit nondum nutricis habentia nomen.
 hic quoque substiterat post taedia longa laborum
 Neritius Macareus, comes experientis Ulixis.
 desertum quondam mediis qui rupibus Aetnae 160
 noscit Achaemeniden improvisoque repertum
 vivere miratus, 'qui te casusve deusve
 servat, Achaemenide? cur' inquit 'barbara Graium
 prora vehit? petitur vestra quae terra carina?'
 talia quaerenti, iam non hirsutus amictu, 165

iam suus et spinis conserto tegmine nullis,
 fatur Achaemenides: iterum Polyphemon et illos
 adspiciam fluidos humano sanguine rictus,
 hac mihi si potior domus est Ithaceque carina,
 si minus Aenean veneror genitore, nec umquam 170
 esse satis potero, praestem licet omnia, gratus.
 quod loquor et spiro caelumque et sidera solis
 respicio, possimne ingratus et inmemor esse?
 ille dedit, quod non anima haec Cyclopi in ora
 venit, et ut iam nunc lumen vitale relinquam, 175
 aut tumulo aut certe non illa condar in alvo.
 quid mihi tunc animi (nisi si timor abstulit omnem
 sensum animumque) fuit, cum vos petere alta relictus
 aequora conspexi? volui inclamare, sed hosti
 prodere me timui: vestrae quoque clamor Ulixis 180
 paene rati nocuit. vidi, cum monte revulsum
 inmanem scopulum medias permisit in undas;
 vidi iterum veluti tormenti viribus acta
 vasta Giganteo iaculantem saxa lacerto
 et, ne deprimeret fluctus ventusve carinam, 185
 pertimui, iam me non esse oblitus in illa.
 ut vero fuga vos a certa morte reduxit,
 ille quidem totam gemebundus obambulat Aetnam
 praetemptatque manu silvas et luminis orbus
 rupibus incurSAT foedataque bracchia tabo 190
 in mare protendens gentem exsecratur Achivam
 atque ait: "o si quis referat mihi casus Ulixem,
 aut aliquem e sociis, in quem mea saeviat ira,
 viscera cuius edam, cuius viventia dextra
 membra mea laniem, cuius mihi sanguis inundet 195
 guttur, et elisi trepident sub dentibus artus:
 quam nullum aut leve sit damnum mihi lucis ademptae!"
 haec et plura ferox, me luridus occupat horror
 spectantem vultus etiamnum caede madentes
 crudelesque manus et inanem luminis orbem 200
 membraque et humano concretam sanguine barbam.
 mors erat ante oculos, minimum tamen illa malorum,
 et iam prensurum, iam nunc mea viscera rebar
 in sua mersurum, mentique haerebat imago
 temporis illius, quo vidi bina meorum 205
 ter quater adfligi sociorum corpora terrae,
 cum super ipse iacens hirsuti more leonis

visceraque et carnes cumque albis ossa medullis
 semianimesque artus avidam condebat in alvum;
 me tremor invasit: stabam sine sanguine maestus, 210
 mandentemque videns eiectantemque cruentas
 ore dapes et frustra mero glomerata vomentem:
 talia fingebam misero mihi fata parari
 perque dies multos latitans omnemque tremiscens
 ad strepitum mortemque timens cupidusque moriri 215
 glande famem pellens et mixta frondibus herba
 solus inops exspes leto poenaeque relictus
 hanc procul adspexi longo post tempore navem
 oravique fugam gestu ad litusque cucurri,
 et movi: Graiumque ratis Troiana recepit! 220
 tu quoque pande tuos, comitum gratissime, casus
 et ducis et turbae, quae tecum est credita ponto.'
 Aeolon ille refert Tusco regnare profundo,
 Aeolon Hippotaden, cohibentem carcere ventos;
 quos bovis inclusos tergo, memorabile munus, 225
 Dulichium sumpsisse ducem flatuque secundo
 lucibus isse novem et terram aspexisse petitam;
 proxima post nonam cum sese aurora moveret,
 invidia socios praedaeque cupidine victos
 esse; ratos aurum, dempsisse ligamina ventis; 230
 cum quibus isse retro, per quas modo venerat undas,
 Aeolique ratem portus repetisse tyranni.
 'inde Lami veterem Laestrygonis' inquit 'in urbem
 venimus: Antiphates terra regnabat in illa.
 missus ad hunc ego sum, numero comitante duorum, 235
 vixque fuga quaesita salus comitique mihi que,
 tertius e nobis Laestrygonis inopia tinxit
 ora cruore suo. fugientibus instat et agmen
 concitat Antiphates; coeunt et saxa trabesque
 coniciunt merguntque viros merguntque carinas. 240
 una tamen, quae nos ipsumque vehebat Ulixem,
 effugit. amissa sociorum parte dolentes
 multaque conquesti terris adlabimur illis,
 quas procul hinc cernis (procul est, mihi crede, videnda
 insula visa mihi!) tuque o iustissime Troum, 245
 nate dea, (neque enim finito Marte vocandus
 hostis es, Aenea) moneo, fuge litora Circes!
 nos quoque Circaeο religata in litore pinu,
 Antiphatae memores inmansuetique Cyclopi,

ire negabamus; sed tecta ignota subire 250
 sorte sumus lecti: sors me fidumque Politen
 Eurylochumque simul nimique Elpenora vini
 bisque novem socios Circaea ad moenia misit.
 quae simul attigimus stetimusque in limine tecti,
 mille lupi mixtaeque lupis ursaeque leaeque 255
 occursu fecere metum, sed nulla timenda
 nullaque erat nostro factura in corpore vulnus;
 quin etiam blandas movere per aera caudas
 nostraque adulantes comitant vestigia, donec
 excipiunt famulae perque atria marmore tecta 260
 ad dominam ducunt: pulchro sedet illa recessu
 sollemni solio pallamque induta nitentem
 insuper aurato circumvelatur amictu.
 Nereides nymphaeque simul, quae vellera motis
 nulla trahunt digitis nec fila sequentia ducunt: 265
 gramina disponunt sparsosque sine ordine flores
 secernunt calathis variasque coloribus herbas;
 ipsa, quod hae faciunt, opus exigit, ipsa, quis usus
 quove sit in folio, quae sit concordia mixtis,
 novit et advertens pensas examinat herbas. 270
 haec ubi nos vidit, dicta acceptaque salute
 diffudit vultus et reddidit omina votis.
 nec mora, misceri tosti iubet hordea grani
 mellaque vimque meri cum lacte coagula passo,
 quique sub hac lateant furtim dulcedine, sucos 275
 adicit. accipimus sacra data pocula dextra.
 quae simul arenti sitientes hausimus ore,
 et tetigit summos virga dea dira capillos,
 (et pudet et referam) saetis horrescere coepi,
 nec iam posse loqui, pro verbis edere raucum 280
 murmur et in terram toto procumbere vultu,
 osque meum sensi pando occallescere rostro,
 colla tumere toris, et qua modo pocula parte
 sumpta mihi fuerant, illa vestigia feci
 cumque eadem passis (tantum medicamina possunt!) 285
 claudor hara, solumque suis caruisse figura
 vidimus Eurylochum: solus data pocula fugit;
 quae nisi vitasset, pecoris pars una manerem
 nunc quoque saetigeri, nec tantae cladis ab illo
 certior ad Circen ultor venisset Ulixes. 290
 pacifer huic dederat florem Cyllenius album:

moly vocant superi, nigra radice tenetur;
 tutus eo monitisque simul caelestibus intrat
 ille domum Circes et ad insidiosa vocatus
 pocula conantem virga mulcere capillos 295
 reppulit et stricto pavidam deterruit ense.
 inde fides dextraeque datae thalamoque receptus
 coniugii dotem sociorum corpora poscit.
 spargimur ignotae sucis melioribus herbae
 percutimurque caput conversae verbere virgae, 300
 verbaque dicuntur dictis contraria verbis.
 quo magis illa canit, magis hoc tellure levati
 erigimur, saetaeque cadunt, bifidosque relinquit
 rima pedes, redeunt umeri et subiecta lacertis
 brachia sunt: flentem flentes amplectimur ipsi 305
 haeremusque ducis collo nec verba locuti
 ulla priora sumus quam nos testantia gratos.
 annua nos illic tenuit mora, multaue praesens
 tempore tam longo vidi, multa auribus hausit,
 hoc quoque cum multis, quod clam mihi rettulit una 310
 quattuor e famulis ad talia sacra paratis.
 cum duce namque meo Circe dum sola moratur,
 illa mihi niveo factum de marmore signum
 ostendit iuvenale gerens in vertice picum,
 aede sacra positum multisque insigne coronis. 315
 quis foret et quare sacra coleretur in aede,
 cur hanc ferret avem, quaerenti et scire volenti
 "accipe" ait, "Macareu, dominaeque potentia quae sit
 hinc quoque disce meae; tu dictis adice mentem!
 "Picus in Ausoniis, proles Saturnia, terris 320
 rex fuit, utilium bello studiosus equorum;
 forma viro, quam cernis, erat: licet ipse decorem
 adspicias fictaque probes ab imagine verum;
 par animus formae; nec adhuc spectasse per annos
 quinquennem poterat Graia quater Elide pugnam. 325
 ille suos dryadas Latiis in montibus ortas
 verterat in vultus, illum fontana petebant
 numina, naiades, quas Albula, quasque Numici,
 quas Anienis aquae cursuque brevissimus Almo
 Narve tulit praeceps et opacae Farfarus umbrae, 330
 quaeque colunt Scythicae stagnum nemorale Dianae
 finitimosque lacus; spretis tamen omnibus unam
 ille colit nymphen, quam quondam in colle Palati

dicitur ancipiti peperisse Venilia Iano.
haec ubi nubilibus primum maturuit annis, 335
praeposito cunctis Laurenti tradita Pico est,
rara quidem facie, sed rarior arte canendi,
unde Canens dicta est: silvas et saxa movere
et mulcere feras et flumina longa morari
ore suo volucresque vagas retinere solebat. 340
quae dum feminea modulatur carmina voce,
exierat tecto Laurentes Picus in agros
indigenas fixurus apros tergumque premebat
acris equi laevaue hastilia bina ferebat
poeniceam fulvo chlamydem contractus ab auro. 345
venerat in silvas et filia Solis easdem,
utque novas legeret fecundis collibus herbas,
nomine dicta suo Circaea reliquerat arva.
quae simul ac iuvenem virgultis abdita vidit,
obstupuit: cecidere manu, quas legerat, herbae, 350
flammaque per totas visa est errare medullas.
ut primum valido mentem conlegit ab aestu,
quid cuperet, fassura fuit: ne posset adire,
cursus equi fecit circumfususque satelles.
'non' ait 'effugies, vento rapiare licebit, 355
si modo me novi, si non evanuit omnis
herbarum virtus, nec me mea carmina fallunt.'
dixit et effigiem nullo cum corpore falsi
fingit apri praeterque oculos transcurrere regis
iussit et in densum trabibus nemus ire videri, 360
plurima qua silva est et equo loca pervia non sunt.
haut mora, continuo praedae petit inscius umbram
Picus equique celer spumantia terga relinquit
spemque sequens vanam silva pedes errat in alta.
concipit illa preces et verba venefica dicit 365
ignotosque deos ignoto carmine adorat,
quo solet et niveae vultum confundere Lunae
et patrio capiti bibulas subtexere nubes.
tum quoque cantato densetur carmine caelum
et nebulas exhalat humus, caecisque vagantur 370
limitibus comites, et abest custodia regis.
nacta locum tempusque 'per o, tua lumina,' dixit
'quae mea ceperunt, perque hanc, pulcherrime, formam,
quae facit, ut supplex tibi sim dea, consule nostris
ignibus et socerum, qui pervidet omnia, Solem 375

accipe nec durus Titanida despice Circen.'
 dixerat; ille ferox ipsamque precesque repellit
 et 'quaecumque es,' ait 'non sum tuus; altera captum
 me tenet et teneat per longum, conprecor, aevum,
 nec Venere externa socialia foedera laedam, 380
 dum mihi Ianigenam servabunt fata Canentem.'
 saepe retemptatis precibus Titania frustra
 'non inpune feres, neque' ait 'reddere Canenti,
 laesaque quid faciat, quid amans, quid femina, disces
 rebus; at est et amans et laesa et femina Circe!' 385
 tum bis ad occasus, bis se convertit ad ortus,
 ter iuvenem baculo tetigit, tria carmina dixit.
 ille fugit, sed se solito velocius ipse
 currere miratur: pennas in corpore vidit,
 seque novam subito Latiis accedere silvis 390
 indignatus avem duro fera robora rostro
 figit et iratus longis dat vulnera ramis;
 purpureum chlamydis pennae traxere colorem;
 fibula quod fuerat vestemque momorderat aurum,
 pluma fit, et fulvo cervix praecingitur auro, 395
 nec quicquam antiquum Pico nisi nomina restat.
 "Interea comites, clamato saepe per agros
 nequiquam Pico nullaque in parte reperto,
 inveniunt Circen (nam iam tenuaverat auras
 passaque erat nebulas ventis ac sole recludi) 400
 criminibusque premunt veris regemque reposcunt
 vimque ferunt saevisque parant incessere telis:
 illa nocens spargit virus sucosque veneni
 et Noctem Noctisque deos Ereboque Chaoque
 convocat et longis Hecaten ululatibus orat. 405
 exsiluere loco (dictu mirabile) silvae,
 ingemuitque solum, vincinaque palluit arbor,
 sparsaque sanguineis maduerunt pabula guttis,
 et lapides visi mugitus edere raucos
 et latrare canes et humus serpentibus atris 410
 squalere et tenues animae volitare silentum:
 attonitum monstris vulgus pavet; illa paventis
 ora venenata tetigit mirantia virga,
 cuius ab attactu variarum monstra ferarum
 in iuvenes veniunt: nulli sua mansit imago. 415
 "Sparserat occiduus Tartessia litora Phoebus,
 et frustra coniunx oculis animoque Canentis

exspectatus erat: famuli populusque per omnes
 discurrunt silvas atque obvia lumina portant;
 nec satis est nymphae flere et lacerare capillos 420
 et dare plangorem (facit haec tamen omnia) seque
 proripit ac Latios errat vesana per agros.
 sex illam noctes, totidem redeuntia solis
 lumina viderunt inopem somnique cibique
 per iuga, per valles, qua fors ducebat, euntem; 425
 ultimus adspexit Thybris luctuque viaque
 fessam et iam longa ponentem corpora ripa.
 illic cum lacrimis ipso modulata dolore
 verba sono tenui maerens fundebat, ut olim
 carmina iam moriens canit exequialia cycnus; 430
 luctibus extremum tenues liquefacta medullas
 tabuit inque leves paulatim evanuit auras,
 fama tamen signata loco est, quem rite Canentem
 nomine de nymphae veteres dixere Camenae."
 "Talia multa mihi longum narrata per annum 435
 visaque sunt. resides et desuetudine tardi
 rursus inire fretum, rursus dare vela iubemur,
 ancipitesque vias et iter Titania vastum
 dixerat et saevi restare pericula ponti:
 pertimui, fateor, nactusque hoc litus adhaesi.' 440
 Finierat Macareus, urnaque Aeneia nutrix
 condita marmorea tumulo breve carmen habebat
 hic : me : caietam : notae : pietatis : alumnus
 ereptam : argolico : quo : debuit : igne : cremavit
 solvitur herboso religatus ab aggere funis, 445
 et procul insidias infamataeque relinquunt
 tecta deae lucosque petunt, ubi nubilus umbra
 in mare cum flava prorumpit Thybris harena;
 Faunigenaeque domo potitur nataque Latini,
 non sine Marte tamen. bellum cum gente feroci 450
 suscipitur, pactaque furit pro coniuge Turnus.
 concurrat Latio Tyrrhenia tota, diuque
 ardua sollicitis victoria quaeritur armis.
 auget uterque suas externo robore vires,
 et multi Rutulos, multi Troiana tuentur 455
 castra, neque Aeneas Euandri ad moenia frustra,
 at Venulus frustra profugi Diomedis ad urbem
 venerat: ille quidem sub Iapyge maxima Dauno
 moenia condiderat dotaliaque arva tenebat;

sed Venulus Turni postquam mandata peregit 460
 auxiliumque petit, vires Aetolius heros
 excusat: nec se aut soceri committere pugnae
 velle sui populos, aut quos e gente suorum
 armet habere ullos, 'neve haec commenta putetis,
 admonitu quamquam luctus renoventur amari, 465
 perpetiar memorare tamen. postquam alta cremata est
 Ilios, et Danaas paverunt Pergama flammis,
 Naryciusque heros, a virgine virgine rapta,
 quam meruit poenam solus, digessit in omnes,
 spargimur et ventis inimica per aequora rapti 470
 fulmina, noctem, imbres, iram caelique marisque
 perpetimur Danai cumulumque Capherea cladis,
 neve morer referens tristes ex ordine casus,
 Graecia tum potuit Priamo quoque flenda videri.
 me tamen armiferae servatum cura Minervae 475
 fluctibus eripuit, patriis sed rursus ab agris
 pellor, et antiquo memores de vulnere poenas
 exigit alma Venus, tantosque per alta labores
 aequora sustinui, tantos terrestribus armis,
 ut mihi felices sint illi saepe vocati, 480
 quos communis hiems inportunusque Caphereus
 mersit aquis, vellemque horum pars una fuissem.
 'Ultima iam passi comites belloque fretoque
 deficiunt finemque rogant erroris, at Acmon 485
 fervidus ingenio, tum vero et cladibus asper,
 "quid superest, quod iam patientia vestra recuset
 ferre, viri?" dixit "quid habet Cytherea, quod ultra,
 velle puta, faciat? nam dum peiora timentur,
 est in vota locus: sors autem ubi pessima rerum,
 sub pedibus timor est securaque summa malorum. 490
 audiat ipsa licet, licet, ut facit, oderit omnes
 sub Diomede viros, odium tamen illius omnes
 spernimus: haud magno stat magna potentia nobis."
 talibus iritans Venerem Pleuronius Acmon 495
 instimulat verbis veteremque resuscitat iram.
 dicta placent paucis, numeri maioris amici
 Acmona conripimus; cui respondere volenti
 vox pariter vocisque via est tenuata, comaeque
 in plumas abeunt, plumis nova colla teguntur
 pectoraque et tergum, maiores bracchia pennas 500
 accipiunt, cubitique leves sinuantur in alas;

magna pedis digitos pars occupat, oraque cornu
indurata rigent finemque in acumine ponunt.
hunc Lycus, hunc Idas et cum Rhexenore Nycteus,
hunc miratur Abas, et dum mirantur, eandem 505
accipiunt faciem, numerusque ex agmine maior
subvolat et remos plausis circumvolat alis:
si volucrum quae sit subitarum forma requiris,
ut non cynorum, sic albis proxima cygnis.
vix equidem has sedes et Iapygis arida Dauni 510
arva gener teneo minima cum parte meorum.'

Hactenus Oenides, Venulus Calydonia regna
Peucetiosque sinus Messapiaque arva relinquit.
in quibus antra videt, quae, multa nubila silva
et levibus cannis latitantia semicaper Pan 515
nunc tenet, at quodam tenuerunt tempore nymphae.
Apulus has illa pastor regione fugatas
terrui et primo subita formidine movit,
mox, ubi mens rediit et contempsere sequentem,
ad numerum motis pedibus duxere choreas; 520
inprobat has pastor saltuque imitatus agresti
addidit obscenis convicia rustica dictis,
nec prius os tacuit, quam guttura condidit arbor:
arbor enim est, sucoque licet cognoscere mores.
quippe notam linguae bacis oleaster amaris 525
exhibet: asperitas verborum cessit in illa.

Hinc ubi legati rediere, negata ferentes
arma Aetola sibi, Rutuli sine viribus illis
bella instructa gerunt, multumque ab utraque cruoris
parte datur; fert ecce avidas in pinea Turnus 530
texta faces, ignesque timent, quibus unda pepercit.
iamque picem et ceras alimentaue cetera flammae
Mulciber urebat perque altum ad carbasa malum
ibat, et incurvae fumabant transtra carinae,
cum memor has pinus Idaeo vertice caesas 535
sancta deum genetrix tinnitibus aera pulsi
aeris et inflati conplevit murmure buxi
perque leves domitis invecta leonibus auras
'inrita sacrilega iactas incendia dextra,
Turne!' ait. 'eripiam: nec me patiente cremabit 540
ignis edax nemorum partes et membra meorum.'
intonuit dicente dea, tonitrumque secuti
cum saliente graves ceciderunt grandine nimbi,

aeraque et tumidum subitis concursibus aequor
Astraei turbant et eunt in proelia fratres. 545
e quibus alma parens unius viribus usa
stuppea praerupit Phrygiae retinacula classis,
fertque rates pronas medioque sub aequore mergit;
robore mollito lignoque in corpora verso
in capitum faciem puppes mutantur aduncae, 550
in digitos abeunt et crura natantia remi,
quodque prius fuerat, latus est, mediisque carina
subdita navigiis spinae mutatur in usum,
lina comae molles, antennae bracchia fiunt,
caerulus, ut fuerat, color est; quasque ante timebant, 555
illas virgineis exercent lusibus undas
Naides aequoreae durisque in montibus ortae
molle fretum celebrant nec eas sua tangit origo;
non tamen oblitae, quam multa pericula saepe
pertulerint pelago, iactatis saepe carinis 560
subposuere manus, nisi siqua vehebat Achivos:
cladis adhuc Phrygiae memores odere Pelasgos
Neritiaeque ratis viderunt fragmina laetis
vultibus et laetis videre rigescere puppim
vultibus Alcinoi saxumque increscere ligno. 565
Spes erat, in nymphas animata classe marinas
posse metu monstri Rutulum desistere bello:
perstat, habetque deos pars utraque, quodque deorum est
instar, habent animos; nec iam dotalia regna,
nec sceptrum soceri, nec te, Lavinia virgo, 570
sed vicisse petunt deponendique pudore
bella gerunt, tandemque Venus victricia nati
arma videt, Turnusque cadit: cadit Ardea, Turno
sospite dicta potens; quam postquam barbarus ignis
abstulit et tepida latuerunt tecta favilla, 575
congerie e media tum primum cognita praepes
subvolat et cineres plausis everberat alis.
et sonus et macies et pallor et omnia, captam
quae deceant urbem, nomen quoque mansit in illa
urbis, et ipsa suis deplangitur Ardea pennis. 580
Iamque deos omnes ipsamque Aeneia virtus
Iunonem veteres finire coegerat iras,
cum, bene fundatis opibus crescentis Iuli,
tempestivus erat caelo Cythereius heros.
ambieratque Venus superos colloque parentis 585

circumfusa sui 'numquam mihi' dixerat 'ullo
 tempore dure pater, nunc sis mitissimus, opto,
 Aeneaeque meo, qui te de sanguine nostro
 fecit avum, quamvis parvum des, optime, numen,
 dummodo des aliquod! satis est inamabile regnum 590
 adspexisse semel, Stygios semel isse per amnes.'
 adsensere dei, nec coniunx regia vultus
 inmotos tenuit placatoque adnuit ore;
 tum pater 'estis' ait 'caelesti munere digni,
 quaeque petis pro quoque petis: cape, nata, quod optas!' 595
 fatus erat: gaudet gratesque agit illa parenti
 perque leves auras iunctis invecta columbis
 litus adit Laurens, ubi tectus harundine serpit
 in freta flumineis vicina Numicius undis.
 hunc iubet Aeneae, quaecumque obnoxia morti, 600
 abluere et tacito deferre sub aequora cursu;
 corniger exsequitur Veneris mandata suisque,
 quicquid in Aenea fuerat mortale, repurgat
 et respersit aquis; pars optima restitit illi.
 lustratum genitrix divino corpus odore 605
 unxit et ambrosia cum dulci nectare mixta
 contigit os fecitque deum, quem turba Quirini
 nuncupat Indigetem temploque arisque recepit.
 Inde sub Ascanii dicione binominis Alba
 resque Latina fuit. succedit Silvius illi. 610
 quo satus antiquo tenuit repetita Latinus
 nomina cum sceptro, clarus subit Alba Latinum.
 Epytus ex illo est; post hunc Capetusque Capysque,
 sed Capys ante fuit; regnum Tiberinus ab illis
 cepit et in Tusci demersus fluminis undis 615
 nomina fecit aquae; de quo Remulusque feroxque
 Acrota sunt geniti. Remulus maturior annis
 fulmineo periit, imitator fulminis, ictu.
 fratre suo sceptrum moderatior Acrota forti
 tradit Aventino, qui, quo regnarat, eodem 620
 monte iacet positus tribuitque vocabula monti;
 iamque Palatinae summam Proca gentis habebat.
 Rege sub hoc Pomona fuit, qua nulla Latinas
 inter hamadryadas coluit sollertius hortos
 nec fuit arborei studiosior altera fetus; 625
 unde tenet nomen: non silvas illa nec amnes,
 rus amat et ramos felicia poma ferentes;

nec iaculo gravis est, sed adunca dextera falce,
qua modo luxuriam premit et spatiantia passim
brachia conpescit, fisso modo cortice virgam 630
inserit et sucos alieno praestat alumno;
nec sentire sitim patitur bibulaeque recurvas
radicis fibras labentibus inrigat undis.
hic amor, hoc studium, Veneris quoque nulla cupido est;
vim tamen agrestum metuens pomaria claudit 635
intus et accessus prohibet refugitque viriles.
quid non et Satyri, saltatibus apta iuventus,
fecere et pinu praecincti cornua Panes
Silvanusque, suis semper iuvenilior annis,
quique deus fures vel falce vel inguine terret, 640
ut poterentur ea? sed enim superabat amando
hos quoque Vertumnus neque erat felicior illis.
o quotiens habitu duri messoris aristas
corbe tulit verique fuit messoris imago!
tempora saepe gerens faeno religata recenti 645
desectum poterat gramen versasse videri;
saepe manu stimulos rigida portabat, ut illum
iurares fessos modo disiunxisse iuvenicos.
falce data frondator erat vitisque putator;
induerat scalas: lecturum poma putares; 650
miles erat gladio, piscator harundine sumpta;
denique per multas aditum sibi saepe figuras
repperit, ut caperet spectatae gaudia formae.
ille etiam picta redimitus tempora mitra,
innitens baculo, positus per tempora canis, 655
ad simulavit anum: cultosque intravit in hortos
pomaque mirata est 'tanto' que 'potentior!' inquit
paucaque laudatae dedit oscula, qualia numquam
vera dedisset anus, glaebaque incurva resedit
suspiciens pandos autumnus pondere ramos. 660
ulmus erat contra speciosa nitentibus uvis:
quam socia postquam pariter cum vite probavit,
'at si staret' ait 'caelebs sine palmite truncus,
nil praeter frondes, quare peteretur, haberet;
haec quoque, quae iuncta est, vitis requiescit in ulmo: 665
si non nupta foret, terrae acclinata iaceret;
tu tamen exemplo non tangeris arboris huius
concubitusque fugis nec te coniungere curas.
atque utinam velles! Helene non pluribus esset

sollicitata procis nec quae Lapitheia movit 670
 proelia nec coniunx nimium tardantis Ulixis.
 nunc quoque, cum fugias averserisque petentes,
 mille viri cupiunt et semideique deique
 et quaecumque tenent Albanos numina montes.
 sed tu si sapias, si te bene iungere anumque 675
 hanc audire voles, quae te plus omnibus illis,
 plus, quam credis, amo: vulgares reice taedas
 Vertumnumque tori socium tibi selige! pro quo
 me quoque pignus habe: neque enim sibi notior ille est,
 quam mihi; nec passim toto vagus errat in orbe, 680
 haec loca sola colit; nec, uti pars magna procorum,
 quam modo vidit, amat: tu primus et ultimus illi
 ardor eris, solique suos tibi devovet annos.
 adde, quod est iuvenis, quod naturale decoris
 munus habet formasque apte fingetur in omnes, 685
 et quod erit iussus, iubeas licet omnia, fiet.
 quid, quod amatis idem, quod, quae tibi poma coluntur,
 primus habet laetaque tenet tua munera dextra!
 sed neque iam fetus desiderat arbore demptos
 nec, quas hortus alit, cum sucis mitibus herbas 690
 nec quicquam nisi te: miserere ardentis et ipsum,
 qui petit, ore meo praesentem crede precari.
 ultoresque deos et pectora dura perosam
 Idalien memoremque time Rhamnusidis iram!
 quoque magis timeas, (etenim mihi multa vetustas 695
 scire dedit) referam tota notissima Cypro
 facta, quibus flecti facile et mitescere possis.

'Viderat a veteris generosam sanguine Teucri
 Iphis Anaxareten, humili de stirpe creatus, 700
 viderat et totis perceperat ossibus aestum
 luctatusque diu, postquam ratione furorem
 vincere non potuit, supplex ad limina venit
 et modo nutrici miserum confessus amorem,
 ne sibi dura foret, per spes oravit alumnae,
 et modo de multis blanditus cuique ministris 705
 sollicita petiit propensum voce favorem;
 saepe ferenda dedit blandis sua verba tabellis,
 interdum madidas lacrimarum rore coronas
 postibus intendit posuitque in limine duro
 molle latus tristisque serae convicia fecit. 710
 saevior illa freto surgente cadentibus Haedis,

durior et ferro, quod Noricus excoquit ignis,
 et saxo, quod adhuc vivum radice tenetur,
 spernit et inridet, factisque inmitibus addit
 verba superba ferox et spe quoque fraudat amantem. 715
 non tulit impatiens longi tormenta doloris
 Iphis et ante fores haec verba novissima dixit:
 "vincis, Anaxarete, neque erunt tibi taedia tandem
 ulla ferenda mei: laetos molire triumphos
 et Paeana voca nitidaque incingere lauru! 720
 vincis enim, moriorque libens: age, ferrea, gaude!
 certe aliquid laudare mei cogeris amoris,
 quo tibi sim gratus, meritumque fatebere nostrum.
 non tamen ante tui curam excessisse memento
 quam vitam geminaque simul mihi luce carendum. 725
 nec tibi fama mei ventura est nuntia leti:
 ipse ego, ne dubites, adero praesensque videbor,
 corpore ut exanimi crudelia lumina pascas.
 si tamen, o superi, mortalia facta videtis,
 este mei memores (nihil ultra lingua precari 730
 sustinet) et longo facite ut narremur in aevo,
 et, quae dempsistis vitae, date tempora famae!"
 dixit, et ad postes ornatos saepe coronis
 umentes oculos et pallida bracchia tollens,
 cum foribus laquei religaret vincula summis, 735
 "haec tibiserta placent, crudelis et inopia!" dixit
 inseruitque caput, sed tum quoque versus ad illam,
 atque onus infelix elisa fauce pependit.
 icta pedum motu trepidantum aperire iubentem
 visa dedisse sonum est adaperptaque ianua factum 740
 prodidit, exclamant famuli frustra levatum
 (nam pater occiderat) referunt ad limina matris;
 accipit illa sinu complexaque frigida nati
 membra sui postquam miserorum verba parentum
 edidit et matrum miserarum facta peregit, 745
 funera ducebat mediam lacrimosa per urbem
 luridaque arsuro portabat membra feretro.
 forte viae vicina domus, qua flebilis ibat
 pompa, fuit, duraeque sonus plangoris ad aures
 venit Anaxaretes, quam iam deus ultor agebat. 750
 mota tamen "videamus" ait "miserabile funus"
 et patulis iniit tectum sublime fenestris
 vixque bene inpositum lecto prospexerat Iphin:

deriguere oculi, calidusque e corpore sanguis
 inducto pallore fugit, conataque retro 755
 ferre pedes haesit, conata avertere vultus
 hoc quoque non potuit, paulatimque occupat artus,
 quod fuit in duro iam pridem pectore, saxum.
 neve ea ficta putes, dominae sub imagine signum
 servat adhuc Salamis, Veneris quoque nomine templum 760
 Prospicientis habet.—quorum memor, o mea, lentos
 pone, precor, fastus et amanti iungere, nymphe:
 sic tibi nec vernum nascentia frigus adurat
 poma, nec excutiant rapidi florentia venti!
 Haec ubi nequiquam formae deus aptus anili 765
 edidit, in iuvenem rediit et anilia demit
 instrumenta sibi talisque apparuit illi,
 qualis ubi oppositas nitidissima solis imago
 evicit nubes nullaque obstante reluxit,
 vimque parat: sed vi non est opus, inque figura 770
 capta dei nympha est et mutua vulnera sensit.
 Proximus Ausonias iniusti miles Amuli
 rexit opes, Numitorque senex amissa nepotis
 munere regna capit, festisque Palilibus urbis
 moenia conduntur; Tatiisque patresque Sabini 775
 bella gerunt, arcisque via Tarpeia reclusa
 dignam animam poena congestis exuit armis;
 inde sati Curibus tacitorum more luporum
 ore premunt voces et corpora victa sopore
 invadunt portasque petunt, quas obice firmo 780
 clauserat Iiades: unam tamen ipse reclusit
 nec strepitum verso Saturnia cardine fecit;
 sola Venus portae cecidisse repagula sensit
 et clausura fuit, nisi quod rescindere numquam
 dis licet acta deum. Iano loca iuncta tenebant 785
 naides Ausoniae gelido rorantia fonte:
 has rogat auxilium, nec nymphae iusta petentem
 sustinuerunt deam venasque et flumina fontis
 elicuere sui; nondum tamen invia Iani
 ora patentis erant, neque iter praecluserat unda: 790
 lurida subponunt fecundo sulphura fonti
 incenduntque cavas fumante bitumine venas.
 viribus his aliisque vapor penetravit ad ima
 fontis, et Alpino modo quae certare rigori
 audebatis aquae, non ceditis ignibus ipsis! 795

flammifera gemini fumant aspergine postes,
 portaque nequiquam rigidis promissa Sabinis
 fonte fuit praestructa novo, dum Martius arma
 indueret miles; quae postquam Romulus ultro
 obtulit, et strata est tellus Romana Sabinis 800
 corporibus strata estque suis, generique cruorem
 sanguine cum soceri permiscuit inpius ensis.
 pace tamen sisti bellum nec in ultima ferro
 decertare placet Tatiumque accedere regno.
 Occiderat Tatius, populisque aequata duobus, 805
 Romule, iura dabas: posita cum casside Mavors
 talibus adfatur divumque hominumque parentem:
 'tempus adest, genitor, quoniam fundamine magno
 res Romana valet nec praeside pendet ab uno,
 praemia, (sunt promissa mihi dignoque nepoti) 810
 solvere et ablatum terris inponere caelo.
 tu mihi concilio quondam praesente deorum
 (nam memoro memorique animo pia verba notavi)
 "unus erit, quem tu tolles in caerula caeli"
 dixisti: rata sit verborum summa tuorum!' 815
 adnuit omnipotens et nubibus aera caecis
 occuluit tonitruque et fulgure terruit orbem.
 quae sibi promissae sensit rata signa rapinae,
 innixusque hastae pressos temone cruento
 inpavidus conscendit equos Gradivus et ictu 820
 verberis increpuit pronusque per aera lapsus
 constitit in summo nemorosi colle Palati
 reddentemque suo iam regia iura Quiriti
 abstulit Iliaden: corpus mortale per auras
 dilapsum tenues, ceu lata plumbea funda 825
 missa solet medio glans intabescere caelo;
 pulchra subit facies et pulvinaribus altis
 dignior, est qualis trabeati forma Quirini.
 Flebat ut amissum coniunx, cum regia Iuno
 Irin ad Hersilien descendere limite curvo 830
 imperat et vacuae sua sic mandata referre:
 'o et de Latia, o et de gente Sabina
 praecipuum, matrona, decus, dignissima tanti
 ante fuisse viri coniunx, nunc esse Quirini,
 siste tuos fletus, et, si tibi cura videndi 835
 coniugis est, duce me lucum pete, colle Quirini
 qui viret et templum Romani regis obumbrat';

paret et in terram pictos delapsa per arcus,
Hersilien iussis conpellat vocibus Iris;
illa verecundo vix tollens lumina vultu 840
'o dea (namque mihi nec, quae sis, dicere promptum est,
et liquet esse deam) duc, o duc' inquit 'et offer
coniugis ora mihi, quae si modo posse videre
fata semel dederint, caelum accepisse fatebor!'
nec mora, Romuleos cum virgine Thaumantea 845
ingreditur colles: ibi sidus ab aethere lapsum
decidit in terras; a cuius lumine flagrans
Hersilie crinis cum sidere cessit in auras:
hanc manibus notis Romanae conditor urbis
excipit et priscum pariter cum corpore nomen 850
mutat Horamque vocat, quae nunc dea iuncta Quirino est.

LIBER QUINTUS DECIMUS

Quaeritur interea qui tantae pondera molis
sustineat tantoque queat succedere regi:
destinat imperio clarum praenuntia veri
fama Numam; non ille satis cognosse Sabinae
gentis habet ritus, animo maiora capaci 5
concipit et, quae sit rerum natura, requirit.
huius amor curae patria Curibusque relictis
fecit ut Herculei penetraret ad hospitis urbem.
Graia quis Italicis auctor posuisset in oris
moenia, quaerenti sic e senioribus unus 10
rettulit indigenis, veteris non inscius aevi:
'dives ab Oceano bobus Iove natus Hiberis
litora felici tenuisse Lacinia cursu
fertur, et armento teneras errante per herbas
ipse domum magni nec inhospita tecta Crotonis 15
intrasse et requie longum relevasse laborem
atque ita discedens, "aevo" dixisse "nepotum
hic locus urbis erit," promissaque vera fuerunt.
nam fuit Argolico generatus Alemone quidam
Myscelus, illius dis acceptissimus aevi. 20
hunc super incumbens pressum gravitate soporis
claviger adloquitur: 22a
"patrias, age, desere sedes; 23b
i, pete diversi 23a
lpidosas Aesaris undas!" 22b
et, nisi paruerit, multa ac metuenda minatur; 24
post ea discedunt pariter somnusque deusque
surgit Alemonides tacitaque recentia mente
visa refert, pugnatque diu sententia secum:
numen abire iubet, prohibent discedere leges,
poenaque mors posita est patriam mutare volenti.
candidus Oceano nitidum caput abdiderat Sol, 30
et caput extulerat densissima sidereum Nox:
visus adesse idem deus est eademque monere
et, nisi paruerit, plura et graviora minari.
pertimuit patriumque simul transferre parabat
in sedes penetrare novas: fit murmur in urbe, 35
spretarumque agitur legum reus, utque peracta est
causa prior, crimenque patet sine teste probatum,

squalidus ad superos tollens reus ora manusque
 "o cui ius caeli bis sex fecere labores,
 fer, precor" inquit "opem! nam tu mihi criminis auctor." 40
 mos erat antiquus niveis atrisque lapillis,
 his damnare reos, illis absolvere culpa;
 tunc quoque sic lata est sententia tristis, et omnis
 calculus inमितem demittitur ater in urnam:
 quae simul effudit numerandos versa lapillos, 45
 omnibus e nigro color est mutatus in album,
 candidaque Herculeo sententia numine facta
 solvit Alemoniden: grates agit ille parenti
 Amphitryoniadae ventisque faventibus aequor
 navigat Ionium Sallentinumque Neretum 50
 praeterit et Sybarin Lacedaemoniumque Tarentum
 Sirinosque sinus Crimisenque et Iapygis arva,
 vixque pererratis, quae spectant aequora, terris,
 invenit Aesarei fatalia fluminis ora
 nec procul hinc tumulum, sub quo sacrata Crotonis 55
 ossa tegebat humus, iussaue ibi moenia terra
 condidit et nomen tumulati traxit in urbem.'
 talia constabat certa primordia fama
 esse loci positaeque Italis in finibus urbis.
 Vir fuit hic ortu Samius, sed fugerat una 60
 et Samon et dominos odioque tyrannidis exul
 sponte erat isque licet caeli regione remotos
 mente deos adiit et, quae natura negabat
 visibus humanis, oculis ea pectoris hausit,
 cumque animo et vigili perspexerat omnia cura, 65
 in medium discenda dabat coetusque silentum
 dictaque mirantum magni primordia mundi
 et rerum causas et, quid natura, docebat,
 quid deus, unde nives, quae fulminis esset origo,
 Iuppiter an venti discussa nube tonarent, 70
 quid quateret terras, qua sidera lege mearent,
 et quodcumque latet, primusque animalia mensis
 arguit inponi, primus quoque talibus ora
 docta quidem solvit, sed non et credita, verbis:
 'Parcite, mortales, dapibus temerare nefandis 75
 corpora! sunt fruges, sunt deducentia ramos
 pondere poma suo tumidaeque in vitibus uvae,
 sunt herbae dulces, sunt quae mitescere flamma
 mollirique queant; nec vobis lacteus umor

eripitur, nec mella thymi redolentia florem: 80
prodiga divitias alimentaue mitia tellus
suggerit atque epulas sine caede et sanguine praebet.
carne ferae sedant ieiunia, nec tamen omnes:
quippe equus et pecudes armentaue gramine vivunt;
at quibus ingenium est inmansuetumque ferumque, 85
Armeniae tigres iracundique leones
cumque lupis ursi, dapibus cum sanguine gaudent.
heu quantum scelus est in viscera viscera condi
ingestoque avidum pinguescere corpore corpus
alteriusque animans animantis vivere leto! 90
scilicet in tantis opibus, quas, optima matrum,
terra parit, nil te nisi tristia mandere saevo
vulnera dente iuvat ritusque referre Cyclopum,
nec, nisi perdideris alium, placare voracis
et male morati poteris ieiunia ventris! 95

'At vetus illa aetas, cui fecimus aurea nomen,
fetibus arboreis et, quas humus educat, herbis
fortunata fuit nec polluit ora cruore.
tunc et aves tutae movere per aera pennas,
et lepus inpavidus mediis erravit in arvis, 100
nec sua credulitas piscem suspenderat hamo:
cuncta sine insidiis nullamque timentia fraudem
plenaue pacis erant. postquam non utilis auctor
victibus invidit, quisquis fuit ille, leonum
corporeasque dapes avidum demersit in alvum, 105
fecit iter sceleri, primoque e caede ferarum
incaluisse potest maculatum sanguine ferrum
(idque satis fuerat) nostrumque petentia letum
corpora missa neci salva pietate fatemur:
sed quam danda neci, tam non epulanda fuerunt. 110

'Longius inde nefas abiit, et prima putatur
hostia sus meruisse mori, quia semina pando
eruerit rostro spemque interceperit anni;
vite caper morsa Bacchi mactandus ad aras
ducitur ultoris: nocuit sua culpa duobus! 115
quid meruistis oves, placidum pecus inque tuendos
natum homines, pleno quae fertis in ubere nectar,
mollia quae nobis vestras velamina lanas
praebetis vitaue magis quam morte iuvatis?
quid meruere boves, animal sine fraude dolisque, 120
innocuum, simplex, natum tolerare labores?

inmemor est demum nec frugum munere dignus,
 qui potuit curvi dempto modo pondere aratri
 ruricolam mactare suum, qui trita labore
 illa, quibus totiens durum renovaverat arvum, 125
 quot dederat messes, percussit colla securi.
 nec satis est, quod tale nefas committitur: ipsos
 inscripsere deos sceleri numenque supernum
 caede laboriferi credunt gaudere iuveni!
 victima labe carens et praestantissima forma 130
 (nam placuisse nocet) vittis insignis et auro
 sistitur ante aras auditque ignara precantem
 inponique suae videt inter cornua fronti,
 quas coluit, fruges percussaque sanguine cultros
 inficit in liquida praevisos forsitan unda. 135
 protinus ereptas viventi pectore fibras
 inspiciunt mentesque deum scrutantur in illis;
 inde (fames homini vetitorum tanta ciborum)
 audetis vesci, genus o mortale! quod, oro,
 ne facite, et monitis animos advertite nostris! 140
 cumque boum dabitur caesorum membra palato,
 mandere vos vestros scite et sentite colonos.
 'Et quoniam deus ora movet, sequar ora moventem
 rite deum Delphosque meos ipsumque recludam
 aethera et augustae reserabo oracula mentis: 145
 magna nec ingeniis investigata priorum
 quaeque diu latuere, canam; iuvat ire per alta
 astra, iuvat terris et inertis sede relictis
 nube vehi validique umeris insistere Atlantis
 palantesque homines passim et rationis egentes 150
 despectare procul trepidosque obitumque timentes
 sic exhortari seriemque evolvere fati!
 'O genus attonitum gelidae formidine mortis,
 quid Stygia, quid tenebras et nomina vana timetis,
 materiem vatam, falsi terricula mundi? 155
 corpora, sive rogas flamma seu tabe vetustas
 abstulerit, mala posse pati non ulla putetis!
 morte carent animae semperque priore relictis
 sede novis domibus vivunt habitantque receptae:
 ipse ego (nam memini) Troiani tempore belli 160
 Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
 haesit in adverso gravis hasta minoris Atridae;
 cognovi clipeum, laevae gestamina nostrae,

nuper Abanteis templo Iunonis in Argis!
 omnia mutantur, nihil interit: errat et illinc 165
 huc venit, hinc illuc, et quoslibet occupat artus
 spiritus eque feris humana in corpora transit
 inque feras noster, nec tempore deperit ullo,
 utque novis facilis signatur cera figuris
 nec manet ut fuerat nec formam servat eandem, 170
 sed tamen ipsa eadem est, animam sic semper eandem
 esse, sed in varias doceo migrare figuras.
 ergo, ne pietas sit victa cupidine ventris,
 parcite, vaticinor, cognatas caede nefanda
 exturbare animas, nec sanguine sanguis alatur! 175
 'Et quoniam magno feror aequore plenaque ventis
 vela dedi: nihil est toto, quod perstet, in orbe.
 cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago;
 ipsa quoque adsiduo labuntur tempora motu,
 non secus ac flumen; neque enim consistere flumen 180
 nec levis hora potest: sed ut unda inpellitur unda
 urgeturque prior veniente urgetque priorem,
 tempora sic fugiunt pariter pariterque sequuntur
 et nova sunt semper; nam quod fuit ante, relictum est,
 fitque, quod haut fuerat, momentaque cuncta novantur. 185
 'Cernis et emensas in lucem tendere noctes,
 et iubar hoc nitidum nigrae succedere nocti;
 nec color est idem caelo, cum lassa quiete
 cuncta iacent media cumque albo Lucifer exit
 clarus equo rursusque alius, cum praevia lucis 190
 tradendum Phoebus Pallantias inficit orbem.
 ipse dei clipeus, terra cum tollitur ima,
 mane rubet, terraque rubet cum conditur ima,
 candidus in summo est, melior natura quod illic
 aetheris est terraeque procul contagia fugit. 195
 nec par aut eadem nocturnae forma Dianae
 esse potest umquam semperque hodierna sequente,
 si crescit, minor est, maior, si contrahit orbem.
 'Quid? non in species succedere quattuor annum
 adspicis, aetatis peragentem imitamina nostrae? 200
 nam tener et lactens puerique simillimus aevo
 vere novo est: tunc herba recens et roboris expers
 turget et insolida est et spe delectat agrestes;
 omnia tunc florent, florumque coloribus almus
 ludit ager, neque adhuc virtus in frondibus ulla est. 205

transit in aestatem post ver robustior annus
fitque valens iuvenis: neque enim robustior aetas
ulla nec uberior, nec quae magis ardeat, ulla est.
excipit autumnus, posito fervore iuventae
maturus mitisque inter iuvenemque senemque 210
temperie medius, sparsus quoque tempora canis.
inde senilis hiems tremulo venit horrida passu,
aut spoliata suos, aut, quos habet, alba capillos.

'Nostra quoque ipsorum semper requieque sine ulla
corpora vertuntur, nec quod fuimusve sumusve, 215
cras erimus; fuit illa dies, qua semina tantum
spesque hominum primae matris latitavimus alvo:
artifices natura manus admovit et angi
corpora visceribus distentae condita matris
noluit eque domo vacuas emisit in auras. 220

editus in lucem iacuit sine viribus infans;
mox quadrupes rituque tulit sua membra ferarum,
paulatimque tremens et nondum poplite firmo
constitit adiutis aliquo conamine nervis.
inde valens veloxque fuit spatiumque iuventae 225
transit et emeritis medii quoque temporis annis
labitur occiduae per iter declive senectae.

subruit haec aevi demoliturque prioris
robora: fletque Milon senior, cum spectat inanes
illos, qui fuerant solidorum mole tororum 230
Herculeis similes, fluidos pendere lacertos;
flet quoque, ut in speculo rugas adspexit aniles,
Tyndaris et secum, cur sit bis rapta, requirit.

tempus edax rerum, tuque, invidiosa vetustas,
omnia destruitis vitiataque dentibus aevi 235
paulatim lenta consumitis omnia morte!

'Haec quoque non perstant, quae nos elementa vocamus,
quasque vices peragant, animos adhibete: docebo.
quattuor aeternus genitalia corpora mundus
continet; ex illis duo sunt onerosa suoque 240
pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur,
et totidem gravitate carent nulloque premente
alta petunt, aer atque aere purior ignis.

quae quamquam spatio distent, tamen omnia fiunt
ex ipsis et in ipsa cadunt: resolutaque tellus 245
in liquidas rarescit aquas, tenuatus in auras
aeraque umor abit, dempto quoque pondere rursus

in superos aer tenuissimus emicat ignes;
 inde retro redeunt, idemque retextitur ordo.
 ignis enim densum spissatus in aera transit, 250
 hic in aquas, tellus glomerata cogitur unda.
 'Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix
 ex aliis alias reparat natura figuras:
 nec perit in toto quicquam, mihi credite, mundo,
 sed variat faciemque novat, nascique vocatur 255
 incipere esse aliud, quam quod fuit ante, morique
 desinere illud idem. cum sint huc forsitan illa,
 haec translata illuc, summa tamen omnia constant.
 'Nil equidem durare diu sub imagine eadem
 crediderim: sic ad ferrum venistis ab auro, 260
 saecula, sic totiens versa est fortuna locorum.
 vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus,
 esse fretum, vidi factas ex aequore terras;
 et procul a pelago conchae iacuere marinae,
 et vetus inventa est in montibus ancora summis; 265
 quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
 fecit, et eluvie mons est deductus in aequor,
 eque paludosa siccis humus aret harenis,
 quaeque sitim tulerant, stagnata paludibus ument.
 hic fontes natura novos emisit, at illic 270
 clausit, et aut imis commota tremoribus orbis
 flumina prosiliunt, aut exsiccata residunt.
 sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,
 existit procul hinc alioque renascitur ore;
 sic modo conbibitur, tecto modo gurgite lapsus 275
 redditur Argolicis ingens Erasinus in arvis,
 et Mysum capitisque sui ripaeque prioris
 paenituisse ferunt, alia nunc ire Caicum;
 nec non Sicanias volvens Amenanus harenas
 nunc fluit, interdum suppressis fontibus aret. 280
 ante bibebatur, nunc, quas contingere nolis,
 fundit Anigrus aquas, postquam, nisi vatibus omnis
 eripienda fides, illic lavere bimembres
 vulnera, clavigeri quae fecerat Herculis arcus.
 quid? non et Scythicis Hypanis de montibus ortus, 285
 qui fuerat dulcis, salibus vitiatur amaris?
 'Fluctibus ambitae fuerant Antissa Pharosque
 et Phoenissa Tyros: quarum nunc insula nulla est.
 Leucada continuam veteres habuere coloni:

nunc freta circueunt; Zancle quoque iuncta fuisse 290
dicitur Italiae, donec confinia pontus
abstulit et media tellurem reppulit unda;
si quaeras Helicen et Burin, Achaidas urbes,
invenies sub aquis, et adhuc ostendere nautae
inclinata solent cum moenibus oppida mersis. 295
est prope Pittheam tumulus Troezena, sine ullis
arduus arboribus, quondam planissima campi
area, nunc tumulus; nam (res horrenda relatu)
vis fera ventorum, caecis inclusa cavernis,
expirare aliqua cupiens luctataque frustra 300
liberiores frui caelo, cum carcere rima
nulla foret toto nec pervia flatibus esset,
extentam tumefecit humum, ceu spiritus oris
tendere vesicam solet aut derepta bicorni
terga capro; tumor ille loci permansit et alti 305
collis habet speciem longoque induruit aevo.

'Plurima cum subeant audita et cognita nobis,
pauca super referam. quid? non et lympha figuras
datque capitque novas? medio tua, corniger Ammon,
unda die gelida est, ortuque obituque calescit, 310
admotis Athamanas aquis accendere lignum
narratur, minimos cum luna recessit in orbis.
flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
viscera, quod tactis inducit marmora rebus;
Crathis et huic Subaris nostris conterminus oris 315
electro similes faciunt auroque capillos;
quodque magis mirum est, sunt, qui non corpora tantum,
verum animos etiam valeant mutare liquores:
cui non audita est obscenae Salmacis undae
Aethiopesque lacus? quos si quis faucibus hausit, 320
aut furit aut patitur mirum gravitate soporem;
Clitorio quicumque sitim de fonte levavit,
vina fugit gaudetque meris abstemius undis,
seu vis est in aqua calido contraria vino,
sive, quod indigenae memorant, Amythaone natus, 325
Proetidas attonitas postquam per carmen et herbas
eripuit furiis, purgamina mentis in illas
misit aquas, odiumque meri permansit in undis.
huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis,
quem quicumque parum moderato gutture traxit, 330
haut aliter titubat, quam si mera vina bibisset.

est locus Arcadiae, Pheneon dixere priores,
 ambiguus suspectus aquis, quas nocte timeto:
 nocte nocent potae, sine noxa luce bibuntur;
 sic alias aliasque lacus et flumina vires 335
 concipiunt.++tempusque fuit, quo navit in undis,
 nunc sedet Ortygie; timuit concursibus Argo
 undarum sparsas Symplegadas elisarum,
 quae nunc inmotae perstant ventisque resistunt.
 nec quae sulphureis ardet fornacibus Aetne, 340
 ignea semper erit, neque enim fuit ignea semper.
 nam sive est animal tellus et vivit habetque
 spiramenta locis flammam exhalantia multis,
 spirandi mutare vias, quotiensque movetur,
 has finire potest, illas aperire cavernas; 345
 sive leves imis venti cohibentur in antris
 saxaque cum saxis et habentem semina flammae
 materiam iactant, ea concipit ictibus ignem,
 antra relinquentur sedatis frigida ventis;
 sive bitumineae rapiunt incendia vires, 350
 luteave exiguis ardescunt sulphura fumis,
 nempe, ubi terra cibos alimentaue pinguia flammae
 non dabit absumptis per longum viribus aevum,
 naturaeque suum nutrimentum deerit edaci,
 non feret illa famem desertaue deseret ignis. 355
 'Esse viros fama est in Hyperborea Pallene,
 qui soleant levibus velari corpora plumis,
 cum Tritoniacam noviens subiere paludem;
 haut equidem credo: sparsae quoque membra venenis
 exercere artes Scythides memorantur easdem. 360
 'Siqua fides rebus tamen est addenda probatis,
 nonne vides, quaecumque mora fluidove calore
 corpora tabuerint, in parva animalia verti?
 in scrobe deiecto mactatos obrue tauros
 (cognita res usu): de putri viscere passim 365
 florilegae nascuntur apes, quae more parentum
 rura colunt operique favent in spemque laborant.
 pressus humo bellator equus crabronis origo est;
 concava litoreo si demas brachia cancro,
 cetera supponas terrae, de parte sepulta 370
 scorpius exhibit caudaue minabitur unca;
 quaeque solent canis frondes intexere filis
 agrestes tineae (res observata colonis)

ferali mutant cum papillione figuram.

'Semina limus habet virides generantia ranas, 375
et generat truncas pedibus, mox apta natando
crura dat, utque eadem sint longis saltibus apta,
posterior partes superat mensura priores.
nec catulus, partu quem reddidit ursa recenti,
sed male viva caro est; lambendo mater in artus 380
fingit et in formam, quantam capit ipse, reducit.
nonne vides, quos cera tegit sexangula fetus
melliferarum apium sine membris corpora nasci
et serosque pedes serasque adsumere pennas?
Iunonis volucrem, quae cauda sidera portat, 385
armigerumque Iovis Cythereiadasque columbas
et genus omne avium mediis e partibus ovi,
ni sciret fieri, fieri quis posse putaret?
sunt qui, cum clauso putrefacta est spina sepulcro,
mutari credant humanas angue medullas. 390

'Haec tamen ex aliis generis primordia ducunt,
una est, quae reparet seque ipsa reseminet, ales:
Assyrii phoenica vocant; non fruge neque herbis,
sed turis lacrimis et suco vivit amomi.
haec ubi quinque suae complevit saecula vitae, 395
ilicet in ramis tremulaeque cacumine palmae
unguibus et puro nidum sibi construit ore,
quo simul ac casias et nardi lenis aristas
quassaque cum fulva substravit cinnama murra,
se super inponit finitque in odoribus aevum. 400
inde ferunt, totidem qui vivere debeat annos,
corpore de patrio parvum phoenica renasci;
cum dedit huic aetas vires, onerique ferendo est,
ponderibus nidi ramos levat arboris altae
fertque pius cunasque suas patriumque sepulcrum 405
perque leves auras Hyperionis urbe potitus
ante fores sacras Hyperionis aede reponit.

'Si tamen est aliquid mirae novitatis in istis,
alternare vices et, quae modo femina tergo
passa marem est, nunc esse marem miremur hyaenam; 410
id quoque, quod ventis animal nutritur et aura,
protinus adsimulat, tetigit quoscumque colores.
victa racemifero lyncas dedit India Baccho:
e quibus, ut memorant, quicquid vesica remisit,
vertitur in lapides et congelat aere tacto. 415

sic et curalium quo primum contigit auras
tempore, durescit: mollis fuit herba sub undis.

'Desinet ante dies et in alto Phoebus anhelos
aequore tinguet equos, quam consequar omnia verbis
in species translata novas: sic tempora verti 420
cernimus atque illas adsumere robora gentes,
concidere has; sic magna fuit censuque virisque
perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas
et pro divitiis tumulos ostendit avorum. 425
clara fuit Sparte, magnae viguere Mycenae,
nec non et Cecropis, nec non Amphionis arces.
vile solum Sparte est, altae cecidere Mycenae,
Oedipodioniae quid sunt, nisi nomina, Thebae?
quid Pandioniae restant, nisi nomen, Athenae? 430
nunc quoque Dardanium fama est consurgere Romam,
Appenninigenae quae proxima Thybridis undis
mole sub ingenti rerum fundamina ponit:
haec igitur formam crescendo mutat et olim
inmensi caput orbis erit! sic dicere vates 435
faticinasque ferunt sortes, quantumque recordor,
Priamides Helenus flenti dubioque salutis 438
dixerat Aeneae, cum res Troiana labaret: 437
"nate dea, si nota satis praesagia nostrae 439
mentis habes, non tota cadet te sospite Troia!
flamma tibi ferrumque dabunt iter: ibis et una
Pergama rapta feres, donec Troiaeque tibi que
externum patria contingat amicus arvum,
urbem et iam cerno Phrygios debere nepotes,
quanta nec est nec erit nec visa prioribus annis. 445
hanc alii proceres per saecula longa potentem,
sed dominam rerum de sanguine natus Iuli
efficiet, quo cum tellus erit usa, fruentur
aetheriae sedes, caelumque erit exitus illi."
haec Helenum cecinisse penatigero Aeneae 450
mente memor refero cognataque moenia laetor
crescere et utiliter Phrygibus vicisse Pelasgos.
'Ne tamen oblitis ad metam tendere longe
exspatiemur equis, caelum et quodcumque sub illo est,
inmutat formas, tellusque et quicquid in illa est. 455
nos quoque, pars mundi, quoniam non corpora solum,
verum etiam volucres animae sumus, inque ferinas

possumus ire domos pecudumque in pectora condi,
 corpora, quae possint animas habuisse parentum
 aut fratrum aut aliquo iunctorum foedere nobis 460
 aut hominum certe, tuta esse et honesta sinamus
 neve Thyesteis cumulemus viscera mensis!
 quam male consuescit, quem se parat ille cruori
 inpius humano, vituli qui guttura ferro
 rumpit et inmotas praebet mugitibus aures, 465
 aut qui vagitus similes puerilibus haedum
 edentem iugulare potest aut alite vesci,
 cui dedit ipse cibos! quantum est, quod desit in istis
 ad plenum facinus? quo transitus inde paratur?
 bos aret aut mortem senioribus inputet annis, 470
 horrifera contra borean ovis arma ministret,
 ubera dent saturae manibus pressanda capellae!
 retia cum pedicis laqueosque artesque dolosas
 tollite! nec volucrem viscata fallite virga
 nec formidatis cervos includite pinnis 475
 nec celate cibis uncis fallacibus hamos;
 perdit si qua nocent, verum haec quoque perdit tantum:
 ora cruore vacent alimenta que mitia carpant!
 Talibus atque aliis instructo pectore dictis
 in patriam remeasse ferunt ultroque petitum 480
 accepisse Numam populi Latialis habenas.
 coniuge qui felix nympha ducibusque Camenis
 sacrificos docuit ritus gentemque feroci
 adsuetam bello pacis traduxit ad artes.
 qui postquam senior regnumque aevumque peregit, 485
 extinctum Latiaeque nurus populusque patresque
 deflevit Numam; nam coniunx urbe relicta
 vallis Aricinae densis latet abdita silvis
 sacraque Oresteae gemitu questuque Dianae
 inpedit. a! quotiens nymphae nemorisque lacusque, 490
 ne faceret, monere et consolantia verba
 dixerunt! quotiens flenti Theseius heros
 'siste modum,' dixit 'neque enim fortuna querenda
 sola tua est; similes aliorum respice casus:
 mitius ista feres, utinamque exempla dolentem 495
 non mea te possent relevare! sed et mea possunt.
 'Fando aliquem Hippolytum vestras si contigit aures
 credulitate patris, sceleratae fraude novercae
 occubuisse neci, mirabere, vixque probabo,

sed tamen ille ego sum. me Pasiphaeia quondam 500
temptatum frustra patrium temerare cubile,
quod voluit, finxit voluisse et, crimine verso
(indiciine metu magis offensane repulsae?)
damnavit, meritumque nihil pater eicit urbe
hostilique caput prece detestatur euntis. 505
Pittheam profugo curru Troezena petebam
iamque Corinthiaci carpebam litora ponti,
cum mare surrexit, cumulusque inmanis aquarum
in montis speciem curvari et crescere visus
et dare mugitus summoque cacumine findi; 510
corniger hinc taurus ruptis expellitur undis
pectoribusque tenuis molles erectus in auras
naribus et patulo partem maris evomit ore.
corda pavent comitum, mihi mens interrita mansit
exiliis contenta suis, cum colla feroces 515
ad freta convertunt adrectisque auribus horrent
quadrupes monstrique metu turbantur et altis
praecipitant currum scopulis; ego ducere vana
frena manu spumis albentibus oblita luctor
et retro lentas tendo resupinus habenas. 520
nec tamen has vires rabies superasset equorum,
ni rota, perpetuum qua circumvertitur axem,
stipitis occursu fracta ac disiecta fuisset.
excutior curru, lorisque tenentibus artus
viscera viva trahi, nervos in stipe teneri, 525
membra rapi partim partimque reprensa relinqui,
ossa gravem dare fracta sonum fessamque videres
exhalari animam nullasque in corpore partes,
noscere quas posses: unumque erat omnia vulnus.
num potes aut audes cladi componere nostrae, 530
nympha, tuam? vidi quoque luce carentia regna
et lacerum fovi Phlegethontide corpus in unda,
nec nisi Apollineae valido medicamine prolis
reddita vita foret; quam postquam fortibus herbis
atque ope Paeonia Dite indignante recepi, 535
tum mihi, ne praesens augerem muneris huius
invidiam, densas obiecit Cynthia nubes,
utque forem tutus possemque inpune videri,
addidit aetatem nec cognoscenda reliquit
ora mihi Cretenque diu dubitavit habendam 540
traderet an Delon: Delo Creteque relictis

hic posuit nomenque simul, quod possit equorum
admonuisse, iubet deponere "qui" que "fuisti
Hippolytus," dixit "nunc idem Virbius esto!"
hoc nemus inde colo de disque minoribus unus 545
numine sub dominae lateo atque accenseor illi.'

Non tamen Egeriae luctus aliena levare
damna valent; montisque iacens radicibus imis
liquitur in lacrimas, donec pietate dolentis
mota soror Phoebi gelidum de corpore fontem 550
fecit et aeternas artus tenuavit in undas.

Et nymphas tetigit nova res, et Amazone natus
haut aliter stupuit, quam cum Tyrrhenus arator
fatalem glaebam mediis adspexit in arvis
sponte sua primum nulloque agitante moveri, 555
sumere mox hominis terraeque amittere formam
oraeque venturis aperire recentia fati:
indigenae dixere Tagen, qui primus Etruscam
edocuit gentem casus aperire futuros;
utve Palatinis haerentem collibus olim 560
cum subito vidit frondescere Romulus hastam,
quae radice nova, non ferro stabat adacto
et iam non telum, sed lenti viminis arbor
non exspectatas dabat admirantibus umbras;
aut sua fluminea cum vidit Cibus in unda 565
cornua (vidit enim) falsamque in imagine credens
esse fidem, digitis ad frontem saepe relatis,
quae vidit, tetigit, nec iam sua lumina damnans
restitit, ut victor domito remeabat ab hoste,
ad caelumque oculos et eodem bracchia tollens 570
'quicquid,' ait 'superi, monstro portenditur isto,
seu laetum est, patriae laetum populoque Quirini,
sive minax, mihi sit.' viridique e caespite factas
placat odoratis herbosas ignibus aras
vinaque dat pateris mactatarumque bidentum, 575
quid sibi significant, trepidantia consulit exta;
quae simul adspexit Tyrrhenae gentis haruspex,
magna quidem rerum molimina vidit in illis,
non manifesta tamen; cum vero sustulit acre
a pecudis fibris ad Cipi cornua lumen, 580
'rex,' ait 'o! salve! tibi enim, tibi, Cipe, tuisque
hic locus et Latiae parebunt cornibus arces.
tu modo rumpe moras portasque intrare patentes

adpropera! sic fata iubent; namque urbe receptus
 rex eris et sceptro tutus potiere perenni.' 585
 rettulit ille pedem torvamque a moenibus urbis
 avertens faciem 'procul, a! procul omnia' dixit
 'taliam di pellant! multoque ego iustius aevum
 exul agam, quam me videant Capitolia regem.'
 dixit et extemplo populumque gravemque senatum 590
 convocat, ante tamen pacali cornua lauro
 velat et aggeribus factis a milite forti
 insistit priscosque deos e more precatus
 'est' ait 'hic unus, quem vos nisi pellitis urbe,
 rex erit: is qui sit, signo, non nomine dicam: 595
 cornua fronte gerit! quem vobis indicat augur,
 si Romam intrarit, famularia iura daturum.
 ille quidem potuit portas inrumpere apertas,
 sed nos obstitimus, quamvis coniunctior illo
 nemo mihi est: vos urbe virum prohibete, Quirites, 600
 vel, si dignus erit, gravibus vincite catenis
 aut finite metum fatalis morte tyranni!
 qualia succinctis, ubi trux insibilat eurus,
 murmura pinetis fiunt, aut qualia fluctus
 aequorei faciunt, siquis procul audiat illos, 605
 tale sonat populus; sed per confusa frementis
 verba tamen vulgi vox eminent una 'quis ille est?'
 et spectant frontes praedictaque cornua quaerunt.
 rursus ad hos Cipeus 'quem poscitis,' inquit 'habetis'
 et dempta capiti populo prohibente corona 610
 exhibuit gemino praesignia tempora cornu.
 demisere oculos omnes gemitumque dedere
 atque illud meritis clarum (quis credere possit?)
 inviti videre caput: nec honore carere
 ulterius passi festam inposuere coronam; 615
 at proceres, quoniam muros intrare vetaris,
 ruris honorati tantum tibi, Cipe, dedere,
 quantum depresso subiectis bobus aratro
 complecti posses ad finem lucis ab ortu.
 cornuaque aeratis miram referentia formam 620
 postibus insculpunt, longum mansura per aevum.
 Pandite nunc, Musae, praesentia numina vatum,
 (scitis enim, nec vos fallit spatiosa vetustas,)
 unde Coroniden circumflua Thybridis alti
 insula Romuleae sacris adiecerit urbis. 625

Dira lues quondam Latias vitiaverat auras,
 pallidaque exsanguisqualebant corpora morbo.
 funeribus fessi postquam mortalia cernunt
 temptamenta nihil, nihil artes posse medentum,
 auxilium caeleste petunt mediamque tenentes 630
 orbis humum Delphos adeunt, oracula Phoebi,
 utque salutifera miseris succurrere rebus
 sorte velit tantaeque urbis mala finiat, orant:
 et locus et laurus et, quas habet ipse, pharetrae
 intremuere simul, cortinaque reddidit imo 635
 hanc adyto vocem pavefactaque pectora movit
 'quod petis hinc, propiore loco, Romane, petisses,
 et pete nunc propiore loco: nec Apolline vobis,
 qui minuat luctus, opus est, sed Apolline nato.
 ite bonis avibus prolemque accersite nostram.' 640
 iussa dei prudens postquam acceperet senatus,
 quam colat, explorant, iuvenis Phoebius urbem,
 quique petant ventis Epidauria litora, mittunt;
 quae simul incurva missi tetigere carina,
 concilium Graiosque patres adiere, darentque, 645
 oravere, deum, qui praesens funera gentis
 finiat Ausoniae: certas ita dicere sortes.
 dissidet et variat sententia, parsque negandum
 non putat auxilium, multi retinere suamque
 non emittere opem nec numina tradere suadent: 650
 dum dubitant, seram pepulere crepuscula lucem;
 umbraque telluris tenebras induxerat orbi,
 cum deus in somnis opifer consistere visus
 ante tuum, Romane, torum, sed qualis in aede
 esse solet, baculumque tenens agreste sinistra 655
 caesariem longae dextra deducere barbae
 et placido tales emittere pectore voces:
 'pone metus! veniam simulacraque nostra relinquam.
 hunc modo serpentem, baculum qui nexibus ambit,
 perspice et usque nota visu, ut cognoscere possis! 660
 vertar in hunc: sed maior ero tantusque videbor,
 in quantum verti caelestia corpora debent.'
 extemplo cum voce deus, cum voce deoque
 somnus abit, somnique fugam lux alma secuta est.
 postera sidereos aurora fugaverat ignes: 665
 incerti, quid agant, proceres ad templa petiti
 conveniunt operosa dei, quaque ipse morari

sede velit, signis caelestibus indicet, orant.
vix bene desierant, cum cristis aureus altis
in serpente deus praenuntia sibila misit 670
adventuque suo signumque arasque foresque
marmoreumque solum fastigiaque aurea movit
pectoribusque tenus media sublimis in aede
constitit atque oculos circumtulit igne micantes:
terrata turba pavet, cognovit numina castos 675
evinctus vitta crines albente sacerdos
et 'deus en, deus est! animis linguisque favete,
quisquis ades!' dixit 'sis, o pulcherrime, visus
utiliter populosque iuves tua sacra colentes!
quisquis adest, iussum veneratur numen, et omnes 680
verba sacerdotis referunt geminata piumpque
Aeneadae praestant et mente et voce favorem.
adnuat his motisque deus rata pignora cristis
ter repetita dedit vibrata sibila lingua;
tum gradibus nitidis delabatur oraque retro 685
flectit et antiquas abiturus respicit aras
adsuetasque domos habitataque templa salutat.
inde per iniectis adopertam floribus ingens
serpit humum flectitque sinus mediamque per urbem
tendit ad incurvo munitos aggere portus. 690
restitit hic agmenque suum turbaeque sequentis
officium placido visus dimittere vultu
corpus in Ausonia posuit rate: numinis illa
sensit onus, pressa estque dei gravitate carina;
Aeneadae gaudent caesoque in litore tauro 695
torta coronatae solvunt retinacula navis.
inpulerat levis aura ratem: deus eminent alte
inpositaque premens puppim cervice recurvam
caeruleas despectat aquas modicisque per aequor
Ionium zephyris sextae Pallantidos ortu 700
Italiam tenuit praeterque Lacinia templo
nobilitate deae Scylaceaque litora fertur;
linquit Iapygiam laevisque Amphrissia remis
saxa fugit, dextra praerupta Cocinthia parte,
Romethiumque legit Caulonaque Naryciamque 705
evincitque fretum Siculique angusta Pelori
Hippotadaeque domos regis Temesesque metalla
Leucosiamque petit tepidique rosaria Paesti.
inde legit Capreas promunturiumque Minervae

et Surrentino generosos palmite colles 710
 Herculeamque urbem Stabiasque et in otia natam
 Parthenopen et ab hac Cumaeae templa Sibyllae.
 hinc calidi fontes lentisciferumque tenetur
 Liternum multamque trahens sub gurgite harenam
 Volturnus niveisque frequens Sinuessa columbis 715
 Minturnaeque graves et quam tumulavit alumnus
 Antiphataeque domus Trachasque obsessa palude
 et tellus Circaea et spissi litoris Antium.
 huc ubi veliferam nautae advertere carinam,
 (asper enim iam pontus erat), deus explicat orbis 720
 perque sinus crebros et magna volumina labens
 templa parentis init flavum tangentia litus.
 aequore placato patrias Epidaurius aras
 linquit et hospitio iuncti sibi numinis usus
 litoream tractu squamae crepitantis harenam 725
 sulcat et innixus moderamine navis in alta
 puppe caput posuit, donec Castrumque sacrasque
 Lavini sedes Tiberinaque ad ostia venit.
 huc omnis populi passim matrumque patrumque
 obvia turba ruit, quaeque ignes, Troica, servant, 730
 Vesta, tuos, laetoque deum clamore salutant.
 quaque per adversas navis cita ducitur undas,
 tura super ripas aris ex ordine factis
 parte ab utraque sonant et odorant aera fumis,
 ictaque coniectos incalfacit hostia cultros. 735
 iamque caput rerum, Romanam intraverat urbem:
 erigitur serpens summoque acclinia malo
 colla movet sedesque sibi circumspicit aptas.
 scinditur in geminas partes circumfluus amnis
 (Insula nomen habet) laterumque a parte duorum 740
 porrigit aequales media tellure lacertos:
 huc se de Latia pinu Phoebeius anguis
 contulit et finem specie caeleste resumpta
 luctibus inposuit venitque salutifer urbi.
 Hic tamen accessit delubris advena nostris: 745
 Caesar in urbe sua deus est; quem Marte togaque
 praecipuum non bella magis finita triumphis
 resque domi gestae properataque gloria rerum
 in sidus vertere novum stellamque comantem,
 quam sua progenies; neque enim de Caesaris actis 750
 ullum maius opus, quam quod pater exstitit huius:

scilicet aequoreos plus est domuisse Britannos
 perque papyriferi septemflua flumina Nili
 victrices egisse rates Numidasque rebelles
 Cinyphiumque Iubam Mithridateisque tumentem 755
 nominibus Pontum populo adiecisse Quirini
 et multos meruisse, aliquos egisse triumphos,
 quam tantum genuisse virum, quo praeside rerum
 humano generi, superi, favistis abunde!
 ne foret hic igitur mortali semine cretus, 760
 ille deus faciendus erat; quod ut aurea vidit
 Aeneae genetrix, vidit quoque triste parari
 pontifici letum et coniurata arma moveri,
 palluit et cunctis, ut cuique erat obvia, divis
 'adspice,' dicebat 'quanta mihi mole parentur 765
 insidiae, quantaque caput cum fraude petatur,
 quod de Dardanio solum mihi restat Iulo.
 solane semper ero iustis exercita curis,
 quam modo Tydidae Calydonia vulneret hasta,
 nunc male defensae confundant moenia Troiae, 770
 quae videam natum longis erroribus actum
 iactarique freto sedesque intrare silentum
 bellaque cum Turno gerere, aut, si vera fatemur,
 cum Iunone magis? quid nunc antiqua recordor
 damna mei generis? timor hic meminisse priorum 775
 non sinit; en acui sceleratos cernitis enses.
 quos prohibete, precor, facinusque repellite neve
 caede sacerdotis flammam exstinguite Vestae!'

Talia nequiquam toto Venus anxia caelo
 verba iacit superosque movet, qui rumpere quamquam 780
 ferrea non possunt veterum decreta sororum,
 signa tamen luctus dant haut incerta futuri;
 arma ferunt inter nigras crepitantia nubes
 terribilesque tubas auditaque cornua caelo
 praemonuisse nefas; solis quoque tristis imago 785
 lurida sollicitis praebebat lumina terris;
 saepe faces visae mediis ardere sub astris,
 saepe inter nimbos guttae cecidere cruentae;
 caeruleus et vultum ferrugine Lucifer atra
 sparsus erat, sparsi lunares sanguine currus; 790
 tristia mille locis Stygius dedit omina bubo,
 mille locis lacrimavit ebur, cantusque feruntur
 auditi sanctis et verba minantia lucis.

victima nulla litat, magnosque instare tumultus
 fibra monet, caesumque caput reperitur in extis, 795
 inque foro circumque domos et templa deorum
 nocturnos ululasse canes umbrasque silentum
 erravisse ferunt motamque tremoribus urbem.
 non tamen insidias venturaque vincere fata
 praemonitus potuere deum, strictique feruntur 800
 in templum gladii: neque enim locus ullus in urbe
 ad facinus diramque placet nisi curia caedem.
 tum vero Cytherea manu percussit utraque
 pectus et Aeneaden molitur condere nube,
 qua prius infesto Paris est ereptus Atridae, 805
 et Diomedeos Aeneas fugerat enses.
 talibus hanc genitor: 'sola insuperabile fatum,
 nata, movere paras? intres licet ipsa sororum
 tecta trium: cernes illic molimine vasto
 ex aere et solido rerum tabularia ferro, 810
 quae neque concursum caeli neque fulminis iram
 nec metuunt ullas tuta atque aeterna ruinas;
 invenies illic incisa adamante perenni
 fata tui generis: legi ipse animoque notavi
 et referam, ne sis etiamnum ignara futuri. 815
 hic sua conplevit, pro quo, Cytherea, laboras,
 tempora, perfectis, quos terrae debuit, annis.
 ut deus accedat caelo templisque colatur,
 tu facies natusque suus, qui nominis heres
 inpositum feret unus onus caesique parentis 820
 nos in bella suos fortissimus ultor habebit.
 illius auspiciis obsessae moenia pacem
 victa petent Mutinae, Pharsalia sentiet illum,
 Emathiique iterum maderent caede Philippi,
 et magnum Siculis nomen superabitur undis, 825
 Romanique ducis coniunx Aegyptia taedae
 non bene fisa cadet, frustra erit illa minata,
 servitura suo Capitolia nostra Canopo.
 quid tibi barbariam gentesque ab utroque iacentes
 oceano numerem? quodcunque habitabile tellus 830
 sustinet, huius erit: pontus quoque serviet illi!
 'Pace data terris animum ad civilia vertet
 iura suum legesque feret iustissimus auctor
 exemploque suo mores reget inque futuri
 temporis aetatem venturorumque nepotum 835

prospiciens prolem sancta de coniuge natam
ferre simul nomenque suum curasque iubebit,
nec nisi cum senior meritis aequaverit annos,
aetherias sedes cognataque sidera tanget.
hanc animam interea caeso de corpore raptam 840
fac iubar, ut semper Capitolia nostra forumque
divus ab excelsa prospectet Iulius aede!

Vix ea fatus erat, medi cum sede senatus
constitit alma Venus nulli cernenda suique
Caesaris eripuit membris nec in aera solvi 845
passa recentem animam caelestibus intulit astris
dumque tulit, lumen capere atque ignescere sensit
emisitque sinu: luna volat altius illa
flammiferumque trahens spatioso limite crinem
stella micat natiq̄ue videns bene facta fatetur 850
esse suis maiora et vinci gaudet ab illo.

hic sua praeferrī quamquam vetat acta paternis,
libera fama tamen nullisque obnoxia iussis
invitum praefert unaque in parte repugnat:
sic magnus cedit titulis Agamemnonis Atreus, 855
Aegea sic Theseus, sic Pelea vicit Achilles;
denique, ut exemplis ipsos aequantibus utar,
sic et Saturnus minor est Iove: Iuppiter arces
temperat aetherias et mundi regna triformis,
terra sub Augusto est; pater est et rector uterque. 860

di, precor, Aeneae comites, quibus ensis et ignis
cesserunt, dique Indigetes genitorque Quirine
urbis et invicti genitor Gradive Quirini
Vestaque Caesareos inter sacrata penates,
et cum Caesarea tu, Phoebe domestice, Vesta, 865
quique tenes altus Tarpeias Iuppiter arces,
quosque alios vati fas appellare piumque est:
tarda sit illa dies et nostro serior aevo,
qua caput Augustum, quem temperat, orbe relicto
accedat caelo faveatque precantibus absens! 870

Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignis
nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.
cum volet, illa dies, quae nil nisi corporis huius
ius habet, incerti spatium mihi finiat aevi:
parte tamen meliore mei super alta perennis 875
astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum,
quaque patet domitis Romana potentia terris,

ore legar populi, perque omnia saecula fama,
siquid habent veri vatum praesagia, vivam.